श्री शिवाजी शिक्षण संस्था, अमरावती द्वारा संचालित

नॅक 'अ' श्रेणी

श्री शिवाजी कला व वाणिज्य महाविद्यालय, अमरावती

शिववाणी

२०१९-२०

प्राचार्यांचा संस्थेतर्फे सत्कार- नॅकवर नियुक्ती

अनाथांचा नाथ शंकरबाबा पापळकरांचा अध्यक्षांच्या हस्ते सत्कार

शुभारंभ दिन- महाविद्यालयीन सत्र २०१९-२०

महाराष्ट्राचे शिल्पकार यशवंतराव चव्हाण जयंती

डॉ. डी. टी. इंगोले, संचालक 'इन्क्युबेशन सेंटर' यांचा सत्कार

शिक्षणमहर्षी डॉ. भाऊसाहेब देशमुख जयंती व्याख्यान- वक्ते भुजंग बोबडे

महाविद्यालयाचा पदवीदान समारंभ : प्रमुख पाहुणे डॉ. हेमंत देशमुख

जनसंवाद मेरिट विद्यार्थ्यांचा अध्यक्षांच्या हस्ते सत्कार

श्री शिवाजी शिक्षण संस्था, अमरावती द्वारा संचालित

नॅक 'अ' श्रेणी

श्री शिवाजी कला व वाणिज्य महाविद्यालय, अमरावती

शिववाणी

२०१९-२०

- प्रेरणा
  डॉ. स्मिता देशमुख, प्राचार्य

- प्रमुख मार्गदर्शक
  डॉ. कुमार बोबडे

- मार्गदर्शक
  डॉ. वर्षा चिखले
  डॉ. वैशाली देशमुख
  डॉ. सुवर्णा गाडगे
  डॉ. मनोज जोशी
  डॉ. किशोर साबळे
  डॉ. किशोर फुले

- टीम 'शिववाणी' (संपादक मंडळ)
  सर्वेश मराठे, मुख्य संपादक
  पराग राऊत
  प्रणाली जाधव
  रुपल चवडे
  अनुयोग घावडे
  प्रशांत राठोड

शिववाणी

२०१९-२०२०

श्री शिवाजी शिक्षण संस्था, अमरावती द्वारा संचालित

श्री शिवाजी कला व वाणिज्य महाविद्यालय, अमरावती

नॅक 'अ' श्रेणी मानांकित

प्रकाशक
डॉ. [illegible] देशमुख
प्राचार्य

मुद्रक
शिवाजी ऑफसेट
अमरावती. ०७२१-२६६६१३३

महाविद्यालयाचा बहुमान

डॉ. स्मिता देशमुख

कार्यकारी परिषद सदस्य
राष्ट्रीय मूल्यांकन व अधिस्वीकृती समिती

प्रमुख मार्गदर्शक

डॉ. कुमार बोबडे

विभागप्रमुख
पत्रकारिता व जनसंवाद

मार्गदर्शक

डॉ. वर्षा चिखले

डॉ. वैशाली देशमुख

डॉ. सुवर्णा गाडगे

डॉ. मनोज जोशी

डॉ. किशोर साबळे

डॉ. किशोर फुले

टीम 'शिववाणी' (संपादक मंडळ)

सर्वेश मराठे
मुख्य संपादक

पराग राऊत

प्रणाली जाधव

रुपल चवडे

अनुयोग घावडे

प्रशांत राठोड

ACHIEVERS - ACADEMICS S. G. B. A. U. AMRAVATI MERIT STUDENTS

Dept. of BJMC

1st Merit

Ku. Shrutika Mahalle
Gold Medal

2nd Merit

Yuraj Dabhade
Silver Medal

3rd Merit

Prashant Rathod

Dept. of MJMC

1st Merit

Ku. Pallavi Gadekar

2nd Merit

Ku. Sulekha Soni

Dept. of B.Voc.

1st Merit

Ku. Ashwini Gadge

Dept. of English

2nd Merit

Ku. Chaitali Takale

6th Merit

Ku. Kalpana Sakarde

Dept. of Geography

3rd Merit

Ku. Shamal Sonone

3rd Merit

Ku.Rohini Pingale

Dept. of Political Science

5th Merit

Dhiraj Bone

8th Merit

Ku. Pratiksha Gurnule

Dept. of Economics

2nd Merit

Akash Tayade

Dept. of Commerce & Management

6th Merit

Ku. Jaya Meshram

8th Merit

Ku. Sushama Meshram

महाविद्यालयाचे मानकरी

डॉ. गजानन भारती
अर्थशास्त्र विषयात आचार्य पदवी

गुणवंत सत्कार

मनोगत

अनेक दिवसांपासून विविध विषयावर चिंतन करताना. समाजातील घडामोडी बघताना, जाणवतं की, व्यक्त होण खूप गरजेचं आहे. व्यक्त होणं म्हणजे फक्त आपल्या भावनांचा निचरा होऊ देणं नाही तर अंतरीचा जिव्हाळा जपत, परस्परांचा विश्वास जपणं, एकमेकांचा सन्मान करणं होय. अव्यक्त विचारांनी सुंदर मनाचा कोपरा घुमसत राहणं व स्वतःला बेचैन करणं यासारखं क्लेशकारक दुसरं काही नाही.

'कोरोना १९ शिववाणी विशेषांक २०१९-२०' आपल्या हाती देताना मनस्वी आनंद होतोय. सतत कसल्यातरी दडपणाखाली वावरण्यापेक्षा व्यक्त होऊन निश्चित व्हावं. युवापिढी समोर असणाऱ्या अनेक भावनांना मुक्त वाट द्यावी ह्या उद्देशाने शिववाणी टीम काम करत आहे. शिक्षण, कृषी, पर्यावरण, अर्थव्यवस्था, कुटुंब आरोग्य व्यवस्था, महामारीचे बळी, उपाययोजना या अनेक विषयांवर आपल्या संवेदना व्यक्त करताना काही प्रश्नांची उकलही होणार आहे. आज मानवासमोर केवळ 'अस्तित्वाचा' जिवंत राहण्याचा विचार मांडला जातोय. या पार्श्वभूमीवर व्यक्तिगत पातळीपासून वैश्विक पातळीपर्यंतचे विचारमंथन करणाऱ्या शिववाणी सदस्य व संवेदनशील विद्यार्थ्यांना शुभेच्छा देते. आत्मविश्वासाने संकटावर मात करण्याचा मानसिक, बौद्धिक, वैचारिक बळ मिळावं यासाठी कोरोना काळातील अनुभव, योजना, शिवाजी शिक्षण संस्था कार्यकारिणीचे योगदान, प्रशासकीय स्तरावरून केलेल्या उपाय योजना, 'कोरोना वॉरिअर्स' विद्यार्थ्यांचा प्रतिसाद, समाजाभिमुख प्राध्यापकांनी दाखविलेली सामाजिक बांधिलकी अशा अनेक बार्बीचा समावेश करताना वैराग्यमूर्ती गाडगेबाबा व बहुजनांचे कैवारी डॉ. पंजाबराव देशमुख यांची आठवण येते. शिवपरिवाराने सामाजिक जाणीव जपल्याने एक समाजसंस्कार माणुसकीच्या ओलाव्याने शब्दबद्ध करण्याचे काम शिववाणी करीत आहे.

'कोव्हीड १९' या संकल्पनेवर आधारित शिववाणी विशेषांक संग्रही असावा, वाचावा हे सांगताना 'स्वतः जगा आणि दुसऱ्याला जगू द्या' हा संदेशही देत आहे. यशस्वी वाटचालीसाठी वर्तमानामध्ये लेखणी आणि वाणी सोबत कृतीशिलतेची जोड द्यावी असेही सुचवित आहे. समस्या निर्माण झाली की तणाव निर्माण होतो त्यावर तोडगा काढावा, घातक विचार करू नये, मानसिक संतुलन राखावं व स्वास्थाची काळजी घ्यावी असंही सुचवित आहे. कदाचित कोरोनाशी संघर्ष करण्याचे क्षण आले तर कोलमडून न जाता प्रतिकार क्षमतेवर विश्वास ठेवावा. या विचारातून आंतरिक उर्जा मिळेल. जन्माने व कर्माने मिळालेली नाती व जीवन सुदृढ राहण्यासाठी येणाऱ्या दिवसांवर आनंदाचा, आरोग्याचा मजकूर लिहू या आणि आपल्या आयुष्याची पाने सुंदर करू या, अशा आरोग्यदायी शुभेच्छा देते.

- डॉ. स्मिता देशमुख
प्राचार्य

विविध मंडळ : उद्घाटन व उपक्रम

लेखन, काव्य, संगीत कार्यशाळा उद्घाटन

सृजनचे प्रकाशन करताना संस्थेचे कार्यकारी सदस्य ॲड. अशोकराव ठुसे

अर्थशास्त्र विभागाद्वारे आयोजित व्याख्यान

वाणिज्य अभ्यासमंडळाचे उद्घा[illegible]

शिवाजी मिडिया क्लबचे उद्घाटन

राज्यशास्त्र अभ्यासमंडळाद्वारे आयोजित संविधान दिन

गृहअर्थशास्त्र विभागाद्वारे पोषण आहार सप्ताह

'सार्थक नव्या' हिंदी मासिकाचे प्रकाशन

आमचे दैवत

श्री शिवाजी शिक्षण संस्था, अमरावती

कार्यकारिणी : २०१७-२०२२

मा. श्री. हर्षवर्धन देशमुख
अध्यक्ष

श्री. [illegible] ठाकरे
[illegible]

डॉ. रामचंद्र शेळके
उपाध्यक्ष

ॲड. गजानन पुंडकर
उपाध्यक्ष

श्री. दिलीप इंगोले
कोषाध्यक्ष

श्री. हेमंत काळमेघ
सदस्य

प्राचार्य केशवराव गावंडे
सदस्य

श्री. केशवराव मेतकर
सदस्य

ॲड. अशोकराव ठु
सदस्य

श्री. शेषराव खाडे
सचिव

डॉ. वि. गो. ठाकरे
स्वीकृत सदस्य

श्री. नरेश एम. पाटील
स्वीकृत सदस्य

डॉ. पी. एस. वाया
स्वीकृत सदस्य

मराठी भाषा गौरव दिन : उपस्थित साहित्यिक डॉ. अनुराधा वऱ्हाडे

चर्चासत्र : व्यापारी बँकांच्या राष्ट्रीयीकरणाची ५० वर्षे

अर्थशास्त्र विभागाच्या 'संवादक' चे प्रकाशन

ग्रंथालयाच्या वतीने आयोजित ग्रंथप्रद

चित्रपट लेखन कार्यशाळेत उपस्थित मान्यवर

विद्यापीठाच्या युवा महोत्सवातील विजेत्यांसोबत प्राचार्य व प्राध्यापक वृंद

स्व. माणिकराव घवळे स्मृती राज्यस्तरीय वादविवाद स्पर्धेत पाहुण्याचे स्वागत

महाविद्यालयात आयोजित प्लेसमेंट ट्रेनिंग कॅम्प

स्नेहसंमेलन 'संवादपर्व' :२०१९-२०२०

अनाथांचा नाथ शंकरबाबा पापळकर यांचा विद्यार्थ्यांतर्फे सत्कार

छायाचित्र प्रदर्शनी- अभिप्राय नोंदवितांना मा. संस्थाध्यक्ष

मा. संस्था उपाध्यक्ष ॲड. गजानन पुंडकर यांचे स्वागत

संवादपर्व समारोपाला संस्था उपाध्यक्ष मा. ठाकरे व मा. ॲड. पुंडकर यांची उपस्थिती

संवादपर्व पुरस्कार वितरण समारंभ

डॉ. ज्वालाप्रसाद स्मृती वादविवाद स्पर्धेत संस्था सचिव श्री. खाडे

आनंद मेळाव्याचे पाहुणे प्रा. एस. एस. देशमुख यांचे स्वागत

वादविवाद स्पर्धेतील विजेते व मान्यवर

संस्थाध्यक्ष मा. श्री. हर्षवर्धन देशमुख वृक्षारोपण करताना

एन.सी.सी. विद्यार्थ्यांची उपलब्धी

रक्तदान शिबिर

स्वच्छता सुरक्षा रॅली

मतदान जनजागृती अभियान

एन.सी.सी. विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन कार्यक्रम

एक सामाजिक उपक्रम

कारगील दिवस

अनुक्रमणिका

विशेष मुलाखत

■ मा. श्री. हर्षवर्धन देशमुख, अध्यक्ष, श्री शिवाजी शिक्षण संस्था, अमरावती	१
■ मा. श्री. नरेशचंद्र ठाकरे, ज्येष्ठ उपाध्यक्ष, श्री शिवाजी शिक्षण संस्था, अमरावती	२
■ मा. श्री. दिलीपबाबू इंगोले, कोषाध्यक्ष, श्री शिवाजी शिक्षण संस्था, अमरावती	३
■ मा. श्री. शेषराव खाडे, सचिव, श्री शिवाजी शिक्षण संस्था, अमरावती	४
■ डॉ. स्मिता देशमुख, प्राचार्य, श्री शिवाजी कला व वाणिज्य महाविद्यालय, अमरावती	५

मराठी विभाग

१)	कोरोना आणि वाढती बेरोजगारी	कु. प्रियंका ज्ञानेश्वरराव फाले	७
२)	कोरोना आणि बेरोजगारी	कु. शिवाणी किरणराव इंगळे	८
३)	लॉकडाऊन मधील हात मजुरांची कैफियत	सुमित भास्करराव रिठे	९
४)	कर्माचा हिशेब आणि निसर्ग	सर्वेश मनिषा विनोद मराठे	१०
५)	गावगाड्यातील कोरोना	अनामिका प्रकाश सोनोने	११
६)	कोरोना आणि पर्यावरण	ऋषभ मुंदे	१२
७)	कोरोना काळातील ग्रामीण भाग	मोहित सुरेशराव बदुकले	१३
८)	रूढी, परंपरा, श्रद्धा, अंधश्रद्धा, कर्मकांड	अंशुल वावरे	१५
९)	कोरोना काळातील विवाह....	पराग सुनीलराव राऊत	१६
१०)	कोरोना : भ्रम, संभ्रम आणि राजकारण	आकाश दे. बोदिले	१८
११)	कोरोना आणि सद्यस्थिती	भक्ती संतोष टाले	२१
१२)	मोबाईल मी आणू-तरी कुठून	आशिष अशोकराव नागापुरे	२२
१३)	कोरोनाचे पडसाद / परिणाम	शुभम ना. तायडे	२३
१४)	लॉकडाऊनची सकारात्मकता	कु. समीक्षा राजेंद्र हुड	२४
१५)	सावधान... शेवटी करोना हरलाच	देवाशिष शेडगे	२७
१६)	कोरोना आणि राजकारण	कु. पुजा बोलखलकर	२९
१७)	मी पोलिस बोलतोय	कु. अंकिता रामेश्वर पावडे	३०
१८)	कोरोना-समज गैरसमज	भक्ती संतोष टाले	३१
१९)	अफवेच्या बाजारात देशाची करुणावस्था	प्रशांत निर्मला शिवा	३२
२०)	कोरोना-निदान आणि उपचार	अनुयोग पावडे	३४
२१)	कोरोना आणि लग्न	वैष्णवी भुसारी	३९
२२)	कोरोना आणि मानवी संवेदना	मनिषा देशमुख	४०
२३)	मुलाखत-कोरोनाशी लढलेल्या तरुणाची	पराग सुनीलराव राऊत	४१
२४)	कोरोना आणि युवा पिढी	चैताली रामेश्वर देशमुख	४२
२५)	वऱ्हाड हा कोरोनाचा मोठा स्पॉट	प्रणाली जाधव	४३
२६)	'अपुनच अपना भगवान है !'	अनुयोग पावडे	४४
२७)	कोरोना-समज गैरसमज	कु. समिक्षा राजेंद्र हुड	४५

हिंदी विभाग

			४७
२८)	भविष्य के शिक्षा प्रणाली की दहलीज	अनिता यादव	४८
२९)	कोरोना और शिक्षा व्यवस्था	वर्षा इंगळे	४९
३०)	कोरोना और शिक्षा क्षेत्र	कु. पूजा घोटे	५१
३१)	कोरोना और युवा पीढी	रुपल जैन	५२
३२)	कोरोना संवेदना	पवन प्रकाश सरडे	५३
३३)	जालिम कोरोना की इनायत है	संदेश बोचरे	५४
३४)	नजर मत चुराओ कोरोना	वंशिका रामकृष्ण ढोणे	५४
३५)	कोरोना काल में आह्वान...	कु. पूजा रमेश धंदर	

इंग्रजी विभाग

36)	CORONA - THE PANDEMIC	Dinesh B. Thakare	55
37)	Corona Virus and Education Sector	Shivani Sunil Mathe	59
38)	Impact of Coronavirus.... system	Riya Sharma	60
39)	Impact of Corona on Indian....	Vaishnavi Wankhade	61
40)	Corona and Young generation	Shrushti Hitendra Patil	62
41)	CORONA VIRUS AND ECONOMIC	Miss.Pooja M.Yadav	63
42)	Economic Impact	Kranti Mahure	66
43)	Fakeness Blinds You...	Miss. Mrunal Vilesh	67
44)	Covid - 19 And Business	Miss. Mrunal Bhoyar	68
45)	Impact of Coronavirus....	Sejal P. Deshmukh	69
46)	Corona and Environment	Vaibhav Khandare	70
47)	Impact of Covid....	Madhura Dethe	71
48)	True Religion	Saurabh Tayade	72
49)	Weddings during Corona	Rupal Jain	73
50)	Corona and Empathy.....	Sanjiwan Diwe	74
51)	Marriages in the Corona Period	Sushant Bhilave	76

अहवाल विभाग

- राज्यशास्त्र विभाग
- इंग्रजी विभाग
- इतिहास विभाग
- समाजशास्त्र विभाग
- भूगोल विभाग
- लेखन, काव्य व संगीत
- वाणिज्य विभाग
- मराठी विभाग
- पदव्युत्तर अर्थशास्त्र विभाग
- हिन्दी विभाग
- जनसंवाद विभाग
- गृहअर्थशास्त्र विभाग
- एन.सी.सी. विभाग
- राष्ट्रीय सेवा योजना
- सांस्कृतिक विभाग
- शारीरिक शिक्षण विभाग

७७-९६

सहकार्य

- मुखपृष्ठ - प्रा. प्रमोद गावंडे, विनोद गुडधे
- कार्यक्रम छायाचित्रे - राधेशाम पिंजरकर
- अक्षर जुळवणी - लक्ष्मीनारायण जयस्वाल
- लॉकडाऊन छायाचित्रे - मनिष जगताप

या अंकात व्यक्त झालेल्या मतांशी संपादक मंडळ सहमत असेलच असे नाही

- मा. श्री. हर्षवर्धन देशमुख, अध्यक्ष, श्री शिवाजी शिक्षण संस्था, अमरावती
- मा. श्री. नरेशचंद्र ठाकरे, ज्येष्ठ उपाध्यक्ष, श्री शिवाजी शिक्षण संस्था, अमरावती
- मा. श्री. दिलीपबाबू इंगोले, कोषाध्यक्ष, श्री शिवाजी शिक्षण संस्था, अमरावती

विशेष मुलाखत

- मा. श्री. शेषराव खाडे, सचिव, श्री शिवाजी शिक्षण संस्था, अमरावती
- डॉ. स्मिता देशमुख, प्राचार्य, श्री शिवाजी कला व वाणिज्य महाविद्यालय, अमरावती

कोरोना
विशेष मुलाखत

मा. श्री. हर्षवर्धन देशमुख

अध्यक्ष, श्री शिवाजी शिक्षण संस्था, अमरावती

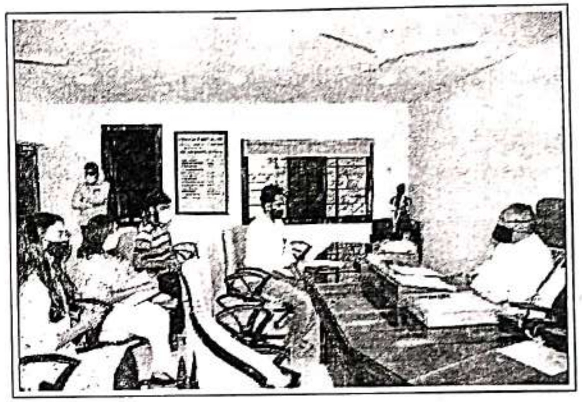

प्रश्न - कोविड काळात संस्था म्हणून कोणती आव्हाने समोर आली ?

उत्तर - संस्था जवळ जवळ बंद आहे. सगळ्यात मोठे आव्हान विद्यार्थ्यांसाठी आहे कारण परीक्षा वगैरे सगळ्या शैक्षणिक कामात अडचणी आल्या आहेत. माझ्या मते हे काही चांगले लक्षण नाही.

प्रश्न - एकीकडे संस्थेसमोर भरपूर आव्हाने असताना सामाजिक कर्तव्य म्हणून संस्थेने काय भूमिका बजावली ?

उत्तर - आमच्या परीने आम्ही भरपूर मदत केली. सीएम फंडाला एक कोटी अठरा लक्ष रुपयाचा निधी दिला. सर्व प्राध्यापक, अधिकारी व कर्मचाऱ्यांनी त्यासाठी दोन दोन दिवसाचा पगार दिला, त्याबद्दल मी सर्वांचा आभारी आहे. आपल्याकडे फक्त वैद्यकीय महाविद्यालय सुरू आहे. तेथे कोरोनाच्या रूग्णांवर उपचार करण्यात येतात. सरते शेवटी ती आमची सामाजिक जबाबदारी आहे. विद्यार्थ्यांचे प्रवेश कोविडमुळे थांबलेले आहेत. पण रुग्णालय चालविणे ही आमची सामाजिक जबाबदारी असल्याने आम्ही ती निभावतो आहोत.

प्रश्न - आपली संस्था खूप मोठी संस्था आहे. केजी ते वैद्यकीय शिक्षणापर्यंत आपण शिक्षण देतो. तेव्हा कोविडकाळात विद्यार्थ्यांना शिक्षण देण्यासाठी संस्थेने काही नवीन योजना आखल्या आहेत काय ?

उत्तर - जवळ जवळ सर्वच महाविद्यालयात ऑनलाईन वर्ग सुरू आहेत. कुठलेही उत्पन्न नसताना स्वत:च्या खर्चावर शिक्षकांना ठेवतोय. सरकारची ही भूमिका चुकीची आहे. आवक नसताना ते महाविद्यालयांकडून शिकविण्याची अपेक्षा करत आहेत, ही एक बाजू आहे. सरकारने यावर काही उपाययोजना करायला हव्या.

प्रश्न - आपल्या मते कोविड नंतर येणाऱ्या शैक्षणिक समस्या कोणत्या? त्यावर उपाययोजना काय ?

उत्तर - एक वर्ष ही परिस्थिती असणारच आहे. इतके असताना लोक जबाबदारपणे वागत नाहीत. कुणी मास्क लावत नाहीत. परिस्थिती अजून सामान्य झालेली नाही आणि ती इतक्या लवकर होणार नाही. प्रत्येक गोष्टीची सरकारकडून अपेक्षा करणे शक्य नाही समाजाने सुध्दा ती जबाबदारी घ्यायला हवी. याबद्यल विद्यार्थ्यांनी समाजाला मार्गदर्शन करायला हवे. जनजागृती करायला हवी.

प्रश्न - कोविड काळात संपूर्ण जगाच्या पाठीचा आर्थिक कणा मोडल्यासारखा आहे, अशा वेळी सर्वात मोठी असलेली आपली शिक्षण संस्था स्वत:चे आर्थिक बजेट कसे सांभाळत आहे?

उत्तर - जे संस्थेच्या वेतनावर आहेत व ज्यांचे वेतन दहा हजाराच्या वर आहे त्यांचे टप्प्याटप्प्याने थोडेसे रिडक्शन केले आहे. मेडिकलच्या विद्यार्थ्यांकडे चौदा कोटीचा निधी थकीत आहे. सरकारकडूनही गेल्या काही वर्षांपासून शिष्यवृत्तीचे अनुदान मिळालेले नाही. त्यामुळे बिकट परिस्थिती आहे. आता या नंतर काय होईल, हे सांगायला मी काही अर्थतज्ज्ञ नाही.

प्रश्न - कोविड काळात शिक्षणासंदर्भात केंद्र व राज्य सरकारच्या भूमिकेबाबत आपले मत काय आहे ?

उत्तर - कमीतकमी अंतिम वर्षाच्या परीक्षा व्हाव्यात या मताचा मी आहे. सर्वोच्च न्यायालयाने याबाबत दिलेल्या निर्देशाचा मी आभारी आहे. शेवटी हा विद्यार्थ्यांच्या आयुष्याचा प्रश्न आहे. परीक्षा घेण्यात

(पान ६ वर)

कोरोना
विशेष मुलाखत

मा. श्री. नरेशचंद्र ठाकरे

ज्येष्ठ उपाध्यक्ष, श्री शिवाजी शिक्षण संस्था, अमरावती

प्रश्न - कोरोनाचा सर्वच क्षेत्रावर परिणाम झाला, यातून कोणतेही क्षेत्र सुटले नाही. शेतकरी व शेतीक्षेत्रावर झालेल्या परिणामाबाबत आपण काय सांगू शकाल ?

उत्तर - एकूणच शेतकरी व शेतीक्षेत्रावर कोरोनाचा भरपूर परिणाम झाला आहे. शेतीची कामे करायला सरकारने परवानगी दिली पण भीतीयुक्त वातावरण तयार झाल्याने मजूर एकत्र यायला तयार नाहीत. मजूर नाहीत म्हणून शेतीची अनेक कामे रखडली. बाजारात विकण्यासाठी तयार असलेली फळे, भाजीपाला मजूर नाही आणि वाहतुकीची सोय नाही म्हणून जागीच सडला. सर्व कामे ठप्प झाली.

प्रश्न - कोरोनाचा सर्वाधिक फटका शेतीला बसला, इतर उद्योगापेक्षा शेती उद्योगाचे जास्त नुक्सान झाले, असे आपणास वाटते काय?

उत्तर - निश्चितच कारण शेतीचे उत्पादन असे आहे की ते अधिक काळ साठवून ठेवता येत नाही, याला काही उत्पादन अपवाद आहेत पण साठवणूक करण्याची क्षमता शेतकऱ्यांमध्ये उरली नाही आणि फळे, भाजीपाला, दूधदुभते हे असे उत्पादन आहे की ते लगेच बाजारात न्यावे लागते. पण बाजारपेठा आणि वाहतूक व्यवस्था बंद असल्याने हे सर्व उत्पादन सडले, वाया गेले आणि शेतकऱ्यांना प्रचंड फटका बसला.

प्रश्न - सरकारने या काळात कोणता दिलासा देणे आवश्यक होते?

उत्तर - सरकारने या काळात फळे, दुध, भाजीपाला यांच्या वाहतुकीची आणि विक्रीची व्यवस्था करायला पाहिजे होती. धान्य साठविण्याची तसेच कमी भावात खते व बीबियाणे मिळण्याची व्यवस्था करायला हवी होती.

प्रश्न - आपण शेतकऱ्याला जगाचा पोशिंदा म्हणतो. पण त्याच्या एकूणच अवस्थेला कोण जबाबदार आहे, असे आपणास वाटते ?

उत्तर - यावर उत्तर देणे तसे कठीणच आहे पण शेतकरी व सरकार दोघेही पन्नास पन्नास टक्के जबाबदार आहे, असे म्हणता येईल. शेतकऱ्याला नेहमी व्यवस्थेशी व निसर्गाशी जुळवून घ्यावे लागते म्हणून शेतकऱ्याने त्यादृष्टीने नियोजन करणे, आधुनिक पद्धती वापरणे आवश्यक असते. सरकार यासाठी जबाबदार आहे की, सिंचनाच्या ज्या सुविधा सरकारने सर्वत्र उपलब्ध करून द्यायला पाहिजे त्या अजून झाल्या नाहीत. अजूनही आपल्याकडे सिंचनाचा मोठा अनुशेष आहे.

प्रश्न - शेतकऱ्यांची दुरवस्था थांबविण्यासाठी कोणते उपाय आपण सुचवाल ?

उत्तर - शेतकऱ्यांना पाणी, वीज या सारख्या सुविधा सरकारने दिल्या पाहिजे. फळ उत्पादकांना कोल्ड स्टोरेज सारख्या सुविधा प्रत्येक तालुक्यात उपलब्ध झाल्या पाहिजे. त्याला दर्जेदार बियाणे व खते सरकारने उपलब्ध करून दिली पाहिजे. शेती हाच असा एक उद्योग आहे की जेथे उत्पादक स्वतःच्या उत्पादनाचा भाव ठरवू शकत नाही. उत्पादन खर्च प्रचंड वाढल्यामुळे शेतकऱ्यांना त्याच्या मालाचा योग्य मोबदला मिळत नाही. त्यामुळे शेतकऱ्याला त्याच्या मालाची किमत ठरवू दिली पाहिजे. बाजारपेठेत होणारी त्याची पिळवणूक थांबविण्यासाठी सरकारने कडक उपाय योजले पाहिजे, तरच जगाचा पोशिंदा सुखी होईल.

❖❖❖

पत्रकार महत्वाचा

'मुंबईत एका वाहिनीच्या रिपोर्टरला व कॅमेरामनला कोरोनाची लागण झाल्याची बातमी येताच २७ एप्रिलपासून मुंबईचे आमचे रिपोर्टर रस्त्यावर उतरणार नाही असा निर्णय आम्ही घेतला. याचा अर्थ आम्ही बातम्या सोडल्या असे नाही तर रिपोर्टरचे जीव धोक्यात घालून टीआरपी वाढविणे व टिकवणे आम्हाला महत्वाचे वाटत नाही, आम्हाला सहकारी व पत्रकार महत्वाचा वाटतो.'

-निलेश खरे, संपादक 'साम टीव्ही'

(शिवाजी मीडिया वल्डच्या मुलाखतीतून साभार)

कोरोना
विशेष मुलाखत

मा. श्री. दिलीपबाबू इंगोले

कोषाध्यक्ष, श्री शिवाजी शिक्षण संस्था, अमरावती

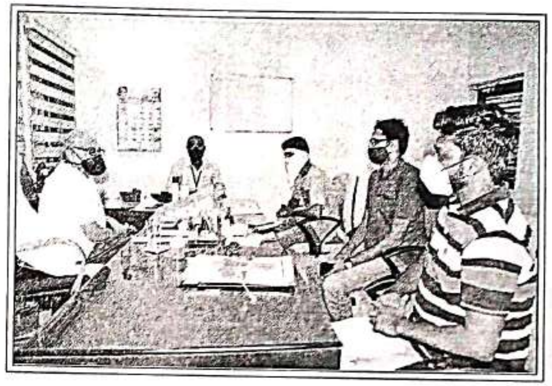

प्रश्न - कोरोना काळात क्रीडाक्षेत्रापुढे कोणती आव्हाने उभी झाली आहेत ?

उत्तर - कोरोना ही जागतिक समस्या असल्यामुळे त्याचा परिणाम सर्वच क्षेत्रावर झालेला आहे. क्रीडाक्षेत्राचे त्यामुळे खूप नुकसान झाले आहे. कारण खेळाकरिता मैदाने उपलब्ध नाहीत. सामुहिक खेळ पूर्णपणे बंद झाले आहेत. सर्व स्पर्धा पुढे ढकलल्या त्यामुळे सराव बंद पडला. मैदाने, स्विमिंगपूल, जिम बंद असल्यामुळे विद्यार्थ्यांना सराव करता येत नाही. त्यांना सरळ मैदानात उतरवले तर अवघड जाईल. त्यामुळे त्यांचे खूप नुकसान झाले आहे.

प्रश्न - कोरोना काळानंतर क्रीडाक्षेत्राला चांगले दिवस यावे, यासाठी काही उपाययोजना सुचवाल काय ?

उत्तर - कोरोनाचा प्रभाव जाण्यासाठी अधिक वर्षे लागतील. कोरोना संपण्याची ठराविक वेळ कोणीच सांगू शकत नाही. पण हळूहळू विद्यार्थ्यांचा सराव वाढविण्याकडे कल राहील.

प्रश्न - कोविड काळात शिक्षणासंदर्भात केंद्र व राज्य सरकारच्या भूमिकेबाबत आपले काय मत आहे?

उत्तर - विद्यार्थ्यांबद्दल बोलायचे झाले तर शाळा, महाविद्यालये बंद असल्यामुळे त्यांना खूप अडचण जात आहे. त्यांचे शैक्षणिक नुकसान होत आहे. ऑनलाईन शिक्षणात खूप अडचणी आहेत. प्रत्येकाकडे साधने नाहीत. कनेक्टिव्हिटी नाही. ऑनलाईन शिकताना खूप अडचणी येत आहेत. शंभर टक्के विद्यार्थ्यांपर्यंत शाळा, महाविद्यालये पोहचू शकत नाहीत. शाळा-महाविद्यालये बंद असल्यामुळे विद्यार्थी खेळापासून तुटला आहे, त्यामुळे त्याच्यात स्थूलता निर्माण होत आहे. ऑनलाईन परीक्षा हा निर्णय विद्यार्थ्यांसाठी नुकसानदायक ठरेल. केंद्र व राज्य सरकार दोघांनाही विद्यार्थ्यांना कमी अडचणी येतील यासाठी मार्ग काढणे आवश्यक आहे.

प्रश्न - सुरक्षेच्या उपाय योजना लोक पाळत नाहीत, असे तुम्हाला वाटते काय ?

उत्तर - होय, बहुतांश लोक कोरोनाबाबत गंभीर दिसत नाही, त्याचा परिणाम संसर्ग वाढण्यात होत आहे. लोकांनी व्यक्तिगत काळजी घेण्यासोबतच सुरक्षेचे नियम पाळणे आवश्यक आहे. आपण दक्षता घेतली तरच कोरोनावर मात करू शकू.

प्रश्न - कोरोनामुळे खेळापेक्षा खेळाडूंचे जास्त नुकसान झाले, असे आपणास वाटते काय ?

उत्तर - होय, कारण सर्व खेळ खेळाडूंवर अवलंबून आहेत. चांगले खेळाडू तयार झाले नाही तर चांगला खेळ होणार नाही.

❖❖❖

(पान १ वरून)

मा. श्री. हर्षवर्धन देशमुख

अडचणी खूप आहेत पण मार्ग काढणे महत्वाचे आहे. ग्रामीण भागात केंद्रे देता येतील. विद्यार्थ्यांने परीक्षेसाठी जिल्ह्याच्या किंवा तालुक्याच्या ठिकाणी येणे आवश्यक आहे, या मताचा मी नाही.

प्रश्न - डिजिटल शिक्षणाकडे आपण आता सहजपणे वळतोय, अशा वेळी ज्या लोकांना हे शिक्षण परवडणे शक्य नाही त्यांच्या बद्दल आपले मत काय आहे? सरकारने याबाबत काय करायला पाहिजे ?

उत्तर - याच्या शिवाय दुसरा मार्ग आपल्याकडे नाही. ज्या काही लोकांपर्यंत आपण पोहचू शकतो त्यांच्या पर्यंत डिजिटलच्या माध्यमाने पोहोचू. बाकींच्या साठी सुविधा उपलब्ध नाहीत त्याला आपण काही करू शकत नाही. समजा ग्रामीण भागात मोबाईलच्या माध्यमाने हे शिक्षण घ्यावला तयार असले तरी नेट कनेक्टिव्हिटीचा प्रश्न आहे. ही आपल्या यंत्रणेची समस्या आहे. हे निर्णय जे घेतात ते राजधानीच्या ठिकाणी बसून निर्णय घेतात, प्रत्यक्ष हा कार्यक्रम जेथे राबवायचा तिथे राबविण्यात काय अडचणी येऊ शकतात, याचा विचार ते करत नाहीत. प्रात्यक्षिक अडचणींचा योजना आखताना विचार हा झालाच पाहिजे.

(पान ५ वरून)

डॉ. स्मिता देशमुख

विश्वास उडेल असे वाटत नाही. आज ऑनलाईन पद्धतीत अनेक अडचणी आहेत. कुणाजवळ मोबाईल नाही तर कुणाला नेट कनेक्टीव्हिटी नाही. त्यामुळे अडचणी निश्चित आहेत पण या अडचणींवर उपाय शोधून कोणीही शिक्षणापासून वंचित राहणार नाही, हा प्रयत्न करणे आवश्यक आहे.

प्रश्न - शिक्षणक्षेत्राचे भविष्य तुम्ही वर्तवू शकता काय ?

उत्तर - माझ्या मते या काळात काही चांगल्या गोष्टी घडल्या आहेत. शिक्षण व्यवस्था ही समाज व निसर्गापासून वेगळी करता येणार नाही, हे दिसून आले. आपले वातावरण शुद्ध झाले. हिरवळ आली. पक्षी आले, स्वच्छता झाली. लोकांचे कौटुंबिक व मानसिक स्वास्थ्य देखील चांगले झाले आहे. दुसरीकडे लोकांच्या नोकऱ्या गेल्या, बेरोजगार वाढले, ही वाईट बाजू, असे असले तरी शिक्षणाचे जीवनातील महत्त्व हे प्रत्येकाला माहिती असल्यामुळे शिक्षणक्षेत्राला काही हानी नाही फरक इतकाच की काळानुसार शिक्षण पद्धतीत काही बदल होतील आणि ते सर्वांना स्वीकारावे लागतील.

प्रश्न - कोरोनाच्या पार्श्वभूमीवर विद्यार्थ्यांसाठी काय संदेश द्याल?

उत्तर - आज कोसळलेले संकट हे काही स्थायी नाही ते जाणारच आहे. पण तो लवकर जावा म्हणून आपण स्वत: दक्षता घेणे आवश्यक आहे. या परिस्थितीने खंगून न जाता किंवा निराश न होता विद्यार्थ्यांनी नियमित व्यायाम करावा, वाचन करावे आणि सुखाचे क्षण शोधावे. आयुष्यातील सुखाचे लाईक मोजा, कुटुंबाचा एकोपा जपा, समाजाला या आजाराशी लढायला शिकवा. रोगप्रतिकारशक्ती वाढवा. खरे तर या महामारीने लोकांना स्वत:चा दर्जा दाखवून दिला आहे. निसर्गासमोर माणूस थिटा आहे, हे दिसून आले.

कोरोना : पत्रकारिताही प्रभावित

कोरोनाच्या संकटाचा इतर क्षेत्राप्रमाणे पत्रकारितेवरही प्रभाव पडला असून त्याचा परिणाम सर्वत्र दिसत आहे. वृत्तपत्रांचा खप कमी झाला आहे. वृत्तपत्रे व वाहिन्यांच्या जाहिराती कमी झाल्या आहेत. माध्यम क्षेत्राला मोठा आर्थिक फटका बसल्याने अनेक इंग्रजी दैनिकांच्या आवृत्त्या बंद पडत आहेत. याचा अर्थ वर्तमानपत्र संपतील असा नाही. वर्तमानपत्राची ताकद ही सर्वकालीक आहे. तंत्रज्ञानाने पत्रकारितेत अफलातून बदल आणले आहेत. या तंत्राने सर्वसामान्यांना व्यक्त करण्याचे अधिकार दिले असून लोकशाही सुदृढ करण्याचे सामर्थ्य या तंत्रात आहे. त्यामुळे पुढचा काळ हा तुमच्या आमच्या क्षमतांचा कस बघणारा काळ आहे.

- महेश म्हात्रे, संपादक न्यू १८ लोकमत.
(शिवाजी मीडिया क्लबच्या मुलाखतीतून साभार)

- कोरोना आणि वाढती बेरोजगारी
- कोरोना आणि बेरोजगारी
- लॉकडाऊन मधील हात मजुरांची कैफियत
- कर्माचा हिशेब आणि निसर्ग
- गावगाड्यातील कोरोना
- कोरोना आणि पर्यावरण
- कोरोना काळातील ग्रामीण भाग
- रूढी, परंपरा, श्रद्धा, अंधश्रद्धा, कर्मकांड
- कोरोना काळातील विवाह....
- कोरोना : भ्रम, संभ्रम आणि राजकारण
- कोरोना आणि सध्यस्थिती
- मोबाईल मी आणू-तरी कुठून
- कोरोनाचे पडसाद / परिणाम
- लॉकडाऊनची सकारात्मकता

मराठी विभाग

- सावधान... शेवटी कोरोना हरलाच
- कोरोना आणि राजकारण
- मी पोलिस बोलतोय
- कोरोना-समज गैरसमज
- अफवेच्या बाजारात देशाची करुणावस्था
- कोरोना-निदान आणि उपचार
- कोरोना आणि लग्न
- कोरोना आणि मानवी संवेदना
- मुलाखत-कोरोनाशी लढलेल्या तरुणाची
- कोरोना आणि युवा पिढी
- वऱ्हाड हा कोरोनाचा मोठा स्पॉट
- 'अपुनच अपना भगवान है !'
- कोरोना-समज गैरसमज

कोरोना आणि वाढती बेरोजगारी

■ कु. प्रियंका ज्ञानेश्वरराव फाले
एम.ए.भाग-२ (राज्यशास्त्र)

कोरोना व्हायरस विषयी संत ज्ञानेश्वरांनी ७०० वर्षा पूर्वी केलेली भविष्यवाणी.... ज्ञानेश्वरी या ग्रंथातील ओवी...

युद्धाकारण पृथ्वी वरती । विषवायू पसरेल,
असंख्य जी ते विषवायूने। प्राणासी मुकतील,
शुद्धकारणे पृथ्वीवरती। प्रदूषण फैलावेल अनेक दराके
या परिणाम। मानव त्रासावेल,
रोगी-खुजी निकृष्ट अशी। प्रजोत्पति होईल,
पृथ्वीवरचे व्यवहार सारे। पहा बंद पडतील।

बघता बघता हीच परिस्थिती माणसांवर आलेली आहे. कारण जनता खूप निवांतपणे जगत होती परंतु आज जिकडे तिकडे अशी परिस्थिती पसरली आहे. अशाप्रकारे प्रत्येक परिस्थितीचा सामना करण्यासाठी माणसाकडे हिम्मत पाहिजे. या कोरोणामुळे जगात अधिकच महागाईने थैमान पातले आहे. कोरोनामुळे रोजगार हिरावला देशातील बेरोजगारीत प्रचंड वाढ झाली. कोरोनाचा फैलाव रोखण्यासाठी देशात लॉकडाऊनची घोषणा करण्यात आली. त्यामुळे बहुतांश उद्योगधंदे बंद असून त्याचा विपरित परिणाम रोजगार निर्मितीवर झाला. कोरोनामुळे शहरी भागातील अनेक लोकांचा उदरनिर्वाह हा छोटे छोटे दुकान भाजीवाला फळविक्रेता यांच्यापासून हिरावून टाकले. या लाकडाऊनमुळे सगळ बंद असल्यामुळे त्यांना घरिच रहावे लागत असे.

लॉकडाऊनचा परिणाम पुढीलप्रमाणे : लॉकडाऊनमुळे बहुतांश उद्योगधंदे बंद असून त्याचा विपरित परिणाम रोजगार निर्मितीवर झाला आहे.

मार्च महिन्याचा विचार केल्यास या एका महिन्यात देशातील बेरोजगारीचा दर गेल्या ४३ महिन्यातील सर्वोच्च पातळीवर पोहोचला आहे.

सीएमआयईच्या आकडेवारीनुसार लॉकडाऊन दरम्यान देशातील एकूण बेरोजगारीचा दर वाढून २३.४% पर्यंत पोहोचला.

भारतात मजूरी करणारे आणि दैनंदिन कमाई करणाऱ्या कामगारांना लॉकडाऊनची मोठी झळ बसल्याने सीएम-आईन म्हटले आहे. मार्च महिन्याच्या शेवटच्या आठवड्यात केंद्र सरकारने कोरोना रोखण्यासाठी देशव्यापी टाळेबंदी घोषित केली. या टाळेबंदिला दुसऱ्यांदा मुदतवाढ देण्यात आली असून ती १७ मेपर्यंत कायम राहिली. त्यानंतर तिसऱ्या टप्प्यात काही सवलत देण्यात आली. मात्र या टाळेबंदित उद्योगधंदे पूर्णत: बंद होते. औद्योगिक वसाहती ओस पडल्या त्यामुळे संघटित आणि असंघटित क्षेत्रातील कामगारांची परवड झाली. लाखो कामगार विविध राज्यांमध्ये अडकून पडले हातची नोकरी गेली. आणि दोन वेळच्या खाण्याचे हजारो कामगारांचे हाल झाले. दरम्यान भारतात असंघटित क्षेत्रातील पाठोपाठ आता कॉर्पोरेट आणि स्टार्टअप छोटे मोठे उद्योग यांनीही नोकर कपातीचे संकेत दिलेआहेत.

अशाप्रकारे मार्च २०२० पासून देशात बेरोजगारीचा जणु तांडवच केला आहे. अशा प्रकारे कोविड-१९ या भयानक महामारीमुळे जगाची आर्थिक स्थिती मोठ्या प्रमाणावर मंदावली आहे.

एक छोटाशा संवाद कोरोनाशी पुढीलप्रमाणे :

''या कोरोनानं संपूर्ण जग हैरावून गेलं
मोठ्या लोकांचे मोठेपण विसरून गेलं
जेव्हा पुन्हा एकदा घरात कुटूंब तयार झालं
तेव्हा लक्षात आलं कुटूंबावर प्रेम करण राहूनच गेलं
कोरोना आला आणि देशांसाठी कोणी ५ कोटी दिले
तर कोणी ६० कोटी दिले. पोलिस, डॉक्टर, नर्स यांनी आपले आयुष्य दिले. तेव्हा लक्षात आलं खर कौतूक करण मात्र राहूनच गेल...'' कोरोनामुळे सगळेच घरात बसतायंत गोर-गरिब उपाशी पोटि मरतायं... त्याचंही जगणं अस्वस्थ होऊन बसलयं तेव्हा समजलं खरी काळजी करणं तर राहूनच गेलं.

आता तरी भान ठेवा, डॉक्टर, नर्स, पोलिस, सरकार, गोर-गरीब यांच्यासाठी खूप काही करायचं होतं पण स्वत:च्या स्वार्थात एवढा गुंतलो कि मदत करण मात्र राहूनच गेलं... राहूनच गेलं....

कोरोना आणि बेरोजगारी

■ कु. शिवाणी किरणराव इंगळे
एम.ए.भाग-२ (राज्यशास्त्र)

संत सावता माळी यांनी त्यांच्या एका अभंगात म्हटले आहे की,

''समदासी सादर व्हावे,
देव टेदील तैसेची राहावे''

बघता बघता हिच परिस्थिती माणसांवर आलेली आहे. कारण जनता खुप निवांतपणे जगत होती. परंतु आज जिकडे तिकडे अशी परिस्थिती उद्भवली आहे की ज्यामुळे माणुस माणसापासून दूर पळत आहे. जणु मरणाच्या दारात प्रत्येकजण उभा आहे आणि अशा परिस्थितीचा सामना करण्यासाठी माणसाकडे हिम्मत ही उरलेली नाही आणि इतकी भितिदायक, त्रासदायक परिस्थिती म्हणजे कोविड-१९ (कोरोना)

जगात आधिच महागाईने थैमान घातले होते, परंतु हे थैमान, माणुस सहन करत होता परंतु कोरोनामुळे घराबाहेर निघणं सुद्धा धोक्याचं आहे. इथे प्रत्येकजण हा मेहनतीने कमावतो आणि स्वत:चा कुटुंबाचा उदरनिर्वाह करत असतो. कोरोनामुळे मात्र प्रत्येकजण आपआपल्या घरात आहे. त्यामुळे कमाईचे साधनच जणु बंद झालेले आहे. अशा कारणांमुळे जगात बेरोजगारी वाढली आहे.

कोरोनामुळे रोजगार हिरावला, देशातील बेरोजगारीत प्रचंड वाढ झाली. कारण कोरोना या दानवाने जगता पाऊल टाकल्यामुळे बहुतांश उदयोगधंदे बंद पडले. मोठमोठे औदयोगिक क्षेत्र खंडित झाले ज्यामुळे रोजगाराचा तोंडचा घास हिसकावला गेल्यामुळे त्याचा परिणाम रोजगारनिर्मितीवर झाला आहे. कारण जसे सरकारच्या लक्षात आले की कोविड-१९ हा संसर्गजन्य आजार आहे. ज्यामुळे गर्दिची ठिकाणे बंद ठेवणे हाच एकमेव उपाय आहे. त्यामुळे मा.पंतप्रधान मोदी यांनी लॉकडाऊनची घोषणा केली. ज्यामुळे संपूर्ण जनतेवर याचा परिणाम झाला.

लॉकडाऊनचा परिणाम पुढिलप्रमाणे -

* लॉकडाऊनमुळे बहुतांश उदयोगधंदे बंद असून त्याचा विपरित परिणाम रोजगारनिर्मितीवर झाला आहे.

* मार्च महिन्याचा विचार केल्यास या एका महिन्यात देशातील बेरोजगारीचा दर गेल्या ४३ महिन्यातील सर्वोच्च पातळीवर पोहोचला आहे.

* सीएमआयईच्या आकडेवारीनुसार लॉकडाऊन दरम्यान देशातील एकुण बेरोजगारीचा दर वाढुन २३.४% पर्यंत पोहोचला.

जगात थैमान घातलेल्या कोरोनाचा फैलाव रोकण्यासाठी लॉकडाऊन करण्यात आले. ज्यामुळे सर्वात मोठा परिणाम हा रोजगार निर्मितीवर झाला. लॉकडाऊनंतर देशातील बेरोजगारी वाढुन २३ टक्के झाली आहे तर शहरी भागात बेरोजगारीचा दर ३% टक्यापर्यंत पोहोचला आहे.

सेंटर फॉर मॉनिटरींग इंडियन इकॉनॉमी (CMIE) च्या एका अहवालानूसार हि बाब समोर आली आहे. मार्च महिन्याचा विचार केल्यास या एका महिन्यात देशातील बेरोजगारीचा दर गेल्या ४३ महिन्यातील सर्वोच्च पातळीवर पोहोचला आहे.

सीएमआईच्या अहवालानूसार मार्च महिन्याच्या पहिल्या आठवड्यात देशातील रोजगारांची अवस्था खुपच विकट होऊ लागली. त्यानंतर महिन्याच्या अखेरीस परिस्थिती फार बिघडली सीएमआयई हि एक खासगी संस्था असून या संस्थेच्या आकडेवारीनुसार जगातील रोजगार निर्मितीची अवस्था अधिक बिकट झाली.

सीएमआयईच्या आकडेवारीनुसार लॉकडाऊन दरम्यान देशातील एकुण बेरोजगारीचा दर वाढुन २३.४ टक्क्यापर्यंत पोहोचला तर शहरी भागातील बेरोजगारीचा दर वाढून ३०.९ टक्क्यापर्यंत पोहोचला या अहवालानूसार संपूर्ण मार्च महिन्याचा विचार केल्यास या महिन्यात बेरोजगारीचा दर ८.७ टक्के होता.

अशा प्रकारे मार्च २०२० पासून देशात बेरोजगारीचा जणु तांडवच केला आहे. अशा प्रकारे कोविड-१९ या भयानक महामारीमुळे जगाची आर्थिक स्थिती अत्यंत मोठ्या प्रमाणावर मंदावली आहे.

एका छोटाशा संवाद कोरोनाशी पुढीलप्रमाणे -

हसत खेळत जगत होता मानव
कसा रे आला हा जगात कोरोना दानव.
पैसा पैसा करता मानव झाला अभिमानी
कोरोना लॉकडाऊनची केली रोजगाराची मानहानी
वेळ नव्हता कधी बोलण्यास ऐकमेकांशी
आज झुरतो मनात माणुस भेटण्या कोणाकोणाशी
हिसकवली कोरोनाने भाकरी गरिबांची
घेतलीस परीक्षा त्याने रोजगारांच्या काळजाची
जरी आला तु बनून दानव या जगात
मावा मात्र जागवली माणसाची माणसाच्या मनात.
डॉक्टर पोलिस सांगतो, कोरोना आहे जीवघेणा
विनंती आपणा सर्वांना, सुरक्षित घरात राहाण्या
दिलिस रे करुन जाणिव माणसाला माणसाची
परत जा आता निघुन, वाढु दे पुन्हा शान भारताची
वाढू दे पुन्हा ज्ञान भारताचे...

लॉकडाऊन मधील हात मजुरांची कैफियत

■ सुमित भास्करराव रिठे
बी.ए. भाग-१

अचानक लॉकडाऊन झाला देश बंद पडला. कारखानदारांनी मजूरांना हाकलून दिले आणि जीवन मरणाच्या दारात आमचे जगणे भरडून गेले.

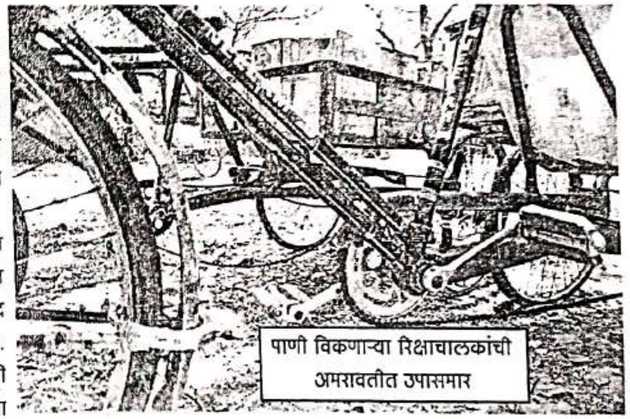
पाणी विकणाऱ्या रिक्षाचालकांची अमरावतीत उपासमार

घरातल्या सोबत वेळ घालवायला मिळत नाही म्हणून सुट्टीचा आनंद घेत असलेला एक घटक. आणि शेवटचा श्वास तरी स्वत:च्या घरात घेता यावा म्हणून हजारो मैलांचा प्रवास पायदळ करत असलेला एक समाज. घरी बसून नवं नवीन पदार्थ बनवून खाणारा समाजातील एक घटक. आणि काम नाही मिळालं तर रात्री अन्न बघायला मिळेल का नाही म्हणून तळमळीने वाट पाहत असलेला एक घटक. समाजातील एक घटक जो घरी बसून फक्त वाढलेल्या रूग्णांचे आकडे बघतोय, घरी बसून वजन वाढतेय म्हणून तक्रार दाखल करतोय. आणि समाजातील एक तो घटक जो १०x१० च्या खोलीत पुर्ण परिवारासोबत राहतोय. मदत मिळाली तरच पोट भरेल म्हणून शासनाच्या मदतीची वाट बघतोय. ठरतोय समाजातील एका घटकासाठी हा आनंद..पण जीव मात्र घेतोय हा गोरगरिबांचा.

कर्माचा हिशेब आणि निसर्ग

■ सर्वेश मनिषा विनोद मराठे
एम.ए. (जेएमसी) भाग-१

छत्रीतलावात पक्ष्यांचा मुक्त संचार

१९७२ साली पर्यावरणाविषयी प्रथमच जनजागृती करण्याची मोहीम आखली गेली. म्हणजेच काय तर त्याच वर्षात जगातला पहिला वहिला पर्यावरण दिन साजरा केला. युएन जनरल असेम्बली १९७२ च्या पहिला सत्रात स्कॉटहोम कॉन्फरंस ऑन द ह्युमेन इन्व्हॉरमेंट असे जाहिर करण्यात आले. सांगण्याचे तात्पर्य इतकेच १९७२ साली जर मानवाला पर्यावरणाचे महत्व उमगले होते तर २०२० सालापर्यंत ते विर्घळले कुठे? सद्य परिस्थिती पाहाता प्रत्येक व्यक्ती किबोर्ड कंझरवेशनिस्ट होऊ पाहतोय, म्हणजेच जे लोक केवळ चार भिंतींच्या आत खुर्चित बसुन डिजीटल मिडीयाच्या माध्यमातून जगा समोर पर्यावरणाचे महत्त्व आणि महात्म्य अशाच लोकांना किबोर्ड कंझरवेशनिस्ट म्हणावे असे वाटते. केवळ तितकेच करणे पुरेसे आहे काय हा प्रश्न स्वत:ला कधी विचारलाच नाही. म्हणूनच कदाचित सर्व सामान्यांनी पर्यावरणांविषयी दुर्लक्ष केल्या कारणाने आजचा दिवस आपल्या समोर अगदी तटस्थ उभा आहे. याला सामोरे जायचे तरी कसे हा सवाल सगळ्यांच्या मनात रेंगाळतोय. याच काळात कोरोना उद्भवल्याने पर्यावरणाचा नवा चेहरा समोर आला. निसर्ग पुन्हा नव्याने बहरू लागला असे वाटायला लागले. पण हे सगळे जर तसेच टेवायचे असेल तर आपण निसर्गाबाबत निश्चित विचार करावा लागेल.

या संपूर्ण सिनारियोमध्ये हे सगळे आताच का? असा सवाल प्रत्येक मनाला आणि बुद्धीला पडायला हवा पण तो पडतांना दिसतच नाही कारण याचं उत्तर अगदीच सोप आहे. सगळेच जणु निवांत आपल्या घरी बसले आहेत. खुर्ची गरम करण्यासोबत सोशल मीडियावर विरोध करायचा स्टेटस आणि पोस्ट शेअर करायच्या आणि बुद्धीजीवी म्हणून घ्यायचा आनंद लूटायचा आणि दस दिवस संपला. मी या सगळ्यांना एकच विनंती करू इच्छितो किमान एकदा तरी आपल्या प्रिय देशाच्या ग्रीन बॉर्डर सोबत फिल्डवर जाऊन बघा तेही रोज.

हे बॉर्डर दररोज हेच काम करतात. निसर्गाला त्रास देणाऱ्या अशा सो कोल्ड सुशिक्षित मुर्खांना विरोध करत असतांना त्यांना लढा देत असतात. जगामध्ये रोज निसर्गाप्रती आणि वन्यजीव प्रती अगदी क्रूर घटना घडत असतात. पण त्याचा कुणालाही फरक पडत नाही.

काही दिवसांपूर्वी आपण अशीच एक बातमी ऐकली ज्यामध्ये एका गर्भाशी हत्तीनीला विस्फोट युक्त फळे खायला घातल्यामुळे तीचा मृत्यू झाला. या घटनेचा विरोध साऱ्या जगाने नोंदविला. सोशल मीडिया, न्यूज पेपर, मॅगझीन असे कुठलही प्लॅटफॉर्म सुटले नाही जिथे याची नोंद केली गेली नाही. अशा असंख्य मुक्या जनावरांचा बळी आपण घेतला आहे. हे सगळ सांगण्याकरिता मी वन्यजीव तज्ञ असण्याची गरज मला भासत नाही आणि हे सांगत असतांना मी शाकाहारी किंवा मासाहारी असाव या विषयाला हात घालतच नाही. इच्छा ऐवढीच लोकांना प्रामाणिक मताने पर्यावरण विरोधी कृत्यांचा विरोध करुन भेट फिल्ड वर जाऊन त्याचा प्रत्यक्ष अनुभव घ्यावा. या सर्व कीबोर्ड कन्झर्व्हेनिसट ला एकच सांगेल don't just make the statement,'show your commitment.

राहिला प्रश्न आपल्या पर्यावरणाचा वर परिस्थिती आपल्याला निसर्गाचे थेट व वास्तव दर्शन देतेच आहे आणि त्यातून काय शिकाव हा ज्याचा त्याचा प्रश्न, कारण उद्या जर आपल्या प्रिय पृथ्वीच काही कमी जास्त झाला तर त्याचा निसर्गावर फार कमी प्रभाव पडेल, फरक पडेल तो केवळ मानवावर. आपण कितीही तंत्रज्ञान निर्माण केले तरिही निसर्गाला आपली पात्रता सिद्ध करायला काही क्षण पुरेसे आहे. केवळ बाऊ बाऊ करुन चालणार नाही आपल्याला sustainable development चा मार्ग शोधावाच लागेल. त्याखेरिज आपल्या जवळ पर्याय उरलाच नाही.

प्रकृते : क्रियमाणानि गुणे : कर्माणि सर्वश: ।
अहंकार विमूढात्मा कर्ताहमिति मन्यते ।।३-२६।।

श्रीमद भगवत गीतेतील हा श्लोक असे सांगतो की प्रत्येक कार्याचे मुख्य नियंत्रण हे निसर्गाकडे असते निसर्ग प्रत्येकाचा पालनहार आहे. आणि नाण्याची दुसरी बाजू अशी की श्लोक असेही सांगतो कि, निसर्गाचे नुकसान केल्याने त्याचा नियमित क्रियाकलापांवर परिणाम होतो. ज्याचे पडसाद मानवी जिवनावर देखील पडतात. श्लोक गर्विष्ट लोकांना इशारा देखील देतो की जे निसर्गाच्या सामर्थ्यावर विश्वास ठेवत नाही त्यांचे कधीही कल्याण होत नाही. कर्माचा हिशेब हा निसर्ग दालनात कायम होत असतो.

गावगाड्यातील कोरोना

■ अनामिका प्रकाश सोनोने
एम.ए. (जर्नालिझम ॲंड मास कॉम)

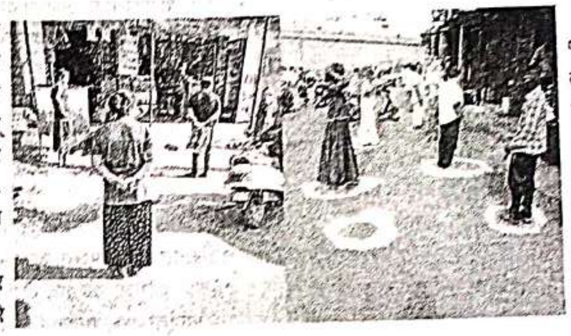

कोरोनाच्या प्रादुर्भाव झाल्यानंतर देशात लॉकडाऊन घोषित करण्यात आले. शिवाय संचारबंदी लागू करण्यात आली. संपूर्ण देशात कोरोनाने हाहाकार माजवला. त्याचा परिणाम गाव खेड्यावरही झाला.

कोरोनाचा प्रसार कमी व्हावा यासाठी सरकारद्वारे देशात लॉकडाऊन घोषित केले. राज्य सरकारने देखील वेळोवेळी सुसूत्रता आणण्याचा प्रयत्न केला. काहीच दिवसांनी या भयावह संसर्गजन्य आजाराने जिल्ह्याला घेरले. त्यानंतर राज्य सरकारच्या पाऊलावर पाऊल ठेवून जिल्हा प्रशासनानेही लॉकडाऊनच्या नियमावलीची काटेकोर अंमलबजावणी केली. जिल्ह्यात कोरोनाचा प्रादुर्भाव झाल्यानंतर गावातही कोरोना बाधित आढळून आलेत. त्यामुळे खबरदारीच्या दृष्टीने नगरपंचायतीसह आरोग्य व ग्रामपंचायत पातळीवर विविध उपाययोजना राबविण्यात आल्या. कोरोनाच्या पार्श्वभूमीवर पोलीस कर्मचारीही जनजागृती करण्याचे कार्य जबाबदारीने करत होते. प्रशासनातर्फे जनतेला लॉकडाऊनचे पालन करण्याचे आवाहन, जनजागृती, विनाकारण बाहेर पडणाऱ्यांवर लक्ष ठेवणे अशा विविध पातळ्यांवर प्रयत्न केले. कोरोना काळात गावात एकाच ठिकाणी गर्दी होऊ नये म्हणून जीवनावश्यक वस्तूंची दुकाने उघडी ठेवण्याची वेळ मर्यादित करण्यात आली. पण वेळेची मर्यादा आखून दिल्यामूळे लोकांना गर्दी करणे भाग पडले. (वास्तवत: गरजेच्या वस्तूंची दुकाने जर किमान १० ते १२ तास उघडी ठेवली असती तर लोकांना सुरक्षित अंतर ठेवून केव्हाही खरेदी करणे जास्त संयुक्तिक ठरले असते. गावात किराणा, अन्न-धान्य यासारख्या जीवनावश्यक वस्तूंची चणचण निर्माण झाली. दुकानदार लोकांमध्ये वस्तू विकण्यास टाळाटाळ करू लागले, शिवाय दुकानदार आहे त्या पेक्षा दुप्पटच्या किमतीने वस्तू विकू लागले होते. त्यामुळे गावातील लोकांची आर्थिक पिळवणूक करण्यात आली. कोरोना संकटात पोट भरण्यासाठी पुरेसे अन्न उपलब्ध नसल्याने कितीतरी लोकांवर उपासमारीची वेळ आली.

कोरोना काळात हातावरचे पोट असणाऱ्या सर्वसामान्य नागरिकांचे मोठे हाल झाले, होत आहे हि वस्तुस्थिती आहे. हातावरती पोट असलेली माणसे जगण्यासाठी संघर्ष करत होती. गावगाड्यात रस्त्यांवर वेगवेगळ्या प्रकारचे छोटे छोटे व्यवसाय करणारे रस्त्यावर आले. कोरोना संकटाचा प्रचंड परिणाम रोजगारावर झाला. गावालगतच असलेल्या कारखान्यात काम करणाऱ्या कितीतरी लोकांना कामावरून वगळ्यात आले. शिवाय त्यांना वेतनही दिले नाही. अनेकांना रोजगार गमवावे लागले. त्यामुळे गावातील नोकरीधंदा करणाऱ्यांची वाटचाल बेरोजगारीकडे झाली. त्यांच्यावर दोन वेळेच्या जेवणाचीही भ्रांती पडली. कोरोनाच्या कठीण काळात लघु व गृह उद्योग बंद पडले आणि जनजीवन ठप्प झाले. या काळात अनेक लहान-मोठे उद्योगधंदे रसातळाला गेले. देशी उद्योगही ठप्प पडले.

कोरोना काळाचा कृषी क्षेत्रालाही मोठा फटका बसून बळीराजा भरडला गेला. देश लॉकडाऊन झाल्यानंतर शेतकऱ्यांची शेतमाल विकण्याची परंपरागत साखळी विस्कळीत झाली. त्यांच्यापुढे मालविक्रीचे मोठे संकट निर्माण झाले. वाहतूक ठप्प असल्याने शेतीतला माल शेतीतच कुजू लागला. परिणामत: भाजीपाला आणि फळे अक्षरक्ष: शेताच्या बांधावर आणि रस्त्यावर फेकून देण्याची वेळ शेतकऱ्यांवर आली. त्यामुळे शेतकऱ्यांचे प्रचंड नुकसान होऊन त्यांना आर्थिक फटका बसला. शेतीला पूरक ठरणारे जोडधंदेही शेतकऱ्यांच्या मुळावर उठले. कुक्कुटपालन सारख्या उद्योगाचे कोरोना काळात मोठे आर्थिक नुकसान झाले. याच काळात दुधाची मागणी कमी झाली. त्यामुळे दूध उत्पादक शेतकऱ्यांच्या नशिबीही तसेच भोग आले. भाजीपाला, फळभाज्या उत्पादकांनाही फटका सोसावा लागला. कोरोना काळात गावातील सर्व व्यापारी प्रतिष्ठाने बंद झाली. जवळपास अडीच महिन्यांच्या या काळात सर्व प्रतिष्ठाने बंद असल्याने व्यासायिकांसमोरही अडचणी निर्माण झाल्या.

लॉकडाऊन झाल्यानंतर आर्थिक कामकाजही ठप्प पडले. यामुळे स्थलांतरित मजूर गावात परतले, रोजगारासाठी शहराकडे गेलेल्या लोकांनी आपल्या रोजगाराची व्यवस्था करणारे शहर सोडून गेलेली मजूर पुन्हा गावात परतले. कामाच्या शोधात ठाणे, मुंबईत गेलेली मजूर मंडळी गावात परतली. अगदी मिळेल त्या वाहनातून ते गावात दाखल झाले. कोरोनाच्या विळाख्यामुळे कामगार व मजुरांवर हि स्थिती आली. कोरोनाचे संकट गडद असताना रेड झोनमधील शहरवासीय गावात दाखल झाले. यामुळे गावावर कोरोनाचे सावट निर्माण झाले. हि मंडळी सोबत कोरोना घेऊन आली. या कोरोना वाहक मंडळीमुळे गावात कोरोनाची भीती निर्माण झाली. त्यांच्यामुळे गाव बाधित होऊन सामाजिक आरोग्य धोक्यात आलं.

कोरोना काळात गावातील विद्यार्थ्यांचे मोठे नुकसान होत आहे. नवे शैक्षणिक वर्ष सुरू झाले मात्र शाळा अजूनही बंद आहे. अशा परिस्थितीत मुलांचे शिक्षण सुरू रहावे म्हणून डिजिटल आणि ऑनलाईन शिक्षणाची संकल्पना आमच्या पुढे मांडण्यात आली. संकल्पना चांगली असली तरी गावातील विद्यार्थ्यांना मात्र याचा फार उपयोग झाला नाही. प्रत्यक्ष वर्गात जाणे अन ऑनलाईन शिक्षण घेणे यात मोठी तफावत आहे. प्रत्येक पालकांकडे ती सोय नाही. ग्रामीण भागात हि व्यवस्था चांगल्या पद्धतीने कार्य करीत नाही. अशावेळी गावातील विद्यार्थ्यांसाठी ऑनलाईन शिक्षणाची संकल्पना फोल ठरते. तरीही काही खासगी शाळांनी ऑनलाईन वर्ग घेणे सुरू केले आहे. ज्या विद्यार्थ्यांना लाभ मिळतो त्यांचा अभ्यासक्रम पूर्ण होतोय, मात्र जे विद्यार्थी अद्यापही या लाभापासून वंचित आहे. त्यांनी काय करायचे? शिवाय महामारीत पालकही आर्थिक विळख्यात सापडलेले आहे. त्यामुळे आजच्या परिस्थितीत ऑनलाईन शिक्षणासाठी लागणाऱ्या सोयी उपलब्ध करून देणे पालकांना जड जात आहे आणि ज्या विद्यार्थ्यांकडे हि सोयच उपलब्ध नसेल त्यांना ऑनलाईन शिक्षण पचनी कसे पडेल.

आज महामारीने गावाला वेढा घातला आहे. कोरोनामुळे ग्रामीण जनजीवनावर मोठा परिणाम झाला आहे. महामारीचे गांभीर्य लक्षात घेता आपल्याच जवळच्या नात्यातील मृत व्यक्तीच्या अंत्यविधीला जात येने अशक्य झाले. राजरोसपणे समाजात वावरणारी लोक आता तोंडाला मास्क लावून वावरू लागले. सॅनिटायझर, मास्क या अत्यंत कमी वापरल्या जाणाऱ्या गोष्टी जीवनाचा महत्वपूर्ण भाग बनल्या. कोरोना काळात अनेकांनी सामाजिक बांधिलकी जोपासत गरजूंना अन्न, धान्य व जीवनावश्यक वस्तू देऊन मदत केली. शहराकडून गावाकडे परत जाणाऱ्या मजूर मंडळींच्या मदतीसाठी लोकांनी गावात जागोजागी पाणी, अन्न आणि फळांचे ठेले लावून मोफत व निस्वार्थ सेवा पुरवली.

कोरोना आणि पर्यावरण

कोरोना काळात टिपलेली माणसे व पशुतील मानवता

■ ऋषभ मुंदे
एम.ए. जेएमसी-१

कोरोना व्हायरसच्या प्रादुर्भावामुळे मानवी जीवनावर खुप परिणाम झाला आहे. सरकारने लावलेल्या लॉक डाऊन मुळे कारखाने बंद झाले आहे. तसेच वाहनाचा वापर मोठ्या प्रमाणात कमी झाला आहे. त्यामुळे पर्यावरणावर याचा सकारात्मक परिणाम झालेला आपल्याला दिसून येत आहे.

निरभ्र आकाश, स्वच्छ हवा आणि पाणी, स्वच्छंद पणे उडणारे पक्षी व फिरणारे प्राणी आपल्याला दिसून येत आहे. दिल्ली, मुंबई यासारख्या शहरामध्ये प्रदूषणाचे प्रमाण मोठ्या प्रमाणात कमी झाले आहे. २५ वर्षात पहिल्यांदाच पंजाबमधील जलंदर या शहरातून १४० किमी. दूर असलेल्या हिमालयाचे टोक पाहायला मिळत आहे. हेच पर्यावरणात झालेल्या बदलाचे मोठे उदाहरण आहे. दिल्लीतील यमुना नदी, वाराणसीतील गंगा नदी व देशातील सर्वच नद्यांमधील कमी झालेले प्रदूषणाचे प्रमाण आपल्याला आढळून येत आहे. पवित्र अश्या गंगा नदीच्या पाण्यात ४० ते ५० टक्क्यांनी सुधार झाला आहे असे काही तज्ञाचे मत आहे.

केंद्रीय प्रदूषण नियंत्रण मंडळाच्या अहवालात देशातील बऱ्याच शहरात वायू गुणवत्ता या काळात सुधारली आहे असे म्हटले आहे. मात्र कोरोना काळ व लॉक डाऊन संपल्यानंतर हवा आणि पाण्याच्या प्रदूषणाची वाढ रोखण्याची आणि त्या सकारात्मक परिणामाची दीर्घकालीन उपाय करण्याची गरज आहे व पर्यावरण बाबत अजून जागरूकता आणि पर्यावरण वाचवण्यासाठी उपाययोजना करणे आवश्यक आहे.

कोरोना काळातील ग्रामीण भाग

■ मोहित सुरेशराव बदुकले
बी.ए. जेएमसी-३

लपुन छपून पानटपरी.

कोरोना या महामारीच्या संकटात जगातील अनेक क्षेत्रे नाजूक स्थितीतून जात आहे. भारतासारख्या खंडप्राय देशात तर ही स्थिती गंभीर आहे. त्यात ग्रामीण भागातील स्थिती आणखीनच वाईट झाली आहे. संसाधनांचा अभाव, अपुऱ्या रोजगाराच्या संधी यामुळे त्रस्त असलेले लोक, अश्याच परिस्थिती तून जाणारे माझे गाव चांदुर बाजार तालुक्यातील शिरजगाव कसबा जवळपास ४० ते ४५ हजार गावची लोकसंख्या गाव मोठे असल्यामुळे गावातील चौक, आठवडी बाजार ही गर्दीची ठिकाणे. एवढे मोठे गाव असून गावात जून महिन्यापर्यंत एकही रूग्ण नव्हता. जुलै मध्ये पहिला रूग्ण आढळला, त्यानंतर गावातील प्रशासन जागे झाले, गावातील विविध भागात जंतू कीटक नाशकांची फवारणी करण्यात आली, लोकांना घरीच राहण्याचे व महत्वाच्या कामासाठीच बाहेर निघण्यास सांगण्यात आले.

मात्र गोकुळ अष्टमी, पोळा या सणासुदीच्या काळात गावातील लोक मोठ्या प्रमाणात बाजारात येऊ लागले. काही भजन मंडळी भजन कीर्तन करण्यासाठी बाहेर गावी जाऊ लागली. गावातील लोक कोरोना या महामारीकडे दुर्लक्ष करत होती.

मात्र काही दिवसानंतर एकाच दिवशी गावात २२ कोरोना रुग्ण निघाले गाव जिल्ह्यातील कोरोना हॉट स्पॉट बनले, त्यानंतर तातडीने मोठ्या प्रमाणात लोकांच्या चाचण्या घेण्यात आल्या. लोक आता सावधान झाले. ग्रामीण भाग असल्यामुळे गावातील लोकांमध्ये आपल्या आरोग्यप्रती फारसी काळजी दिसत नाही, या काळात गावात अनेक अफवा पण पसरल्या.

उदा. १) प्रत्येक कोरोना रुग्णांमध्ये डॉक्टर ला दीड लाख मिळतात.
२) कोरोना वैगरे काही नाही हा माध्यमानीच पसरविला आहे.

तरी पण गावातील एक मोठा वर्ग हा सावधान आहे, आरोग्य यंत्रणा ही तर आपल्या देशातील अतिशय चिंतेची बाब आहे. त्यात ग्रामीण भागातील आरोग्य यंत्रणेची फारच वाईट परिस्थिती आहे.

उदा. - गावातील २२ कोरोना रूग्णांना एकाच रुग्णवाहिकेमध्ये अमरावतीला घेऊन जाण्याचा प्रकार माझ्या गावात घडला. त्यानंतर प्रशासनाने दखल घेतली आता गावातील स्थिति नियंत्रणात आलेली आहे. आरोग्यासोबत ग्रामीण भागातील अर्थव्यवस्था ही शेतीवर आधारित मात्र मागील दिवसात झालेली गारपीट, अवकाळी पाऊस यामुळे पिकांचे नुकसान झाले. परिणामता शेतीवर आधारित मजुरी रोजगार कमी आले. यावर्षी अवकाळी पाऊस व गारपिटीने कांद्याचे मोठ्या प्रमाणात नुकसान झाले. त्यामुळे गावातील शेतकरी वर्गाचे व या वर्गावर अवलंबून असलेल्या मजूर वर्गाचे मोठे आर्थिक नुकसान झाले.

कोरोना महामारीच्या संकटात शिक्षण क्षेत्राला मोठे नुकसान सहन करावे लागत आहे. गावातील शाळा, महाविद्यालये, अंगणवाड्या या सर्व बंद आहेत. त्यामुळे मुले अभ्यापासून दुरावलेली आहेत. सुरूवातीला काही दिवस बरे वाटले मात्र आता गावातील विद्यार्थी शाळा सुरू होण्याची वाट पाहत आहे.

गावातील श्री बालमुकुंद राठी विद्यालयाचे, मुख्याध्यापक श्री. सतिश सुरडकर व त्यांचे सहकारी शिक्षक श्री. बालकिसन हेडा यांच्याशी चर्चा केल्यानंतर त्यांनी असे सांगितले, शाळा जरी बंद आहे तरी आम्ही विद्यार्थ्यांच्या संपर्कात आहोत शिवाय मुलांचे ऑनलाईन पद्धतीने नियमित वर्ग सुद्धा घेत असतो, मात्र ग्रामीण भागातील सर्वच मुलांकडे स्मार्टफोन नसल्यामुळे सर्व मुले ऑनलाईन पद्धतीने शिक्षण घेऊ शकत नाही त्यावर त्यांनी उपाय काढून प्रत्येकी ५-५ मुलांचे समूह तयार केले व समूहात मुले शिक्षत आहेत तसेच त्यांनी असे सांगितले की, विविध विषयांचे शिक्षक हे मुलांच्या घरी दर दोन दिवसांनी जाऊन शिकवत आहे.

ग्रामीण भाग व आर्थिक मुबलकता नसल्यामुळे बरेच पालक आपल्या मुलांना स्मार्टफोन विकत घेऊन देऊ शकत नाही. त्यामुळे अनेक मुले निराश झाली आहे आणि पालकांना सुद्धा आपण मुलाला स्मार्टफोन घेऊन देऊ शकत नाही याचे दुःख आहे. अश्या मुलांना त्यांच्या घरी जाऊन शिक्षक शिकवितात. असे त्यांनी सांगितले मात्र त्यांनी यावरही भर दिला की काही विषय जे आहेत यामध्ये गणित, विज्ञान, भूगोल यामधील काही भाग प्रात्यक्षिकाद्वारे

च समजू शकतो असा भाग राहून जातो किंवा मुलांना चांगल्या पद्धतीने समजवून सांगता येत नाही. एकंदरीत मुले ही शिक्षक व शिक्षणाच्या संपर्कात आहे आणि बऱ्यापैकी मुलांचा चांगला प्रतिसाद आहे असे त्यांनी सांगितले.

शाळा कधीपर्यंत सुरू होईल याबद्दल विचारले असता त्यांनी सांगितले की शिक्षण राज्यमंत्री म्हणतात. शाळा जानेवारीत मध्ये सुरू होईल मात्र शालेय शिक्षण मंत्री वर्षा गायकवाड यांनी असे म्हटले आहे जे केंद्राचे दिशानिर्देश असतील त्याप्रमाणे राज्य शासन निर्णय येईल असे त्यांनी सांगितले मुख्याध्यापक श्री सुरडकर सर यांनी असे मत मांडले की अगोदर शासनाने कॉलेज, महाविद्यालय पातळीवर वर्ग सुरू करावे नंतर माध्यमिक, प्राथमिक शाळा सुरू करण्याबाबत विचार करावा.

बरेचसे मुले आपल्या समस्या सोडविण्याकरिता शिक्षकाजवळ येत आहे, असे त्यांनी सांगितले.

गावातील महाविद्यालयीन युवक कॉलेज बंद असल्यामुळे मोठ्या प्रमाणात स्मार्टफोन, मोबाईल यामध्ये आपला वेळ घालवत आहे, गावातील मुख्य पीक संत्रा फळबागा असल्याकारणाने संत्रा फवारणी, कटाई या सारख्या कामावर जात आहे.

संत्रातोडीच्या वेळेस गावात मोठ्या प्रमाणात मजूर येत होता मात्र अजूनही संत्रा तोडणी व शेतातील कामे ठप्प असल्यामुळे मजूर आलेला नाही अगोदर जो मजूर गावामध्ये येत होता त्यांनी मोठ्या प्रमाणात आपल्या गृहराज्यांत पलायन केले आहे.

कोरोना च्या संकटात व्यापारी वर्गाला मोठा फटका बसला आहे. गावातील अनेक व्यापारी संकुले, दुकाने बरेच दिवस बंद होती त्यानंतर त्यांना सूट देण्यात आली. तरीपण व्यापारी वर्गाकडे ग्राहकांची कमीच आहे. गावातील व्यापारी संघटनेचे असे म्हणणे आहे की जीवनावश्यक वस्तू, किराणा, भाजीपाला, धान्य यांची सुद्धा मागणी घटली. तर कपडा, स्टेशनरी, कृषी केंद्रे, हार्डवेअर यासारख्या व्यापारी संकुलांना कोरोना महामारीचा जोरदार फटका बसला. त्यांचे असे म्हणणे आले लोक जीवनावश्यक वस्तूलाच पहिली पसंती देत आहे. चैनीच्या वस्तूकडे आर्थिक बाजू कमजोर असल्याने लोक दुर्लक्ष करीत आहे, शाळा, महाविद्यालये बंद असल्या कारणाने गावातील पुस्तकांची दुकाने, झेरॉक्स केंद्रे, सायबर कॅफे या सारख्या दुकानांना फटका बसला आहे.

गावातील शेतीचा विचार करता यावर्षी पीककर्ज वाटपामध्ये खूप उशीर झाला. पीककर्ज मिळविण्यासाठी शेतकरी वर्ग धडपडत होता. मात्र बँकांनी पीककर्ज वाटपासंबंधी मोठ्या अटी व बंधने लादली अनेकांना त्यांच्या मागणीपेक्षा कमी रक्कम पिककर्जाच्या रूपात देण्यात आली. नियमित पिककर्जाची परतफेड करणाऱ्या शेतकऱ्यांना अल्पशी वाढीव देण्यात आली. त्यामुळे पेरणीला उशीर झाला. गावातील अनेक तरूण तरूणी नोकरी रोजगारासाठी पुणे, औरंगाबाद येथे गेलेलं आहेत मात्र कोरोना संकटात कंपन्या बंद असल्याने त्यांना अनेक कष्ट सहन करून खासगी वाहनाने गावी यावे लागले. कंपन्या बंद असल्यामूळे व बरचश्या कंपन्यांनी काहीच वेतन दिले नाही यामधील बरेच तरूण हे घरच्या शेतीमध्ये काम करत आहे. काही जण शेतीची कामे फवारणी, खत टाकणे यासारख्या कामावर जात आहे.

यामध्ये असे विद्यार्थी आहेत जे अभियांत्रिकी, वैद्यकीय व स्पर्धा परीक्षा तयारी आणि उच्च शिक्षणासाठी अमरावती, अकोला, नागपूर, पुणे, हैद्राबाद येथे गेली होती ती सर्व परत आलेली आहे. घरीच ते ऑनलाईन पद्धतीने शिक्षण घेत आहेत. सोबतच गावातील बरेच विद्यार्थी NEET, JEE यासारख्या वैद्यकीय व अभियांत्रिकी शिक्षणाच्या प्रवेशपरीक्षाची तयारी घरी बसुन ऑनलाईन व झूम ॲप च्या मदतीने करत आहे. बरेच विद्यार्थी स्पर्धा परीक्षांची तयारी याद्वारे करताना दिसताहेत. त्यांच्याशी चर्चा केली असता त्यांनी सांगितले अभ्यास करताना बरेचदा नेटवर्क नसते लाईन राहत नाही यासारख्या समस्यांना तोंड द्यावे लागते.

सोबतच गावात अभ्यासाचे वातावरण नसणे ही देखील एक समस्या आहे. बरेचसे पालक हे शेतकरी, शेतमजूर आहे ते शेतातील कामे करण्याकरिता आपल्या मुलांना शेतात घेऊन जातात त्यामुळे अभ्यासाकडे दुर्लक्ष होते. मुलांची शाळा, कॉलेज बंद असल्यामुळे पालकही चिंतेच्या छायेत आहे. आपल्या मुलांच्या भविष्याबाबत ते संभ्रमाच्या स्थितीत आहे. गावातील शेतीचा विचार केला तर गावातील शेतकऱ्यांची आशा आता संत्रा बागांवर आहे. मात्र गारपिटीने काही भागातील संत्र्यांचे नुकसान झाले आता महिन्याभरानंतर संत्रा तोडीला येईल सर्व शेतकरी वर्ग संत्रा ला चांगला भाव मिळावा या आशेवर आहे. यावर गावातील काही उत्साही तरूणांनी संत्रा फळाचे मार्केटिंग व प्रसार, प्रचार करण्यासाठी फेसबुक, व्हाट्स अप, इन्सटाग्रामवर यासारख्या समाजमाध्यमावर 'संत्रा उत्पादक संघ, शिरजगांव कसबा' सारखे समूह बनविले. यामध्ये कोरोना रोगावर संत्रा हे फळ कसे उपयुक्त आहे हे सांगण्यात येते जसे संत्रा हे फळ रोगप्रतिकारक शक्ती वाढविते. ईमुनिटी वाढविते कोरोना आजाराला हरविण्यासाठी संत्रा हे फळ फार उपयोगी असल्याचे अनेक डॉक्टरांनी सांगितले आहे. अश्या पद्धतीने तरूण संत्रा फळाचे महत्व पटवून देण्याचा प्रयत्न विविध स्तरावर करताना दिसत आहे. एकंदरीत ग्रामीण भागातील स्थिती ही काही फारशी चांगली नाही यासाठी शासनाकडून ग्रामीण विकास व कृषी क्षेत्रात साठी भरीव आर्थिक मदत करण्याची गरज आहे.

रूढी, परंपरा, श्रद्धा, अंधश्रद्धा, कर्मकांड आणि करोना

■ अंशुल वावरे
एम.ए. जेएमसी-१

यंदाच्या करोनाच्या सावटाखाली झालेल्या अनेक कर्मकाडांनी सणवारांनी, उत्सवांनी जुन्या कालबाह्य रूढी, अनावश्यक अंधश्रद्धांना मूठमाती दिली.

करोनाच्या सुरुवातीच्याच काळात काही नातेवाईक सोडून गेले, काही करोनामुळे तर काही नैसर्गिक मृत्यू ! पहिलाच धक्का बसला तो अंत्यविधी या प्रकाराला. जे करोनामुळे गेले त्यांचे तर अंत्यदर्शन ही दुर्लक्ष झाले.

विधींकरता भटजी घराबाहेर पडेनात, मग या भडाब्बी, बघू नंतर, दहावा, बारावा, तेराव्या करता देऊळ उघडेना, बिचारे कावळे उपाशी राहू लागले.

ज्यांचे अंत्यविधी झाले नाहीत त्यांच्या आत्म्याच काय? त्यांना गती कशी मिळाली असेल? की ते लॉकडाऊन उठून आपले अंत्यविधी होतील या आशेवर ताटकळत बसले असतील ?

ज्यांची या काळात वर्षश्राद्ध होती त्यांच्या नातेवाईकांना भटजी म्हणू लागले की अहो श्रद्धेने काढलेली आठवण/पूजन म्हणजेच श्राद्ध ! गेलेल्यांच्या फोटोला हार घाला मनोभावे स्मरण करा, झालं श्राद्ध ! (मग हजारो वर्षे आमच्याकडून पैसे का उकळत होतात भाऊ?)

गुढीपाडव्याला गुढीला गाठ्यांची माळ वहावीच लागते म्हणणाऱ्यांनी गुढीवर नुसता खण आणि तांब्या उपडा घालून पूजा केली आणि मानसपूजा कशी सगळ्यात श्रेष्ठ समजावू लागले. (कारण हार, फुल, दुर्वा, तुळशी, गाठ्यांच्या माळा मिळाल्याच नाहीत यंदा)

मुंबईतला दुसरा सगळ्यात मोठा उत्सव तो म्हणजे दहीहांडी तोही शांततेच पार पडला.

मुंबईचा/महाराष्ट्राचा सगळ्यात मोठा उत्सव गणेशोत्सव! प्रचंड प्रमाणात होणारी आर्थिक उलाढाल, भक्तांची पिळवणूक, धक्काबुक्की, हेही सगळं करता येईल की या चिंतेत आयोजक, सरकारला विनंत्या करू लागले की लॉक डाऊन उठवा. पण लॉक डाऊन काही उठला नाही. आणि तसही अनेक बलाढ्य प्रायोजकांनी करोनामुळे कंबरडे मोडल्याने हात आखडते घेतले आहेत. भक्त घरातून बाहेर पडतील की नाही याची शाश्वती नाही अश्या परिस्थितीत, अनेक प्रतिथयश राजांनी एकतर उत्सवच रद्द केले किंवा अगदी घरगुती स्वरूपात साजरे केले (काही मंडळांनी तर अगदी दीडच दिवसाचा गणेशोत्सव साजरा केला)

पंचाईत झाली ती दरवर्षी गावाला गणपती साजरा करणाऱ्यांची. आमचे देव हलवता येत नाहीत म्हणणारे, किंवा मंत्रालयातून पत्र आणलंय, कोण अडवतो गावाला जायला, असं म्हणणारे तोंडावर आपटले जेव्हा त्यांच्याच गावकऱ्यांनी त्यांना गावाला यायला बंदी केली. ज्या गावाला जायचं तिथं आधी १० दिवस जाऊन क्वारंटाईन व्हा, गणपतीचे ६ दिवस तिथे काढा, मग परत आल्यावर स्वतःच्या सोसायटीत १४ दिवस क्वारंटाईन व्हा. एवढं कसं जमणार ???

मग देव न हलवणाऱ्यांनी हळूच इथेच गणपती बुक केले. देव काय सगळीकडे असतो, इथे काय आणि गावाला काय एकच की असं म्हणू लागले.

भटजीशिवाय आम्ही पुजाच करत नाही म्हणणारे, * पूजेचे ऑनलाईन app किती छान आहेत म्हणू लागले. गणपतींचं विसर्जन वाहत्या पाण्यातच करावं असं म्हणणाऱ्यांना एकदम पर्यावरणाची काळजी वाटू लागली आणि बादलीत, पिंपात विसर्जन करू लागले.

खरंच करोनानी किती शिकवलं नाही? जे टिळक, आगरकर धुरीणांना अपेक्षित होतं ते करोनानी करून दाखवलं.

शेवटी काय, तर स्वतःची समाजाची सुरक्षा, सोय हे महत्त्वाचं ठरलं, त्यापुढे श्रद्धा, रूढी, परंपर, कर्मकांड सगळं बाजूला पडलं.

पण ही सुधारणा ह्यावेळीच फक्त की आता पुढे येणाऱ्या वर्षातही हा खरा प्रश्न आहे.

(संकलित माहिती)

कोरोना काळातील विवाह (कथा लग्न घरची)

■ पराग सुनीलराव राऊत
बी.ए. भाग-३

अचानक उद्भवलेल्या कोरोना संकटाने आणि त्याच्या पार्श्वभूमीवर लागू करण्यात आलेल्या देशव्यापी लॉकडाऊन मुळे अनेकांची अनेक कामे रखडली. परंतु सर्वात मोठा पेच निर्माण झाला तो लग्न घरामध्ये असाच पेच माझ्या घरातही निर्माण झाला. ते म्हणजे माझ्या बहिणीचे लग्न. लग्नाच्या धामधुमीची सुरुवात झाली असतांनाचा कोराना वायरस ची बातमी ऐकली. सुरुवातीला सर्वाप्रमाणे आम्ही ही या वायरसला दुर्लक्षित केले. पण जसाजसा वायरस वाढू लागला. तशी तशी धाकधूकही वाढू लागली. हळूहळू अनेकांची ठरलेली लग्ने पुढे ढकलण्यात आली.

लग्नाची तारीख थोडी लेट असल्यामुळे आम्ही थांबुनच गेलो. आणि लॉकडाऊन उठण्याची वाट बघत होतो. पण लॉकडाऊन उठण्याऐवजी अजून शिस्तीत/कडक असे होत होते. कारण दिवसेंदिवस कोरोनाचे पेशंट वाढतच होते. म्हणून मोठ्या भावासह घरच्यांची चिंता दिवसेंदिवस वाढतच होती... कारण लग्न म्हटले की काळजी ही आलीच... अनेकांनी लग्नाची तारीख रद्द करुन लग्न पुढे ढकलण्याचे सल्ले दिले. परंतु कोणी कितीही सल्ले दिले तरी निर्णय हा सर्व गोष्टींचा विचारविनीमय करूनच घ्यावा लागतो... कोरोनाची स्थिती हाताबाहेर गेली होती.

योग्य काय आहे ते सुचत नव्हते. कोरोना आताच काही संपणार नाही हे सर्वाच्या लक्षात आले होते. आता मग हळूहळू सरकारच्या नियमाप्रमाणे लग्न घरी लग्नाची चाहूल लागली होती. पहिले मध्यम वर्गानी आणि नंतर श्रीमंतांनीही लग्न घरीच उरकवण्याचा निर्णय घेतला. आता आमच्याही मनात घरीच लग्न करण्याचा पालव्या फुटु लागल्या...

नंतर सर्व विचार विनिमय करुन आणि ज्येष्ठ लोकांचे/ नातेवाईकांचे सल्ले घेवून शेवटी लग्न घरीच करण्याचा एकमताने निर्णय झाला. अचानक मे महिन्यात ग्रॅंड होणारा हा लग्नसोहळा रद्द झाला. माझ्यासह अनेकांमध्ये नाराजीचे सूर सूरू झाले. पण कोणताही मोठा निर्णय घेत असताना त्या घडीला कोणताही पर्याय नसतो. म्हणून तो निर्णय घेतला जात असतो... आणि लग्न घरीच करण्याचा निर्णय आम्हीच घेतला असे नाही. अनेकांनीही असे निर्णय घेतलेच. म्हणून लगेचच अनेकांचे नाराजी नाट्य दूर झाले. आणि सर्वांनी या लग्नाला ऑनलाईन हजर राहण्याला होकार दिला.

आता पेच होतो तो बुकिंग केलेले मंगल कार्यालय, गाड्या, कॅमेरामॅन, कॅटर्स आणि अजूनही इतरत्र बुकिंग रद्द करण्यात

कोणताही विलंब न करता या तारखीची सर्व बुकिंग रद्द करण्यात आली. कमी लोकात लग्नाची तयारी करण्याला वेग आला. कारण लग्नाची तारीख जवळ पावले टाकत होती. आता टेंशन जरी कमी असले तरी लग्न समारंभ संपेपर्यंत धाकधुकही होतीच. सर्व गोष्टी त्या दिवसाच्यां नियोजनात बसल्या. कारण सर्व लग्न समारंभ शासनाने ठेवलेल्या अटी आणि नियमाचे पालन करूनच करायच्या होत्या. अशा छोट्या विविहामध्येही अनेकांना कोरोनाची लागण झाल्याच्या बातम्या कानावर येत होत्या. त्यामुळे अगदी म्हणजे अगदी क्वचितच लोकांना लग्नाचे निमंत्रण देण्यात आले.

याच काळात अशा लग्नांना आदर्श विवाह म्हणून प्रसिद्धी मिळत होती. त्यामुळे बरेही वाटतच होते. आता लग्नाच्या पूर्वी होत असलेल्या समारंभाला सुरुवात झाली होती. घरात नवचैतन्य नवउत्साह निर्माण झाला होता. गोंधळा पासून तर हळदी पर्यंत सर्व समारंभ थाटामाटात उत्साहात पार पडले होते. सर्वाच्या चेहऱ्यावर आनंदाश्रू होते.

शेवटी तो दिवस ऊजाडला. घरातच छोटेखाणी भव्य दिव्य असे मंगल कार्यालय तयार झाले होते. अखेर घरात अत्यंत कमी लोकांच्या उपस्थितीमध्ये पण ऑनलाईन भरमसाठ लोकांच्या उपस्थितीत शुभ मंगलम् सावधान पार पडले. खरतर एकंदरीत मोठ्या ग्रॅंड लग्नापेक्षाही हा लग्न समारंभ अतिशय उत्तम पद्धतीने पार पडला. सर्वानी वाहवाह केली. चार भिंतीच्या आवारात संपन्न झालेल्या या लग्न सोहळ्याची घरच्या ईतिहासात नोंद झाली. भारतीय संस्कृतीतील विवाह एकतर तेवढ्या कालावधीसाठी रद्द केले. नाहीतर पुढे ढकलण्यात आले. पण अनेकांनी कमी लोकांत लग्न करून एक आदर्श निर्माण केलाच पण परिस्थिती कितीही कठीण असो त्याला सामोरे कसे जायचे याचे जीवंत उदाहरण समाजापुढे ठेवले. लग्न समारंभ पार पडल्यानंतर सर्वांनी सुटकेचा नि:श्वास सोडला.

त्याच दरम्यान असे अनेक विवाह समारंभ सर्वत्र सुरू होते. असेच उदाहरण म्हणजे कोल्हापूरात शक्कल लढवत एका विवाह सोहळ्यात अगदी कमी लोकांमध्ये हा विवाह सोहळा उरकला. त्यासाठी पाहुण्यांना निमंत्रण व्हाट्सॲपवर देण्यात आले. तर त्यांना फेसबुक लाईव्हवर विवाहात सहभागी होण्याचा आग्रह केला. नातेवाईकही आनंदाने सहभागी झाले. फेसबुकवर शुभेच्छाही दिल्या अन् मोबाईलवर अक्षताही टाकल्या. या विवाह सोहळ्यासाठी ज्यांना आहेर करायचे होते त्यांना मुख्यमंत्री सहाय्यता निधीचा अकाऊंट नंबर देण्यात आला होता. या माध्यमातून कोरोनाशी लढाईला हातभारही लावला. या अनोख्या लग्नाने गर्दी करणाऱ्यांना नवीन आदर्श घालून दिला. अनेकांकडून हीच प्रथा सुरू राहायला पाहिजे असे शब्द बाहेर पडत होते. कारण लग्न म्हणजे वाजत गाजत, धुमधाक्यात होणार हे काही नवीन नाही. पण लॉकडाऊनच्या काळात सरकारचा आदेश पाळून आणि सामाजिक भान राखून केलेल्या या अनोख्या आणि अविस्मरणीय विवाहसोहळ्यांची चर्चा आणि कौतुक नेहमी होणारच हे मात्र नक्की.

कोरोना योध्दा

महाविद्यालयाची बी.कॉम.भाग-३ ची विद्यार्थीनी कु. मृणाल भोयर हीने लॉकडाऊनच्या काळात कोरोना योध्दा म्हणून दिलेल्या सेवेबद्दल तिचा चंद्रपूरचे जिल्हाधिकारी आणि पोलीस अधिक्षक यांनी प्रशस्ती पत्र देऊन सत्कार केला. संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठानेही कोरोना योध्दा म्हणून कु. मृणाल भोयरचा सन्मान केला.

कोरोना : भ्रम, संभ्रम आणि राजकारण

■आकाश दे. बोदिले
एम.ए.-२ (राज्यशास्त्र)

कोरोना हे एक जागतिक संकट आहे आणि लोक मोठ्या प्रमाणात मरत आहेत. त्यामध्ये कोरोनाचे राजकारण या विषयावरील हेडींग पाहून आपण नक्कीच विचारात पडला असाल. मुळात ही विचार करण्यासारखीच गोष्ट आहे. कोरोनो ही महामारी आहे या विचाराशी मी सहमत नाही. मुळात कोरोना हा एक संसर्गजन्य व्हायरस आहे. आता आपण म्हणाल हा एक सामान्य व्हायरस आहे तर मिडिया, वर्तमानपत्र, डॉक्टर काय मूर्ख आहेत का? हो अर्थातच! परंतु ते नाही, आपण आहोत मुर्ख. जेवढ्या मोठ्या प्रमाणात कोरोनाची जाहीरातबाजी करण्यात आली वास्तवात येवढ्या मोठ्या संख्येने पेशंट आहेच नाही. राज्यकर्ते, सत्ताधारी नेहमीच सामान्य जनतेला मूर्ख बनवत आपल्या राजकारणाच्या आणि सत्तेच्या पोळ्या भाजत आले आहेत. आणि आता तर चक्क ऐका महामारी वरच राजकारण करण्यात आले आहे. आणि आज संपूर्ण जगाच लक्ष कोरोना या विषयाकडे वेधले गेले आहे आणि या कोरोनाने स्वस्थ मानसांना अस्वस्थ करून सोडलयं. कोरोना हा ऐक असा विषय झाला कि स्वस्थ असणाऱ्या एका व्यक्तीला सांगणे तुला सर्पदंश झालाय. आणि त्याचा चक्क जागीच तडफडून मृत्यु होणे असा प्रकार आहे. हा येक मनोविज्ञानाचा भाग झाला. आणि या राजकर्त्यांनी सामान्य असणाऱ्या व्हायरस ला महामारी घोषीत करण हा असाच एक प्रकार आहे. एखादया व्यक्तीला माहीत झाल की आपल्याला कोरोना झाला आहे तर भितीपोटीच त्या व्यक्तीचा जिव जाईल अशी स्थिती निर्माण करण्यात आली आहे. जनमानसांचे वारंवार सोशल मिडिया, वर्तमानपत्र या माध्यमातून मनोबल कमी करण्याचे आणि भिती निर्माण करण्यात आली आहे. पण असे कोणी का करेल? हा प्रश्न आपण मला कराल. तर जाणून घेऊया यामागील जागतिक राजकारण.

आज पूर्ण जगामध्ये वर्ल्ड economal अमेरिका आहे. अमेरिकेच्या अर्थव्यस्थेचा GDP २० ट्रिलियन डॉलर आहे आणि चाईना या GDP १२ ट्रिलियन डॉलर आहे. भारताचा विचार केला तर फक्त २ ट्रिलियन डॉलर येवढा GDP आहे. चाईनाच एक स्वप्न आहे वर्ल्ड पावर बनण्याच. चाईनाचे राष्ट्रपती शि जिनपिंग खूप महत्वकांक्षी व कुटील व्यक्ती आहेत. यांना चाईनाच्या जनतेला आव्हान केल आहे. '' कि तुम मुझे आजीवन राष्ट्रपती बनोओ, मे २०३९ चे पहिले चाईना को वर्ल्ड पॉवर इकोनॉमी बनाऊंगा. चाईनाचे Expart म्हणतात, चाईना USA या आमने सामनेच्या लढाईमध्ये कधी जिंकू नाही शकत. त्यामुळे चाईनाने कोरोना महामारी नावाच्या मास्तरप्लॅन बनविला. आज संपूर्ण जगामध्ये मोबाईल फोन बनविण्याचे व सप्लाय करण्याचे काम चाईना मोठ्या प्रमाणात करत आहे. हाइड्रो इलेक्ट्रीकल पॉवर व प्रोडक्शन जास्त प्रमाणात करत आहे, जुने, ॲपल त्याचबरोबर पूर्ण जगामध्ये सोलर पॅनल सप्लाय करण्याच काम चाईना करत आहे. इत्यादी चाईनाकडून अनेक देशामध्ये केला जातो. चिनला उन्नत करण्यासाठी चिनने मॅन्युफ्रॅक्चरींग आणि प्रोडॅक्श ला महत्व दिल. आज चाईना वर्ल्ड पॉवर ग्लोबल लिस्टमध्ये नंबर दोन वर आला आहे आणि नंबर ऐकवर येने हे चाईनाचं स्वप्न आहे. आज महामारीच्या नावाखाली संपूर्ण जग बंद आहे आणि ऐकटा चिन पूर्णपणे खुला असून संपूर्ण जगाला साहित्य पुरविण्याच काम करत आहे.

चाईना आणि who या विषयी थोडक्यात पाहुया -

who चे director general होते. Dr. Tedros Ahanom ghebreyesus हे मूळ Ethopia चे Ethiopia ला ऑफ्रीकेमध्ये लिटल चाईना म्हणून ओळखले जाते. चाईनाने २०१७ मध्ये Dr. Tedras यांची ॲपाईमेंट केली. तेव्हापासून तो चाईनासाठी

कटपूतलीसारखा काम करतो आणि या मास्टरप्लॅन मध्ये त्याला मोहरा बनविण्यात आले. Dr. Tedras आपल्या देशामध्ये ज्या संघटनाशी जुडला होता ते संघटन १९९० च्या दशकात मध्ये USA वर्ल्ड टेरेरिस्ट ऑर्गनाइझेशन मध्ये लिस्टेड होती. या ऑर्गनाईझेशन मध्ये तो ३ नंबरचा मोठा पदाधिकारी होता. चाईनामध्ये डमी टिम पाठवून आणि चाईनाच्या आयत्या रिपोर्टवर शिक्के मारण्याचे काम who ने केले आहे. ३१ डिसेंबर ला कोरोनाची पहिली केस मिळते. १२ मार्च त्या कोविडला महामारी म्हणून घोषित करतो. तोपर्यंत १५० पेक्षा अधिक देशांमध्ये कोरोनाचे सक्रीय मामले समोर येतात. २३ जानेवारीलाच वूहानमध्ये लॉकडाऊन करण्यात आल होत. त्यानंतर वूहानमधून चाईनाच्या कोणत्याही शहरामध्ये व्यक्ती जाऊ शकत नव्हता, ना शंघाई, ना बिजिंग नाही सत्ता किंवा शेजारील कोणत्याही भागात परंतु वूहानमधून इंटरनॅशनल फ्लाईट चालू ठेवण्याचे स्वातंत्र्य चिन देतो. म्हणजे संपूर्ण जगामध्ये व्हायरस पोहचवणे हा मूळ उद्देश होता. इटलीमध्ये चायनिज स्त्रियांनी व्हायरस पसरविला. साऊथ कोरियामध्ये एक पेशंट ५००० पेशंट कोरोना फैलविण्यासाठी जिम्मेदार आढळला. संपूर्ण देश आज चाईनाला दोषी ठरवायला लागलेत. तेवढ्यात who वूहान चा मृत्यूदर ० चा डाटा जगासमोर मांडतो. व चिनने कोरोनावर विजय मिळविला. कोरोनाचा वूहानमधून नाईनाट करण्यात आला असे स्पष्ट करतो. आणि काय who सांगत की, हा व्हायरस मानसातून मानसामध्ये फैलत नाही. म्हणजे प्रत्येक वेळी who चाईनाला सेफगार्ड बनविण्याच काम करतो. वूहानमधून संपूर्ण जगामध्ये कोरोना पसरला आणि वूहानव्यतिरिक्त चिनच्या कोनत्याच भागात शहरात पसरला नाही ही गोष्ट खटकण्यासाठी आहे. आज वूहान कोरोना महामारीचे केंद्र पूर्णपणे चालू आहे. व जग बंद आहे. बस, विमाने, व्यापार सर्व काही जोरात चालू आहे. मास्क, व्हेल्टीलेटर सॅनिटायझर, पीपीई किट, टेस्टिंग किट इत्यादी उत्पादन चिन मोठ्या प्रमाणात करून संपूर्ण जगात सप्लाय करत आहे. दिल्लीसाठी भारताने ५ लाख रॅपिड टेस्टिंग किट ची ऑर्डर ३० मार्च ला चाईना ला दिली होती. दिल्लीसाठी विमान चाईनामधून उडान येणार होते. परंतु चाईनाने ऑर्डर कन्सल केली व विमान दुसरीकडे पाठविण्यात आले. कारण त्या देशाकडून जास्त पैसे घेण्यात आले. यावरून स्पष्ट होते कि चाईनाला काय हव आहे. हे झाल जागतिक राजकारण परंतु देशातील स्थानिक सरकारने सुद्धा कोरोनाच्या ह्या काळामध्ये अनेक राजकीय हेतू साध्य करून घेतलीत. त्यावर आपण थोडक्यात प्रकाश टाकूया. कोरोना काळामध्ये भारतात अयोध्या मंदिर राजकारण करण्यात आले. जनतेला मुर्ख बनवून लुटण्यात आले. हजारो मंदिरामधील पैसा सरकारने गोळा केला. काही श्रीमंतानी सुद्धा करोडो रु. दान केलेत. भारताची लोकसंख्या ऐवढी आहे कि त्यांनी १ रु. प्रत्येकी जरी जमा केला तर किती करोडो रु. होतील. त्यावरून अंदाज करा सरकारकडे किती पैसा जमा झाला असे अब्जोवधी रुपयांचे विदेशी लोन, वर्ल्ड बॅंक कडून कर्ज असे अनेक प्रकार झालेत.

या सत्ताधारी पक्षावर जनतेमार्फत अनेक प्रश्न उठविल्या जात होते. सर्वात भ्रष्ट सरकार, देशाला कर्जबाजारी करणारी सरकार, आर्थिक मंदी आणणारी सरकार, सुशिक्षित बेरोजगार वाढविणारी सरकार इत्यादी आणि असे प्रश्न उदभवले कि राजकारण्यासमोर एकच विषय असतो तो म्हणजे जनतेचे लक्ष त्या विषयावरून दूसरीकडे वळवणे. मग धर्मभेद केल्याशिवाय कोणता मार्ग असेल. परंतु या वेळेस आजपर्यंत अयोध्या हे त्यांची वोटबॅंक असलेल स्थन तीसराच इतिहास घेऊन जगासमोर आल. ते म्हणजे सम्राट अशोककालीन बौद्ध मुर्त्या. सरकारने कोरोना काळाचा फायदा घेऊन हे प्रकरण सलटविले व राममंदिर बांधण्यास सुरूवातही करून टाकली. म्हणजे पुढील निवडणुकीला कधीतरी कारण सापडले. व एका समुदायाची वोटबॅंक फिक्स झाली अस म्हणायला हरकत नाही. त्यानंतर जनतेला कधी पैशाची लालूच व तांदूळ वाटून खूष करण्यात आले. आज अनेक लोक त्या १०००, २००० रु. खूष होऊन सरकार चांगला आहे या भ्रमात पडले आहेत. पण त्यांनी हे लक्षात घ्याव करोडो खर्च केले तर अब्जोवधी रू. सरकारने जमा केलेत. आणि बाकी काही नाही येणाऱ्या निवडुकांमध्ये त्यांचे हेच मुद्दे राहणार आहेत. आम्ही मदत केली, पैसा पाठविला, हिंदू मंदिर समस्या सोडविली. इत्यादी आज अनेक व्यक्ती आपल्या आजूबाजूला आढळत आहे. त्यांना कोरोनाचे काही लक्षण नसतांना सुद्धा जबरदस्ती कॉरन्टाईन केल्या जात आहे. आणि तेथे नेऊन १०-१२ दिवस क्रिकेट, गाने, नाच इत्यादी करून घरी वापस पाठविल्या जात आहे. आणि पॉझिटिव्ह पेशंट बरा होत आहे कोणतीही व्हेक्सीन न घेता. खरंच ही गोष्ट किती हास्यापद आहे. मग ही सरकार पेशंट चा आकडा का वाढवत असेल हा प्रश्न उभा होतो? तर माझ्या मते who वर अध्यक्षपदी आता भारतीय व्यक्तीला

बसविण्यात आले आहे. भारतात जास्त पेशंट म्हणजे कडून भारताला मदत ती कोट्यावधी रू. असेल आणि या सरकारचा तर प्रश्नच नाही. १ लाख लोकांची घरे बांधली तर ती कागदावर १० लाख दाखवली जातात. तेवढे आपण जानकार आहातर. कोरोना हा मुळात महामारी नाही हे सिद्ध करणारी काही Expart ने केलेली विधाने पाहूयात. कोरोना महामारी नाही हे सिद्ध करणारी काही विधाने -

१) Dr. Tarun Kothari (MBBS, MD) from Goa यांनी press मध्ये आपले मत व्यक्त केले.

कोरोना व्हायरस हा एक सामान्य फ्लू व्हायरस आहे. याला भिण्याचे कोणतेही कारण नाही. कोरोनाची मृत्यूदर म्हणजे फक्त कोरोनावर होणारा मृत्यूदर ०.१ ते ०.०१ आहे.

१००० कोरोना पेशंट आहेत तर त्यापैकी ६०० लोक आपोआप ठीक होतात. त्यांना माहीतही नाही पडेल कि केव्हा कोरोना झाला आणि निघून गेला. ३०० लोकांची तब्येत इम्युनिटी पॉवर चांगली नसल्या कारणाने ठीक होते. १००० मधून ९०० लोक गेले आता राहिला प्रश्न १०० लोकांचा जे की खूप आहेत या १०० मधून २ या ३ लोकांचा मृत्यु होते तर आपल्या भारतामध्ये मृत्युदर ३% निघतो. परंतु डॉ. कोठारी म्हणतात १०० मधून ३ लोक मरतात म्हणजे याचा अर्थ मृत्यूदर जो आहे तो ०.३% आहे. ना की ३% हे आपल्याला लक्षात घेण महत्वाचे आहे.

डॉ. तरूण कोठारी यांनी आव्हान केले आहे की भारतामध्ये कोणताही डॉक्टर, साईटीस्ट, कोणतेही हॉस्पिटल, कोणताही नेता, मंत्री, सांसद सदस्य किंवा कोणताही व्यक्ती याने साबीत करून दाखवावे कि कोरोना ऐक महामारी आहे आणि १ लाख रू. बक्षीस घेऊन जावे.

डॉ. Dr. KK Agarwal (MBBS, MD) Senior physician or ordiologist presdent of Heat core foundation आणि राहले आहे. म्हणजेच मध्ये पदमश्री पारितोषिकाने सन्मानित, ते म्हणतात की कोरोणामुळे मानवाची मरण्याची संभावना ही खूप कमी आहे.

-:-:-

कोरोना : सॅम्पल टू हॉस्पीटल

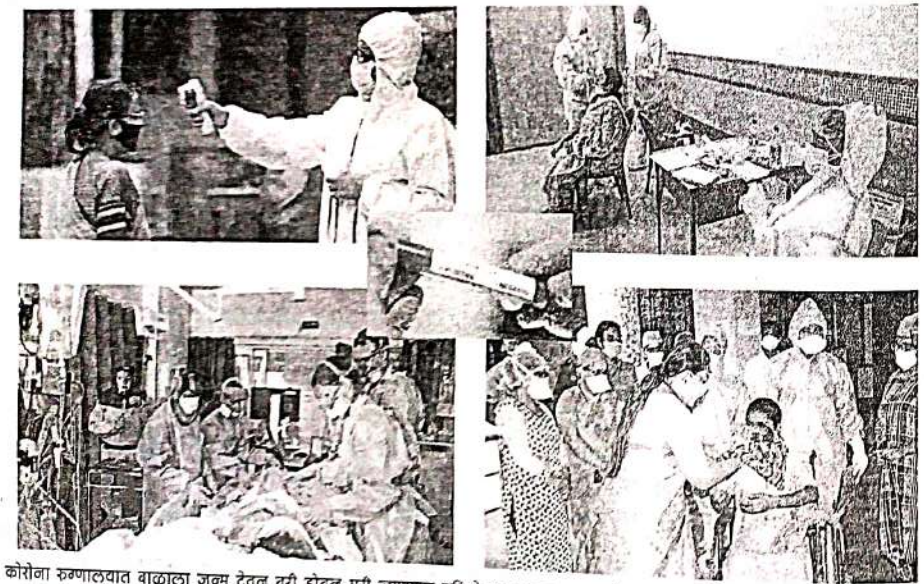

कोरोना रुग्णालयात बाळाला जन्म देवून बरी होवून घरी जाणाऱ्या महिलेच्या बाळाला पालकमंत्री ना. यशोमती ठाकूर यांनी जवळ घेतले.

कोरोना आणि सध्यस्थिती

■ भक्ती संतोष टाले
बी.ए. जेएमसी भाग-3

आज माझा लिहिण्याचा मूड होता. मी कॉलेजमध्ये होते सहाजिकच लिहायला मी कॅन्टीनवर गेले पेन पेपर हातात घेतला पण लिहायला विषय सुचेना मग मी चहा आणि माझी आवडती खारी ऑर्डर केली आमच्या कॉलेजला चहा आणि खारी खूप भारी मिळते काही क्षणातच तिथे दोन मुलं आली मला विषय सुचत नसल्याने मी त्यांच्या गोष्टी ऐकायला सुरुवात केली टीनेजर्सच्या गोष्टी भारी असतात मला नेहमी यांच्याच गोष्टीतून प्रेरणा मिळते मी त्यांच्या गोष्टी खारी खात खात ऐकायला लागले जवळ पास सर्वच खुर्च्या रिकाम्या होत्या त्यांच्या पण कॉलेजची पोरती अरे सॉरी सॉरी कॉलेजचे पोट्टे ते नाही ते कसं हाये, आमच्या ईदर्भात पोरांना पोट्टे म्हणतात. शेवटी कट्यावरच बसणार आणि संवाद सुरू झाला.

विजय :-काय रं गावाकडे राह्यतोन तुला पास बरी मिळाली यायले अमरावतीले ?

अजय :- मी कुठं पास काढतो का? तुले तर माहीत हायेच की लेका मी कसा हायते.

(दोघे हसायला लागले)

याचाच अर्थ त्यांनी पास काढलीच नव्हती शेवटी विजय म्हणाला तसं अमरावतीची पोरंती. हाहाहा...

विजय :- तुले काय वाटते आपल्या परीक्षा व्हतील का ?

अजय :- ते काय बा मला म्हाइत न्हाय, परिक्षा व्हतील की न्हाय. पण भावा जर परीक्षा झाल्या न्हाहीत तर मला लई म्हणजे लई... दुःख होईल.

तुला काय वाटलं मले आनंद व्हिइन का? मी पण सिंसीयर इयार्थी हाये लेका.

विजय :- हो म्हाइत हाये तुझी सिंसीएरिटी. पण पायन तू आज्या सालं आपलंया कोरोनां एक वर्ष खाऊन राह्यलाले का. माझ्या मनात व्हतं पटापट ग्रॅज्युएशन पूर्ण केलं असतं आनं शेतीकडे लक्ष दिलं असतं. पण या कोरोनानं सर्वांचं जगणंच जणू बंद केलंय. यांच्या या बोलण्यावरून विद्यार्थी फायनल इयरचे वाटत होते, वाटत होते काय होतेच ते फायनलइयरचे त्यांच्या बोलण्याचा मी सुद्धा विचार केला की खरचं याने त्या लोकांनी आणि सर्वांनी फायनल इयरच्या विद्यार्थ्यांच्या डोक्यावर टांगती तलवार ठेवली आहे ना तो विद्यार्थी मरत आहे न जगत आहे. आज माहीत होते परीक्षा होणार तोच उद्या निर्णय येतो की परीक्षा होणार नाही आणि आता इतका वेळ उलटून गेलाय की काही अभ्यास लक्षात सुद्धा नाही.

अभ्यास लक्षात नाही त्यामुळे परीक्षा होण्याची भीती वाटते आणि भविष्यात नोकऱ्या मिळतील की नाही म्हणून परीक्षा होऊन येअसे वाटते. खूप गोंधळ चाललाय डोक्यात.

आम्हाला कितीही त्रास होत असला तरी मला एक गोष्ट आवडली की या लोकडाऊनमुळे कोरोनांमुळे निसर्ग पुन्हा पुर्वपदावर आला आहे. प्राणी रस्त्यावर येत आहेत, पक्षी निरभ्र-आभाळात मुक्त विहार करत अहेत. वर्षा आपल्या मर्यादेत आहे, अनेकांची कौशल्ये बाहेर येतांना दिसतात कुणी स्वयंपाक करत आहे, कुणी विणकाम, कुणी डेकोरेशन तर कुणी मेहेंदी, रांगोळी काढत आहेत. एरव्ही व्यस्त असलेले लोक कुटूंबासोबत वेळ घालवत आहे. जीवन खूप छान होत चाललंय.

महत्वाची गोष्ट म्हणजे स्वच्छता जी आपण या काळात केली ती यापुढेही तशीच करत राहा. म्हणजे भारतस्वच्छ होईल. थोडा वेळ कुटूंबालाही देत जा हो त्यांना सुद्धा तुमच्याशिवाय आहे तरी कोण? आणि माझ्या या विचारावर विचार करा बरं.

-:-:-

मोबाईल मी आणू-तरी कुठून

■ आशिष अशोकराव नागापुरे
एम.ए.भाग-१ (राज्यशास्त्र)

एकाऐकी कोरोनाची महामारी आली
महामारी आली आमची पचाईत झाली...
कामधंदा हातातला गेला माया सुठून
मुल पण घरीच आहे. शाधा गेली सुठून
परिस्थिती नाही मावी गेलो पुरा तुटून
सांगा गुरूजी मोबाईल मी आणू-तरी कुठून... ।।
खाले घरात नाही माया अन्नधान्याचा दाणा.
लेकरं मनते मले, बाबा मोबाईल द्या ना ।
शेतीवाडी नाही आमचं काम नाही मोठं
मजुरीच्या भरोस्यावर आहे आमचे पोटं
अशातच लेकरानं मोबाईलची मागणी धरली रेटून
सांगा गुरूजी मोबाईल मी आणु तरी कुठून... ।।
पोठ भागुन जराशे, पैसे शिल्लक पाडतो
त्याच्यातच अडचणीचे दिवस आम्ही काढतो
लॉकडाऊनच्या काळामंदी, थेंच कामी आले.
होते काही गुरूजी जमा, सारे खर्च झाले.
होत नवंत कोरोनान नेल सार लुटून
सांगा गुरूजी मोबाईल मी आणू तरी कुठून.
शेजारी एक दिवस पोरगा माया गेला
अभ्यासाले हातामंदी त्याने वही पेन नेला.
शेजारी राजेहो असा गरम झाला.
मने कोरोनाची साथ आहे इथ कायला आला
अस-कस मने तुम्ही ध्यानात येत नाही
अस घरी कोणाच्यासी जाता येत नाही.
पोराले गुरूजी माया देलं त्यान ऊठून
सांगा गुरूजी मोबाईल मी आणू तरी कुठून... ।।
काल गुरूजी पोरगं माया जवळ आल.
म्हण माय शिक्षण ऑनलाईन झाल.
आता मोबाईल पायजे नेटवाला
बारा-पंधरा हजार अशा रेटवाला.
म्या मनल बाबु पैसे नाही आपल्या पाशी.
तं पोरग मने, बाबा मग मी येतो आता फाशी
लेकराचे इचार पाहून आईचे मन आले दाटून
सांगा गुरूजी मोबाईल मी आणुतरी कुठून ... ।।
सांगा गुरूजी पोराले मी कस समजावून सांगू
पैशासाठी सांगाना भीक कोणाले मांगू.
करनं पोरगं कमीजास्त जीवच पडला धाकी.
ऐकच ईचार डोक्यामंदी, सुचत नाही बाकी.
घडी-घडी डोयातला बांध येतो फुटून.
सांगा गुरूजी मोबाईल मी आणू तरी कुठून.

कोरोनाचे पडसाद / परिणाम

■ शुभम ना. तावडे
बी.ए. भाग-३

साधारणत: डिसेंबर २०१९ मध्ये चीनच्या वुहान शहरात कोरोना वायरसचा उगम झाला. सुरुवातीला हळूहळू आणि नंतर रौद्र रूप प्राप्त होत हा वायरस संपूर्ण जगभरात पसरला. मुख्यत: कोरोनाचे पडसाद कोणा एका विशिष्ट व्यक्तीवर गोष्टीवर / वस्तुवर पडले नाहीत. खरेतर प्रत्येकावरच कोरोनाचे परिणाम पहायला मिळाले. कोरोनाच्या संकटामुळे जागतिक मंदी येणार हे निश्चित आहेच. पण त्याचा फटका भारताच्या संकटात असलेल्या अर्थव्यवस्थेला बसला. याचा परिणाम भारताच्या अर्थव्यवस्थेवर मोठ्या प्रमाणात झाला.

कोरोनामुळे यावर्षी सर्वच धर्मातील उत्सवावर परिणाम झाले. सर्व धर्मीयांना आपले सण उत्सव घरीच साजरे करावे लागले. अनेक जुन्या रूढी परंपरा कोरोनामुळे यावर्षी खंडीत झाल्या. २४ तास सुरू असणारे मंदिरे एक मिनीटही ऊघडी नव्हती. इंग्लंडच्या पंतप्रधानांपासून तर धारावीतल्या मजूरापर्यंत कोणालाही कोरोनाचा संसर्ग होवू शकतो. त्यामुळे एक गोष्ट सिद्ध झाली की हा व्हायरस गरीब, श्रीमंत, उच्चशिक्षित, अशिक्षित, शहर, ग्रामीण जात-धर्म-पंत या आधारावर भेदभाव करीत नाही. पण लिंग गुणोत्तरामध्ये कोरोना व्हायरस स्त्री पुरुषांमध्ये वेगवेगळ्या प्रकारे परिणाम करतो, हे सिद्ध झाले आहे.

कोरोना वायरस हा काही भारतात आलेला पहिला वायरस नाही. या अगोदर कितीतरी वायरस भारतात आले अन् गेलेही. पण त्या वेळच्या दळणवळणाचा वेग, माहिती प्रसारणाचा वेग आणि आताच्या दळणवळणाच्या वेगात माहिती प्रसारणाच्या वेगात खूप फरक आहे. क्षणाचाही विलंब न लागता कुठलीही माहिती कुठपर्यंत पोहचतेही आणि दळणवळणाचा विचार केला तर वाहतुकीच्या असंख्य साधनांमुळे नागरीकांचे एका ठिकाणाहून दुसऱ्या ठिकाणी जाणे ताबडतोब होते. दळणवळणाचे प्रमुख साधन म्हणजे विमान कोरोनामुळे विमान उद्योगावर दुरगामी परिणाम पहायला मिळाले. गेल्या अनेक महिन्यांपासून हा उद्योग संकटात आहे. कर्मचारी इंधन किंवा विमानतळावरील सेवा देखभाल दुरुस्ती त्याचबरोबर हवाई नियंत्रण कक्ष विमानतळ शुल्क हे सगळे ठप्प आहे. विमान उद्योगावर याचा परिणाम दिर्घकाळ राहण्याची चिन्ह आहेत.

या वायरस ने संपूर्ण जगाला दहशतांच्या सावटाखाली आणले आहे. वायरसचे क्रीडाविश्वावरही पडसाद दिसून आले. त्यामुळे येणारे टोकियो ऑलम्पिक पुढे एकलण्यात आले आहे. तसेच टी २० क्रिकेट वर्ल्डकप पुढे ढकलण्यात आले आहे. क्रीडा विश्वाबरोबरच कला / साहित्य रंगभूमीवर कोरोनाचे पडसाद पहायला मिळाले. सर्वच चित्रपटाचे चित्रीकरण तसेच नाटकाचे चित्रीकरणही अर्ध्यावर थांबवण्यात आले होते. त्यामुळे मनोरंजन क्षेत्र बंद होते. एकमेकांशी येणाऱ्या जवळच्या संबंधामुळे कोरोनाचा वेगाने प्रसार होतो म्हणून केंद्र सरकारने भारताचे भवितव्य लक्षात घेऊन केंद्रबिंदू असलेल्या विद्यार्थाचे आरोग्य लक्षात घेता शाळा, महाविद्यालय, क्लासेस बंद करण्यात आले व ऑनलाईन शिक्षणावर (लर्न फ्रॉम होम) वर भर देण्यात आला व सरकारी कामकाज तसेच काही खाजगी कंपन्यांनीही कर्मचारांना कार्यालयात न येता घरुन काम करण्याची (वर्क फ्रॉम होम) मुभा दिली. यातून एक नवी कार्यप्रणालीही उदयास येऊ शकते यात दुमत नाही. याचा भविष्यात काय परिणाम होईल हे आताच सांगणे कठीण असले तरी अर्थव्यवस्थेवर याचा थेट परिणाम होईल हे मात्र नक्की !

ऐरवी पर्यटकांमुळे शोभित दिसणारे पर्यटन स्थळ / ऐतिहासिक स्थळ सुद्धा ओसाड पडलेले दिसते. तेथील लोकांचा रोजगार हा पर्यटकांवरच अवलंबून असलेला दिसतो. आता पर्यटक नाही तर तेथील लोकांवर उपासमारीची वेळ आलेली आहे. तसेच व्यापार, उद्योगावरही त्याचे दुरगामी परिणाम पहायला मिळाले. कारण अनेक दिवस उद्योग बंद पडले होते. कारण मालाची आयात निर्यात करण्यासाठी दळणवळणाचे साधनच बंद होते. आयात निर्यातीवर प्रबंध असल्यामुळे त्याचे परिणाम सर्वच उद्योगावर पहायला मिळाले.

एकंदरित परिस्थिती लक्षात घेता सर्वच व्यवसायावर कोरोनाचे पडसाद पहायला मिळाले. त्यानिमित्ताने मानवाची जीवनशैली बदलली. सर्वच जनजीवनावर याचे फार मोठे परिणाम झाले. केंद्राने लागू केलेल्या नियमांनूसार अत्यावश्यक कामाशिवाय सर्वांना घरी बसणे, सक्तीचे करण्यात आले. नागरीकांची उपासमार होऊ नये. अन्नधान्याचा तुटवडा भासू नये म्हणून रेशन दुकानदार तीन महिन्याचे राशन देण्याचा निर्णय झाला.

शेवटी व्यक्तिगत स्वच्छता आणि आवश्यक ती दक्षता घेतली तर हा रोग नियंत्रणात राहील मात्र या रोगामुळे निर्माण झालेल्या अर्थसंकटातून देशाला सावरण्यासाठी दीर्घकालीन उपाययोजना आखणे, हाच एकमेव प्रभावी मार्ग ठरेल.

लॉकडाऊनची सकारात्मकता

■ कु. समीक्षा राजेंद्र हुड
बी.ए. भाग-२

काही दिवसांपासून कुठे जाण्याचा तर प्रश्नच नाही पण जिकडे तिकडे, प्रत्येक वाहिनीवर फक्त कोरोना आणि लॉकडाऊनची चर्चा सुरू आहे. कोणत्या ठिकाणी किती लोक कोरोना बाधित आहेत, किती लोक मरण पावले आणि किती सुधारले. कधी कधी खूप कंटाळा येतो त्या सततच्या बातम्या ऐकून पण शेवटी त्या आपल्यासाठी महत्वाच्या आहेत.

अनेकांना या लॉकडाऊन काळाचा वैताग आलाय. परंतु वैताग आला तरी त्याला काही पर्याय नाही म्हणून सांगते घराच्या बाहेर पडू नका. ह्या झाल्या कोरोना, लॉकडाऊन सुरू झाल्या पासूनच्या वाईट गोष्टी. पण याच लॉकडाऊनमुळे अनेकांच्या आयुष्यात सकारात्मक बदल सुद्धा झालेले दिसून येतात. याकडे कुणाचे लक्ष होते की नाही काय माहीत.

थोडी नजर टाकूया लॉकडाऊन काळात नेमके कोणते सकारात्मक बदल घडून आले.

सर्वात प्रथम आणि सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे लोकांचे दारू पिणे सुटले. दुकानेचं बंद झाली शिवाय बाहेर पडताच फटके त्यामुळे लोकांनी फटके न निवडता दारू बंद हा पर्याय निवडला. या निर्णयाचा सर्वात जास्त आनंद या लोकांच्या बायकांनाच झाला. लोकांचे दारू पिणे बंद झाले म्हणून लोक स्वत:च्या कुटूंबासोबत वेळ घालवायला लागले, एकत्र जेवायला लागले, खेळायला लागले. घरातले वातावरण संपूर्ण बदलले. घरात सर्वत्र आनंदी आनंद पसरला आहे. रिकामा वेळ जास्त असल्याने तो सतकर्णी लावण्या करीता लोक नवनवीन पदार्थ करून पाहत आहे, पेटी काढून संगीताचा रियाज करत आहे, टाकाऊ पासून टिकाऊ वस्तू तयार करत आहे, या निमित्ताने त्यांचे सुप्त गुण जगासमोर येत आहे. कुणी बागवानी, कुणी साफसफाई, कुणी नृत्य, कुणी लेखन, कुणी कविता तर कुणी वाचन करत आहेत.

लोक नोकरीवर जातात पण सध्या लॉकडाऊन मुळे घरीच सर्व असल्याने त्यांना कंटाळा येतो हे लक्षात आल्यावर प्रसिद्ध जुन्या मालिका पुन्हा सुरू करण्यात आल्या. उदाहरणार्थ रामायण, महाभारत, श्री कृष्णा, बुनियाद, हम पांच, एका लग्नाची दुसरी गोष्ट, दिल दोस्ती दुनियादारी, इ. जुन्या मालिका सुरू व्हाव्यात अशी अनेकांची इच्छा होती पण त्याला मुहूर्त लॉकडाऊन मुळे लावला. आज जेव्हा रामायण, महाभारत तीन पिढ्या एकत्र बसून पाहतात तेव्हा आनंद होतो. आपले आई वडील बालपणीचे किस्से सांगतात तेव्हा त्यांच्या डोळ्यातील आनंद बघण्यासारखा असतो.

लोक लोकांच्या नावाने ओरडायचे की, लोकांमध्ये माणुसकी उरली नाही, त्यांना फक्त एकमेकांचे पाय ओढणेच जमते. परंतु आज जेव्हा गरजूंच्या घरी किराणा, धान्य पोहोचावे म्हणून जे लोक दान देत आहे. यावरून कळतंय माणुसकी अजून जिवंत आहे. सामान्य माणसाला धान्याची, उपचाराची, औषधांची मदत व्हावी म्हणून देशातल्या सर्व श्रीमंतांनी मदत केली आहे शिवाय देवस्थानांनी सुद्धा मदत केली. पैसे, वस्तू, अन्न धान्य याची मदत केली. स्वयंसेवक स्वत:चा जीव धोक्यात घालून गरजूंना मदत पोहोचवत आहेत.

कोविड-१९ नष्ट करायचा असल्यास हात स्वच्छ धुणे, कुठल्याही व्यक्ती बरोबर हात न मिळवणे, सॅनिटायजर चा वापर करणे अशा प्रकारची स्वच्छता आपल्याला पाळावी लागते. यामुळे आपल्याला काही प्रमाणात तरी स्वच्छतेची सवय लागली. नाहीतर मोदीजी तिकडून सांगतात स्वच्छ भारत अभियान पण आपल्या काही डोक्यात जात नाही. १९४७ रोजी आपण स्वतंत्र झालो, स्वातंत्र्य मिळवण्यासाठी क्रांतिकारकांनी खूप कष्ट केलेत. आपल्याला त्याची किंमत राहिली नव्हती. पण आज जेव्हा महिनाभर जास्त घरात राहण्याची वेळ आली तेव्हा कुठे आम्हाला स्वातंत्र्याचे मोल कळाले. लॉकडाऊन संपल्यावर भारतीय पुन्हा नव्याने स्वतंत्र होतील.

पूर्वी लोक बाहेर मोकाट फिरत होती आणि प्राणी, पक्षांना

पिंजऱ्यात ठेवायचे परंतु आता लोक घरात लॉकडाऊन आणि प्राणी पक्षी मोकळे फिरत आहेत. प्रदूषित झालेली शहरे सुद्धा प्रदूषण मुक्त झाली आहेत. लॉकडाऊन काळात मुंबई, पुणे, दिल्ली अशा शहरांचे प्रदूषण बऱ्याच प्रमाणात कमी झाले आहेत म्हणून मोर, हरीण, काळवीट तिथे दिसत आहेत. शहरातील लोकांना कधी नव्हे ते निरभ्र आकाश पाहण्याची संधी मिळाली आहे.

आपले पंतप्रधान सदैव आपल्या पाठीशी आहेत ते आपल्याला संकटात एकटे टाकून जाणार नाही. लोक खूप बोलत असतात; भारतीय लोक असे तसे, त्यांना हे येत नाही ते येत नाही, ते एकमेकांचे नेहमी पाय खेचत असतात, भारतीय लोक कधी मदत करत नाही ते जास्त भांडण करतात. अशा लोकांना मला आवर्जून सांगावे वाटते मी पूर्वी सांगितल्या प्रमाणे ''जो आम्हाला नडला तो खड्यात जाऊन पडला' आमच्या देशासाठी आम्ही एकत्र येणार, काही फालतू लोकांमुळे कोरोना ने भारतात पसरण्याची हिम्मत केली याचे वर्चस्व कमी करण्यासाठी डॉक्टर, नर्स आणि सर्व मेडिकल कर्मचारी आहेत. हे लोक आपली काळजी घेत आहेत तर आपणही यांची काळजी घ्यावी हे आपले कर्तव्य आहे. पण आपल्याकडे काय ती त्यांच्यावर हल्ले होत आहेत.

माझ्या मते आपला जीव वाचवणाऱ्यांवर जर कोणी जीवघेणे हल्ले करत असतील तर त्या हल्लेखोरांना जगण्याचा काही अधिकार नाही.

पंतप्रधानांनी त्यांच्या उद्बोधनात सांगितल्या प्रमाणे ताट वाजवणे, टाळ्या वाजवणे, दिवे लावणे असे प्रत्येक प्रसंग आपण साजेर केलेत, या प्रसंगांनी सर्वांना धीर दिला.

या पुढेही जितक्या दिवस लॉकडाऊन असेल तितक्या दिवस घरीच बसा. बालपणीचे खेळ खेळा, स्वयंपाक करून पहा, पुस्तकं वाचा, लिखाण करा, कविता करा, गायनाचा सराव करा, रांगोळी काढा, चित्र काढा, काही करा पण घराच्या बाहेर निघू नका हो.

सध्या आपले आयुष्य आपल्याच हातात आहे.

कोरोना आणि पर्यावरण

कोरोना विषाणूच्या साथीने संपूर्ण जगाला कैद केले आहे. ना रस्त्यावर वाहनांचा आवाज येत आहे, नाही आकाशात कारखान्यांमधून निघणारा धूर दिसत आहे. या महामारी चा संसर्ग थांबवण्यासाठी केलेलं लॉकडाऊन मुळे जगाला अनेक प्रकारच्या समस्यांना तोंड यावे लागत आहे. म्हणजेच आर्थिक उपक्रम रखडले आहे, आणि बेरोजगारी मोठ्या प्रमाणावर वाढत आहे, परंतु या सर्व समस्यांमध्ये लॉकडाउनचा पर्यावरणावर सकारात्मक परिणाम झालेला दिसत आहे.

या दिवसांमध्ये कार्बनचे उत्सर्जन कमी झाले असून, अनेक प्रकारचे प्रदूषण बऱ्याच प्रमाणात कमी झाले आहे. ज्यामुळे हवा स्वच्छ आहे, आणि लोकांना स्वच्छ हवेमध्ये श्वास घेण्याची संधी मिळाली आहे. चीनची भिंत, माउंट एव्हरेस्ट आणि हिमालयाच्या पर्वतरांगाची कांती तरी दुरून लोक बघत आहे आणि असेच किती तरी बदलाव पर्यावरणामध्ये झालेले दिसत आहे.

या काळात कोरोना संकट संपूर्ण जगासमोर एक महत्त्वाचं आव्हान ठरलं आहे. जगामध्ये या महामारीच्या घेरात लाखो लोक आले आहेत, या मधून बाहेर निघण्यासाठी पूर्ण लोक घरामध्ये राहत आहे. सामाजिक अंतर, धार्मिक यात्रा बंद, हात वारंवार स्वच्छ करणे, या सारख्या नियमांचे पालन जनता करत आहे. शाळा, कार्यालय, कारखाने यांना आपले उपक्रम बंद ठेवण्याचे आदेश देण्यासोबतच, लॉकडाउनचा अवलंब केला आहे. यामध्ये रस्ता वाहतूक कमीत कमी झालेली आहे. आणि हवाई वाहतूकीचे प्रमाण तर ६० ते ९० टक्के पर्यंत कमी केले आहे, हे चालू असतांनाच मार्च महिन्यापासून आत्तापर्यंत कार्बन उत्सर्जनामध्ये प्रत्येक दिवशी जवळ जवळ १७ टक्के पेक्षा ही जास्त कमी झालेली आहे. हे सोडून अनेक प्रकारच्या प्रदुषणांमध्ये बऱ्याच प्रमाणात कमी झालेली आहे.

तरी या परिस्थिती दरम्यान जागतिक उत्पादन आणि रोजगाराची पातळी कमी झाली असून, आर्थिक आणि सामाजिक आघात होत आहे. लॉकडाउनचा पर्यावरणावर झालेला सर्वात महत्त्वाचा परिणाम म्हणजे, या दरम्यान ग्रीन हाऊस उत्सर्जनामध्ये बऱ्याच प्रमाणात कमी झाली आहे, जागतिक समुदायांनी ग्रीन हाऊस उत्सर्जन ला कमी करण्यासाठी, आता पर्यंत अनेक प्रयत्न केले, अनेक जलवायू परिवर्तन संमेलन झाले, परंतु या दिशेमध्ये कोणतेही उल्लेखनीय परिवर्तन दिसत नाही. परंतु लॉकडाऊन मुळे हे परिवर्तन फार कमी कालावधीत बघायला मिळाले. मार्च आणि एप्रिल महिन्यांमध्ये जगातील प्रमुख शहरांची वायू गुणवत्ता पातळीमध्ये अपेक्षेपेक्षा ही जास्त सुधारणा झालेली आहे. कार्बन डायऑक्साइड, नायट्रोजन ऑक्साईड, ओझोन गॅस आणि पार्टिक्युलेट वाटाण्या अभावी हवेची गुणवत्ता मोठ्या प्रमाणात सुधारत आहे.

हवामान आणि हवामानाच्या पृथ्वी विज्ञान मंत्रालयाच्या माहिती नुसार, कोविड १९ साठी अवलबविण्यात आलेले विविध महत्त्वपूर्ण उपायांमुळे राष्ट्रीय राजधानी दिल्लीत P.M2.5 मध्ये ३० टक्के कमी झालेली आहे आणि तसेच नायट्रोजन ऑक्साईडच्या पातळीत सुमारे ४० टक्के कमी झाली आहे. या शिवाय धोकादायक स्तरापर्यंत प्रदुषण पावलेल्या गंगा आणि यमुना नद्यांसोबतच अनेक नद्यांच्या पाण्याच्या गुणवत्तेमध्ये मोठ्या प्रमाणात सुधारणा झाली

लॉकडाऊनमध्ये पडले माणुसकीचे दर्शन

आहे. या बदलांना साफ करण्यासाठी अनेक योजना राबविल्या होत्या. शिवाय गंगा नदीच्या स्वच्छतेसाठी वेगळ्या मंत्रालयाची निर्मिती करण्यात आली होती, सर्वात मोठा गंगा नदी प्रकल्प 'नमामि गंगे' सुद्धा राबविण्यात आला परंतु हे सर्व प्रयत्न अयशस्वी ठरले आहे. परंतु या लॉकडाऊनच्या काळापर्यंत जल प्रदुषणात बऱ्याच प्रमाणात कमी झालेली आहे आणि नदी या पाण्याच्या गुणवत्तेमध्ये सुधारणा झालेली आहे.

या परिवर्तनाचे दोन मुख्य कारण आहे, पहिले म्हणजे पाण्याची मागणी कमी झाली आहे, उद्योग धंदे बंद असल्यामुळे, पाण्याचा वापर कमी होत आहे. आणि दुसरे म्हणजे उद्योग धंदे बंद असल्याने, घातक कचरा नदीच्या पाण्यामध्ये फार कमी प्रमाणात टाकला गेला आणि नदीचे पाण्याचे प्रदुषण कमी झाले. निसर्ग आणि वन्यजीवांनी स्वतःला पुन्हा पुन्हा: जिवित आणि स्वच्छ केले आहे.' बॉम्बे नॅचरल हिस्ट्री सोसायटी' च्या अनुसार २०१९ पासून अटलांटिक हंस प्रमाणामध्ये २५ टक्के वृद्धी झालेली आहे. या शिवाय गंगा डॉल्फिन सोबतच अनेक जलीय जीव किंवा अन्य जीवजंतूंच्या परिसर प्रजाती आणि निवासामध्ये निश्चित: सकारात्मक परिवर्तन दिसत आहे.

भारतासाठी हे बदलाव अत्यंत महत्वाचे आहे. प्रत्येक भारतामध्ये दरवर्षी लाखो लोक वायु, जलीय आणि भूमी प्रदुषणाच्या वाईट परिणामामुळे मृत्यू पावतात. वायु प्रदुषणाचा मानवाच्या फुफ्फुसांवर परिणाम होतो. विशेष म्हणजे तो वृद्ध व्यक्ती आणि मुले यांच्यावर जास्त प्रमाणात होतो. वायु प्रदुषणामुळे दरवर्षी जवळ जवळ १.२ मिलीयन लोकांचा मृत्यू होतो. परंतु तरीही आपण प्रदुषणातून मुक्त होण्यासाठी प्रभावी योजना राबु शकलो नाही, जगातील २० प्रमुख प्रदुषित शहरांपैकी १५ शहरे ही भारतातील आहेत, या परिस्थिती वरुन आपण या परिस्थितीच्या व्याप्ती व भयाचा अंदाज घेऊ शकतो, आणि अशी अनेक शहरे आहेत, जी जागतिक आरोग्य संघटनेच्या हवेच्या गुणवत्तेच्या मानकांची पूर्तता करु शकत नाही.

मुख्यत: केंद्रीय हरित न्यायाधिकरण किंवा सुप्रिम कोर्टाचे आदेश व दिलासा, केंद्र सरकार किंवा राज्य सरकार गांभीर्य स्विकारण्याच्या दृष्टीने किंवा त्यावर कार्य करण्यासाठी, कोणतीही कार्यवाही करण्याच्या दिशेने कार्य करत नाहीत.

अशा परिस्थितीत जेव्हा निसर्ग स्वत: च हादरतो, तेव्हा बदल भविष्यासाठी आशा निर्माण करतो.

❖❖❖

सावधान... शेवटी करोना हरलाच

■ देवाशिष शेळके
एम.ए. (जर्नालिझम ॲंड मास कॉम) वर्ष -२

काल : जानेवारी २०२०

२०२० हे साल भारताचे माजी राष्ट्रपती आणि मिसाईल मॅन डॉ ए पी जे अब्दुल कलाम यांनी खूपच आधी व्हिजन २०२० या नावाने आपल्या देशासाठी खूप महत्वाचं असेल हे भाकीत केलं होतं. भारत एक बलशाली राष्ट्र म्हणून उदयाला येईल हा त्याच्या मागचा मतितार्थ. खरंतर त्यांनी भाकीत केल्याप्रमाणे अनेक क्षेत्रात भारताने गौरवास्पद मुसंडी मारली पण दुर्दैवाने आटोकाट प्रयत्न करून सुद्धा सद्यस्थितीत आपण डॉ. कलाम यांच्या त्या व्हिजन २०२० पासून अजूनही कितीतरी मागे आहोत. आजही अन्न, वस्त्र आणि निवारा या तीन मूलभूत गरजा सुद्धा आपण भागवू शकत नाही ही वस्तुस्थिती आहे आणि येत्या काही वर्षात विशेष काही बदल होईल अशी फारशी अपेक्षा करण्यासारखी परिस्थिती आतातरी दिसत नाही. अन्न आणि वस्त्र या दोन मूलभूत गरजा भागवणारा बळी राजा, हा नावापुरताच राजा उरलाय, विषम सामाजिक व्यवस्थेने, अस्मानी आणि नव-सुलतानी संकटांनी त्याचा कधीच बळी घेतलाय. राजकारण्यांनी, दलालांनी आणि सामान्य जनतेने बळीराजाला त्राही भगवान करून सोडलंय. बळीराजाच्या आत्महत्येचं प्रमाण दिवसेंदिवस वाढतंच चाललंय, इतकं की त्याचं आता कोणालाच काहीही वाटेनासं झालंय.

असं जरी असलं तरी बळीराजाच्या दुष्टचक्राला काहीप्रमाणात तो स्वत: ही कारणीभूत आहे, कर्जा मागे कर्ज, पिकनिवडीच्या चुका, फालतू बडेजाव ही कारणं सुद्धा प्रामुख्याने बळीराजाच्या आजच्या परिस्थितीला कारणीभूत आहेतच. पैकी मुलीच्या लग्नाचा फालतू बडेजाव हे एक प्रमुख कारण, ऋण काढून सण करणे, मानजेवणं घालणे, हुंड्याची अनिष्ट परंपरा अभिमानाने मिरवणे आणि इतकं सगळं होऊनही मुलगी वर्ष दोन वर्षात घरी परत येणे हे निरयाचेच झालेले.

काल : मार्च २०२०

कोविड-१९ अर्थात कोरोनाचा कहर संपूर्ण जगात धुमाकूळ घालायला सुरवात झालेली. सोशल डिस्टंसिंग (हा शब्द तसा चुकीचा, खरा शब्द फिजिकल डिस्टंसिंग हा) मास्क घालणे आणि वारंवार साबणाने हात धुणे किंवा सॅनेटाईझ करणे या त्रिसूत्रींनी जगाचा जो ताबा घेतलाय तो अजूनही आहे आणि अजून किती वर्ष राहिल ते कुणालाच सांगता येणार नाही.

पहिलं देशव्यापी लॉकडाऊन २५ मार्च ला लागलं आणि पूर्ण देशभरात जवळजवळ कर्फ्यूच लागला, सगळेच व्यवहार ठप्प पडले. लोकांचं बाहेर पडणंही बंद झालं. हा काळ म्हणजे खरंतर लग्नसराईचा काळ, अनेकांनी लग्नाचे, साखरपुड्याचे मुहूर्त काढलेले. असं म्हणतात की लग्नाच्या गाठी प्रत्यक्ष परमेश्वर जुळवतो, पण एका य:कश्चित विषाणू पुढे सर्वशक्तिमान परमेश्वर ही हतबल ठरला. आपल्याकडे कुठल्याही कारणाने लग्न रद्द झालं किंवा पुढे सरकलं तर वधूपक्षाला दोष द्यायचा शिरस्ताच आहे. मुलीतच काही खोट असेल, असं म्हणून सरळ आपण मोकळे होतो. वधूपक्षाला लग्नाआधी आणि लग्नानंतर ठोक भावात दोषी धरणे हा आपला राष्ट्रीय छंद आहे. पण कोरोनामुळे लग्न पुढे सरकल्याने वरपक्षाला, वधूपक्षाला दोष देता येईना, त्यामुळे त्यांची खरंतर खूपच गोची झाली. सगळे वरपक्ष सैरभैर झाले.

बरं कोरोना आज जाईल उद्या जाईल म्हणता म्हणता, पठ्ठ्या काही हलायला तयार नाही. मायबाप सरकार, डॉक्टर्स, शास्त्रज्ञ, भविष्यवेते, फेंगशुई एक्सपर्टस सगळ्यांच्याच विकेट कोरोना

ने काढल्या. कोणालाही काहीच सांगता येईना, बरं कोरोना इतका सहिष्णू आहे की, गरीब-श्रीमंत, हिंदू-मुस्लिम, काळे-गोरे, सुशिक्षित-अशिक्षित, तरुण-वयस्कर, नेता-अभिनेता असा कसलाच दुजाभाव त्याला नाही. तो सगळ्यांना खुल्या दिलाने उरी भेटतो. इतका जेण्डर, सोशल, कल्चरल, पोलिटिकल आणि इकोनॉमिकली निष्पक्ष असा विषाणू एकमेवाद्वितीव. ज्या समता आणि बंधुता करिता मोठमोठाले तत्त्ववेते, धुरंधर राजकारणी आणि प्रकांड पंडित अहोरात्र झटले, ते या बेट्याने एका झटक्यात करून दाखवले, अगदी गौतम बुद्धापासून, ऍरिस्टॉटल, टिळक, आगरकर, सावरकर, गांधी, शाहू, फुले आणि आंबेडकर यांच्यापर्यंत सगळ्यांनीच या कोरोनाला वैश्विक समता आणि बंधुभावाचा वस्तुपाठच घालून दिल्याबद्दल अगणित अगणित दुवा दिल्या असतील.

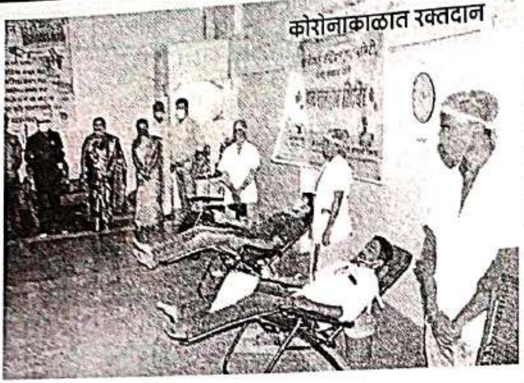
कोरोनाकाळात रक्तदान

तर ज्यांचे विवाह ठरले होते, त्यांची तगमग दिवसागणिक वाढत चालली आणि मग सरकार ने एक तोडगा सुचवला, की लग्न तर करता येईल पण फिजिकल डिस्टंसिंग पाळून, मास्क लावून आणि हात वारंवार धुवून नाहीतर कोरोना लागेल मागे हात धुवून. वरपक्ष सुखावले, वधूपक्ष जरा धास्तावले आणि वऱ्हाडी-वाजंत्री आणि डी जे वाले पस्तावले कारण सरकारने अजून एक अट घातली की वरपक्ष आणि वधूपक्षाकडून लग्नाला फक्त ५० माणसंच उपस्थित राहू शकतील. त्यामुळे वऱ्हाडी-वाजंत्री आणि डी जे वाल्यांची दुकानं बंद झाली, अहो काय ते आक्रीत, डी जे म्हणजे लग्नाची शान, डेसिबल्स ला धाब्यावर बसवून जेव्हा डी जे दणादण वाजतो ना, तेंव्हा खरतरं लग्नात जान आल्यासारखी वाटते. अमक्याच्या लग्नात वरातीत तीन तास हायवे ब्लॉक केला, तमक्याच्या लग्नात मुहूर्ताच्या चार तासानंतर लगीन लागलं कारण पोरं इतकी झिंगाट-बुंगाट नाचली डी जे वर, एक नंबर लग्न... आणि आता डी जे नाही? अरारारा... एकदम सदाशिव पेठी ढक्कू पाणी लग्न, असं काय कूट असतं व्हय?

दुसरीकडे, २५ माणसात बोलवावं कुणाकुणाला हा वर आणि वधू पक्षापुढे यक्ष प्रश्न? आधीच लग्नात लै मान-पान, रुसवे-फुगवे, शेवटी बरीचशी नावांची यादी करून दहावीस करून आणि कुठे टॉस करून माणसं निवडली, रेल्वे प्रमाणे काही आर ए सी आणि काही वेटिंग लिस्ट वर ठेवली, न जाणो निवडलेल्यांना कोरोना झाला तर? राखीव खेळाडू नको का? काही कॅप राऊंडच्या पहिल्या लिस्ट मधे आल्यामुळे सुखावले, काही वेटिंग लिस्ट मधे असल्याने आशावादी होते की मेरा नंबर आयेगा, जे कुठल्याच लिस्ट मधे नव्हते त्यांनी अधिकृतरीत्या वर आणि वधू पक्षाशी संबंध तोडल्याची जाहीर दवंडी पिटली, गावातील काही लब्धप्रतिष्ठित सीरिअल किलर सारखे सीरिअल वऱ्हाडी झाले, काही ठिकाणी पैजा लागल्या काही ठिकाणी बेटिंग सुरू झालं की पाटलाच्या लग्नाला पहिले पंचवीस कोण? टेनिस प्रमाणे काही ठिकाणी सीडींग पद्धती (नामांकन) चा अवलंब करण्यात आला. गावाच्या पारावर या गप्पांना पारावार नाही राहिला आणि हो सर्वात महत्वाचं म्हणजे आपली उपस्थिती हाच आहेर, हे वाक्य पहिलं बाद करण्यात आलं. ५० माणसच असल्याने पंगत, वाढपी, पाणके सगळेच वधूच्या बाजूचे असणारं, त्यामुळे वधूकडच्या काही लोकांनी ऐनवेळी काहीबाही कारणं देऊन माघार घेतली आणि वधूकडील आर ए सी आणि वेटिंग वरील निमंत्रितांना लग्नाला चाट मारण्याचा सल्ला दिला, वर शहाजोगपणे पुढच्या कार्यापर्यंत कोरोना जाईल मग आम्ही येऊ ना तोरणाला असा शब्दही दिला. एक एक मोहरा गळत गळत शेवटी वधू, तिचे आई वडील, एक दूरचा भामटा मामा, आणि तिच्या चार बहिणी हाच काय तो गोतावळा राहिला, वरपक्षाने मात्र वधूपक्षातील माणसांची सगळी कसर भरून काढली आणि नवरदेवाच्या मामेबहिणीच्या सासरकडची माणसं कॅप राऊंड च्या पहिल्या लिस्ट मधे आणून, तिचा काडीमोड होण्यापासून तिला वाचवलं आणि मग तिच्या मनाने पण उभारी घेऊन संसाराच्या पडझडीपासून सावरत वधूच्या आईबापाला आणि वधूला कसं छळता येईल याचं प्लानिंग वराच्या बहिणीबरोबर सुरू केलं आणि दहा हजाराच्या पैठणीसाठी भर मांडवात कल्ला सुरू केला आणि मगच वरमायेला लग्न लागल्यासारखं वाटलं.

ता क : लवकरच सर्वप्रकारचं लॉकडाऊन संपून लग्न पुन्हा थाटामाटात आणि बेगडी बडेजावानी सुरू होतील अशी ग्वाही सरकारकडून देण्यात येतं आहे आणि... शेवटी कोरोना हरलाच...

कोरोना आणि राजकारण

■ कु. पूजा अशोकराव बोलखलकर
एम.ए. भाग-२ (राज्यशास्त्र)

'कोरोना' या एका विषाणूने अख्या जगाची झोप उडवली यामध्ये उच-निच, श्रीमंत गरीब, जात, पात, धर्म, देश यामध्ये भेद केलेला नसून तो प्रत्येक जाती धर्मातील लोकांना झालेला दिसून येतो.

२२ मार्च २०२० ला पहिल्यांदा भारतात भारत बंद करण्यात आला. त्यावेळी कुणाला वाटले ही नसेल की हा कोरोना इतका भयावह आणि आपल्या जिवनाची 'वाट' लावेल परंतु जसजसे दिवस गेलेत तस तशा अनेक समस्या निर्माण झाल्यात, यात माणसाची सर्वात मोठी गरज ही 'अन्न' म्हणजे भोजन असते परंतु त्यावेळी काही मजूर हे दुसऱ्या राज्यात मजूरीसाठी गेले असतांना अचानक या कोरोनामुळे स्थलांतर बंद करण्यात आले व मजुरांना त्याच्या घरी जाण्यासाठी कुठल्याही प्रकारची वाहतूकीची सोय नसून त्यांच्यावर उपासमारीची वेळ आली.

या सर्व कारणामुळे काही मजूर त्यांच्या घरी जाण्यासाठी पायीच निघाले परंतू या सर्वांमध्ये काहींचा जीव सुद्धा गेला. तरीही सरकारने तेवढ्या तत्परतीने मंजूराचे हित साध्य करण्याचा प्रयत्न केला नाही. हो मग नंतर त्यांनी काही बसेस किंवा रेल्वेची व्यवस्था करून सर्वांना आपआपल्या घरी पाठवले. परंतू या सर्वात त्या कालावधी मध्ये त्या मजूरांवर जी वाईट परिस्थिती आली ती आलीच नसती जर का सरकारने पूर्व तयारी करुन व जनतेला या 'भारत बंद' ची माहिती दिली असती तर सर्व मजूर आपआपल्या घरी गेले असते.

एकीकडे सरकार 'भारत बंद' ची घोषणा करतो व दुसरीकडे सरकारी खजिन्यात कमी येवू नये म्हणून मद्यपानाची दुकाने खुली करून कोरोनाच्या संख्यामध्ये वाढ झाली कारण खूप दिवसाचे मदयपानाची दुकाने बंद असल्या कारणामुळे अचानक दुकाने उघडल्यामुळे दारोड्यांची एक लंबी लाईनच लागली ! ही गोष्ट थोडी हास्यास्पद असून यातून सरकारने स्वत:चे हीत साध्य करण्याचा प्रयत्न केला.

आज या कोरोनामुळे देशाचा आर्थिक स्तर खालावला. या कोरोना व्हायरसामुळे भारतासह जगभरातील अर्थव्यवस्थेची अवस्था प्रचंड खराब झाली आहे. नुकताच काढलेले एप्रिल ते जुन या पहिल्या तिमाहीतील जीडीपीचा विकास दर जाहीर झाला जीडीपीमध्ये ४० वर्षातील सर्वात मोठी घसरण झाली आहे आणि ३ करोड लोकांवर बेरोजगारीची वेळ आली.

परंतु या सर्वामध्ये आपणास दिसून येईल की आज ही एका आमदाराला दर माही २ लाख पगार आहे व त्यात ही सर्व गरजा ह्या सरकारी खजिन्यातून जातात जसे त्यांचे मोबाईल रिचार्ज, सरकारी गाडी आणि घर पण तर कुठेना कुठे मला असे वाटते की त्यांच्या पगारामध्ये काही कपात करून तो पैसा देशाच्या विकासास लावावा. पण असे होणार नाही कारण हे बील पास करणारे तेच असतात. परंतू आपणास हे मात्र नक्की दिसून येईल की, ती म्हणजे कर वाढ !

सत्ता ही कुठल्याही पक्षाची असो त्यांना फक्त त्यांचे हीत साधायचे असते जेणेकरून त्यांची सत्ता कायम राहील. पण आजची परिस्थिती खुप वाईट झालेली आहे म्हणून सर्व राजकीय व्यक्तींनी व सत्ताधारी पक्षाने योग्य ते व्यवस्थापन करून आज देश ज्या परिस्थितीत आहे त्यातून देशाला बाहेर काढून सर्वांना रोजगार प्राप्त करून दयावा.

कोरोनाच्या वेळी प्रधानमंत्री राहत कोषमध्ये ज्यांच्याकडून जेवढे होईल त्यांनी तेवढी मदत केली व देशाला आर्थिक मदत देण्याचा प्रयत्न केला. यामध्ये प्रत्येक जाती धर्मातील लोकांनी समोर येऊन जर कुणाला जेवणासाठी त्यांच्याकडे काही नसेल तर त्यांना भोजन देण्याची पण व्यवस्था केली तसेच त्यापैकी सर्वात महत्वाचे व्यक्ती ते म्हणजे पोलीस, डॉक्टर्स आणि सफाईकर्मचारी यांनी सुद्धा आपली कामगिरी चोखपणे बजावली. म्हणूनच भारताला 'अनेकता में एकता' असे म्हटले जाते !

मी पोलिस बोलतोय

''सद्रक्षणाय खलनिग्रहणाय''

■ कु. अंकिता रामेश्वर पावडे
एम.ए. भाग-२

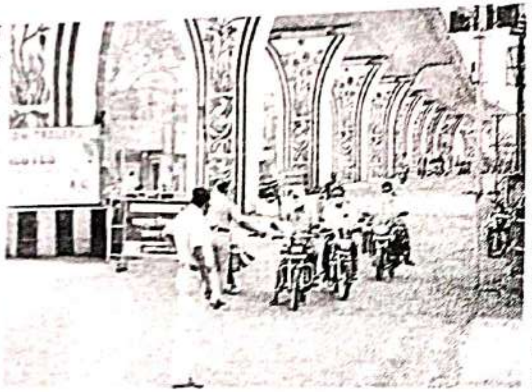

नमस्कार, खुप दिवसापासुन तुमच्याशी बोलायचं होत पण dutyमुळे वेळच मिळाला नाही. कस आहे ना ! आम्हा पोलीसांना सहजासहजी सुट्टी मिळत नाही ना! आपल्या सर्वांना ज्ञात आहे असंख्य नागऱ्या अजूनं अजुनही सदावहा वगैरे एखादी एक दासाचा संप नाही की काम बंद आंदोलन नाही म्हणजेच स्वतंत्र भारतातही आम्हा पोलीसांना संपाचा अधिकार नाही. पण आज काळ या कोरोनामुळे खुप पोलिसांना सुट्या मिळाल्यात... त्यातलाच मी एक!

उत्साहत कर्तव्य... दिवाळी असो या दसरा.. ईद असो, या बुद्धजयंती... सगळे सण त्यांच्याकडे साजरे होतात आमचे... सरकार बदलले की धोरणे बदलतात. सर्वात जास्त फटका बसतो तो पोलिस खात्याला... पण तक्रार देत नाही की सांगता येत ही नाही... पण असो !

सध्या विदांत आहे साहेबांची ऑर्डर नाही, नाका बंदी नाही, कोणाला शिक्षा देणे नाही, दिवस-रात्र बाहेर राहणे नाही, त्यावर झोपणं. एर तर आम्हा पोलीसांना एक किंवा दोन दिवसांची सुट्टी खूप असते, पण या कोरोनामुळे आमची कायमची सुट्टी झालीय. आता माझ्या या सुट्टीत माझ्या सोबत हे Hospital ज्यात मी माझे शेवटचे दिवस काढतोय. 'पण खर सांगू का?' या Hospital च्या काटी पेक्षा हवरी त्यांच्याकडे दाज झोप लागायची, इथे मिळणाऱ्या जेवणापेक्षा दिवसभरात खाल्लेल्या एका वडापावचर माझे पोट भरायचे आणि इथे सतत येणाऱ्या Ambulance च्या जीव घेणा सायरन पेक्षा आमच्या Police Van च्या सायरनचा आवाज कधीही चांगला... आता माझ्या आयुष्याचे काही शेवटचे दिवस उरलेत आणि या उरलेल्या काळात आठवतात ते आमचे कॉन्स्टेबल... आता त्यांना यानंतर कधीच बोलु शकणार नाही, 'चला गाडी काढा Round ला जाऊन येऊ!' असे काय आमचं पोलीसाचे आयुष्य असते, पूर्ण शहराला Round मारुन येऊ शकतो आम्ही पण आम्हाला आमच्याच स्वत:च्या घरी Round नाही हो मारता येत. बिचारे माझ्या घरचे मी बरा होवून येईल म्हणून वाट बघत बसले असतील पण त्यांना काय माहित येथे आधिच माझ्या आल्याने स्वर्गाचे दार गाठले.

या कोरोनाच्या वाईट परिस्थितीमध्ये थोड अजुन लढु शकलो नाही, माझ्या सहकार्यांना, जनतेला पाठिंबा देवू शकलो नाही. पण मीच काय करणार जेव्हा मला माहित झाले आपल्याला कोरोनानी ग्रासले तेव्हा स्वत:साठी रडु पण शकलो नाही.

जगामध्ये कोरोना व्हाइरसमुळे महामारीचे मोठे संकट निर्माण झाले, या परिस्थितीची संपूर्ण जाणीव जनतेला होती, जनतेसाठी; त्याच्या सुरक्षितेसाठी सरकारकडून वेळोवेळी विविध नियम निर्माण करण्यात आले. पण आजच्या काळात कायदे नियम पाळण्यापेक्षा ते मोडण्यातच आपल्याकडील लोकांना भुषण वाटते आणि यावर कडक भाषेत जो पोलीस बोलतो वा समज देतो त्याला म्हणतात, की याला वर्दीची मस्ती आहे हाच प्रकार आपल्याला कोरोनाच्या काळातही दिसुन आला... मी काठी उगारली याचा राग कधी मनात ठेवु नका, अहो सर्वांना सांगतो भल्यासाठीच होत ते तुमच्या मनावरही घेवु नका. आणि सर्वात महत्वाचे हात जोडतो कृपा करुन घरातुन बाहेर येवु नका. कालपर्यंत तुम्ही आम्हा पोलिसांना शिव्या घालत होता... पण लोकांनी एकदा विचार करावा की ड्युटी संपताच पुन्हा ड्युटी लागणाऱ्या पोलीसाला कसं वाटत असेल? आज तोच पोलीस तुमच्यासाठी मृत्युच्या दारात चालतोय, घरदार सोडुन तुमच्यासाठी जीव पणाला लावतोय, उन्हातान्हात Lockdown मध्ये जीव मुठीत घेऊन तुमच्यासाठी धावतोय. शेवटी जाणीव ठेवा ऐवढेच सांगतोय.

तुमच्यासाठी हा पोलीस रोज मृत्युशी झुंज देत फिरतोय, जीव घेण्या परिस्थितीमध्ये ही आपल्या कर्तव्याशी एकनिष्ट राहून प्रामाणिकपणे कर्तव्य बजावतो.

आम्हाला पांडू हवालदार म्हणणारे आज आम्हाला पांडुरंग बोलत आहेत हे शब्द त्यांच्या कडुन ऐकताना समाधान वाटतय. हा पोलीसरूपी पांडूरंग वर्दीतला देवमाणूस तुमच्यासाठी रात्र-दिवस राबतोय याची जाणीव नेहमी ठेवा ऐवढच सांगतोय. कस आहे ना; उदया मी नसेल तर माझी ड्युटी पूर्ण करण्यासाठी हजारो कर्तव्यदक्ष, प्रामाणिक, निष्टावंत पोलीस निर्माण होतील परंतु जर तुम्हाला काही झाले तर कुटुंबातील तुमची उणिव कोणीही भरून काढू शकणार नाही म्हणून सांगतोय,

"Stay Home, Stay Safe"

आम्ही पोलिस हा जनतेचा मित्र असल्याचे सांगितले जाते, पण जनता आणि आमच्यात नेहमीच एक अदृश्य अंतर असतेच. त्याला कारण आम्हा पोलीसाच्या अंगावरची खाकी वर्दी... या वर्दीच्या आतला माणुस नेहमीच सामान्यांसाठी कुठ असला, तरी तो ही माणुसच असतो. त्याला ही भावना असतात वेदना असतात, विवंचनाही असतात यासर्वांची जनतेला जाणीव झाली पाहिजे. तुमच्यासाठी जीवघेण्या परिस्थितीतही कर्तव्य बजावतो.

मी आज आयुष्याच्या शेवटच्या टप्प्यावर आलोय म्हणून माझी शेवटची इच्छा म्हणून या खाकी वर्दी सोबतच माझा देहांत करा; कारण या वर्दीचा अभिमान आणि इमान आम्हा पोलिसांना खुप महत्वाचा आहे.

आम्हा पोलिसांना पांडुरंग होऊन कमरेवर हात ठेवून चालायचं नाही म्हणून आम्ही खाकीतले पोलीसचं बरे.

''काळजी घ्या, सहकार्य करा आणि घरात राहा!''

कोरोना सोबत लढा देणाऱ्या डॉक्टर्स, सफाई कर्मचारी तसेच आपले रक्षण करणाऱ्या सर्व पोलिसांना मानाचा मुजरा.

कोरोना-समज गैरसमज

■ भक्ती संतोष टाले
बी.ए. जेएमसी भाग-३

दुपारची वेळ होती. जेवण झाल्यावर आजी ओसरीत बसली होती तिला पाहून दुसरी मग तिसरी आणि मग चौथी अशा चौघीजणी ओसरीत जमल्या त्या चौघींच्या चर्चेचा विषय होता कोरोना आणि लॉकडाऊन पण त्या जी काही चर्चा करत होत्या ती सर्व खोटी होती अजून पर्यंत खरी आणि बरोबर माहीती त्यांच्यापर्यंत पोहचली नव्हती. आजीची नात जवळचं उभं राहून सारं काही ऐकत होती जेव्हा तिला कळलं की यांना अजून व्यवस्तित काही माहिती नाही तेव्हा तिने बोलायला सुरुवात केली.

नात :- आजी, तुम्ही जे काही बोलताय ते सगळंखोटं आहे तुमच्यापर्यंत चुकीची माहिती पोहचली आहे आणि चुकीच्या बातम्या.

आजी :- पण या बातम्या आणि माहिती तर फेसबुक, व्हाट्सअप्पवर आलेली आहे.

नात :- आजी... त्या सर्वच बातम्या, माहिती काही खरी नसते तिचे फेकन्युज असतात.

आजी :- तुला खरं काय ते माहीत असेल न, मग सांग की,

नात :- हो सांगते, कोरोना म्हणजे कोविड १९ या नावाचा हा चिनी व्हायरस आहे याची निर्मिती चीनमध्ये झाली आणि प्रसार सुद्धा चीनमधूनच झाला यावर लस शोधणं सुरू आहे याचे सॅम्पल घेतांना नाकातून घेतात.

आजी :- सॅम्पल घेतल्यावर त्यापेशंटला तिथेच ठेवतात म्हणे खरं आहे का ?

नात : हो तिथेच ठेवतात जर तो पेशंट पोझिटीव्ह असेल तर त्याच्या संपर्कातील इतरांना कोरोना होऊ शकतो म्हणून तो पेशंट तिथेच राहतो म्हणजेच रोगाचा प्रसार होणार नाही.

आजी :- आपण सुरक्षित राहण्यासाठी कशी काळजी घ्यावी? काय करावं ?

नात :- आपण आपली काळजी घ्यावी म्हणजे आपण कुठे बाहेर जायचे नाही. नेहमी सॅनिटायझरचा वापर करावा, कोणाशी हात मिळवू नये, मास्कचा नेहमी वापर करावा, भाजीपाला धुवून घ्यावा, फास्ट फूड टाळावे, असे काही नियम पाळावे लागतील फक्त.

आजी :- बरं झालं बाई तू आमचे गैरसमज दूर केलेत.

नात :- आता तुम्ही इतरांचे गैरसमज दूर करा तुमच्या मैत्रिणींचे, परण्यांचे वगैरे.

आजी :- हो आम्ही नक्की करू.

अफवेच्या बाजारात देशाची करुणावस्था

■ प्रशांत निर्मला शिवा
एम.ए. जेएमसी भाग-१

''कोरोना बोले तो पैसे कमाने का धंदा ही है. वो मोदी सर से चीन वालो ने झगडा किया है इसीलिये उनोने ये कोरोना भेजा. पर अपने इंडियावाले भी उसको खतम देंगे. अपने लोगो को ये नवी होता जो लोग चीन के साथ हो उनको हि ये होता है'' अमरावती शहरातील रमेश नामक ५६ वर्षीय सायकल रिक्षा चालकाचे हे मत. हे मत काय सिद्ध करते? कुणाचा संबंध इथे दिसत? ह्या अफवा कशा पसरल्या असतील राजकीय पक्षांनी ह्या अफवा पसरविल्या कि माध्यमांनी? कि आपल्या सगळ्यांना सुपरिचित असलेल्या सोशल मीडिया युनिव्हर्सिटीने. हे समजून घेण्याकरिता काही महत्वाच्या बाबी समजून घ्याव्या लागतील.

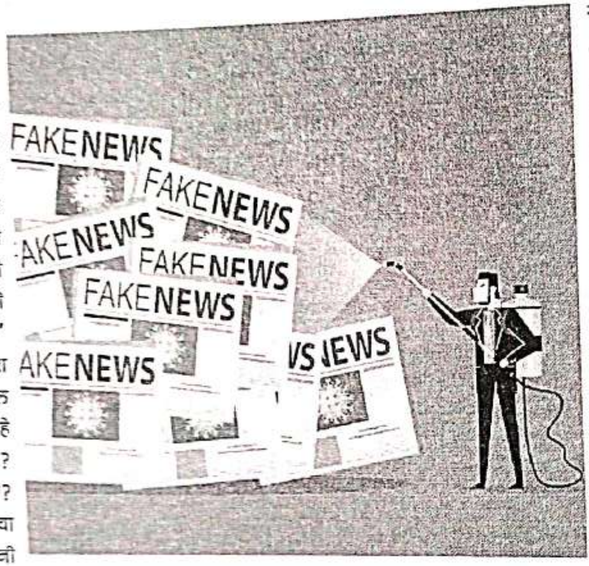

देशात ३ मिनिटाला २ मृत्यू टीबीने, तर २०१७ च्या NCRB च्या रिपोर्ट नुसार ३ मिनिटात १ शेतकरी आत्महत्या करतात मात्र देशात सर्वाधिक चर्चा कोरोनाची आहे. तेव्हा हे समीकरण समजून घेणे गरजेचे. चार लोग एक जगह पर न आयीये ''म्हणणारे पंतप्रधान मोदी आणि प्रथमच देशात मोबाईल कंपन्यानी खोकला डायलर टोन लावली. म्हणूनच कोरोना हि आमच्या देशाची करुणावस्था ठरली आहे. कोरोना नावाचा एक व्हायरस आला आणि जगाने धास्ती घेतली, ज्या चीनमध्ये हा व्हायरस जन्माला आला त्या चीनचा निवडक भाग सोडला तर सर्व व्यवहार सुरळीत आहेत मात्र भारताला मात्र मोठा फटका बसला मात्र जगाला याची मोठी किंमत मोजावी लागली आहे. एक डॉक्टर म्हटले, अहो व्हायरस कमी आणि अफवाच वेगाने पसरत आहेत, या अफवेच्या मागे कोण आणि कुणाचा हेतू असतो हे सांगणे कठीण मात्र परिणाम त्यांना सुद्धा भोगावेच लागत आहेत. कोणत्या आहेत या अफवा? कोविड झाला तर पैसे मिळतात, हा व्हायरस म्हणजे चीन ची चाल, हे तिसरं महायुद्ध आहे, कोविड नाहीच हे फक्त गरिबांना लुटायचे धंदे आहेत, टेस्ट केली म्हणजे १००% positive येतेच अशा कित्येक. येथे फक्त समाजात फिरत असणाऱ्या अफवांना बघणे गरजेचे नाहीये तर राजकीय अफवा सुद्धा लक्षात घेणे गरजेचे आहे. जसे कि, केंद्राच्या म्हणण्यानुसार आम्ही थाळ्या वाजवल्या आणि दिवे सुद्धा लावले मात्र कोरोना आणि अफवा थांबल्या नाहीत. राज्याने देखील आमची तयारी पूर्ण झाली आहे त्यामुळे विना वैद्यकीय सेवेने कुणालाही आपले प्राण गमवावे लागणार नाही असे आश्वासन दिलेच होते मात्र उदा. द्यायचे झाल्यास पांडुरंग रायकर या पत्रकाराचा कोविड मृत्यू याच आश्वासनाची पोल उघडते. त्यामुळे अफवा सामाजिक असो अथवा राजकीय त्या कोरोनापेक्षा जास्तच पसरल्यात. त्यामुळे हे आपल्या व्यवस्थेचे दुर्दैव नाही काय? पोल्ट्री हा व्यवसाय करणारे किती तरी शेतकरी आर्थिक अडचणीमध्ये सापडले, खोट्या अफवेने कोट्यवधी रुपयांचे नुकसान झाले याला कारण आपण या अफवांवर विश्वास ठेवला म्हणून. आधीच शेतकरी जास्त किंवा कमी पावसामुळे अडचणी आला आता हि परिस्थिती थोडी सुधारली पण येणाऱ्या काळा काय? थोडं मागे वळून बघितलं तर कित्येक वर्षापासून मानवजातीला अनेक साथीच्या रोगांना सामोरे जावे लागले आहे. त्यामुळे कोरोना काही नविन नव्हे. पण विज्ञान आणि तंत्रज्ञान यातून विकसित असलेल्या जगातील मानव ह्या बुद्धिमान प्रजातिला कोरोनशी लढने जरा

अवघडच जातयं. ३१ डिसेंबर, २०१९ रोजी, जागतिक आरोग्य संघटनेच्या (डब्ल्यूएचओ) चीन कार्यालयाने पूर्वेकडील चीनमधील ११ दशलक्षाहून अधिक लोकसंख्या असलेल्या वुहानमध्ये निमोनियाच्या अनेक घटनांमागील विषाणुचे प्रथम अहवाल बघीतले. हा आजार वुहान सीफूड मार्केटमधून उद्भवला आहे असे म्हणणे आहे. जेथे जंगली जनावरे, ज्यात मॉरमोट्स, पक्षी, ससे आणि साप यांचा, श आहे. कोरोनाव्हायरस प्राण्यांपासून माणसांकडे जाण्यासाठी ओळखले जातात, म्हणून असा विचार केला जातो की रोगाचा संसर्ग होणारे प्रथम लोक मुख्यत: सीफूड मार्केटमधील स्टॉलधारक असू शकतात. सुरुवातीला जिथे चीनचा हा हलगर्जीपणा इतर देशांना एवढा मोठा वाटत नसला तरी जेव्हा भारतात पहिला ३० जानेवारी रोजी कोरोना बाधित रुग्ण सापडल्याने देशात भितीचे वातावरण झाले. आज रोजी भारतात १५ सप्टेंबर नुसार ४९ लाख रुग्ण सापडले आहेत. मात्र यापेक्षा अधिक संख्येत लोक अफवेच्या व्हायरसने ग्रस्त झालेत. याला कारणीभूत जगाच नेतृत्व करणारे नेतेच. कधी ट्रम्प यांचे जबाबदारी झटकणारे विधान जसे कि, ''हा व्हायरस चीनने मुद्दाम बनविला तर WHO ने त्यांना साथ दिली.'' असे विधान, तर कधी ब्राझीलच्या बोल्सुनारो यांचे रोजगारकडे दुर्लक्ष करणारे विधान. रशिया, चीन, भारत सारख्या अनेक मोठ्या देशांनी अशा चुका केल्या आहेत ज्याचे परिणाम संपूर्ण जगाला भोगावे लागत आहेत. मात्र ह्या सर्व चर्चेत काही महत्वाचे मुद्दे मागच राहिले. कोरोनाच्या अपप्रचाराने, वाढत्या लॉकडाऊन आणि बेरोजगारीने ज्या कोट्यावधी मजुरांना स्थलांतरन करावे लागेल हे चित्र फाळणी प्रसंगीचा भारत दाखविणारे होते. या स्थलांतरणामुळे ४९८ पेक्षा जास्त मजुरांना पायी चालताना जीव गमवावा लागला तर श्रमीक स्पेशल ट्रेनमध्ये उपाशी पोटी ९७ लोकांचा जीव गेला. मात्र बातमी झाली ती फक्त औरंगाबादच्या रेल्वे खाली मेलेल्या १६ मजुरांची आणि त्यातही सुप्रीम कोर्ट यावर उत्तर देत कि 'रेल्वे रूळ हे झोपण्यासाठी नव्हे कुणी रुळावर जावून झोपत असेल तर त्याला कुणी कस थांबवणार' हे उत्तर सिद्ध करते कि कोरोनामध्ये अफवांच्या आड देखील सरकारे बचावली, काही दगावली तर काही त्यामार्गाने आहेत. भविष्यात कोविड काळातील बातम्या हेच सांगतील कि विकास, राष्ट्रवाद नावाच्या फेकून्यूज, होत्या ज्यामुळे लोकशाही राष्ट्रे संपली.....

अमरावतीचे लॉकडाऊन : छायाचित्र दर्शन

इतवारा बाजारातील गर्दीला पांगवताना पोलीस

चित्राचौक ते इतवारा बाजार संपूर्ण लॉकडाऊन

छत्रीतलाव जवळील पर्यायी बाजार

परपोच भाजीपाला सेवा देताना शुभम वानखडे

कोरोना-निदान आणि उपचार

■ अनुयोग पावडे
एम.ए.जेएमसी -१

कोरोना इलाजा बाबतीत विविध माध्यमातून अनेक समज/गैरसमज पसरत आहेत. त्याचे निदान आणि उपचार संदर्भात समाजात अनेक संभ्रम निर्माण झाले आहेत. त्यामुळे या मुलाखत/लेखाद्वारे, कोरोनाचा इलाज आणि निदान करणारा तज्ज्ञ डॉक्टरांकडून, शास्त्रशुद्ध माहिती सुज्ञ आणि जिज्ञासू वाचकांसाठी उपलब्ध करण्याचा प्रयत्न करत आहोत.

माहितीदाते :

AP - डॉ. अभिषेक पिंप्रोळेकर (फिजिशियन)

DW - डॉ. दिनेश वाघ (फुफ्फुस / छाती रोग तज्ज्ञ)

RM - डॉ. रुपाली माळी (सूक्ष्मजीव/विषाणूतज्ञ)

आणि

प्रश्नकर्ते, शब्दांकन आणि लेखन :

SF - डॉ. समीर फुटाणे (न्यूरोसर्जन)

१) एखाद्या व्यक्तीला कोरोना संसर्ग झाला असेल अशी शंका केव्हा घ्यावी ?

DW - ताप (आणि सतत येणारा आणि वाढणारा), अंगदुखी, थकवा, चव आणि वास लक्षात न येणे, सुका खोकला, धाप लागल्या सारखे होणे. ऑक्सिमीटर असल्यास त्यावर आधी-पेक्षा ऑक्सिजनची मात्रा कमी होणे. इत्यादी लक्षणे असल्यास सद्यपरिस्थितीमध्ये कोरोनाची शक्यता गृहीत धरावी आणि त्वरित डॉ ना भेटावे.

२) पण ही लक्षणे तर इतर नेहमीचे आजार जसे डेंगू, मलेरिया, लघवीचे इन्फेक्शन मध्ये पण येऊ शकतात ?

AP - अगदी खरे आहे. पण सध्या ज्या आजाराचा जगभर प्रादुर्भाव/साथ आहे, संख्याशास्त्रा (स्टॅटिस्टिकली) नुसार त्याची शक्यता सगळ्यात जास्त असते, त्यामुळे त्याकडे दुर्लक्ष करून, इतर निदानाचा प्रथम विचार करणे संयुक्तिक ठरणार नाही. कोरोना नसल्याचे पक्के झाल्यास, दुसऱ्या आजारांचा जरूर विचार केला जातो. साथी-नुसार हे निदान बदलत जातात.

३) बरं ! मग अश्या पेशंटच्या निदानासाठी कोरोनाची टेस्ट पुरेशी आहे का ?

AP - नाही. पेशंटची लक्षणे, ऑक्सिजन लेवल, छातीचा सिटी स्कॅन (HRCT Chest) किंवा एक्स रे आणि स्वाब (कोरोना) टेस्ट या तिहेरी गोष्टींचा विचार करून निदान केले जाते. छातीचा सिटी स्कॅन, यामध्ये अतिशय महत्वाचा आहे कारण कोरोनाच्या न्यूमोनियाची अगदी विशिष्ट लक्षणे सिटी स्कॅनवर खूप लवकर आणि खात्रीलायक रित्या दिसून येतात.

नुसता विषाणू (वायरस) शोधणे नाही, तर त्याने होणारे शरीरा वरील विशिष्ट परिणाम याचे समीकरण सोडवणे यात महत्वाचे आहे. थोडक्यात सांगायचे म्हणजे पडलेला गुन्हा आणि ते करू शकणारा गुन्हेगार ह्या दोघांचा मेळ घालणं गरजेचं आहे.

काही व्यक्तींची टेस्ट पॉजिटीव्ह आलेली आहे पण त्याना काहीच लक्षणे नाहीत असे असल्यास त्यांना asymptomatic carrier म्हटले जाते. याचे कारण म्हणजे नैसर्गिक रित्या यांच्या शरीराच्या इम्युनिटीने विषाणू नेस्तनाबूत केला असू शकतो. पण यांना स्वत:ला त्रास नसला तरी इतरांना त्यांच्यापासून संसर्ग होऊ शकतो.

४) कोरोना Swab test कशी केली जाते आणि त्याचा अर्थ काय ?

RM - स्वाब स्टिक द्वारे नाक आणि घशातील स्त्राव जमा केले जातात. त्या स्त्रावामध्ये विषाणू आहे किंवा नाही यासाठी, RT-PCR या अद्ययावत तंत्रज्ञानाने विषाणूच्या गाभ्याचा (nucleus, RNA) चा शोध घेतला जातो. ही प्रक्रिया संगणीकृत असते. ह्या प्रक्रियेला साधरण बारा ते चोवीस तास लागतात. सध्या निदानासाठी

RT-PCR किंवा Trunat सगळ्यात जास्त प्रमाणात वापरली जाते. त्याशिवाय विषाणूच्या कवचावरील प्रतिजनाचा (अँटीजेन) शोध सुद्धा काही रॅपिड कार्ड टेस्ट द्वारे केला जाऊ शकतो. अँटीजेन टेस्ट पॉजिटीव्ह असल्यास निदान लगेच पक्के करता येऊ शकते. विषाणूसंसर्गामुळे शरीरात प्रतिद्रव्य (अँटीबॉडी) तयार होते, हे सुद्धा कार्ड टेस्ट द्वारे तपासता येऊ शकते. त्यामुळे संसर्ग होऊन गेला आहे किंवा नाही याबद्दल अनुमान करता येते.

या सगळ्या तपासण्याची गरज वेगवेगळ्या परिस्थितीमध्ये पडते. मुख्य म्हणजे प्रत्येक टेस्टला स्वत:च्या मर्यादा आहेत, कुठलीच टेस्ट पूर्णत: फुल-प्रूफ नसते.

५) ओके! स्वाब टेस्ट निगेटिव्ह असेल तर याचा अर्थ काय? म्हणजे कोरोना नाहीये असा होतो का RM - स्वाब टेस्ट (RTPCR) आजाराच्या कुठल्या दिवशी घेतली गेली आहे, विषाणुसंख्या (Viral load) किती आहे, स्वाब व्यवस्थित जागेवरून (नाकातील किंवा घशातील) घेतला गेला आहे का, लॅब पर्यंत नेणारी कोल्ड चेन/शीतसाखळी (म्हणजे ट्रान्सपोर्ट) व्यवस्थित आहे का इत्यादी अनेक बाबींवर अवलंबून आहे.

आजारपणाच्या पहिल्या आठवड्यात सुद्धा ही टेस्ट साधारणत: फक्त साठ टक्के रूग्णामध्ये पॉजिटीव्ह येते. नंतरच्या आठवड्यात तर त्याहून कमी. टेस्ट ज्या भागातून घेतली गेली तेव्हा तिथे विषाणुसंख्या किती आहे त्यावरही रिपोर्ट अवलंबून असतो. त्यामुळे एखाद्या लॅब मध्ये निगेटिव्ह आलेली टेस्ट दुसरीकडे पॉझिटिव येऊ शकते किंवा उलटे सुद्धा होऊ शकते. यात काहीही आश्चर्याचे नाही. शीतसाखळीत डिफेक्ट आल्यास सुद्धा रिपोर्ट निगेटिव्ह येऊ शकतो.

संख्याशास्त्रानुसार (statistics) प्रत्येक टेस्टला काही सेन्सिटिव्हिटी आणि स्पेसिफिसिटी असते. त्यामुळे निदानासाठी टेस्ट च्या पॉजिटीव्ह रिपोर्टचा दुराग्रह धरणे अ-शास्त्रीय आहे. आधी सांगितल्या प्रमाणे पेशंटची लक्षणे ह्यात सगळ्यात महत्वाची आहे. शिवाय छातीचा सिटी स्कॅन सुद्धा महत्वाचा पुरावा देऊ शकतो.

कित्येक रूग्ण अतिगंभीर परिस्थितीला पोहचून सुद्धा त्यांचे स्वाब टेस्ट निगेटिव्ह राहिलेले आहेत. केवळ टेस्ट निगेटिव्ह आहे म्हणून कोरोना नाही (इतर पुरावे असताना) असे म्हणणे म्हणजे ढगाळ वातावरणात ऊन नसेल तर आज सूर्यच उगवला नाही असे म्हणण्यासारखे आहे.

६) बरं । टेस्ट पॉझिटिव आली किंवा नाही आली आणि संयुक्तिक लक्षणे आणि सिटी स्कॅन वगैरे आल्यावर, मग पुढे काय केले जाते ?

DW - पेशंटचे वय, त्याला आधीपासून असलेल्या व्याधी (डायबेटीस, दमा, उच्च रक्तदाब इ), सध्याच्या त्रासाची तीव्रता (म्हणजे दम लागणे किंवा न उतरणारा ताप, हृदयगती), ऑक्सिजन लेवल, सिटी स्कॅनवर दिसत असलेला फुफ्फुसांचा डॅमेज अशा अनेक गोष्टींचा हिशोब लावून रूग्णांची तीन भागात वर्गवारी करण्यात येते.

ज्यांना फार तीव्र लक्षणे नाहीत अशा व्यक्तींना (mild) गटात ठेवलं जातं. ज्यांना तीव्र लक्षणे आहेत, ऑक्सिजन पुरवठा लागतोय असे पेशंट मध्यम (moderate) गटात मोडतात. त्याहीपेक्षा तीव्र लक्षणे आणि ऑक्सिजनवर पूर्णत: अवलंबून असणाऱ्यांची तीव्र (severe) गटात वर्गवारी करण्यात येते. या वर्गवारी नूसार इलाज-क्रम (ट्रीटमेंट प्रोटोकॉल) ठरतो.

७) सगळ्या रुग्णांना ऍडमिट केले जाते का ?

DW - नाही. सगळ्यांनाच ऍडमिशनची गरज नसते. बहुतांशी रुग्ण सौम्य गटात येतात. सौम्य गटातील रुग्णांना शक्यतो होम-आयसोलेशन (गृह-विलगीकरण) चा सल्ला दिला जातो. अर्थात ज्यांच्याकडे स्वतंत्र खोली (वेगळ्या संडास/बाथरूम सकट) असेल, ऑक्सिमीटर वापरण्याची सुविधा आणि लागल्यास तात्काळ वैद्यकीय मदत उपलब्ध करता येत असेल तरच होम-आयसोलेशन वापरावे. अन्यथा अशा रूग्णांना कोविड केअर सेन्टर (CCC) मध्ये भरती करता येऊ शकते. बहुतेक रुग्णांना सौम्य लक्षणे असतात आणि त्यांची प्रगती पण समाधानकारक असते. सुदैवाने बऱ्याचशा रुग्णांना फारसा काही त्रास होत नाही.

पण पहिले दोन आठवडे त्यांच्या-पासून इतरांना संसर्ग होण्याचा धोका फार असतो म्हणून साधारणत: पंधरा दिवसाचे विलगीकरण केले जाते. त्यानंतर हा धोका नगण्य होतो. म्हणून वैयक्तिक त्रास किंवा धोका फारसा नसेल तरीही विलगीकरणाची प्रक्रिया पार पाडावी लागते. म्हणून कोविड केअर सेन्टर (CCC) मधील रुग्ण पूर्णत: निरोगी भासतात.

अर्थात इतर दोन्हीही गटातील पेशंटना ऍडमिट करणे अत्यावश्यक असते. सौम्य गटातील काही व्यक्तींची प्रकृती खराब होऊन त्यांना सुद्धा हॉस्पिटल मध्ये ऍडमिट करण्याची गरज केव्हाही लागू शकते.

८) कोविड-१९ हा विषाणू शरीरात गेल्यावर नक्की काय होतं ?

AP - हा विषाणू श्वासावाटे फुफ्फुसामध्ये स्थिरावतो आणि तिथल्या पेशींना नुकसान करू लागतो. फुफ्फुस हवे तून आलेला ऑक्सिजन शरीरामध्ये शोषून घेण्याचे काम करते. विषाणूबाधीत पेशी योग्य तेवढा ऑक्सिजन शोषून घेऊ शकत नाही. ऑक्सिजनची मात्रा कमी होऊ लागते म्हणून रुग्णाला धाप लागते.

विषाणूची एन्टी होताच शरीराची प्रतिकार क्षमता (Immune System) लगेच कार्यान्वित होते. पण विषाणू आणि

इम्युनिटी च्या युद्धात शरीराचं पण नुकसान व्हायला लागतं (innocent by stander effect). त्यामुळे फुफ्फुसांवर सूज येणे, रक्ताच्या गुठळ्या बनण्याचं प्रमाण वाढणे इ.

ऑक्सिजन आणि रक्त पुरवठा कमी झाला की सगळ्या अवयवांची कार्यक्षमता कमी होऊ लागते. काही तरुण व्यक्तींमध्ये हृदयाचे स्नायू शिथिल होऊ लागतात (Viral myocarditis). काही रुग्णामध्ये स्वतःची इम्युनिटी अति प्रमाणात काम करते त्यामुळे सायटोकाईन स्टॉर्म (विषाणू-विरोधक स्त्रावाचा अतिरेक) येतो. ही सगळ्यात बिकट परिस्थिती असते. या सगळ्या प्रक्रिये मुळे धाप लागणे, हृदय गती वाढणे, ताप चढत जाणे, लघवी कमी होणे, छातीत दुखने इत्यादी लक्षणांना सुरुवात होते.

सुदैवाने बहुंशी सदृढ रुग्णांचे शरीर या सगळ्या प्रकाराला यशस्वीरित्या सामोरे जाते आणि दोनेक आठवड्यात त्यांची सुधारणा होऊ लागते. परंतु काही वयस्कर किंवा दमा किंवा डायबेटीस, कॅन्सर, अतिस्थूल (obese) असलेले रुग्ण हे अंतर्गत विषाणू-विरोधक युद्ध सहन करू शकत नाहीत. अनपेक्षितपणे काही सुदृढ आणि तरुण असलेल्या व्यक्ती सुद्धा या सायटोकाईन स्टॉर्मला बळी पडतात.

या सगळ्याचा परिणाम म्हणून फुफ्फुसाची आणि हृदयाची कायमस्वरूपी क्षमता कमी होण्याची (Lung fibrosis, myocarditis) शक्यता पण नाकारता येत नाही. कुठल्या व्यक्तीमध्ये हा आजार कसे वळण घेईल याबद्दल ठोकताळा बांधणे सध्यातरी कठीण आहे. म्हणून सरसकट सगळ्यांनी काळजी घ्यावी असे आवाहन केले जाते.

मध्यम किंवा तीव्र स्टेज मधून संपूर्णतः सुधारणा झालेल्या काही जणांना या आजाराचे दूरगामी परिणाम भोगावे लागण्याची पण शक्यता असते.

८) कोविड-१९ या विषाणू-वरती काहीच इलाज नाहीये असं म्हणतात, हे खरं आहे का ?

AP & DW - असं आहे बघा, कोविड-१९ च नाही तर इतर कुठल्याही आजारासाठी उपाययोजना साधारणतः चार प्रकारे विभागली जाते, १) प्रतिबंध (Prevention), २) क्युअर (cure), ३) नियंत्रण (control) व आधार (supportive) आणि ४) उपशमन (Palliation).

आजार होण्यापासूनच रोखला जावा म्हणून प्रतिबंधात्मक उपाय असतात. कोरोना प्रतिबंधासाठी शासन-दर्शित उपाय-योजना आपल्या सगळ्यांनाच माहिती आहेच. व्हॅक्सिन संदर्भात युद्धपातळीवर प्रयोग सुद्धा सुरू आहेत.

क्युअर म्हणजे डायरेक्ट विषाणू-नाशक औषधी, Fabipiravir आणि Remdesivir ही औषधे काही प्रमाणात कोरोनासाठी विषाणू नाशक म्हणून काम करतात अर्थात त्याला फार मर्यादा आहेत. ओव्हरऑल बघायचं झालं तर, कोरोना सोडून इतर बऱ्याच आजारांवरती सुद्धा क्युअर उपलब्ध नाहीयेत. किंबहुना काही विशिष्ट जंतुसंसर्गावरतीच डायरेक्ट इलाज उपलब्ध असतात. याचा अर्थ अश्या आजारांचा इलाज होतच नाही असे अजिबात नाही. वैयक्तिक इम्युनिटी आणि त्याला सपोर्ट करणारी औषधे असे दोन्ही मिळून काम करत असतात. नियंत्रण हा सगळ्यात महत्वाचा भाग आहे. बहुतेक आजारांमध्ये शरीराला होणारा डॅमेज कंट्रोल करणे अत्यावश्यक असते. उदाहरण द्यायचे झाले तर, समजा काही अतिरेकी बॉम्बस्फोट करून पसार झाले तर त्यांना नुसतं पकडून किंवा मारून, स्फोटाने झालेले नुकसान भरून निघणार नाही. स्फोटामुळे झालेल्या हानीसाठी पण काहीतरी आपत्ती व्यवस्थापन (disaster management) करावे लागते. त्याच-प्रकारे नुसते विषाणू मारल्याने पूर्ण फायदा होत नाही. (आधी सांगितल्या प्रमाणे) इम्युनिटी आणि विषाणू यांच्या युद्धात होणारे नुकसान सुद्धा मर्यादित करणे तितकेच महत्वाचे असते. यासाठी Tocilizumab, स्टिरॉइड्स, cytosorb इत्यादी औषधे वापरली जातात.

त्याशिवाय ताप, खोकला, अंगदुखी इत्यादी शारीरिक त्रास कमी करण्यासाठी PCM, व्हिटॅमिन, कफ सिरप दिली जातात. सगळ्यात महत्वाचे म्हणजे ज्या पेशंटमध्ये प्राणवायूचे प्रमाण कमी होते त्यांना, ऑक्सिजन पुरवठा सतत सुरू ठेवावा लागतो.

वायरल इन्फेक्शन मुळे शरीराची प्रतिकार क्षमता थंडावते, फुफ्फुसे खराब होतात त्यामुळे इतर जंतुसंसर्ग (bacterial infection) पण जोर धरतात, ते ओळखून त्यावर पण प्रति-जैवके (अँटिबायोटिक्स) वापरावे लागतात.

रक्ताचं गुठळी होण्याचं प्रमाण वाढत असल्याने रक्त पातळ करणारी औषधे द्यावी लागतात. आधीच्या एखाद्या पूर्ण बऱ्या झालेल्या रुग्णाचा प्लाझ्मा (रक्तघटक) देण्याचा प्रयत्न सुद्धा केला जातो. याद्वारे दुसऱ्या व्यक्तीमध्ये ॲन्टीबॉडी तयार असलेली प्रतिकार क्षमता आयती वापरता यावी यासाठी ही कल्पना पुढे आली आहे.

शेवटी ज्या रुग्णांची परिस्थिती अगदी जास्त हाता बाहेर गेलेली असते, अशा रुग्णांसाठी palliation म्हणजे थोडक्यात शेवटचा प्रयत्न म्हणून काही ऑप्शन्स वापरावे लागतात यामध्ये इंव्हेजीव व्हेंटिलेशन, ECMO (Extra corporeal membrane oxygenator), tracheostomy असे काही पर्याय असतात.

९) सौम्य किंवा मध्यम तीव्रतेच्या आजारावरती काय इलाज असतात?

DW - सौम्य तीव्रतेच्या रुग्णांना hydroxychloroquine (HCQ), Fabipiravir आणि सपोर्टिव्ह औषधे दिली जातात आणि

ऑक्सिजन-चे प्रमाण चेक करण्यात येते. आजार पुढे बळावण्याच्या शक्यतेकडे लक्ष दिले जाते. नशिबाने ९०% पेक्षा जास्त रुग्ण यात विशेष त्रास न होता बरे होतात. मध्यम तीव्र गटामधल्या रुग्णांना फार जपावे लागते कारण अतिशय वेगाने कुठल्याही क्षणी अतिगंभीर परिस्थिती मध्ये रूपांतर होण्याची शक्यता असते. फिजिओथेरपी, पोटावर झोपवून, ४५ अंशात बसते करून येनकेनप्रकारे त्यांच्या फुफ्फुसाची क्षमता वाढवण्याचा प्रयत्न केला जातो, जेणेकरून ऑक्सिजन चे प्रमाण वाढीस लागेल. योग्य त्या वेळी विषाणू-नाशक औषधे आणि सायटोकाईन स्टॉर्म आटोक्यात आणणारी औषधे दिली जातात. उच्चदाबाने ऑक्सिजन पुरवठा करणारी यंत्रे (HFNC, BiPAP) वापरून प्राणवायू चे योग्य प्रमाण राखले जाते. योग्य आणि वेळेवर इलाज झाल्यास ८०% च्या आसपास रुग्ण या परिस्थितीतून सहीसलामत बाहेर पडू शकतात.

सौम्य गटातील रुग्णाचा आजार बिघडत चालला आहे हे ओळखण्यासाठी अनुभवी तज्ज्ञाची गरज असते कारण सुरुवातीला पेशंटला स्वतःला फारशी लक्षणे जाणवत नाही आणि अचानक तब्येत ढासळायला लागते. त्यामुळे कोरोनाची शंका असल्यास अजिबात वेळ न दवडता तज्ज्ञांचा सल्ला घेणे उत्तम ठरेल.

१०) तीव्रता वाढलेल्या रुग्णामध्ये आणखी काही तपासण्या केल्या जातात का ?

AP - हो नक्कीच. रक्त तपासण्या (CBC, ESR, CRP, Ferritin, D dimer, IL 6, RFT इत्यादी) प्रामुख्याने केल्या जातात. या रिपोर्टवर तब्येत बिघडते आहे का याचा अंदाज लावता येतो आणि ट्रीटमेंटने काही फरक पडतो आहे का याचाही अदमास घेता येतो. छातीचा एक्स रे, ABG (arterial blood gas) सुद्धा आजाराची प्रगती बघण्यासाठी जवळ जवळ दररोज केले जातात.

११) अतिगंभीर रुग्णांवर काय इलाज केले जातात ?

AP - अतिगंभीर कोरोना न्यूमोनिया हा अतिशय चिंताजनक आजार आहे. उच्च दाबाने/प्रवाहाने प्राणवायू देऊन सुद्धा जेव्हा धाप लागणे कमी होत नाही. कमी ऑक्सिजन मुळे मेंदू, हृदय, किडनी वर परिणाम व्हायला लागतो तेव्हा परिस्थिती अतिगंभीर होते आहे असं समजलं जातं. श्वसनलिकेत नळी टाकून व्हेंटिलेटर (कृत्रिम श्वसन) सपोर्ट द्यावा लागतो. सगळ्या प्रकारची औषधे (सायटोकाईन स्टॉर्म किंवा hyper-immune response आटोक्यात आणणारी) वापरली जातात. श्वासनलिकाछिद्र (tracheostomy) करण्याची गरज भासते. बरेच रुग्ण या फेज मध्ये इतर जिवाणूसंसर्गाला बळी पडतात. या स्टेज मधून वाचण्याची शक्यता फक्त ८-१०% असते.

कुठला रुग्ण या अतिगंभीर गटात जाईल याची शाश्वती देणे अवघड असते. कधी कधी इतर अनेक आजार असलेले वयस्कर रुग्ण यातून बाहेर पडतात आणि सुदृढ तरुण व्यक्ती याला बळी पडतात. कोरोना संदर्भातील सगळी भीती ही या गटामुळे प्रकर्षाने जाणवते.

११) साधारणपणे किती कालावधी रुग्ण बरा होण्यास लागतो ?

DW - साधारणतः २ ते ३ आठवड्यांचा कालावधी रिकव्हरी ला लागतो जेव्हा आजार साधारण स्वरूपाचा असतो. अर्थातच अतिगम्भीर रुग्णांना कितीही दिवस लागू शकतात.

१२) रुग्ण बरा झाला आहे हे सिद्ध करण्यासाठी, पुन्हा कोरोना स्वाब निगेटिव्ह येणे गरजेचे असते का ?

AP - अजिबात नाही. रुग्णाची प्रकृती स्थिरावरली, विना ऑक्सिजन, दम न लागता कमीत कमी ६ मिनिटे चालता येऊ लागले, ताप संपूर्ण उतरला, रक्ताचे रिपोर्ट सगळे नॉर्मल आले की बहुतेक रुग्ण बरे झाले आहेत असे ठरविता येते. कोरोना स्वाब टेस्ट करणे यात गरजेचे नाही. स्वाब टेस्ट कित्येक दिवस पॉजिटीव्ह राहू शकते (रुग्ण पूर्ण बरा झालेला असताना सुद्धा) आणि साधारणतः २ आठवड्याने अशा रुग्णापासून दुसऱ्याला संसर्ग होण्याची शक्यता पण नगण्य असते.

ज्या रुग्णामध्ये स्वाब टेस्ट कधीच पॉजिटीव्ह आलीच नाही अश्या व्यक्तींमध्ये IgGanitbody पॉजिटीव्ह येते. कोरोना विरोधात प्रतिकार क्षमता विकसित झाल्याचे हे द्योतक असते.

१३) ओके ! हे सगळं मान्य. पण कोरोनावर काही १००% इलाज नाहीये का ?

AP & DW - व्यक्ती तितक्या प्रकृती अशी आपल्याकडे एक म्हण आहे. वैद्यकीय दृष्ट्या त्याचा अर्थ असा आहे की प्रत्येक व्यक्तीची शरीर-रचना, फिजिओलॉजी ही वेगळी असते. कुठलंही औषध किंवा इलाज हा ढोबळमानाने जास्तीतजास्त व्यक्तींना फायदा होतो आहे असा संख्याशास्त्रीय निष्कर्ष आल्याशिवाय वापरला जात नाही. परंतु वापरात आल्यावर सुद्धा प्रत्येक डॉक्टरांना आपल्या रुग्णात दिसणारा प्रतिसाद हा वेगवेगळा असू शकतो. कुठलाही इलाज किंवा औषध हे सर्वसमावेशक असेल अशी अपेक्षा करणं हे कदाचित निसर्ग-नियमाविरुद्ध ठरेल.

उदाहरणार्थ तापासाठी देण्यात येणारी साधी पॅरासिटॅमॉलची गोळी क्वचित काही जणांच्या यकृताला घातक ठरू शकते. याचा अर्थ पॅरासिटॅमॉल वापरू नये असा होत नाही, कारण अनेक वर्षांपासून लाखों लोकांना त्या गोळीचा फायदा झाला आहे/होतो आहे. कोणत्या रुग्णामध्ये कुठल्या औषधाचे दुष्परिणाम होतील किंवा फारसा फायदा होणार नाही असा खात्रीलायक अंदाज प्रॅक्टिकली लावणे शक्य नाही. शरीर हे मानवनिर्मित मशीन नाहीये. शरीराच्या कामकाजाबद्दल मानवाला काही प्रमाणात समज आली आहे परंतु

आपल्याला सगळं समजलं आहे असा दावा करणे म्हणजे निसर्गाची सूत्रे आपल्या हातात आहे असे म्हणणे होईल.

जे सध्यातरी शक्य नाही. त्यामुळे सध्या १००% इलाजचा वायदा करणे म्हणजे भूल-थापा आहेत हे सुज्ञास सांगणे गरजेचे नाही.

१४) कोरोना हे थोतांड आहे याबद्दल आपले काय मत आहे ?

SF + AP + DW -

एखाद्या अघटित किंवा भयभीत करणाऱ्या घटनांचे आकलन नाही झाले की त्याला अंधश्रद्धेचे रुप देण्याचा कमजोर मनाचा सहाजिक प्रयत्न असतो. यामध्ये अनाठायी भीती किंवा कमालीची बेफिकिरी हे दोन्हीही भाव

येतात. शास्त्रशुद्ध विचारसरणी असलेले मन मात्र घटनांचा खोलवर जाऊन तर्कसंगत विचार करते आणि त्या-संदर्भात ज्ञान प्राप्त करण्याचा प्रयत्न करते. आणि तद-नुसार आलेल्या ज्ञानामुळे भीतीवर मात करण्यास मदत होते.

उदाहरण सांगायचे म्हणजे तीन शतकापूर्वी प्लेग या आजाराला परमेश्वराचा कोप, धर्माचा अवमान केल्याने होणारी अवकृपा समजले जात होते. पण पुढे चालून, काही तर्किकबुद्धी शास्त्रज्ञांनी त्यामागे Yerseniapestis नावाचे जिवाणू असतात आणि त्यांच्यावर प्रतिजैवके उपयोगी पडतात वगैरे असा शोध लावला. अश्या असंख्य शास्त्रज्ञांच्या अथक प्रयत्नाने प्लेग, स्मॉल पॉक्स, पोलिओ सारखे अनेक आजार आज हद्पार झाले आहेत किंवा त्यावर ठोस उपाय उपलब्ध आहेत. त्यांना अनेक विरोध झाले पण शेवटी हे सगळे शक्य झाले कारण काही सामान्य लोकांनी या विज्ञानाधिष्टीत विचारसरणीला महत्व दिले. कुठल्याही विज्ञानाला लोकाश्रयाची तितकीच गरज असते.

अर्थात आज जग पुढे चालले आहे तरी अ-शास्त्रीय विचारांचा ऱ्हास झालेला नाहीये. आलेल्या आपत्तीस इतर जबाबदार आहेत किंवा फक्त आपणच त्यात बळी आहोत किंवा असे काही नाहीच या खोट्या आनंदात राहणे ह्या तर्कभ्रष्ट वलग्ना आहेत.

त्यामुळे येणाऱ्या काळात लिहिल्या जाणाऱ्या जगाच्या इतिहासात, आपण सायंटिफिक विचारांच समाजभाग होतो की अतर्किक अनागोंदी (chaos) करणाऱ्या गर्दीचे, हे ठरवणे, प्रत्येकाचा वैयक्तिक हक्क आहे, ऐच्छिक बाब आहे यात शंका नाही.

कृपया नोंद घ्यावी:

१. कोव्हीडोलोजी (Covidology) हे अजून उलगडत जाणारे शास्त्र आहे. भविष्यात होणाऱ्या संशोधनानुसार इलाज प्रणालीत महत्वाचे बदल होणे अपेक्षित आहेत. त्यामुळे प्रस्तुत लेखातील माहिती ही फक्त आत्ता-पुरती सत्य आहे. परंतु त्यात नक्कीच आमूलाग्र बदल घडत राहतील.

२. प्रस्तुत माहिती जन-सामान्यासाठी आहे. यात कुठलाही विशिष्ट ट्रीटमेंट प्रोटोकॉल सुचवण्याचा प्रयत्न नाहीये.

३. या लेखाचा एकमेव उद्देश कोविड-१९ आणि त्याच्या इलाजाबद्दल विज्ञाननिष्ट दृष्टिकोन विकसित व्हावा असा आहे.

४. कोविड संदर्भात सगळी माहिती इंग्रजीत उपलब्ध असल्याने, मराठीतून भाषांतर करताना काही अनपेक्षित चुका झाल्या असतील तर त्याबद्दल मनापासून क्षमस्व आहो.

(वरील सर्व चिकित्सक सध्या सह्याद्री सुपर-स्पेशालिटी हॉस्पिटल, नाशिक येथे कार्यरत आहेत)

(संकलित माहिती)

⁂

'तरुणांना सकारात्मक बदलासाठी लॉकडाऊनचा काळ हा एक संधी असून इन्टरनेटमुळे भरपूर माहिती उपलब्ध झाली आहे. या माहितीचा उपयोग करून आपली परिस्थिती बदलण्यासाठी तरुणांनी प्रयत्न करावे. शिक्षणमहर्षी डॉ. पंजाबराव देशमुख हे त्याचे मोठे उदाहरण आहे. अत्यंत कठीण काळात ग्रामीण भागातील हा तरुण संस्कृत व कायद्याचा आणि इंग्रजीचा पंडित झाला व जगात नाव कमावले. त्यांचा आदर्श घ्या'.

- महेश म्हात्रे, संपादक न्यूज १८ लोकमत.
(शिवाजी मीडिया क्लबच्या मुलाखतीतून साभार)

कोरोना आणि लग्न

'शुभमंगलम... आता जरा जास्तच सावधान !!

■ वैष्णवी भुसारी
बी.ए. (जेटमसी) वर्ष -२

लग्न म्हटले की उत्साह, आनंद, जल्लोष, स्त्रियांची लगबग, पाहुण्यांची रेलचेल, लगीन घरची धामधूम सुरू होऊन जाते. लग्नकार्य ही कुठल्याही वधू-वरासाठी आयुष्यातील सगळ्यात खास घटना असते. नवरीला तर लग्नाच्या साड्या आणि दागिन्यांच्या खरेदी नंतर कधी एकदा तयार होते असे वाटते. दुसरीकडे नवरदेव-नवरी दोघांच्या ही घरात दिवस-रात्र लग्नाचीच धांदल असते. विशेषत: मुलींना पडणारा सर्वात महत्वाचा प्रश्न म्हणजे पार्लरला कधी जायचे, कपड्यांची खरेदी कधी करायची, नटायचे कसे याचीच हौस असते. मात्र या वर्षी या आनंदाच्या घडीत नेमकी कोरोनाने दस्तक देऊन आनंदावर पाणी फेरले.

सरकारकडून मॉल्स, थेटर, शाळा, महाविद्यालय सगळे बंद करण्यात आले. गर्दीत जाऊ नका, शक्यतोवर घराबाहेर पडणे टाळा असे आवाहन सरकार कडून करण्यात आले अशी बातमी येताच या परिस्थितीत लग्न समारंभ कसा करायचा? असा प्रश्न दोन्ही कुटूंबाला पडला. लग्नासाठी रंगवलेले स्वप्न, हौस सर्व जागेवर राहले. लग्नासारखा सोहळा आता थोडक्यातच करावा लागेल याचे दुःख अनेकांना झाले. नातेवाईकांना लग्न समारंभात सामील होणे सुद्धा अवघड झाले. एवढेच नाही तर मंगल कार्यालय, डीजे, बँड वाले, कॅटर्स, बिछायत केंद्रे, डेकोरेशन वाले, एकंदरीत सर्वांचेच नुकसान झाले. एप्रिल ते जून या लग्नसराईच्या कालावधीत या सर्वांचे वर्षभराचे आर्थिक अंदाजपत्रक अवलंबून असते. मात्र या वर्षी बाजारपेठांपासून ते मंगल कार्यालयांपर्यंत सर्व ठप्प होते.

सर्वांच्या आरोग्याचा विचार करता या कोरोनाकाळात लग्न समारंभ थोडक्यात होणे काळाची गरज होती. पण असे म्हणतात की वाईट परिस्थिती ही माणसाला काही ना काही चांगले शिकवून जाते. तसेच या कोरोनाकाळात ही आपल्याला अनेक गोष्टी अनुभवायला मिळाल्या. जसे कुठला ही दिखावा न करता थोडक्यात ही लग्न समारंभ उत्तमरीत्या पार पडू शकतो. आपल्याकडे धुमधाम लग्न करणे ही गोष्ट मुलीच्या शिक्षणापेक्षा ही जास्त महत्वाची व प्रतिष्ठेची वाटते. कमी खर्चात लग्न करणे ही गोष्ट समाजात लाजेची मानल्या जाते. घरात मुलगी जन्माला येताच तिच्या शिक्षणासाठी नाही मात्र लग्नासाठी पैसा जमवला जातो. एवढी लग्न समारंभ थाटामाटात करण्याची आपल्याकडे परंपरा आहे. मात्र या घातक कोरोना वायरसनेच लोकांच्या डोक्यातील लग्नाविषयीचा वायरस काढला आणि लग्न साधेपणात ही चांगल्या पद्धतीने होऊ शकतात हे सिद्ध करून दाखवले.

एका दिवशीच्या लग्नासाठी एवढा पैसा खर्च करण्यापेक्षा तोच पैसा आपल्या भविष्यासाठी गुंतवून कामात आणला जाऊ शकतो आणि कोरोना सारख्याच अचानक आलेल्या संकटात तो कामी पडू शकतो हे शिकवून दिले. लग्न ही आयुष्यातील अत्यावश्यक घटना असली तरी ती एवढी ही महत्वाची नाही की त्यासमोर मुलीच्या बापाचा जीव विकावा लागेल. लग्नासाठी काढलेल्या कर्जाची परतफेड न करता आल्याने बापाला जीव द्यावा लागण्याच्या अनेक घटना आहेत. यावर्षी या कोरोनामुळे मिळालेल्या धड्यातून आपण शिकवण घ्यायला पाहिजे की अनावश्यक खर्च टाळून कमी लोकांमध्ये आणि कमी खर्चामध्ये सुद्धा चांगल्या प्रकारे लग्न पार पडू शकतात. म्हणून भविष्यासाठी पुन्हा एकदा म्हणावे लागते 'शुभमंगलम. आता जरा जास्तच सावधान !'

⁂

कोरोना आणि मानवी संवेदना

■ मनिषा देशमुख
एम.ए. जेएमसी भाग-२

मानवी मन किंवा विचार हे खूप गहन आहे याचा थांगपत्ता लागणे कठीण आहे. मानवी मनाची संवेदना ही तेवढीच नाजूक आणि हळुवार आहे. कधी ते भावुक हळुवार होते तर थोड्या कठीण प्रसंगात तिच्यावर ओरखडे उमटले जातात.

२०२० साल उजाडले आणि आपल्या शारीरिक आणि मानसिक क्रियांना आभासी जगापर्यंत सिमीत करून ठेवले. संपूर्ण जगात कोरोनाचा सामना करण्यासाठी मास्क वापरणे, शारीरिक अंतर ठेवणे यासाठी प्रोत्साहन देण्यात आले परंतु मानवी संवेदनांचे काय? या आजारापासून बचाव करण्यासाठी उपाय पुष्कळ आहेत परंतु त्याची भावनात्मक किंमत संवेदनशील आणि निरोगी लोकांना चुकवावी लागत आहे. या काळात नैराश्य एकटेपणा ही नवीनच समस्या निर्माण झाली आहे. कोरोनाने जगावर कब्जा तर केलेलाच आहे दुसरीकडे मानवी संवेदना हळव्या झालेल्या आहेत एकटेपणा आलेले आहे. मन शांत नाही. मुलांना शाळेत गणिताचा फॉर्मूला तर शिकविला जातो पण आपल्या मनाला शांत ठेवण्याचा फॉर्मुलाच यात नाही. आपल्यात असलेल्या रागाची किंवा उदासीनतेची भावना समजून घेऊन त्याचे निराकरण करणे महत्त्वाचे आहे.

माणसाला मुळातच मानसिक आधाराची गरज असते. या कोरोना काळात तर जास्तच आहे. मानसिक आधार व प्रेमाची गरज आहे. या काळात एकटेपणाशी लढण्यासाठी मनाला शांत ठेवणे गरजेचे आहे. मानवी संवेदना व्यक्त करण्यासाठी, मनमोकळे बोलण्यासाठी कोणीतरी हवे असते. बहुतेक वेळा सल्ल्याची गरज नसते पण एक मनाला दिलासा हवा असतो. समजून घेण्यासाठी मानसिक आधार हवा असतो अतिशय घाबरून भीतीच्या आहारी गेलेल्या व स्वत: संघर्ष करणाऱ्या व्यक्तीच्या मानवी संवेदना जपणे गरजेचे आहे. अशा व्यक्तींना मानसिक आधार देऊन तुम्ही भयमुक्त करू शकता. आर्थिक व आरोग्य दृष्ट्या सुदृढ होणे याकडे सर्वांचे लक्ष असते पण मानसिक सुदृढतेकडे कमी लक्ष दिल्या जाते. आज मानसिक आरोग्य सुधारण्यासाठी प्रयत्न केले गेले नाही तर ती विकृती बनेल व ही विकृती समाजात पसरल्यावर देशाला त्याची किंमत चुकवावी लागेल.

आपल्या बाजूबाजूला पाहिले तर एकटेपणामुळे निराशेत असलेले खूप लोक आहेत. वयस्कर मंडळी एकटी पडलीत. युवक नोकरी गेल्यामुळे चिंतेत आहेत. मुले घरात बसून कंटाळली तर महिला ऑफिसच्या कामा सोबतच घरकामाचा बोजा सहन करीत आहेत. या काळातील मानवी संवेदनेवर वय आणि लिंगानुसार प्रत्येक व्यक्तीवर वेगवेगळे परिणाम झालेले दिसून आलेत. यूकेच्या युनिवर्सिटी ऑफ एसेक्स आणि ऑफिस ऑफ नॅशनल स्टॅटस्टिकच्या एका अभ्यासात अनेक गोष्टी समोर आल्या आहेत. त्यात असे दिसले आहे की कोरोना काळात एकटेपणा व मन संवेदनशील होण्याचे दुष्परिणाम महिला व युवकांवर झालेले आहेत. पुरुषांच्या तुलनेत महिला मोठ्या संख्येने मानसिक आरोग्य समस्यांना बळी पडल्या आहेत. त्यासोबतच आर्थिक अडचणींचेही हे दुष्परिणाम मोठ्या प्रमाणावर दिसू लागलेले आहेत. मुलांची व काही प्रमाणात मोठ्यांची ही ऊर्जा विसर्जन केंद्रे बाहेर बंद होऊन घरापुरती मर्यादित झाली आहे. ती ऊर्जा सकारामकतेकडे कशी वळेल हे बघणे गरजेचे आहे. यावरील उपाय म्हणजे व्हर्च्युली एकमेकांना भेटणे, वेबिनार, व्हिडीओ कॉन्फरन्स, व्हिडिओ कॉल हे या काळात उपयोगी पडतात नियमितपणे योग्य दिनचर्या ठरवून लोकांशी बोलून ताण कमी होऊ शकतो. नवीन गोष्टी शिकून आपले मनाचे आरोग्य जपणे गरजेचे आहे. सर्वजण या आजाराचा सामना करीत आहे. त्यामुळे आपल्या संवेदना कमजोर न होऊ देता उत्साह टिकवून ठेवता आला पाहिजे. जीवनात नेहमी अनिश्चितता असते. त्यामुळे वर्तमान स्थिती समजूतदारपणे, सुरक्षितपणे, धाडसाने सर्व गोष्टींचे सामना करावा लागतो. स्वत:सोबत जवळच्या लोकांसाठी, समाजासाठीही काहीतरी करणे गरजेचे आहे. याद्वारे आपण कोरोनाकाळातही मानवी संवेदना जपू शकतो. मानवी संवेदना अजूनही जीवंत आणि संवेदनशील असल्यामुळेच या कोरोना काळातही समाजातील माणसे एकमेकांच्या मदतीला धावून आली. माणसानेच एकमेकांना मदत करावी. मानवी संवेदना जपावी. या काळातच नव्हे तर इतर वेळेसही आर्थिक मानसिक व शारीरिक समस्येवर लढण्यासाठी एकमेकांना मदत करून मानवी संवेदनेचे दर्शन घडवावे.

यासाठी गीतकार जावेद अख्तर यांच्या या ओळी सार्थ ठरतात.

'कंधो से मिलते हे कंधे। कदमो से कदम मिलते है।
हम चलते है जब ऐसे। तो दिल दुष्मनके हिलते है।'

मुलाखत-कोरोनाशी लढलेल्या तरुणाची

■ पराग सुनीलराव राऊत
बी.ए. भाग-३

मुलाखत : सुमित गुल्हाने
मुलाखतकर्ता : पराग सुनीलराव राऊत

१) तुला कोरोना व्हायच्या अगोदर तू या आजाराकडे कसा बघत होता ?

उत्तर - मी या आजाराला गंभीरपणे बघत होतो. म्हणजे सर्व काळजी घेवून तोंडाला मास्क लावणे. हात योग्य रितीने धुणे आदी काळजी घेतली तर आपल्याला काहीच होणार नाही याची मला खात्री होती.

२) तुला कोरोना होण्याआधी शासनाने दिलेले नियम तू पाळत होता का ?

उत्तर - हो, मी शासनाने दिलेले सर्व नियम योग्य रितीने पाळत होतो.

३) तुला जेव्हा कळल की तुला कोरोना झाला, तेव्हा तुझी भावना काय झाली ?

उत्तर - रिपोर्ट पॉझिटिव्ह आल्यानंतर थोड दु:ख वाटलं कारण मी कोणाच्याही संपर्कात आलो नाही. परंतु शासनाने दिलेले नियम पाळून खुप पेशंट चांगले होत आहे. आपणही नक्कीच बरे होऊ ही आशा होती.

४) तुला कोरोना झाला हे जेव्हा समजलं, तेव्हा तुझ्या मनात भीती निर्माण झाली का ? तू या वायरस चा सामना करू शकतील असा तुला विश्वास होता का ?

उत्तर - नाही, मला अजिबात भीती वाटत नव्हती, कारण मला माहित होते की माझी प्रकृती चांगली आहे. आणि मला पूर्ण विश्वास होता की मी नक्कीच या वायरसचा सामना करेल.

५) तु कोरोना पेशंट असतांना लोकांच्या नजरेत तू शत्रू होता परंतु लोक तुझ्या नजरेत कोण होते ?

उत्तर : माझ्या नजरेत सर्व सामान्यच होते. परंतु माझा विलिगिकरणाचा कालावधी पूर्ण झाल्यानंतरही क्वचित लोक माझ्याकडे वाईट नजरेने पाहत होते.

६) तू कोरोना पेशंट असताना रुग्णालयातील परिस्थिती काय होती? तुला तिथे भीती वाटत होती काय ?

उत्तर : रुग्णालयात कोरोना आणि सारी असे दोन्ही रोगाचे पेशंट माझ्या अवती भवती होते. माझ्या सोबत १५ ते २० लोक पूर्ण निमोनियाचे होते परंतु त्यांचा रिपोर्ट पॉझिटिव्ह आला होता. म्हणून पेशंट वाढत असल्याचे मला काही नवल नव्हते व व्यवस्था चांगली होती त्यामुळे भीती वाटत नव्हती.

७) तुझा कोरोना रिपोर्ट पॉझिटिव्ह आल्यानंतर सर्वात जास्त धीर कोणी दिला ?

उत्तर : माझा रिपोर्ट पॉझिटिव्ह आल्यानंतर मला सर्वात जास्त धीर माझ्या बहिणीने दिला.

८) या कोरोनाच्या महामारीत अविरत सेवा देणाऱ्या डॉक्टर, पोलीस, सफाई कर्मचारी यांच्याकडे तू कसा बघतोस ?

उत्तर : योग्यच... विशेष म्हणजे डॉक्टर यांचा या महामारीत कोणताच दोष नाही. कोठे जर व्यवस्था/प्रणाली कमी जास्त होत असल्यास डॉक्टरांचा दोष नाही.

९) तू नेमका कोठे व कुणाच्या संपर्कात आला होता, याची तुला चाहुल लागली होती का ?

उत्तर : नाही, अजिबात नाही कारण मी सतत शेतीच्या कामात व्यस्त होतो. कोठेही बाहेर गेलो नाही आणि शासनाचे नियम वेळोवेळी पाळत राहिलो.

१०) जेव्हा तू कोरोनामुक्त झाला म्हणजे या लढ्यात तू जिंकला तेव्हा तुझी भावना कशी होती? आणि जे पेशंट अजूनही कोरोनाशी लढत आहेत त्यांना तू काय संदेश देशील ?

उत्तर : माझा रिपोर्ट जेव्हा निगेटिव्ह आला तेव्हा मी भरपूर आनंदी होतो. आणि जे पेशंट अजूनही कोरोनाशी लढत आहेत त्यांना मी येवढच सांगेल जेवण वेळेवर करणे व कोणतीही चिंता/टेंशन न घेता राहणे. त्यामुळे आपली ह्युमिनिटी पॉवर आपोआप वाढेल व आपण यातून सुखरूप बाहेर पडू..

कोरोना आणि युवा पिढी

■ चैताली रामेश्वर देशमुख
बी.ए. भाग-३

आज सर्वत्र जगभर कोरोना नावाची बिमारी थैमान घालत आहे सर्वत्र कोरोनाचा कहर निर्माण झालेला आहे आणि यावर उपाययोजना करणे हे आपल्या युवापिढीचे कर्तव्य आहे. कारण युवावर्ग म्हणजेच की युवा अवस्थेत स्वतंत्र संग्रामापासून ते प्रत्येक कार्यामध्ये युवा वर्गाचा वाटा खूप मोठ्या प्रमाणात आहे. आज आपल्याला या कोरोना महामारीच्या संकटापासून वाचण्यासाठी या मधून आपली सुटका करण्यासाठी डॉक्टर्स, नर्सेस, सैनिक, पोलिस, कर्मचारी, अतोनात रात्रंदिवस कष्ट करून आपल्याला या मधून बाहेर काढण्याचा प्रयत्न करत आहेत. आज खरोखर खूप भयावह आणि भीतीदायक परिस्थिती निर्माण झाली आहे. यामुळे सर्वत्र भीतीदायक शांतता पसरली आहे. मात्र याच शांततेत आज कुठे? तरी असंतोषाचा कलह निर्माण झालेला आहे.

आज ही महामारी? की बिमारी च्या नावाखाली चालवलेला खुला व्यापार? हा प्रश्न? एक युवा म्हणून माझ्या मनात निर्माण होतो. कारण याच बिमारीच्या नावाखाली चालवलेला भ्रष्टाचार मी बघत आहे. आज आपल्या या समाजात आम्ही कुठे? तरी कोणाला तरी देव मानतो त्याचा आदर करतो. मात्र त्याच 'सन्मान' आदराच्या नावाखाली आज कुठे तरी माणुसकीला लाज वाटेल असे वर्तन काही भ्रष्ट लोक करताना आपल्याला आढळत आहेत. आणि याच बिमारीच्या नावाखाली माणुसकीची अवहेलना होताना मी बघते आहे. आज माणुसकीच्या नावाखाली माणूस मानसाला जातीभेद करून त्यामध्ये दुजाभाव निर्माण करायला निघालेला आहे. आज आम्ही या कोरोना नावाच्या बिमारीला जातीच नाव देऊन बदनाम करत आहोत. आज याच बिमारीच्या नावाखाली पैशांचा व्यवहार करून लोकांच्या भावनांशी खेळल्या जात आहे. आणि हेच कुठे तरी थांबायला हवे असे मला वाटते. आणि याला थांबवण्याची क्षमता फक्त व फक्त आपल्या युवापिढीमधेच आहे. खरोखर आज बोलायचे झाले तर नेमके कोरोना म्हणजे काय? हेच आम्हाला आणि आमच्या या मानवी समाजातील लोकांना कळलेलं नाही.

आज कोरोना म्हणजे माणसाने निसर्गाशी आणि माणुसकीशी खेळलेल्या वाईट गोष्टींचे फलित म्हणजेच हा कोरोना आणि आज आम्ही या बिमारीच्या नावाखाली पण भ्रष्टाचार करीत आहोत. माझ्या शब्दात बोलायचे झाले तर कोरोना म्हणजेच धर्माचे नाव देऊन लोकांच्या भावनांशी खेळल्या जाणारा खेळ आणि लोकांच्या भावनांचा चालवलेला मांडलेला खुला व्यापार म्हणजेच कोरोना लोक जिथे विचार करणे चालू करतात. तिथेच विचारांच्या भावनेला तोडणारी 'गाठ' म्हणजेच कोरोना. आज आम्ही काय बघत आहोत तर आज प्रत्येक व्यक्तीच्या जीवाची किंमत आम्ही पैशात मोजायला सुरूवात केली. आज विचारांवर कुठे तरी मात होताना आपल्याला दिसत आहे. कारण आज या कोरोना बिमारीचा परिणाम फक्त व फक्त लोकांच्या शरीरावरच नाही तर त्यांच्या मानसिकतेवर आणि त्यांच्या मनस्थितीवर होताना दिसत आहे. आज सर्वत्र या कोरोना महामारी सोबतच भ्रष्टाचार आणि काही वाईट प्रवृतीतील भ्रष्टविचार याचा काळोख पसरलेला आहे. आणि याला दूर करण्याचं धाडस आपल्या युवापिढीला दावखणे अत्यंत गरजेचे आहे.

वऱ्हाड हा कोरोनाचा मोठा स्पॉट

शिवाजीच्या 'जनसंवाद' विद्यार्थ्यांशी ज्येष्ठ पत्रकार संदीप भारंबे यांचा संवाद

■ प्रणाली जाधव
बी.ए.जे.एम.सी. भाग-२

मुंबई, पुणे आणि मालेगाव नंतर वऱ्हाड हा कोरोनाचा मोठा स्पॉट असून आपण मोठ्या संकटाच्या तोंडावर वाढतो आहोत, हे आकडेवारीवरून दिसून येईल. 'अदृश्य वाहक' हे कोरोना वाढण्यासाठी मोठ्याप्रमाणावर कारणीभूत असून त्यांना शोधणे हे यंत्रणेला शक्य नाही त्यामुळे सर्वांनी स्वत:च स्वत:ची काळजी घेणे आवश्यक आहे, असे प्रतिपादन ज्येष्ठ पत्रकार व दै. सकाळच्या वऱ्हाड आवृत्तीचे निवासी संपादक संदीप भारंबे यांनी केले.

श्री शिवाजी कला व वाणिज्य महाविद्यालयाच्या जनसंवाद विभागाच्या वतीने 'झूम' वर 'वऱ्हाडातील कोरोना', या विषयावरील मुलाखतीत ते बोलत होते. महाविद्यालयाच्या प्राचार्य डॉ. स्मिता देशमुख, जनसंवाद विभागप्रमुख डॉ. कुमार बोबडे यावेळी प्रामुख्याने उपस्थित होते. कोरोना हे सर्वात मोठे संकट असून कोरोनाने नात्यानात्यात दुरावा निर्माण केला आहे. त्यामुळे पत्रकारितेच्या विद्यार्थ्यांनी मानवी संबंधाचा विषय अभ्यासासाठी घ्यावा, असे आवाहनही त्यांनी केले.

वऱ्हाडात आधी यवतमाळमध्ये मोठा उद्रेक झाला. त्यानंतर अमरावतीत शिरकाव झाला. तोपर्यंत अकोला चांगले वाटत होते पण दिल्लीहून कोरोनाचा अकोल्यात शिरकाव झाला आणि आज अकोला विदर्भात पहिल्या क्रमांकावर पोहचले आहे. नागपूर व अकोल्याची तुलनात्मक लोकसंख्या पाहता हे सहज लक्षात येईल. अकोल्यात दररोज रूग्णांची संख्या वाढत आहे. कोरोनाला आळा घालण्यासाठी अमरावती व अकोल्यासारख्या शहरांची दहा भागात विभागणी केली पाहिजे. प्रत्येक भागासाठी उपविभागीय अधिकारी दर्जाच्या अधिकाऱ्याच्या नेतृत्वात स्वतंत्र आरोग्य यंत्रणा व पोलीस यंत्रणा राबवावी. लोकांनीही लॉकडाऊनचे कठोर पालन करणे आवश्यक असून स्वत:बद्धल थोडी जरी शंका आल्यास स्वत:चे अलगीकरण करावे, अशी सूचनाही त्यांनी केल्या.

दाट लोकवस्ती, एकाच खोलीत आठ-दहा लोकांचे वास्तव्य, सार्वजनिक स्वच्छतागृहे ही जशी शहरी भागात कोरोना वाढण्याची कारणे आहेत तशीच लोक लॉकडाऊनचे काटेकोरपणे पालन करत नाहीत. हे सुद्धा एक कारण आहे. लोक भाजीच्या दुकानातही गर्दी करतात. कारण नसताना गावभर फिरतात. त्यातून निर्माण होणारे अदृश वाहक कोरोना पसरवतात. दाट लोकवस्त्यांमध्ये ज्येष्ठ नागरिकांना कोरोनाची लागण होण्याचे प्रमाण जास्त आहे, असेही भारंबे यांनी सांगितले.

कोरोनामुळे बेरोजगारीचे मोठे संकट कोसळले आहे व पुढेही अनेक वर्षे या संकटाचा सामना करावा लागणार आहे. ग्रामीण भागातील अनेक तरूणांनी मात्र या संकटाचे रोजगारात रूपांतर केले असून फळे व भाजीपाला विक्रीच्या माध्यमाने थेट शेतातील माल शहरात आणून विकला व विकत आहेत. महाविद्यालयीन तरूणांनीही या काळात अनेक छोटे छोटे कोर्सेस करून रोजगाराच्या नवीन संधी शोधाव्या, असेही ते म्हणाले.

कोरोनामुळे तरुणाई समोर अनेक प्रश्न निर्माण झाले असून या परिस्थितीत त्यांचे मानसिक स्थैर्य कायम राखण्यासाठी पत्रकारांनी पुढे येऊन मार्गदर्शन केले पाहिजे, असे आवाहन प्राचार्य डॉ. स्मिता देशमुख यांनी यावेळी चर्चेत सहभागी होताना केले. तरूणाईचा हा देश खंगला किंवा पोखरला जाऊ नये. म्हणून माध्यमांसह सर्वांनी प्रयत्न केले पाहिजे, असेही त्या म्हणाल्या. या मुलाखतीचे सूत्र संचालन शुभम बायस्कर यांनी केले तर जनसंवाद विभागप्रमुख डॉ. कुमार बोबडे यांनी संदीप भारंबे यांचे स्वागत करून मुलाखतीला प्रारंभ केला. या चर्चेत महाविद्यालयातील प्राध्यापक व विद्यार्थी 'झूम' च्या माध्यमाने मोठ्या संख्येने या कार्यक्रमात सहभागी झाले होते.

'अपुनच अपना भगवान है !'

कोविड १९ वर मात करणारा माजी विद्यार्थी पत्रकार मनोज भोयर यांची विशेष मुलाखत

■ अनुयोग यावडे
एम.ए.जे.एम.सी.-भाग-१

'पॉझिटीव्ह रिपोर्ट आला की तासातासाला तुमची लढाई सुरू होते. नकारात्मक विचार मनात येतात. थरकाप उडतो. कुटुंबाची चिंता सतावते. पण या तासातासाच्या लढाईत जगण्याची दुर्दम्य इच्छा मनात ठेऊन सकारात्मक विचाराने कोरोनाशी लढावे लागते. "अपुनच अपना भगवान है!" हा मंत्र आत्मसात करूनच मी कोरोनावर मात करू शकलो. कोरोनाचे भय न बाळगता कोरोना तुमच्या जवळही फिरकणार नाही याची काळजी घ्या आणि आपले सामाजिक कर्तव्य पार पाडा, असे आवाहन सुप्रसिद्ध पत्रकार व जय महाराष्ट्र या वाहिनीचे सहाय्यक संपादक मनोज भोयर यांनी 'कोविड १९ वर मात करणाऱ्या पत्रकाराची कहाणी' या विशेष मुलाखतीतून केले.

अडीच तास चाललेल्या मुलाखतीत मनोज भोयर यांनी प्राचार्य डॉ. स्मिता देशमुख, महाविद्यालयातील प्राध्यापक, विद्यार्थी व निमंत्रित मंडळींसोबत दिलखुलास गप्पा मारल्या. मनोज भोयर हे या महाविद्यालयाचे पत्रकारितेचे माजी विद्यार्थी असलेल्या या मुलाखतीला विशेष महत्त्व प्राप्त झाले होते व त्यांचे अनुभव ऐकण्याची सर्वांना प्रचंड उत्सुकता होती. मुंबईत कोविड १९ सारख्या भीषण महामारीचे वृत्तांकन करताना एक दिवस कोरोनाची लागण झाल्याची जाणीव झाल्यापासून कोरोनावर मात करेपर्यंतचा प्रवास उलगडतानाच मनोज भोयर यांनी समाजाला आपल्या सामाजिक जबाबदारीची जाणीवही करून दिली. सोबतच कोरोनाच्या रूग्णाबाबत सकारात्मक दृष्टीकोन ठेऊन त्यांना मानसिक बळ देण्याचे काम समाजाने करावे, असे आवाहन त्यांनी केले. कोरोनाचे संकट अजून संपले नसून प्रत्येकाने आपल्या सोबतच इतरांच्या आरोग्याची काळजी घेणे आवश्यक आहे. सार्वजनिक ठिकाणी मास्क घालणे, कोणाच्या श्वासाच्या अंतरावर येणार नाही, याची खबरदारी घेणे महत्त्वाचे आहे. कोरोना झाला की सर्वांनाच व्हेन्टीलेटरची आवश्यक नसते. जे सक्षम आहेत, ज्यांना अन्य आजार नाहीत अशांना व्हेन्टीलेटरची अजिबात गरज पडत नाही. जी साधी उपचार पद्धती आहे त्यानेच उपचार करण्यात येतात. मलाही असेच उपचार मिळाले आणि नियमित बैठे व्यायाम, ध्यानधारणा, वाचन आणि सकारात्मक विचार यामुळे मी या लढ्यात यशस्वी झालो. मलाही सरकारी रुग्णालयात उपचार मिळाले असून माझी या रुग्णालयाबाबत किंवा तिथल्या कर्मचाऱ्याबाबत कोणतीही तक्रार नाही. उलट तक्रार आहे ती रूग्णांबाबतच. समाज सरकारी यंत्रणेवर दोष द्यायला तयार असतो. पण ती व्यवस्था सुद्धा आपला जीव धोक्यात घालून, आपल्या कुटुंबाची काळजी न करता रूग्णांची सेवा करत असते. अशा स्थितीत आपणही सामाजिक जाणीव ठेवून वार्डाच्या स्वच्छतेची काळजी घेतली तर कुठे बिघडले.

मी ज्या रुग्णालयात दाखल होतो तेथे दाखल असलेल्या अब्दुलचाचा हा पासष्ट वर्षाच्या तरुण या रूग्णालयात माझी प्रेरणा ठरला. वार्डात चहा व जेवण आले की सर्वांना ते घेण्याचा आग्रह अब्दुलचाचा करायचे. आपण समाजाचे देणे लागतो या भावनेने काम करणाऱ्या चाचाकडून प्रेरणा घेऊन व वर्धेचा असल्याने लहानपणी वडिलांनी केलेले संस्कार येथे माझ्या कामात आले व मी रूग्णालयात संडास साफ करू लागलो. रूग्णांनी इतरत्र टाकलेल्या जेवणाच्या प्लेट कचऱ्याच्या डब्यात टाकू लागलो. अशी माहितीही भोयर यांनी दिली. मुंबईच्या रूग्णालयात फार चांगले उपचार मिळत असून तिथल्या डॉक्टरांनी विश्वास सार्थ ठरवला आहे म्हणून त्यांना पुन्हा एकदा सलाम करत रूग्णालयात आहार सुद्धा चांगला मिळतो. आरोग्यात सुधारणा होईल याची काळजी आहार देताना घेतली जाते, असे भोयर यांनी सांगितले. कोरोना हे अभूतपूर्व संकट असून जगभरात मोठमोठ्या देशाच्या आरोग्य यंत्रणा त्यामुळे कोलमडून पडल्या आहेत त्यामुळे आपल्या यंत्रणेला दोष न देता स्वतः जितकी काळजी घेता येईल तितकी घेणे आवश्यक आहे. यंत्रणेला नाव ठेवणे सोपे आहे पण मदत करणे तितकेच कठीणआहे. आपण विनाकारण घराबाहेर भटकतो, खर्रा खाऊन थुंकतो, गरज नसताना दुकानात गर्दी करतो. सामाजिक अंतर पळत नाही, मग यंत्रणेला काय दोष द्यायचा? असा सवालही भोयर यांनी केला.

आता आपण ज्या अवस्थेत आहोत ती एक धोक्याची पातळी आहे. त्यामुळे लॉकडाऊन नंतर ही आपल्याला समूहात वावरताना काळजी घेणे आवश्यक आहे.

कोरोना-समज गैरसमज

■ कु. समिक्षा राजेंद्र हुड
बी.ए.भाग-२

कोरोना विषाणूच्या साथीने संपूर्ण जगाला कैद केले आहे. नार रस्त्यातवर वाहनांचा आवाज येत आहे. नाही कारखान्याचा जीव पुर्वी सारखा आहे. आणि नाही आकाश तयार या कारखान्यांमधून धुर निघतांना दिसत आहे. या महामारीचा संसर्ग थांबवण्यासाठी केलेलं लॉकडाऊनमुळे जगाला अनेक प्रकारच्या समस्यांना तोंड यावे लागत आहे.

रुख्मिणी नगरात धुवारणी

म्हणजेच आर्थिक उपक्रम रखडले आहे, आणि बेरोजगारी मोठ्या प्रमाणावर वाढत आहे. परंतु या सर्व समस्यांमध्ये लॉकडाऊनचा पर्यावरणावर सकारात्मक परिणाम झालेला दिसत आहे.

या दिवसांमध्ये कार्बन उत्सर्जनामध्ये कमी झाली असून, अनेक प्रकारच्या प्रदुषणांमध्ये बऱ्याच प्रमाणात कमी झाली आहे. ज्यामुळे हवा स्वच्छ आहे आणि लोकांना स्वच्छ हवे मध्ये श्वास घेण्यची संधी मिळाली आहे. चीनची भिंत, माउंटएव्हरेस्ट आणि हिमालयाच्या पर्वतरांगा किती तरी दुरुन लोक बघत आहे आणि असेच अनेक कितीतरी बदलाव पर्यावरणामध्ये झालेले दिसत आहे.

या काळात कोरोना संकटसंपूर्ण जगासमोर एक महत्त्वाचं आव्हान ठरलं आहे. जगामध्ये या महामारीच्या घेरात लाखो लोक आले आहेत, यामधुन बाहेर निघण्यासाठी पुर्ण लोकसंख्या घरामध्ये राहत आहे. सामाजिकअंतर, धार्मिक यात्रा बंद, हात वारंवार नेहमी स्वच्छ करणे, यासारख्या नियमांचे पालन जनता करत आहे. शाळा, कार्यालय, कारखाने यांना आपले उपक्रम बंद ठेवण्याचे आदेश देण्यासोबतच, लॉकडाऊनचा अवलंब केला आहे. यामध्ये रस्ता वाहतूक कमीत कमी झालेली आहे. आणि हवाई वाहतूकीचे प्रमाण तर ६० ते ९० टक्के पर्यंत कमी केले आहे, हे चालू असतांनाच मार्च महिन्यापासून आत्तापर्यंत कार्बन उत्सर्जनामध्ये प्रत्येक दिवशी जवळजवळ १७ टक्के पेक्षाही जास्त कमी झालेली आहे. हे सोडून असे अनेक प्रकारच्या प्रदुषणांमध्ये बऱ्याच प्रमाणात कमी झालेली आहे.

तरी या परिस्थिती दरम्यान जागतिक उत्पादन आणि रोजगारची पातळी कमी झाली असून, आर्थिक आणि सामाजिक आघात पोहोचला आहे. लॉकडाऊनचा पर्यावरणावर झालेला सर्वात महत्त्वाचा परिणाम म्हणजे, या दरम्यान ग्रीन हाऊस उत्सर्जनामध्ये बऱ्याच प्रमाणात कमी झाली आहे, जागतिक समुद्रायनी ग्रीन हाऊस उत्सर्जनला कमी करण्यासाठी, आतापर्यंत अनेक प्रयत्न केले, अनेक जलवायुपरिवर्तन संमेलन झाले, परंतु या दिशेमध्ये कोणतेही उल्लेखनीय परिवर्तन दिसायला मिळालं नाही. परंतु लॉकडाऊनमुळे हे परिवर्तन फार कमी कालावधीत बघायला मिळालं. मार्च आणि एप्रिल महिन्यांमध्ये जगातील प्रमुख शहरांची वायु गुणवत्ता पातळीमध्ये अपेक्षेपेक्षाही जास्त सुधारणा झालेली आहे. कार्बनडायऑक्साइड, नायट्रोजन ऑक्साईड, ओझोनगॅस आणि पार्टिक्युलेट वाटाण्या अभावी हवेची गुणवत्ता मोठ्या प्रमाणात सुधारत आहे.

हवामान आणि हवामानाच्या पृथ्वी विज्ञान मंत्रालयाच्या माहितीनुसार, कोविड १९ साठी अवलंबविण्यात आलेले विविध महत्त्वपूर्ण उपायांमुळे राष्ट्रीय राजधानी दिल्लीत P.M. 2.5 मध्ये ३० टक्के कमी झालेली आहे आणि तसेच नायट्रोजन ऑक्साईच्या पातळी सुमारे ४० टक्के कमी झाली आहे. याशिवाय धोका दायक स्तरापर्यंत प्रदुषण पावलेल्या गंगा आणि यमुना नद्यांसोबतच अनेक नद्यांच्या पाण्याच्या गुणवत्तेमध्ये मोठ्या प्रमाणात सुधारणा झाली आहे. या नद्यांना साफ करण्यासाठी अनेक योजना राबविल्या होत्या. शिवाय गंगानदीच्या स्वच्छतेसाठी वेगळ्या मंत्रालयाची निर्मिती करण्यात आली होती, सर्वात मोठा गंगानदी प्रकल्प 'नमामिगंगे' सुद्धा राबविण्यात आला परंतु हे सर्व प्रयत्न अयशस्वी ठरले आहे.

परंतु या लॉकडाऊनच्या कालावधीत जल प्रदुषणामध्ये

बऱ्याच प्रमाणात कमी झालेली आहे आणि नदीच्या पाण्याच्या गुणवत्तेमध्ये सुधारणा झालेली आहे.

या परिवर्तनाचे दोन प्रमुख कारण आहे. पहिलं म्हणजे पाण्याची मागणी कमी झाली आहे, कारण उद्योगधंदे बंद असल्यामुळे, पाण्याचा वापर कमी होत आहे आणि दुसरे म्हणजे उद्योगधंदे बंद असल्याने, घातक कचरा नदीच्या पाण्यामध्ये फार कमी प्रमाणात वाहून गेला. आणि नदीच्या पाण्याचे प्रदुषण कमी झाले. निसर्ग आणि वन्यजीवांनी स्वतःला पुन्हा पुन: जिवित आणि स्वच्छ केले आहे. 'बॉम्बे नॅचरल हाईवे हिस्ट्रीसोसायटी' च्या अनुसार २०१९ पासून आतापर्यंत हसं प्रवासामध्ये २५ टक्के वृद्धी झालेली आहे. याशिवाय गंगाडॉल्फीनसोबतच अनेक जलीय जीव किंवा अन्य जीवनाच्या परिपिव प्रणाली आणि निवासामध्ये निसर्गत: सकारात्मक परिवर्तन दिसत आहे.

भारतासाठी हे बदलाव अत्यंत महत्त्वाचे आहे. प्रत्यक्षात भारतामध्ये दरवर्षी लाखो लोक वायु, जलीय आणिभुमी प्रदुषणाच्या वाईट परिणामामुळे मृत्यू पावतात. वायुप्रदुषणाचा मानवाच्या फुफ्फुसांवर परिणाम होतो. विशेष म्हणजे तो वृद्धव्यक्ती आणि मुले यांच्यावर जास्त प्रमाणात होतो. वायुप्रदुषणामुळे दरवर्षी जवळजवळ १.२ मिलीयन लोकांचा मृत्यू होतो. परंतु तरीही आपण प्रदुषणातुन मुक्त होण्यासाठी प्रभावी योजना राबवु शकलो नाही, जगातील २० प्रमुख प्रदुषित शहरांपैकी १५ शहरेही भारतातील आहेत, या परिस्थितीवरून आपण या परिस्थितीच्या व्याप्ती व भयाचा अंदाज घेऊ शकतो, आणि अशी अनेक शहरे आहेत, जी जागतिक आरोग्य संघटनेच्या हवेच्या गुणवत्तेच्या मानकांची पुर्तता करू शकत नाही.

मुख्यत: केंद्रीय हरित न्यायाधिकारण किंवा सुप्रिम कोर्टाने आदेश न दिल्यास, केंद्र सरकार किंवा राज्य सरकार गांभीर्य स्विकारण्याच्या दृष्टीने किंवा त्या वर कार्य करण्यासाठी, कोणतीही कार्यवाही करण्याच्या दिशेने कार्य करत नाहीत.

अशा परिस्थितीत जेव्हा निसर्ग स्वत:च हादरतो, तेव्हा बदल भविष्यासाठी आशा निर्माण करतो.

लॉकडाऊन प्रभाव : छायाचित्रे

जिल्हाधिकारी कार्यालय

वर्दळीचा रस्ता झाला क्रिकेटचे मैदान

शाळा बंद कॅरम बाहेर

स्कूल व्हॅनचे झाले कपडा दुकान

- भविष्य के शिक्षा प्रणाली की दहलीज
- कोरोना और शिक्षा व्यवस्था
- कोरोना और शिक्षा क्षेत्र
- कोरोना और युवा पीढी

हिंदी विभाग

- कोरोना संवेदना
- जालिम कोरोना की इनायत है
- नजर मत चुराओ कोरोना
- कोरोना काल में आह्वान...

भविष्य के शिक्षा प्रणाली की दहलीज : ऑनलाइन शिक्षा

■ अनिता यादव
एम.ए.जे.एम.सी. वर्ष -१

कई बार एक पुरानी कहावत सुनी थी. संकट ही नए विचारों के बीजारोपण करता है। इस समय पूरा देश एक बड़े संकट से जूझ रहा है। वह संकट है कोविड-१९ संक्रमण। यह एक ऐसा संकट है जिसने न सिर्फ मानवीय जीवन शैली, गतिविधि व व्यवहार में परिवर्तन लाया है बल्कि शिक्षा प्रणाली पर भी बहुत गहरा प्रभाव डाला है। भारत में कोविड १९ महामारी का प्रकोप मार्च माह से शुरू हुआ। इसकी वजह से शैक्षणिक गतिविधयां पूरी तरह से थम सी गई। इसकी शुरूआत बोर्ड व स्कूली परीक्षाओं को स्थगित करने से शुरू हुई। सबसे पहले कक्षा १० वीं की परीक्षाएं स्थगित हुई। इसके बाद कक्षा पहली से कथा ११ वी तक की परक्षिाएं रद्द करनी पड़ी। अप्रैल में प्रकोप नियंत्रण में नहीं आता देख एक के बाद एक विश्वविद्यालयों की परीक्षाएं स्थगित होती चली गई। मई माल में विविध पाठ्यक्रमों की प्रवेश परीक्षाओं को भी स्थगित करना पड़ा। जून माह में कोविड १९ के विस्फोट के बाद मानों शिक्षा व्यवस्था व शैक्षणिक गतिविधियां धराशायी हो गई। हर किसी के मन में एक सवाल था कि अब क्या होगा। कैसे स्कूली व कॉलेजों की पढ़ाई होगी। पालक व शिक्षा क्षेत्र से जुड़े तमाम लोगोंको विद्यार्थियों के स्वास्थ की चिंता थी तो दूसरे ओर उनके भविष्य की भी चिंता सता रही थी। इस चिंता से निपटने के लिए सबसे कारगर व एकमात्र विकल्प के तौर पर ऑनलाइन शिक्षण प्रणाली ही नजर आई। खासबात यह है कि हर किसी वर्ग ने इस प्रणाली व विकल्प को सहजता से स्वीकार किया। वह भी बिना किसी संदेह व विरोध के।

ऐसा नहीं है कि कोविड १९ संक्रमणकाल के दौरान ही ऑनलाइन शिक्षण प्रणाली को अपनाने का ख्याल आया। बल्कि लंबे समय से देश में शिक्षण व अध्यापन प्रणाली में एक बड़े बदलाव की जरूरत महसूस की जा रही थी। विश्व के दूसरे देशों के सरीखे हमारे यहां भी आधुनिक संसाधनों से लैस शिक्षा व्यवस्था अर्थात ऑनलाइन शिक्षा प्रणाली की पैरवी की जा रही थी। लेकिन उस वक्त तक तत्कालीन बदलाव के विरोध में एक बड़ा वर्ग था। हर किसी की दलील थी कि भारतीय शिक्षा व अध्यापन प्रणाली की तुलना विश्व के अन्य देशों की प्रणाली से कैसे की जा सकती है? इस दलील के पीछे तर्क था कि हम अभी सूचना व प्रौद्योगिकी के क्षेत्र में अभी उस जगह नहीं पहुंच पाए है जहां पश्चिमी देश काफी पहले पहुंच चुके है। भारत अभी इस मामले में काफी पीछे है। यह भी तर्क दिया जा रहा था कि इंटरनेट कनेक्टिविटी के मामले में देश के अधिकांश हिस्से पिछड़े है। ऐसे में भारत में ऑनलाइन शिक्षा प्रणाली को सफलता पूर्वक लागू कराना संभव नहीं है। तथ्यों को नजरअंदाज कर यदि इसे लागू किया जाता है तो यह लाखों विद्यार्थियों से उनके मूलभूत अधिकार को छिनने के जैसा होगा। इस पूरी दलील व तर्क का यही सार था कि हर कोई क्लास रूम शिक्षा प्रणाली पर ही जोर देर रहा था. ऑनलाइन शिक्षा प्रणाली को स्वीकार करने में हिचकिचा रहा था।

यह स्थिति इस साल के प्रारंभ तक बनी हुई थी। लेकिन देश में कोविड महामारी के प्रादूर्भाव ने मन मस्तिष्क में ऑनलाइन शिक्षा को लेकर चल रहे विरोध व विचारों को पूरी तरह बदल कर रख दिया है। इसमें कोई संदेह नहीं है कि कोविड महामारी का सबसे बुरा प्रभाव शिक्षा जगत पर पड़ा है। इससे उबरने के विकल्प के तौर पर आज हर कोई ऑनलाइन माध्यम को ही बेहतर व सुरक्षित विकल्प मान रहा है। यही नहीं उसे स्वीकार भी कर चुके है। इसका स्पष्ट उदाहरण नर्सरी से लेकर पोस्ट ग्रेजुएट पाठ्यक्रम तक की शिक्षा ऑनलाइन ही हो रही है। इंटरनेट कनेक्टिविटी की समस्या पुरानी बात हो गई है। विद्यार्थियों के भविष्य, प्रवेश प्रक्रिया समेत विविध मुद्दों को देखते हुए समाधान के तौर पर ऑनलाइन शिक्षा प्रणाली को एकमात्र विकल्प माना जा रहा है। हालांकि एक बड़ा सवाल यह भी खड़ा हो रहा है कि क्या देश के सभी विद्यार्थियों को ऑनलाइन शिक्षा का लाभ मिल पा रहा है? यह सवाल इस लिए महत्वपूर्ण है कि देश के कई इलाके ऐसे है जहां अभी भी इंटरनेट कनेक्टिविटी का अभाव है। ग्रामीण क्षेत्रों में रहने वाले कई ऐसे परिवार है जो चाहकर भी सुविधा व संसाधनों के अभाव में ऑनलाइन शिक्षा प्रणाली से खुद को जोड़ नहीं पाए है। ऐसे में यह सरकार की जिम्मेदारी बनती है कि वह इस बात का पूरा ख्याल रखे कि कोई भी विद्यार्थी शिक्षा पाने के लिए अपने मूलभूत अधिकारों से वंचित नहीं रहे। यदि इस ओर गंभीरता से ध्यान दिया जाता है तो ऑनलाइन शिक्षा प्रणाली वास्तव में देश के भविष्य को एक नई दिशा देने में कारगर साबित होगी ।

कोरोना और शिक्षा व्यवस्था - एक विश्लेषण

■ वर्षा इंगळे
एम.जे.एम.सी. भाग-१

''देख तेरे संसार की हालत क्या हो गई भगवान कितना बदल गया इन्सान''

इस पंक्तियों का वर्तमान स्थिति से अगर तुलनात्मक रूप से विचार किया जाए, तो वह व्यर्थ सिद्ध नही होगा, हाँ, गौरतलब यह हो सकता है कि किस संदर्भ में वह पेश किया गया हो। बहरहाल, बात विद्यार्थियों तथा शिक्षा क्षेत्र की हो रही है। तो क्यों न मौजूदा समय के हालातों को मध्य नजर तथा केंद्रबिंदू समझ कर कोरोना इस महामारी का शिक्षा व्यवस्था पर पड रहे प्रभाव का यथोचित विश्लेषण किया जाए ?

मौजूदा हालातों को अगर विश्लेषणात्मक तरीके से देखा जाए तो यह कह पाना कतई मुश्किल नहीं कि जहांतक मेरे जीवनकाल की बात चल रही हो, मेरे शैक्षणिक जीवन को पूर्ण रूप से ग्रहण लगा देने वाला और कोई घटनाक्रम मुझे वर्तमान कोरोना महामारी के अलावा, शायद ही कोई रहा हो। आज इस महामारी ने न केवल जीवित हानी में हाथ बटौरा बल्कि इससे थोडा आगे उठकर पूरे विश्व को अपने घरों में कैद हो जाने पर मजबुर कर दिया। आज विश्व में सबसे ज्यादा संक्रमित रूग्णों की अंकतालिका में हम तीसरे पायदान पर है। क्या भारत मे कोरोना महामारी व्यवस्थापन एक विफलता सिद्ध हुआ? क्या मौजूदा सरकार नागरिकों के स्वास्थ से ज्यादा उनकी योजनाएँ गिनाने में ज्यादा दिलचस्पी रखती है? ऐसे अनेकों प्रश्न आज विविध सामाजिक, राजकीय तथा आर्थिक शास्त्रों का विद्यार्जन कर रहें विद्यार्थिओ के मस्तिष्क में घेरा डाले हुए है।

ज्ञात हो कि इस देश की किसी 'आयरन लेडी' की सरकार जब मानवी हक्कों का उल्लंघन करने पर उतारू हो गई, तब वह विद्यार्थियों का ही बुलंद आंदोलन था जिसने शक्तीशाली तथा बहुमत प्राप्त सरकार को सत्ता से उतरने पर मजबुर कर दिया था ।

बहरहाल, उपरोक्त विषय शिक्षा विभाग पर पडे तथा पड रहे प्रभावो पर है। चलिये, उक्त विषय की ओर रूख करें। मैने कोरोना से अथवा यूं कहे कि, वर्तमान वैश्विक महामारी का शिक्षण क्षेत्र पर पड रहे प्रभावो तथा कुप्रभावो का विश्लेषण गुणात्मक तरीके से बिंदुवार रूप से करने का प्रयास किया है। हो सकता है, बहुतों के विचार एकजीनसीय रूप के हों पर यह भी संभव है की मेरे बहुतसे विचारों से आप सम्मत न हो, ऐसी स्थिति में आप आपना दृष्टीकोन तथा राय रखनेपर पूर्ण रूप से स्वतंत्र होगे।

कोरोना और शिक्षाव्यवस्था

कोरोना महामारी का उद्रेक भारत में उस समय हुआ जब विद्यार्थियों का ग्रीष्मकालीन सत्र चरम पर था। नये प्रवेशित विद्यार्थी अपने स्कूलों तथा कॉलेजों के वातावरण में घुलमिल रहे थे, आखरी वर्ष के विद्यार्थी तथा कक्षा दसवी एवं बारहवी के छात्र उनकी बोर्ड की आखरी रिवीजन में व्यस्त थे तथा कुछ नित्य शैक्षणिक तणाव से चिंतित। हम द्वितीय सत्र के छात्र अपने करीअर की दिशाओ को खोजने तथा उनपर मार्गक्रमण करने हेतु आवश्यक मानसिकता बनाने की तैयारी करने में जुटे थे।

❖—❖—❖

कोरोना और शिक्षा क्षेत्र

■ कु. पूजा घोटे
बी.ए. भाग-२

कोविड १९ का प्रभाव हर क्षेत्र पर हुआ है। एवं एकभी क्षेत्र छूट नहीं पाया है । २१ वी शताब्दी में अभी तक की सबसे बडी समस्या या काल के रुप मे सामने आए कोरोना वायरस ने आज संपूर्ण विश्व को हिला कर रख दिया है। दुनिया के विकासशील देशों के साथ-साथ विकसित देश भी इस वायरस की चपेट में आ चुके है। इस वायरसने केवल देश के लोगो के स्वास्थ पर प्रहार किया है। बल्की इसने ना देश की रीढ समझ जाने वाली अर्थव्यवस्था, शिक्षा, रक्षा और स्वास्थ विभागों तक को बुरी तरह से प्रभावित कर दिया है ।

WHO ने कोरोना वायरस को जागतिक महामारी घोषित कर दिया है। गाँव शहर महामारी का शिकार हो रहे है। स्वास्थ का ध्यान देते हूए भारत सरकार ने स्कूल, कॉलेज, दफ्तर आदि बंद रखने का आदेश दिया है। शिक्षा संस्थान बंद रखने का आदेश दिया है। शिक्षा संस्थान बंद रहने के कारण ऐसे में इसका सीधा असर अध्यापक और विद्यार्थियों के जीवन पर पड़ा है। उन्हें अनेक समस्या का सामना कर पड रहा है। विद्यार्थियो के शैक्षणिक विषय पर मानसिक तणाव आ रहा है।

११ वी १२ वी और उच्च शिक्षा की परीक्षा दे रहे छात्रों के कुछ पेपर महामारी के कारण होने के रह गए थे। जिससे इन सभी विद्यार्थियों को मुसिबतो का सामना करना पड रहा है। दसवी और बारहवी के विद्यार्थी का रिजल्ट लेट होने के कारण विद्यार्थी चिंतीत थे। क्योंकि यह परीक्षा ऐसी होती है। जिनमे विद्यार्थी के भविष्य का पथ निर्धारित होता है। यह विद्यार्थी के जीवन की महत्त्वपूर्ण पहली और दूसरी सीढी है। लेकिन कोरोना संकट की वजह से छात्र को राह देखनी पडी लॉकडावुन के कारण ॲडमिशन प्रणाली भी लेट हुई उन्होंने भी ॲडमिशन करने की तारीख आगे टाल दी गयी थी। इसी वजह से नए सेशन शुरू होने में देर हो गयी। इस प्रकार जिन विद्यार्थी की परीक्षा न हो पाए वह विद्यार्थियों को अगली कक्षा में प्रमोट किया गया है।

लॉकडाउन के समय बाहर फिरना बंद किया गया था। इसी वक्त सब काम इंटरनेट के माध्यम से किए जा रहे थे। स्कूल, कॉलेज बंद किए गए थे। तभी भारत सरकार ने ऑनलाइन प्रशिक्षण की योजना शुरू की थी। एक पुरानी कहावत है। ''एक द्वार बंद होने पर सारे द्वार बंद नही होते'' इस माध्यम से कहावत को लगनशील अध्यापको' ने सही साबित करके दिखाया है। विद्यार्थी अपने घर से ही कॉलेज, स्कूल की तरह प्रशिक्षण प्राप्त कर रहे है। इस ऑनलाइन क्लास में भी दो तरफा संचार की सुलभता होने से अध्यापको के बीच कॉलेज जैसा ही संपर्क हो पा रहा है ।

भारत के पंतप्रधान नरेंद्र मोदीजी का सपना था भारत डीजीटल हो जाए उनकी सोच थी वे भारत को डीजीटल इंडिया के रूप मे परावर्तीत करने की आज उनके यह सपने ने प्रगति के पथ पर आ पहुचायां है । ऑनलाइन क्लास आज के डीजीटीलकरण दौर की माँग व जरूरत है। इस बात का महत्त्व समझते हर मानव विकास संसाधन मंत्री रमेश पोखरियाल 'निशंक की ओर से कहा गया है कि केंद्र सरकार ने'' भारत पढे ऑनलाइन'' अभियान की शुरूआत की है। इसका सबसे बडा फायदा यह हुआ है कि इससे

जो छात्र कक्षा मे शर्म के कारण प्रश्न नही पूछ पाते है, वे ऑनलाइन माध्यमों के जरिये अपनी समस्या खुलकर पुछ लेते है। कुछ विशेष कोर्स की ऑनलाइन फीस सस्ते होने से ज्यादा छात्र इसका अधिक लाभ उठा पा रहे है। लॉकडांउन होने से ऑनलाइन क्लास की महत्ता को छात्र अधिक समझ पानें में सक्षम हुए है। लॉकडाउन की स्थिति में शिक्षा स्तर पर पड्ने वाले नकारात्मक प्रभाव को ऑनलाइन क्लासोने बहुत कम कर दिया है ।

जिस प्रकार कोई भी संकल्पना के दो उत्तर होते है। सकारात्मक और नकारात्मक प्रभाव पडता है। लॉकडाउन के समय ऑनलाइन शिक्षा का उपयोग अब बडे स्तर पर हो रहा है। भारत जैसे विकासशील देशों में ये जहां अच्छा भी है तो वही ऑनलाइन शिक्षा व परीक्षा के दुष्परिणाम भी है। पिछले कुछ सालो में जिस तरह से डाटा चोरी और पेपर लीक होने मे वृद्धि हुई है। उसमें ऑनलाइन शिक्षा का क्षेत्र सबमे आगे है। सोशल मीडिया में दिन-प्रतिदिन बढ रही फेक न्युज और साइबर क्राइम ने ऑनलाईन शिक्षा व परिक्षाओं की अहमियत को कम किया है। ऐसा नही की साइबर क्राइम की समस्या सिर्फ हमारे देश में ही मौजूद है। विश्व के विकसित देशों में भी वह बड़ी समस्या है। युपी बोर्ड १० वी परीक्षा का सामाजिक विज्ञान, एसएससई रेल्वे भर्ती (बोर्ड (आरआरबी) के ज्युनियर इंजिनियर भर्ती परीक्षा के प्रश्न पत्र और इंडियन एयरफोर्स के तकनीकी पदों के लिए हुए महत्त्वपूर्ण परीक्षाओं का लीक होना इसकी सबसे बडी खामी व लापरवाही को दर्शाती है। कोरोना को लेकर आम आदमी द्वारा सहयोग के लिए बनाए गए एप "पीएम केयर्स फंड' का भी देश के कुछ गलत लोगो ने फेक अकांउट तक बना डाला। ऐसी परीक्षार्थियों में देशवासियों और परीक्षार्थियों का हौसला व विश्वास टूट जाता है।

भारत मे गरीबी ज्यादा तरह से दिखाई दे रही है। इस कोरोना संक्रमण को रोकने के लिए भारत जैसे कई देशों में लॉकडाऊन लगाया गया है। जिसका सीधा असर आम आदमी पर पडने लगा है। इस महामारी और इससे उपजे संकट का असर बच्चों के भविष्य पर भी पडता दिख रहा है। माना जा रहा है कि कोरोना महामारी इस साल के अंत तक ८.६ करोड और बच्चो को गरिबी में झोंक देगी यानी साल २०२० के अंत तक ६७.२ बच्चे गरिबी के दायरे में फसे जा रहे है। उन्हे शिक्षा प्रधान करना कठीन बन रहा है।

जहां ऑनलाइन क्लास और सरकार द्वारा दी जा रही शिक्षा सुविधा से छात्र फायदा उठा रहे है। तो वही बडी समस्या है की वह छात्र काफी संख्या में मौजूद है जिनके पास **Smart Phone** जैसे माध्यम भी उपलब्ध नही है। भारत का एक बडा तबका गरीबी रेखा के नीचे जीवनयापन कर रहा है। ऐसे में उसके लिए ऑनलाइन क्लास और पुस्तकों क्रो ऑनलाइन होने से कोई संबंध या लाभ नही है। ऑनलाइन साधन बहुत महंगे आते है। जिन्हें कम ही परीवार खरीदने में असमर्थ होते है। ऐसे में उनके लिए ऑनलाइन शिक्षा लेने की बात महज एक सपना ही है। देश में ऐसे कई गरीब परिवार है जो पहले काम करके जीवन यापन कर रहे थे। ऐसे में काम धंधे बंद हो जाने से आय के सारे साधन बंद हो गए थे। जिससे कई गरीब परिवार के बच्चे शिक्षा से वंचित है। ऑनलाइन शिक्षा मे कुछ सामग्री ऐसी भी मौजूद है जो बच्चो के लिए अनुकुल या हित में नही है। ऐसे में वह ऑनलाइन शिक्षा को एक सीमा में बांधने का काम करती है।

इस प्रकार कोरोना महामारी का शिक्षा पर सकारात्मक एवं नकारात्मक प्रभाव दिखाई देता है। अनेकों समस्या का सामना शालेय तौर पर हो रहा है। अभी तक इस **Smart Phone** को स्कूल मे मनाई थी आज वही **Smart Phone** स्कूल में अनिवार्य हो गया है।

लॉकडाऊन समय की जनसेवा

शिववाणी २०१९-२०

कोरोना और युवा पीढी

■ रुपल जैन
एम.ए. जेएमसी-१

आज विश्व जिस कोरोनो नामक महामारी से जूझ रहा है उसका मूल कारण मानव द्वारा प्रकृति के साथ की छेड़छाड़ है। मानव के लाभ और लालसा का परिणाम है कि जल,थल, आकाश सब प्रभावित हो चुके है। अब लॉकडाऊन के दौरान जो तथ्य सामने आ रहे हैं वह यही सकेत दे रहे है कि हवा और पानी शुद्ध रह सकते है, अगर मानव चाहे तो।

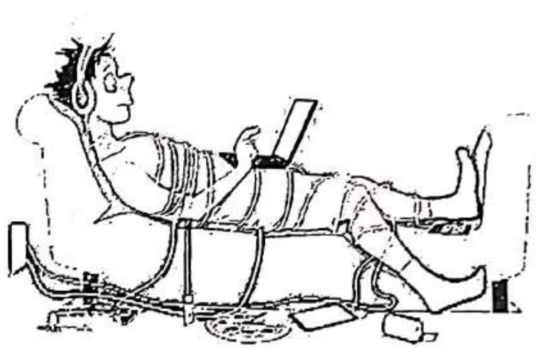

आज इस बिकट परिस्थिति को अगर कोई सम्भाल सकता है तो वो है देश का युवा वर्ग। भारत एक सबसे बड़ी युवा आबादी वाला देश है। लेकिन कोरोना के चलते आधे से ज्यादा युवा एक ऐसे संकट में है कि जिससे बाहर निकलना बहुत आवश्यक है। लॉकडाऊन के चलते हर रोज अखबारों में हो या फिर समाचार माध्यमों पर आत्महत्या की घटनाएं मानों ऐसे आ रही ही जैसे आत्महत्या करना ही लोगो के पास एक मात्र उपाय बचा हैं। इस महामारी के चलते मानों सबकुछ थम सा गया है। किसी के रोजगार छिन लिए गए है तो किसीके सपने। युवाओं का दिमाग भूतकाल, वर्तमान काल, भविष्य काल इन तीनों को मध्य नजर रखते हुए काम करता हैं। कुछ लोगोने तो अपना एक रास्ता चुन लेते है कि इसी रास्ते हमें हमारी मंजिल पर तक पहुँचना है लेकिन कोरोना ने मानों सब रास्ते ही बंद कर दिए है, यही वजह है कि लोग सोच नहीं पा रहे की अब आगे क्या?

कोई भावनात्मक रूप से बहुत मजबूत तो कोई भावनात्मक रूप से कमजोर है, कोई अपनी सारी परेशानियों किसी से बाँट लेता है तो कोई मन ही मन रख अंदर से कमजोर होते जाता है। इसी वजह से आत्महत्याएँ आम बात हो चुकी है। क्योंकि हम लोगों से दूर है, अपनों से दूर है। Social distancing अब **Mental disturbing** बन चुका है, इस बात में कोई संदेह नहीं। आज की परिस्थिति यह हैं कि हम सभी लोगों से दूर और मोबाईल (सोशल मीडिया) के बहुत ज्यादा करीब आ चुके हैं।

सबसे महत्वपूर्ण विषय अब यह है कि इस मुसीबत से केवल हम स्वयं ही स्वयं को बाहर निकाल सकते है। देश का युवा वर्ग जब तक खुदको सम्भाल ना ले तब तक देश को संभालना मुश्किल ही नहीं नामुमकिन है। अर्थव्यवस्था को पटरी पर लाने का काम भी देश की युवाओं के हार्थों में है। अनलॉक ४ अब शुरू हो चुका है, कोरोना की स्थिति तो आपे से अब भी बाहर है लेकिन अर्थव्यवस्था के चलते कुछ चीजों में छूट दी जा रही है। सरकारी/ निजी दफ्तर खोले जा चुके है, अगर इनमें युवाओं की संख्या ज्यादा हो तो ६० से ऊपर के उम्र वाले व्यक्ति को घर में ही रहने को कहा जा सकता है। हो सकता है कि कुछ युवाओं को वायरस का संक्रमण हो जाए, लेकिन उन्हें अपात स्वस्थ्य सेवा की कम ही जरूरत होगी और उन्हें जल्द स्वस्थ किया जा सकेगा। इस प्रकार युवाओं की युवाओं की जरूरत अब हर क्षेत्र में हैं। युवाओं को खुदको संभालते हुए देश हित के बारे में सोचना होगा।

कोरोना की वैक्सीन हासिल होने तक युवा ही कोरोना के खिलाफ लढने वाले यौद्धा है, उनकी ताकत बढ़ा कर ही वायरस के फैलाव को रोका जा सकता है।

कोरोना महामारी इंसान को स्पष्ट संदेश दे रही है कि अगर मानव ने प्रकृति के साथ छेड़छाड़ जारी रखी तो उसका व उसकी भावी पीढियों का भविष्य अंधकारमय ही रहेगा।

कोरोना संवेदना

■ पवन प्रकाश सरडे
बी.ए. भाग-२

'जिंदगी एक पहेली है' ये हम हमेशा किसी ना किसी महापुरुष से सुनते आ रहे है। और हम इस पहेली के वो किरदार है, जिसके लिए ये पहेली लिखी जाती है। जिसकी शुरूवात भी हम, और अंत भी हमसे होता है। और इंसान का हर एक कश्मकश इस पहेली का अभेय अंग बन जाता है ।

आज हम २१ वी सदी में है और ना जाने कितने हजारो और लाखो साल पुराणा हमारा इतिहास रहा होगा, जो इस समय के काल चक्र में कही लुप्त हो गया। आज मनुष्य ने कई बडी-बडी तरक्की की, कही पर शरीर के संपूर्ण अंग को नया बनाना हो, या हवा की रफ्तार से चलना। Virtual Conferencing हो या मंगल ग्रह की तस्वीरे लाना, हमारा Modern Science इतना काबिल बना कि, हम नामुमकीन चिजों को भी करने की काबिलीयत पा सके। किंतु आज जब हम इन उपलब्धिओंके बारे में गर्व कर रहे थे, तो वही दूसरी ओर हमारी नाकाबिलीयत, वहशीपन पर हमें शरम आ रही थी।

जिंदा, साधारण प्राणिओं की हत्या का जैसे हमलोगो ने तमाशा ही मचाकर रखा था। जहाँ देखो वहा कत्तलखाने, मासपर, खालनिकालकर बेचने वाले, Products बनाने वाले, मासूम जानवरो की क्रूर हत्या करणे वालों की दौड मच गई थी। जैसे हम इन्सानियत जिसका गुण है वो इन्सान नही बल्कि एक ऐसे जिंदा भक्षक बने थे, जिसके लिए अपनी सुख सुविधा के अलावा किसी और चिज का अस्तित्व पसंद ही नहीं था। क्रूरता और दरींदगी में इन्सान ने क्या कुछ किया इस का जिक्र करना शायद संभव ही ना हो। और इसी कारणों से जन्म हुआ एक विषाणु का। जिसने सारे विश्व की रिढ की हड्डी को चकणाचूर करकर रख दिया। इंसान के दरिंदेपण का वो नजारा सभी को अनुभव करवाया जो इन्सान द्वारा बिचारे लाचार प्राणी और पेड़-पौधों पर किया जाता रहा है।

आज हर कोई इस बीमारी (महामारी) का नाम लेने से भी डरता है, जिसने लाखो लोगों को, परिवार के परिवारों को खत्म कर दिया। जहा हरकोई लाचार और बेबस बन गया। और मॉर्डन सायन्स हो या इन्सान का तेज दिमाग दोनों ने अपनी काबीलीयत पर प्रश्नावली तैयार कर ली ! इस वैश्वीक महामारी का नाम रखा गया CORONA (COVID-19) ये चीन की देन भले ही हो सकती है पर इस विषाणू का कारण मेरी नजरों मे वो मानव जाति है, जो स्वार्थी है, और जिसका गुण ही है भक्षकता, हिंसा, दरींदापन ।

और आज उन २५% प्रतिशत मानव जाति के कारण CORONA हर उस इंन्सान का भक्षक बन गया जो इन २५% लोगो को रोकनें में असमर्थ रहे। आज कोरोना किसी एक जाति या धर्म या साम्प्रदाय के लोगों को ग्रस्त नहीं बना रहा बल्कि इस इन्सान को ग्रस्त बना रहा है, जिसका अविष्कार भगवान ने किया था। आज ये बडी सीख भी दे रहा है, कि जो इन्सान धर्म, जाति, सम्प्रदाय पर अपने आप को बाकि लोगो से श्रेष्ठ दिखाते है वो जानते है कि इन्सान का जन्म भगवान ने किया है पर जाति धर्म उन्होंने नही बनाएँ जिसपर आज हजारो 'लोगो को संपूर्ण विश्व में मारा जाता है, तकलिफ दी जाती है। ISIS जैसे संघटनो द्वारा और नाजाने हर देश के किसी न किसी संघटन द्वारा एक दूसरे की हत्याये की जाती है, मानव का मतलब था मानवता, इन्सानियत पर जाति धर्म पर इसका गला घोट दिया जाता है। आज कोरोना जब किसी शक्स को होता है तो उससे उसका देश, धर्म, जाति, भाषा, रंग, रुप नही पुँछता बस उसे अपना ग्रस्त बनाता है। और हम मनुष्य देश, धर्म, रंग, रुप से अपने आप को सर्व शक्तिमान कहते है। आज ये भ्रम कोरोना ने तोड दिया और एक सीख दिलाई कि इन्सान उसके कार्यो से श्रेष्ठ बनता है। और इन्सान अगर इन्सानियत भूल जाए तो उसे याद दिलाने के लिए हर बार CORONA जैसा कोई और आएगा, पर आएगा जरुर !

जालिम कोरोना की इनायत है

■ संदेश बोचरे
बी.ए. जेएमसी भाग-३

कितनी भीड होती थी पहले सड़कों पर और आज उन सड़कों पर खामोशी की बादशाहत है।
इतनी खौफ, इतनी बेबसी सब कोरोना की इनायत है ।
ख्वाब में भी नही सोचा होगा किसीने की बइंतहा तेजी से भागती ये दुनिया बेबस होकर एक दिन घरों में कैद हो जाएगी ।
अब से पहले हर त्यौहार खुशियां लेकर आता था जिन्दगी में,
पर आज त्यौहार के दिन भी हवाओं में उदासी और मनहुसियत ही आहट है,
ये इतना खौफ, इतनी बेबसी सब कोरोना की इनायत है।... (१)
बीमारी और महामारी तो पहले भी आई है दुनिया मे,
उन्होंने तो दुनिया मे खौफ बाँटा था,
पर ये बीमारी तो चारो तरफ मौत बाँट रही है ।
अरे दुनिया की आँखों ने इतने दर्दनाक मंजर भी कम देखे है ।
कि एक वायरस के कहर के आगे बड़ी बड़ी महासत्ताओं ने तक घुटने टेके है ।
सबसे ज्यादा तकलीफ और दुख तो उन गरीब मजदूरों ने झेले है जो कडी धूप में पावों में टूटी चप्पल लिये अपने-अपने घरों की तरफ चले हैं।
वो भी राते आई है इस दौर मे जब मजदूरों को गैरकानूनी तौर पे ले जाने वाली गाड़ियाँ हादसे का शिकार हुई है ।
इनमें किसी अपने को खोकर न जाने कितने ही परिवारों की जिंदगीया बर्बाद हुई है।
हालात तो इतने बत्तर हैं कि ताला लगा है मंदिर और मस्जिदों में लिहाजा दूर से ही हो रही खुदा की इबादत है।
ये इतना खौफ, इतनी बेबसी सब जालिम कोरोना की इनायत है।
(२)
अरे अस्पताल तो इस कदर बदहाल है कि,
मरीजों को अस्पतालों में बिस्तर नही मिल रहे है,
अगर बिस्तर मिल भी जाएं तो वेंटिलेटर नही मिल रहे है।
क्वारण्टाईन सेंटर के भी आस पास की गंदगी से हाल खराब है,
इतना सब गडबड़ होकर भी सबकुछ ठीक होने का दावा करना,
यही तो सिस्टम का सबसे बड़ा कमाल है।
अरे आँसू आते है आँखों मे ये देखकर की बीमार से मिलने कोई भी सही वक्त पर नही जा पा रहा है ।
दूर शहर में बैठा बेटा गाँव मे बाप की मय्यत पर नही आ पा रहा है।
मुल्क को इस मुश्किल से निकाल ने की फिक्र कहां किसी को,
इतने बुरे वक्त सूझ रही कुछ लोगों को अपनी खुदगर्ज सियासत है।
ये इतना खौफ इतनी बेवसी सब जालिम कोरोना की इनायत है।
(३)
इस लोकडाउन में ठप्प सारे कारोबार हो गए
बड़ी तादात में दुनिया भर में लोग बेरोजगार हो गए ।
तमाम कोशिशें की गई अर्थव्यवस्था को गिरने से बचाने की,
पर किसी की कोई तरकीब या कोई भी तरीका न चला,
बहुत से लोग ऐसे भी थे जिनका काम बंद होने की वजह से उनके घर कई दिनों तक चूल्हा भी न जला ।
मायूसी इस तरह छायी हर तरफ, कि जिंदगी से कुछ लोग इतना दूर हुये,
समाज की बेरुखी से तंग आकर कुछ कोरोना मरीज खुदकुशी को मजबूर हुए ।
दूसरी ओर खुद की जान जोखिम में डालते हुए डॉक्टरों ने मरीजो का इलाज किया है।
इंसान होकर भी उन्होंने दुनिया के लिये भगवान का काम किया है।
हमारी हिफाजत में जान दी आज उसी खाकी ने,
जिसे कभी ना कभी सब ने रिश्वतखोर कहकर बदनाम किया है।
कितने छोटे है कुछ अमीरो के दिल, जो ऐसे वक्त में भी अपने नौकरो की तनख्वाह काट रहे है ।
कुछ मकान मालिक गांव मे फंसे अपने किराएदारों से जबरन पूरा किराया मांग रहे है ।
बढ़ती भूखमरी, बेरोजगारी आने वाले वक्त में बेकाबु रूप से बिगड़ते बुरे हालातो की आहट है।
दुख तो इस बात का है कि स्वास्थ क्षेत्र की बदहाली का मुद्दा हिंदुस्थान के लगभग हर न्यूज चैनल की बहस से गायब है ।
ये इतना खौफ, इतनी बेवसी, सब जालिम कोरोना की इनायत है।
(४)

नजर मत चुराओ कोरोना

■ वंशिका रामकृष्ण ढोणे
बी.ए. भाग-३

आ ही गए हो तो नजर भी चुरा सकते नही.
हाथ जोड़कर करते है स्वागत,
हाथ हम मिला सकते नहीं,
परम्परा है अतिथियों का सत्कार करने की,
इसलिए नजरे तुमसे चुरा सकते नही,
हाथ जोड़कर करते है स्वागत,
हाथ हम मिला सकते नही,
तेरे आने से देश मे मायूसी सी छाई है,
जैसे आंधी, काली घटा घेर लायी है,
फिर भी नही डरेंगे तुमसे,
क्योंकि चिकित्सा पद्धति सबसे पहले भारत मे ही आयी है,
निपटने का तुझसे हर सम्भव प्रयास जारी है,
तुमने तो फैला लिया अपना कहर,
अब निपटने की आयी तुम्हारी बारी है,
निकाल फेंकेंगे तुझको इस देश की जड़ो से हम,
जैसे तुम कभी यहां आये ही न थे,
डॉक्टर की मेहनत से बेफिक्र हो जाएगा
यहाँ का हर एक नागरिक,
जैसे वो इससे कभी घबराए ही न थे
डॉक्टर की मेहनत, समर्पण और इनके इस जज्बे को मे
दिल से सलाम करता हू,
कोई कितना भी करके अपमानित आपको,
पर मैं इस दुख की घड़ी मे आपकी मेहनत को शत्-शत् प्रणाम करता
हू।
मेरे देश पे आके तूने ए वायरस नजरे जो गढ़ा दी,
यहाँ तो पहले से ही थो लोगों में नजदीकियाँ बहुत काम,
तूने तो आके दूरिया और बढ़ा दी,
डरने लगा है आदमी-आदमी को गले लगाने से,
इससे, ज्यादा बूरा दृश्य इन आँखो के लिए और क्या होगा?
भगाएंगे तुझको यहां से ऐसे, जैसे न तु यहाँ था यहा होगा,
जो जहा है वही रूक गया है, ना कोई कही इा रहा है ना
जा रहा है,
तेरी वजह से कितना परेशा ये इंसाँ हो रहा है,
कितनो की जिन्दगी छीन ली है तूने
चहल-पहल रहती थी जहां चारो ओर,
सब ठिकाने तेरे कहर से हो गए है सूने-सूने,
ईश्वर हे अल्लाह इस दुख की घडी से बचा दुनिया को,
जैसे निवारण करता है कष्टों, का वैसे ही निपटा दे इस महामारी को
हर जनमानस की प्रतिरक्षा की शक्ति बढा देना तू,
वाइरस के हमले से पहले,
वाइरस को ही मिटा देना तू।

कोरोना काल में आह्वान...

हमें कोरोना से लढना चाहिए
निरंतर आगे बढना चाहिए !
योग का मंत्र जपना चाहिए
हमारा और देश का ध्यान रखना चाहिए ... !

मंजिलें कितनी भी ऊँची क्यों ना हो !
निरंतर प्रयास करना चाहिए !
एक ना एक दिन मंजिल तो मिल ही जाएगी !
हासिल करने की जिद बड़ी होनी चाहिए ... !

आने दो तूफान, आने दो आँधी
हमेशा निडर होकर ही आगे बढ़ना चाहिए !

दिन हो या रात, सुबह हो या शाम
सब कुछ भुलाकर काम करना चाहिए ... !

पुलिस हो या डॉक्टर, किसान हो या मजदूर जीतने की उम्मिद
हम सब में होनी चाहिए !
गगन से भी भीडने की चाहत होनी चाहिए ... !

अब हम नहीं रूकेंगे, नही झुकेंगे
कोरोना से लढेंगे और आगे बढेंगे !
एक ना एक दिन तो सफलता पायेंगे
कोरोना को हरायेंगे, देश को जितायेंगे... !

■ कु. पूजा रमेश धंदर
बी.ए. भाग-१

■ CORONA - THE PANDEMIC
■ Corona Virus and Education Sector
■ Impact of Coronavirus.... system
■ Impact of Corona on Indian....
■ Corona and Young generation
■ CORONA VIRUS AND ECONOMIC ....
■ Economic Impact ....
■ Fakeness Blinds You...

इंग्रजी विभाग

Covid - 19 And Business ■
Impact of Coronavirus.... ■
Corona and Environment .... ■
Impact of Covid.... ■
True Religion ■
Weddings during Corona ■
Corona and Empathy..... ■
Marriages in the Corona Period ■

CORONA - THE PANDEMIC

■ **Dinesh B. Thakare**
M.A. (JMC) IV Semester student

(Source of Information:- https://www.who.int/ and inputs from medical practitioners)

1) What is a coronavirus?

Coronaviruses are a large family of viruses which may cause illness in animals or humans. In humans, several coronaviruses are known to cause respiratory infections ranging from the common cold to more severe diseases such as Middle East Respiratory Syndrome (MERS) and Severe Acute Respiratory Syndrome (SARS). The most recently discovered coronavirus causes coronavirus disease COVID-19.

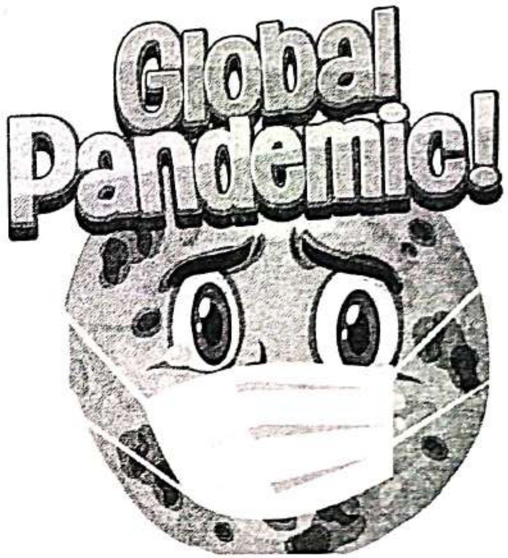

2) What is COVID - 19?

COVID-19 is the infectious disease caused by the most recently discovered coronavirus. This new virus and disease were unknown before the outbreak began in Wuhan, China, in December 2019. COVID-19 is now a pandemic affecting many countries globally.

3) What are the symptoms of COVID-19?

The most common symptoms of COVID-19 are fever, dry cough, and tiredness. Other symptoms that are less common and may affect some patients include aches and pains, nasal congestion, headache, conjunctivitis, sore throat, diarrhea, loss of taste or smell or a rash on skin or discoloration of fingers or toes. These symptoms are usually mild and begin gradually. Some people become infected but only have very mild symptoms.

Most people (about 80%) recover from the disease without hospital treatment. Around 1 out of every 5 people who gets COVID-19 becomes seriously ill and develops difficulty in breathing. Older people, and those with underlying medical problems like high blood pressure, heart and lung problems, diabetes, or cancer, are at higher risk of developing serious illness. However, anyone can catch COVID-19 and become seriously ill. People of all ages who experience fever and/or cough associated withdifficulty breathing/ shortness of breath, chest pain/pressure, or loss of speech or movement should seek medical attention immediately. If possible, it is recommended to call the health care provider or facility first, so the patient can be directed to the right clinic.

4) What should I do if I have COVID-19 symptoms and when should I seek medical care?

If you have minor symptoms, such as a slight cough or a mild fever, there is generally no need to seek medical care. Stay at home, self-isolate and monitor your symptoms. Follow national guidance on self-isolation.

However, if you live in an area with malaria or dengue fever it is important that you do not ignore symptoms of fever. Seek medical help. When you attend the health facility wear a mask if possible, keep at least 1 metre distance from other people and do not touch surfaces with your hands. If it is a child who is sick help the child should also stick to this advice.

Seek immediate medical care if you have difficulty breathing or pain/pressure in the chest. If possible,

call your health care provider in advance, so he/she can direct you to the right health facility.

5) How does COVID-19 spread?

People can catch COVID-19 from others who have the virus. The disease spreads primarily from person to person through small droplets from the nose or mouth, which are expelled when a person with COVID-19 coughs, sneezes, or speaks. These droplets are relatively heavy, do not travel far and quickly sink to the ground. People can catch COVID-19 if they breathe in these droplets from a person infected with the virus. This is why it is important to stay at least 1 meter) away from others. These droplets can land on objects and surfaces around the person such as tables, doorknobs and handrails. People can become infected by touching these objects or surfaces, then touching their eyes, nose or mouth. This is why it is important to wash your hands regularly with soap and water or clean with alcohol-based hand rub.

WHO is assessing ongoing research on the ways in which COVID-19 is spreads and will continue to share updated findings.

6) Can COVID-19 be caught from a person who has no symptoms?

COVID-19 mainly spreads through respiratory droplets expelled by someone who is coughing or has other symptoms such as fever or tiredness. Many people with COVID-19 experience only mild symptoms. This is particularly true in the early stages of the disease. It is possible to catch COVID-19 from someone who has just a mild cough and does not feel ill.

Some reports have indicated that people with no symptoms can transmit the virus. It is not yet known how often it happens. WHO is assessing ongoing research on the topic and will continue to share updated findings.

7) How can we protect others and ourselves if we don't know who is infected?

Practicing hand and respiratory hygiene is important at ALL times and is the best way to protect others and yourself.

When possible maintain at least a 1 meter distance between yourself and others. This is especially important if you are standing by someone who is coughing or sneezing. Since some infected persons may not yet be exhibiting symptoms or their symptoms may be mild, maintaining a physical distance with everyone is a good idea if you are in an area where COVID-19 is circulating.

8) What should I do if I have come in close contact with someone who has COVID-19?

If you have been in close contact with someone with COVID-19, you may be infected.

Close contact means that you live with or have been in settings of less than 1 metre from those who have the disease. In these cases, it is best to stay at home. However, if you live in an area with malaria or dengue fever it is important that you do not ignore symptoms of fever. Seek medical help. When you attend the health facility wear a mask if possible, keep at least 1 metre distant from other people and do not touch surfaces with your hands. If it is a child who is sick, help the child stick to this advice.

If you do not live in an area with malaria or dengue fever please do the following:

- If you become ill, even with very mild symptoms you must yourself isolate
- Even if you don't think you have been exposed to COVID-19 but develop symptoms, then self-isolate and monitor yourself
- You are more likely to infect others in the early stages of the disease when you just have mild symptoms, therefore early self-isolation is very important.
- If you do not have symptoms, but have been exposed to an infected person, self-quarantine for 14 days.

If you have definitely had COVID-19 (confirmed by a test) self-isolate for 14 days even after symptoms have disappeared as a precautionary measure – it is not yet known exactly how long people remain infectious after they have recovered. Follow national advice on self-isolation.

9) What does it mean to self-isolate?

Self-isolation is an important measure taken by those who have COVID-19 symptoms to avoid infecting others in the community, including family members.

Self-isolation is when a person who is experiencing fever, cough or other COVID-19 symptoms stays at home and does not go to work, school or public places. This can be voluntarily or based on his/her health care provider's recommendation. However, if you live in an arpa with malaria or dengue fever it is important that you do not ignore symptoms of fever. Seek medical help.

If you do not live in an area with malaria or dengue fever please do the following:

- If a person is in self-isolation, because he/she is ill but not severely ill (requiring medical attention)
- have a large, well-ventilated with hand-hygiene and toilet facilities
- If this is not possible, place beds at least 1 metre apart
- Keep at least 1 metre from others, even from your family members
- Monitor your symptoms daily
- Isolate for 14 days, even if you feel healthy
- If you develop difficulty in breathing, contact your healthcare provider immediately – call them first if possible
- Stay positive and energized by keeping in touch with loved ones by phone or online, and by exercising yourself at home.

10) What should I do if I have no symptoms, but I think I have been exposed to COVID-19? What does it mean to self-quarantine?

To self-quarantine means to separate yourself from others because you have been exposed to someone with COVID-19 even though you, yourself, do not have symptoms.During self-quarantine you monitor yourself for symptoms. The goal of the self-quarantine is to prevent transmission. Since people who become ill with COVID-19 can infect people, immediate self-quarantine can prevent some infections from happening. .

In this case:

11) What is the difference between self-isolation, self-quarantine and distancing?

Quarantine means restricting activities or separating people who are not ill themselves but may have been exposed to COVID-19. The goal is to prevent spread of the disease at the time when people just develop symptoms..

Isolation means separating people who are ill with symptoms of COVID-19 and may be infectious to prevent the spread of the disease.

Physical distancing means being physically apart. WHO recommends keeping at least 1-metre distance from others. This is a general measure that everyone should take even if they are well with no known exposure to COVID-19.

12) How long does it take after exposure to COVID-19 to develop symptoms?

The time between exposure to COVID-19 and the moment when symptoms start is commonly around five to six days but can range from 1 – 14 days.

13) How long does the virus survive on surfaces?

The most important thing to know about coronavirus on surfaces is that they can easily be cleaned with common household disinfectants that will kill the virus. Studies have shown that the COVID-19 virus can survive for up to 72 hours on plastic and stainless steel, less than 4 hours on copper and less than 24 hours on cardboard.

As, always clean your hands with an alcohol-based hand rub or wash them with soap and water. Avoid touching your eyes, mouth, or nose.

14) Is there a vaccine, drug or treatment for COVID-19?

While some western, traditional or home remedies may provide comfort and alleviate symptoms of mild COVID-19, there are no medicines that have been shown to prevent or cure the disease. WHO does not recommend self-medication with any medicines, including antibiotics, as a prevention or cure for COVID-19. However, there are several ongoing clinical trials of both western and traditional medicines. WHO is coordinating efforts to develop vaccines and medicines to prevent and treat COVID-19 and will continue to provide updated information as soon research results become available.

The most effective ways to protect yourself and others against COVID-19 are to:

- Clean your hands frequently and thoroughly
- Avoid touching your eyes, mouth and nose
- Cover your cough with the bend of elbow or tissue. If a tissue is used, discard it immediately and wash your hands.
- Maintain a distance of at least 1 metre from others.

15) Covid 19 : RT PCR test

a) What is the full form of RT PCR?

Reverse Transcription Polymerase Chain Reaction

b) Why test only 67% specific & not 100% ? What are the pitfalls?

Problem can be at 4 levels :-

-very low viral load at the time of sample collection

-faulty sample collection

-improper transport of the sample &

-faulty laboratory technique.

A positive result is 100% accurate. If the result is negative and the patient is having signs and symptoms of Covid or on high clinical suspicion one has to do retesting.

c) How is the test interpreted correctly ?

Correct interpretation - at least two or more antigens should be tested with same reagents & same laboratory.

d) Is there any false positive result ?

No false positives- positive is certainly positive. It can be false negative.

(Repeat the Test- if high clinical suspicion)

e) How many types of antigen are present in COVID- 19 virus?

Covid-19 virus has 6(six) antigens-

E. S. N. ORF 1a. ORF 1 b & RDRP.

f) Which antigen is common to all corona viruses?

E antigen is common to all CORONAVIRUSES. If E is negative - No Corona.

Other 5 are specific to Covid-19.

g) How many days after remaining in the body, the virus becomes non replicable / non culturable?

After 10 days the virus is non replicable. So a test is not required after 10 days.

There are reports of 15-30% false Negative in RT-PCR testing

. Faulty Collection of sample and low load virus can lead to false negative .

16) Covid 19 : Rapid Antigen Test

It is faster and less expensive.

A positive result is 100% accurate. If the result is negative and the patient is having signs and symptoms of Covid or on high clinical suspicion one has to do RT PCR test.

17) Covid 19 : IgG Antibody Test

This is done after full recovery.

Presence of the antibody in your blood doesn't mean that you are immune to the virus.

Positive test confirms that you were infected by the virus.

For further information and clarification, please talk to your doctor.

Thank you.

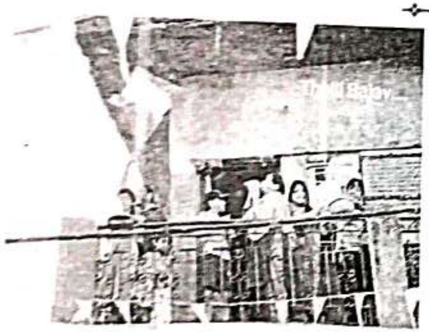

LOCKDOWN EFFECT

Corona Virus and Education Sector

■Shivani Sunil Mathe
BA III

The pandemic covid 19 is one of the biggest crisis after second world war. The petrifying and severe impact of covid 19 has shaken the world to its core and compelled the human society to maintain social distancing. It has significantly disrupted the education sector which is a critical determinant of a country's economic future . In India more than 32 crore of students have been affected by the various restrictions and the nationwide lockdown for covid 19.

After observing the corona virus pandemic , the education sectors including schools , colleges and universities became closed. Classes suspended and all examinations of schools , colleges and universities including entrance tests were postponed. Thus, lockdown destroyed the schedule of every student. Though it is an exceptional situation in the history of education. Covid 19 has created many opportunities to come out of the rigorous classroom teaching model to a new era of digital model . The teachers assigned work to students via internet , live video conferencing using different apps. On the other hand ,there is also a situation in India where not every student is well equipped with the high speed internet band digital gadgets and are along these lines of suffer . Numerous advanced educational institutions in India are not also equipped with digital facilities right now to cope up with sudden change from traditional education set up to the online education system.

To prevent spread of pandemic covid 19 , the government of India has taken number of preventive measures. Almost all state government ministries have taken measures to ensure that all the academic activities of school and colleges do not hamper during the lockdown period. The Lockdown has accelerated adoption of digital technology . There is educational app such as Diksha , e - pathshala, e- library , Swayam by government for educational purpose.

Because of the covid 19 there is also positive impact on education in India , covid 19 has accelerated adoption of digital learning . Educational institutions moved towards blended mode of learning. The pandemic situation induced people to learn and use digital technologies and resulted in increasing the digital literacy . Learning materials are shared among students easily and the related queries are resolved through email, whatsapp , Facebook .

There is also an negative impact on education during this pandemic, Classes have been suspended and exams at different levels postponed which is going to further deteriorate the situation of continuity in education and as students would face much difficulty in resuming schooling again after huge gap. The Lockdown has hit the poor students very hard in India as most of them are unable to explore online learning. Online teaching learning method may enhance the gap between rich - poor and urban- rural.

Covid 19 has impacted immensely to the education sector of India . Though it has created many challenges , various opportunities are also created. It is need of an hour for the educational institutions to strengthen their knowledge and information technology infrastructure to be ready for facing covid 19 like situation.

Impact of Coronavirus on Education System

■ Riya Sharma
B.A. I

Coronavirus, a newly discovered pandemic has led the whole world into danger. We can't ignore that hardly a sector has remained unaffected by the crisis. The impact maybe more or less. Same is with the education sector. Most governments around the world have temporarily closed the educational institutes in an attempt to resist the spread of the COVID-19. There is an uncertainty about the reopening of the schools and colleges. Due to the Coronavirus, the closedown of the educational institutes is estimated to affect around 600 million learners across the world. Due to the crisis, many pre-existing education disparities by the reducing the opportunities for many of the vulnerable children, youth and adults those living in poor or rural areas to continue learning.

Even though the students and teachers are introduced to the online teaching, it is not accessible for all the learners as many low income private and government schools and colleges may not be able to adopt online teaching methods. As a result, there will be a complete shut down due to no access to e-learning solutions. Online teaching has also created digital dividation at some extent. It also lacks in face to face interaction, discipline and feedbacs. Online learning has also given rise to stress, depression as well as anxiety in students. Due to Coronavirus, the mental health at a great extent. The pandemic has significantly disrupted the education system along with the economy and societal conditions.

On the other hand, the crisis has stimulated innovation within the education sector. We can't ignore that technology has played a crucial role in the educational system. Online learning has proved to be a solution to distruption in education. Online learning has provided students a privilege of studying at their own pace. The sudden switch to digital learning has brought with it a few valueable lessons. In fact, the future of education has been transformed to not only accommodate online classrooms, but also embrace a digital education. Besides this a huge step has been taken by Indian government. They have formulated The National Policy on Education (NPE) to promote education amongst India's people. The policy covers elementary education to colleges in both rural and urban India. The new policy says that from now onwards the main focus will be on the knowledge, skills and capabilities, instead of marks and statements. It aims that all universities and colleges must become multidisciplinary by 2040.

It is recommended that inorder to mitigate the devastating consequences of the COVID-19 governments must suppress transmission of the virus and plan thoroughly for the reopening of schools and colleges. They must also protect education financing and coordinate for impact and also should reimagin education and accelerate the change in teaching and learning.

As a conclusion we can say that the COVID-19 crisis has set the clock back on the attainment of the educational goals. There remains a risk of a negative feedback loop of learning loss and exclusion. But if we comprehend it in a positive way, the pandemic would lead to the future of education with a lot of new innovative solutions.

Impact of Corona on Indian Education

■ Vaishnavi Sumantrao Wankhade
B. A. Final year

Coronavirus pandemic crisis has shaken the whole world. Different countries across the world have imposed strict lockdown in order to cut transmission chains. India too imposed a strict lockdown in the country. Industries, schools, colleges etc. are shut down by the government temporarily.

The Covid-19 pandemic has affected the different sectors like economy, industries, education etc. of the whole world. When any crisis hits any country, it has its own challenges, problems & opportunities. This pandemic brought a crucial change in education system of not just India but the whole world. In India ,the state governments temporarily started shutting down schools and colleges as a safety measure. To ensure that students do not miss out on their studies, schools and colleges have started online classes. The educational institutions have become open to online education in short span of time . The pandemic has accelerated adoption of digital technologies to deliver education.

Educational institutions have moved towards blended mode of learning. It encouraged teachers and students to become more technology friendly. In lockdown situation the students were not able to collect hard copies of soft material and thus most of the students used soft copies for reference. The pandemic has created a massive increase in virtual meetings, webinars etc. It induced people to learn and use digital technology which resulted in increase of their digital literacy. Students are able to manage their time more efficiently in online education during pandemic.

However, the Covid-19 pandemic has it's adverse effects on not just the education system of India but the whole world. According to the United Nations reports , the closure of schools and other learning institutions have impacted 94 percent of the students world population.

The Covid-19 pandemic has exposed the digital divide in India. Only a handful of schools and colleges adopted to this new system of education i.e. online way of education efficiently. Many government schools and low income private educational institutions have not access to online resources. For the students belonging to rural and remote areas , the situation has become worse. It is because they have no access to online resources or gadgets like laptop, smartphones etc .And even if they have access to these resources, there is problem of lack of connectivity of network in rural areas. Also , this online education is affecting the health of children. They are facing problems like eye burning, headache etc. Government policies like mid day meals are not able to reach the children due to closure of schools. And most importantly education is not just about information or content delivered to students via screens. It is about a lot more. The social interaction between teachers , students, peers is hampered. The girl students are asked to focus on domestic work. So this new way of teaching has created a gender divide , forcing many girls to drop out. Physical and cultural activities, which helps in socialisation of children , have come to halt.

However, the government is trying hard to overcome all these problems. For this , the teachers and students are required to be well trained in accessing online knowledge. The efforts are being taken to breach the digital divide in the country. This will definitely pave way for reforms in the education system of India.

Corona and Young generation

Shrushti Hitendra Patil
BA III Year

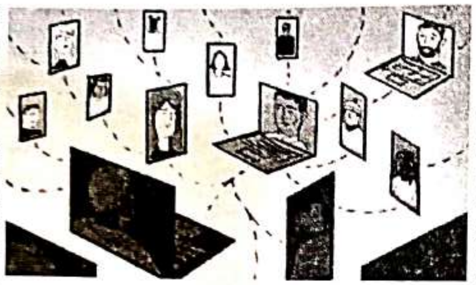

"What the world needs now is Solidarity. With Solidaity We can defeat the virus and build a better world."

Our generation does not see the severity of this pandemic. I have seen countless people hanging out with friends and going out to. Get food when everyone should be staying Home! I want to go back to college as soon as Possible. And I want life to go back to normal.

The coronavirus, a pandemic has made us realize that we all are connected and this entire world is a family. Although connected, medical experts have suggested social distancing as one of the perfect solution to fight against the new evil. Our Honourable Prime Minister – Narendra Modiji Indicated how COVID -19 chain can be splintered with the 21 days country lock-down. But to flatten the curve of COVID – 19, the lock down must be respected & accepted by 130 Crore Indians altogether. Youth in India constitutes about more than one-fourth of the total population. We as a responsible youth of this country should participate in this battle against the Zoonotic desease. India is the word's Youngest country with 64% of it's Population in the working age group. This demographic asset provides an immense opportunity for a developing nation and the the economists believe that it will give Significant advantage with potential of adding up to 2% to the GDP grouth rate.

However, under the current circumstances of Covid-19, the economic growth has come to a standstill leading to job losses and lack of opportunities. Due to business trimming down, it is expected that the slowdown in growth will take a few quarters to recover and the youth would need to realign their lifestyle and pursuit of opportunities.

Students should also revaluate their career path and incorporate the ones that would be more relevant considering the crisis in a few years to come. In times of dynamic business environments there will be lot of changes in supply chain management, consumer spending patterns, technological upgradation, business transition to flexible set ups, cyber security etc. So, let the Prudence take over the Pandemic has significantly disrupted the higher education sector as well, which is a critical determinant of a country's economic future. A large number of Indian Students – Second only China – enroll in universities. Abroad, especially in Countries worst affected by the pandemic, the US, UK, Australia and China many such students have now been barred from leaving these countries. If the situation persists, in the long run, a decline in the demand for international higher education expected.

Needless to say, the pandemic has transformed the centuries old method of Chalk – talk. Teaching model to one driven by technology. This disruption in the delivery of education is pushing policymakers to figure out how to drive engagement at scale while ensuring it Inclusive elearning solutions and tackling the digital divid. A multi – pronged strategy is necessary to manage the crisis and build a resilient Indian education system in the long term. In this time of crisis, a well-rounded and effective educational practice is what is needed for the capacity building of young minds.

It will develop skills that will drive their employability, productivity, health and well being decades to come and ensure the overall progress of India.

Courage doesn't always roar.
Sometimes Courage is the quiet.
Voice at the end of the day saying,
"I will try again tomorrow"

CORONA VIRUS AND ECONOMIC IMPACT

Miss.Pooja M.Yadav
MA II year (English Literature)

The coronavirus pandemic, which was first detected in China, has infected people in 188 countries. Amid the coronavirus pandemic, several countries across the world resorted to lockdowns to "flatten the curve" of the infection. These lockdowns meant confining millions of citizens to their homes, shutting down businesses and ceasing almost all economic activity. According to the International Monetary Fund (IMF), the global economy is expected to shrink by over 3 per cent in 2020 – the steepest slowdown since the

Great Depression of the 1930s. The pandemic has pushed the global economy into a recession, which means the economy starts shrinking and growth stops. In India, Finance Minister Nirmala Sitharaman has announced some details of the Atmanirbhar Bharat Abhiyan package, to provide relief to Medium, Small and Micro Enterprises (MSMEs) in the form of an increase in credit guarantees. Many advanced economies in the world have rolled out support packages. While India's economic stimulus package is 10 per cent of its GDP, Japan's is 21.1 per cent, followed by the US (13 per cent), Sweden (12 per cent), Germany (10.7 per cent), France (9.3 per cent), Spain (7.3 per cent) and Italy (5.7 per cent).

The economic impact of the 2020 coronavirus pandemic in India has been largely disruptive. India's growth in the fourth quarter of the fiscal year 2020 went down to 3.1% according to the Ministry of Statistics. The Chief Economic Adviser to the Government of India said that this drop is mainly due to the coronavirus pandemic effect on the Indian economy. Notably India had also been witnessing a pre-pandemic slowdown. When I speak about the coronavirus to people who do not relentlessly follow the news or economics Twitter, two questions frequently arise. The first is: The virus does not seem that deadly, so why should I freak out? The second is: How can a virus cause an economic crisis? Conveniently, the answer to both of these questions are the same. Even if the virus is not a direct threat to your life, you can pass it to someone who is at a greater risk. When sick workers cannot show up to a company in China or Germany that produces supplies Americans or American companies need, that hurts the US economy. The world economy is heavily reliant on the flow of people and goods across diverse geographies. The aggregate impact of our interconnectedness should be a concern for all of us, because public health concerns are economic concerns. KPMG India Chairman and CEO Arun M Kumar said: "Apart from providing robust safety nets for the vulnerable, a focus on ensuring job continuity and job creation will be imperative". "And there is urgent need to mobilise resources to stimulate the economy for increased demand and employment". According to the KPMG report "It is expected that the course of economic recovery in India will be smoother and faster than that of many other advanced countries". In terms of trade, China is the world's largest exporter and second-largest importer. It accounts for 13% of world exports and 11% of world imports.

Up to a large extent, it will impact the Indian industry. In imports, the dependence of India on China is huge. Of the top 20 products (at the two-digit of HS Code) that India imports from the world, China accounts for a significant share in most of them.

India's total electronic importsaccount for 45% of China. Around onethird of machinery and almost two-fifths of organic chemicals that India purchases from the world come from China? For automotive parts and fertilisers China's share in India's import is more than 25%. Around 65 to 70% of active pharmaceutical ingredients and around 90% of certain mobile phones

come from China to India.

Therefore, we can say that due to the current outbreak of coronavirus in China, the import dependence on China will have a significant impact on the Indian industry.

Today, politicians must make difficult choices, although with imperfect information. Measures needed to contain the virus, including self isolation by workers and consumers, closure of factories and shops, and bans on sports and entertainment activities, all take their toll.

Politicians are turning to public-health experts to help them in this crisis, exemplified by the appearance of Anthony Fauci at the side of US President Trump, or UK Prime Minister Boris Johnson's being flanked by the UK Chief Medical Officer and Chief Scientific Advisor. In the UK at least, with a government whose ministers only recently proclaimed that the British people "have had enough of experts"15, this is quite a change.

In China, where COVID-19 first struck, industrial production fell by about 13.5%, and seasonally adjusted retail sales are down 21%. Some sectors have almost completely collapsed. Car sales fell 92%, and restaurants sales dropped by ~95%. Goldman Sachs has predicted that the US economy could shrink by 24% in the second quarter of 2020, more than twice as much as any decline ever recorded16. It is important to note that an outbreak that requires social distancing and quarantine for control is likely to develop very differently in a setting in which there is a workforce with access to free healthcare and income protection than in one in which much employment is casual and people must choose whether to go to work when ill or to starve.

The increasingly integrated global economy increases the fragility of this situation. A manufacturer of ventilators in Sheffield, Detroit, or Dusseldorf may depend on specialized supplies from Shanghai, Manila, and Kuala Lumpur. If any one of these is unable to deliver their products, the entire process may collapse. Also, as with any complex system, what happens can depend critically on starting conditions.

Assessing the scale of the economic damage is made more difficult because no one knows how long the restrictions on activities will last.

The economy acts as a complex adaptive system. Thus, it includes a degree of resilience, bouncing back from a shock. However, at some point, the compensatory mechanisms break down. When a company closes, it may never re-open. The skilled labor on which it depends may be lost. However, there is a lot of uncertainty in this outbreak. Models suggest that the pandemic could last either a few months or up to a year in many countries. There could be either one wave or a series of waves of the pandemic.

Even if the scale and nature of the pandemic and associated economic downturn are difficult to quantify, there is little doubt that there is a real risk of a vicious downward spiral of illness and impoverishment.

Research and development that might have been undertaken may have been delayed. Education that might have been completed may have been interrupted. Investments that might have been made may have been put on hold. And many people will have had their lives changed forever, often for the worse.

The coronavirus pandemic and 21-day national lockdown have brought the Indian economy to a standstill. This comes at a time when India's economy and public finances were already under considerable strain. It is against this backdrop that India must think about how to deal with the public health crisis and rebuild its economy once its immediacy dissipates.

How should the government generate finances and design a fiscal package to stimulate the economy? What must the government do to protect all Indians, especially the poor and vulnerable, and ensure they have income and food security. In the third episode on the Centre for Policy Research's series on the coronavirus pandemic, Yamini Aiyar, President and Chief Executive at the Delhi-based think tank, speaks with Rathin Roy, Director of the National Institute of Public Finance and Policy. Roy recommends thinking of this as a wartime economy where all resources are devoted to dealing with the pandemic medically, socially, and at the community level. He highlights that India could see a massive erosion in national wealth and income if the proportion of the crisis reaches even a fraction of what it is in countries like the United States and China.

Roy calls for a rethinking of the social contract - increased accountability from the government to ensure that money is spent on the allocated purposes, and adequate financing to states to tackle the crisis.

India is one of the world's worst hit countries

in the coronavirus pandemic, with reported cases spiking in recent weeks as the country emerged from a strict nationwide lockdown.

Cumulatively, India has reported more than 400,000 cases of infections since January. Though, relative to its population size, the percentage of infected individuals is still low. India also says the number of people who have recovered is higher than those currently affected by the virus.

To mitigate the economic fallout, Prime Minister Narendra Modi's government had announced a $266 billion support package containing both fiscal and monetary measures, said to be worth around 10% of India's GDP.

But economists have said the package will do little to stimulate growth, as it includes very little planned government spending and benefits of several measures are expected to only be seen in the medium term.

How to protect the economy

Save lives

This is the first and most obvious priority. The spread of the causative virus must be contained and the deaths associated with it must be reduced, as quickly as possible.

Protect financial risk, now because there is a collapse in demand within the economy, the responsibility to protect financial risk must fall on the governments.

Prepare for recovery

This means securing the future of the companies, particularly of the small and medium enterprises that play such an important role in the economy, so that they are ready to meet the demand that will someday return.

Learning now from mistake

Although there is an immediate need to respond to the ongoing crisis, the political and economic context that led the world here must not be ignored. One reason the COVID-19 pandemic, will have, and has already had, such a serious economic impact is that countries have organized their societies in ways that render them extremely vulnerable. They have created a reward structure that benefits an increasingly small and select elite while devaluing those on whom they depend to keep them safe.

The COVID-19 pandemic could be a turning point, restoring faith in science and bringing people together. However, this will happen only if the voices of scientists and healthcare professionals are heard. Politics and health have always been inextricably linked and always will be.

The COVID-19 pandemic could be a turning point, restoring faith in science and bringing people together. However, this will happen only if the voices of scientists and healthcare professionals are heard. Politics and health have always been inextricably linked and always will be3.

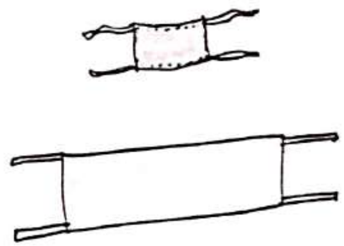

CHOICE IS YOURS!

विचार करायला लावणारे व्यंगचित्र

Economic Impact Of the Covid - 19 Pandemic In India

Kranti Mahure
M.A.-II English Lit.

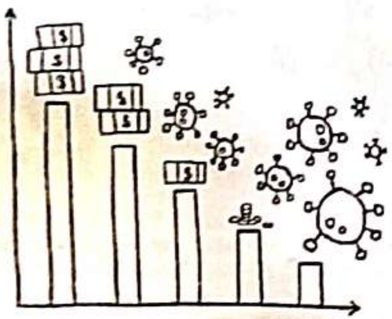

The coronavirus [Covid-19] Outbreak came to light when on December 31, 2019 China informed the World Health Organization (WHO) of a cluster of cases of pneumonia of an unknown causes in Wuhan city in Hubi province on January 9 2020 the WHO issued a statement saying chines reserchers have made 'Preliminary determination' of the virious as a novel coronavirus cases have been reported from more than 80 Countries including India The virus has acquired the ability to spread among human with cases of human to human transmissions being reported first in vietnam & Germany Common sign of infection include respiratory symptoms fever cough shortness of breath and breathing difficulties is more severe cases infections can cause Pneumania severe acute respiratory syndrome kindey failure and even death.

The economic impact of the 2020 Coron Virus Pandemic in India has been largely disruptive. Inclian growth in the fourth quarter of the year 2020. Went down to 3.1% according to the Ministry of Statistics. The Chief Economic adviser to the Goverment of India said that this drop is mainly due to the Coronavirus.

Pandemic effects on the India economy notably India had also been withnessing a pre-pandemic slowdown and according to the World Bank the current pandemic has "Magnifield pre-existing risk to India ecomic Outlook" and this type corna Virus spread all over World.

Stay Home Stay Safe

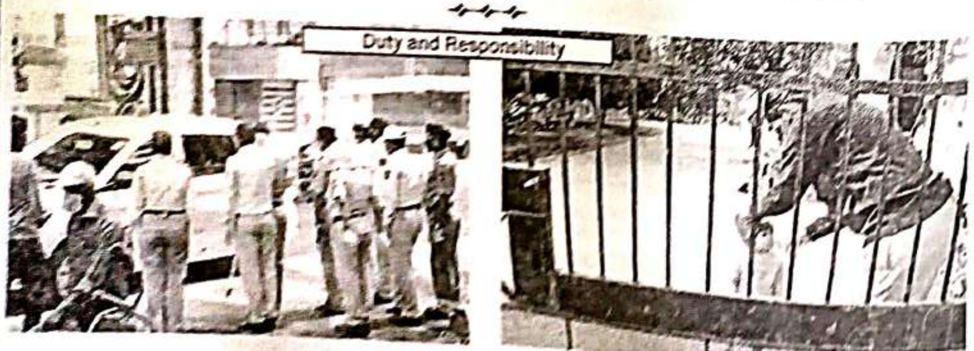

Fakeness Blinds You...

Pranali Jadhao
B.A.JMC-II

The COVID-19 pandemic has been difficult to contain worldwide. Governments are been slow to respond in some countries, while in others, public have not taken this virus that serious as they should have. The virus continues to spread even in places where both people and government alike have been proactive. One of the major problems in dealing with the virus is information; it was delayed to come from major health institutes and governments, and in that time, plenty of misinformation spreaded quickly. For some reason, this information not only tends to circulate more but it also tends to be more believable even though it is completely fake news.

But why to lie? What is the point of news if it isn't correct ? Fake news hour a high rate of acceptability; no matter's how far fetched it is, people tend to believe it. Polarization and Fake News, a person's own personal biases play a great role in the acceptance of fake news. this is why it can be used as an effective tool towards public opinion on a subject.

As there is a widely circulating message on WhatsApp and Tweeter that claimed Government had launched a scheme-WCHO-under which people were being given Rs 1000 each. The message requires people to click on a link and provide their information.

To clarify this through a tweet Government treated that the Government of India is not giving Rs. 1000 to anybody under the so called Corona Sahayata Yojana Scheme. The tweet clarified the claim and the link both were fraudulent and warned people against beliving on it. The government clearly warned people against any type of fraudulent activity and suggest people not to visit on any such links.

Recently many such videos have been uploaded on social media such as Facebook and tiktok in which people of particular community are appealing to others not to stop going in the mosque because the people of Allah can not get infected by coronavirus and there are many videos too in which some people are forcing to spread Corona virus among India clarified about other WatsApp rumors and truth is conronavirus cannot be cannot be transmitted through mosquito bites, also there is no evidence that companion animals / pets such as dogs or cats can transmit the coronavirus.

Taking hot bath does not prevent the cornavirus. mostly viral message that claims older peole and people with pre-existing medical conditions appear to the more valuable to becoming severely ill with the virus, the truth is people of all ages can be infected by the corona virus.

What You Can Do Now ?

To stay safe, and avoid falling for fake news, you should do the following; Always check the source of the information, ask for one if it isn't available. If information is shared over informal networks e.g., over chat groups to them when they impose restrictions and follow through on them. Understand that a Facebook post is not news or information Cross-Check any images you see claiming to be 'official documents'.

Remember that Photoshop and deepfakes are a thing. Images can be manipulated to look like something else, and people can be inserted into videos they were never in. This is where it can get trickier to identify fake news so be vigilant.

Look for multiple sources; if a certain claim has been made, check if other reliable news sources support it.

Report face news when it crosses your path. Facebook and Twitter both have an option to report posts made on their respective platforms.

Talk to friends and family that are susceptible to believing dangerous informatin and help them learn how to identify fake news.

World health oranization started WhatsApp service alert with the help of this you get informed about all the updates related to coronavirus you just have to +41798931892 message on this WhatsApp number and you can ask your any question related to cornavirus.

If people do not follow the guidelines by the government then deslase can take a more serious form due to which people may die.

Covid - 19 And Business

Miss. Mrunal Vilesh Bhoyar
B.Com 3 (English Medium)

Time is the most deadly virus. Covid-19 has not only killed the time of the present, but the past and future. The promise of tomorrow is compromised. Pandemic has spread at an alarming rate, infecting millions, economic breakdown, destroying the greater purpose. As the death toll grows, fragmentation of global trade and supply chain linkages, paramounts of social overheads are clearly visible. The crisis highlights the need for urgent action to cushion the Pndemic's health and economic consequences, protect vulnerable populations, and set the stage for a lasting recovery as highlighted by the World Bank. The major collective adversities are -

a. Global economics integrated with China

China is the global manufacturing hub of Active pharmaceutical ingredients, medical supplies, ventilators. The single nation controlling the medical essentials supply chain failed to alert WHO, the whole world regarding this health pandemic.

Deglobalisation i.e. no single country dominates the global supply chain. It is vital to extend the manufacturing hubs from China to other countries.

b. High contraction of Percapita Income, Employment rate

Most countries are plunged into recession leading to unemployment at its highest after, the Economic crisis of 2008. Percapita income has contracting in the largest fraction of countries. Emerging economies are hit very hard; the aims and aspirations of people are standstill in the midle of the road. Amidst this adversity, their savings are evaporated. Hence, the chances of high scale investments post the crisis is very low.

"Subsaharan African nations, Central Asian countries are hit the hardest. These downturns are expected to reverse years of progress toward development goals and tip millions into extreme poverty" : World Bank.

Unemployment has left many homeless particularly the aged and youth. With savings completely exhausted and distorted fiscal discipline pushed many into extremities. Mental health has taken a down toll.

c. Collapse in oil demand, crash in oil prices

Due to the fall in travel, global industrial activity has been affected. With low global trade and loss of tourism, sixty percent of oil demands have dropped.

d. Industrial Metals

The whole world was shut down for prolonged period. The demand for industrial metals reduced as factories shut down. As per IMF, China acounts for roughly half of the global demand for industrial metals.

e. Heavily-indebted developing countries, particularly commodity exporters, face a particular threat due to the weaker export returns linked to a stronger US dollar.

f. Demand for automobile industry and transport-related commodities such as rubber and platinum used for vehicle parts has also tumbled.

g. Trade restrictions and supply chain estriction on Agricultural market pushed many countries into food deficiency.

h. Dwindling remittances, subdued capital flows, mounting debt of many countries has made the situation worst.

The recession could be deeper and the market economies might take a longer time to recover. The collapse of oil prices due to low demand is likely to provide basic growth once restrictions to economic trade are lifted. Low oil prices can be rightly used to diversify the economies. Energy subsidy reforms can take a front seat after the health crisis reforms.

It is vital to contain the shor-term economic damage besides health crisis management with support for household, firms and essential services.

"Policies to rebuild both in the short and long-term entail strengthening health services and putting in place targeted stimulus measures to help reignite growth": World Bank

Global cooperation, effetive communication, broad monetary and fiscal stimuli to alleviate economic damage and enabling a robust global recovery.

INDIA -

India can structurally reform (particularly labour laws) to improve the fundamental drivers of economic growth once the crisis lifts. Investment on social overheads has caught attention. India is still not the favourable destination of MNCs. In the past two months the global investments were high in Thailand, Korea, Vietnam.

India needs to attract investments and the self-reliant objectives is not yet realised. India has been net importer particularly since IPR 1991. Infrastructural development preceeds economic development. 200 lakh crores is the required estimation for the same. Human capital formation, low dominance of invincible hand, high demographic dividend need to be addressed. System can be technologically driven and manufacturing sector is the engine of growth enabling a higher rate of economic recovery.

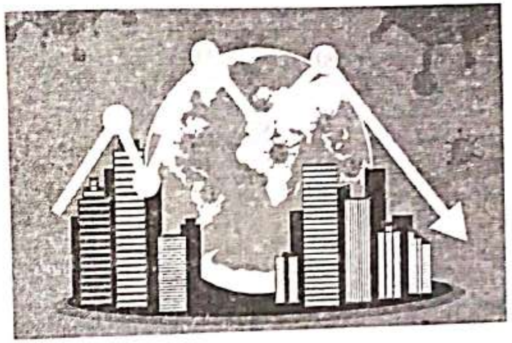

Impact of Coronavirus on Marriages

Sejal P. Deshmukh
B.A. - II

In our Indian Society marriages are given huge importance. They are one of the milestone in everyones life and also point of social status. Marriages are social gatherings for interactions. In our Indian culture, rituals have their own beauty. Every functions of Wedding in Indian culture they have their own importance. Now a days they are also considered as status point where the parents of bride & groom. Especially bride side spend all their life saving for it.

'Coronovirus, it can Currently the whole world is revoliving around this, affected all our lives. Life has totally stopped so are our marriages. As our Indian marriages are kind of social gatherings, government has put various restorictions on it. As we have to celebrate our special day with guest limit of 50, which Initially was almost impossible for us to do yes, We Indians who celebrate this union of two souls with all our loved ones, lots of guests with all our loved ones, lots of guests with all fun filled ritivals, it seemed very diffcult for us to perform marriages with 50 guests, but corona it was who made us think and make it possible for us. Indian Marriages have trun over of thousands of crores! This all collapsed which also includes many of small scale industriy and business making thousands of people unemployed.

As every coin has two sides so does this situation. Few people attending marraiges gave the idea of intimate, weddings reducing the expenses. Sounds pollution and air pollution are also reduced to minimum.

So this pandemric situation taught us that we can survive any calamity only if we united and except the change.

Corona and Environment - Has Coronavirus Helped The Environment?

■ Vaibhav Ambadasrao Khandare
(BA III)

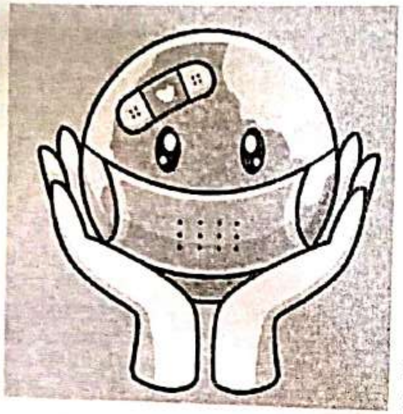

There is clear water in the Venice canals, blue skies over Delhi and wild animals are roaming boldly in locked-down cities. The carbon emissions are falling fast like never before. History tells us that when emissions have fallen sharply in the past,as they do after recessions, there's often a rocketing rebound that wipes out any short term cut in emission. Let's take a brief look at how the world has changed, and also how the environment is doing these days.

Corona's lasting impact on the Environment

In matter of months, the world has been transformed. Thousands of people lost their lives, millions of them found their lives devastated as well as affected from a virus that was previously Unknown before appearing in the city of Wuhan in Dec 2019.

The streets of Wuhan, are deserted while in Italy, the most expensive travel restrictions are in place since the WWII. In London, the normally bustling pubs, bars and theatres have been closed and people have been told to stay at home. In Mumbai, and in Delhi and all over India, Lockdown made sure that all those who are holed up at home, are practicing social distancing and working remotely.

All these is, after all aimed at controlling the spread of covid19 and Hopefully, reducing the death toll. But, all this has led to some unexpected consequences.

Corona- a boon for improving Environmental conditions?

As industries, transport networks and business have closed down, it has led to some unexpected consequences, as it has brought a sudden drop in carbon emission.

Public Health measures have cut Unnecessary travel as Driving and Aviation are key contributors to emissions from transport contributing 72% and 11% of the transport sector's greenhouse gas emission respectively.

EMISSION DIP: But How High and Impactful?

During the financial Crash of 2008-09, saw the global emissions dropped immensely for a year. The reduction in emission then, was largely due to the reduced Industrial activity, which contributes carbon emissions on a comparable scale to transport. The Financial Crash of 2008-09 led to overall dip in emission of 1.3%. But this quickly rebounded by 2010 as the economy recovered, leading to an all time High.

There are hints that coronavirus will act the same way. Overall, 2020 may, still see a drop in global emissions of 0.3%- less pronounced than a crash of 2008-09 but also with an opportunity for less rebound if efforts to stimulate the economy are focused towards the sectors such as clean energy.

Corona and Environment: overview

It's safe to say that no one would have wanted for emissions to be lowered in this way. Covid19 has taken a grim global toll on lives, health services and mental health. But, if anything it has shown the difference that communities can make when they look out for each other and for and towards the Environment as a whole And that's one lesson that could be invaluable in dealing with climate change.

Impact of COVID-19 on Environment: A global assessment of the ongoing crisis and its aftereffects

■ Madhura Dethe
M.A.- II (English)

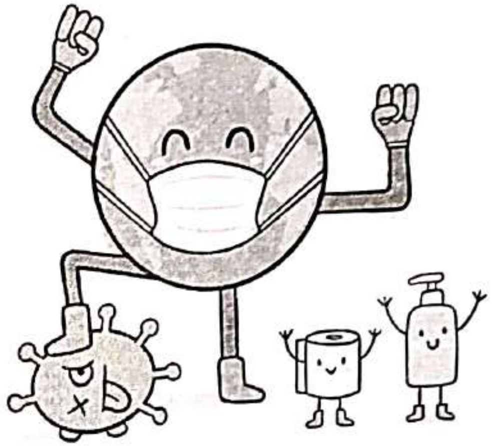

"We are facing a global health crisis unlike any in the 75-year history of the United Nations – one that is spreading human suffering, infecting the global economy and upending people's lives. We must ensure that lessons are learned and that this crisis provides a watershed moment for health emergency preparedness and for investment in critical 21st century public services and the effective delivery of global public goods," stated the UN Secretary General, António Guterres, highlighting the significance of the Paris Agreement on Climate Change and the 2030 Agenda for Sustainable Development. In his global call for solidarity, Guterres reminds humanity of keeping their promises to people and the planet amid the challenging situation created by the pandemic.

The COVID-19 crisis has affected every aspect of human life placing tremendous restrictions on the movement of people and the thriving activity of worldwide businesses.According to the UN's Environment Chief, Inger Andersen, and other environmental experts, nature is sending us a message with the coronavirus pandemic and the ongoing climate crisis.

For the record, the contagious nature of the disease has instigated governments to enforce nationwide lockdowns, asking populations to stay in their homes, practicing social distancing and remote working.The pandemic has also hit the aviation industry via the cancellation of several international as well as domestic flights. Some unexpected consequences have, however, been witnessed in the form of a temporary relief to the unprecedented environmental damages caused by human activities. As transport networks, industries, and businesses have closed down, a sudden reduction in carbon emissions has been recorded across various regions of the world.

Amid efforts to contain the pandemic, the pollution levels in New York have witnessed a 50 per cent decline as compared to the previous year. Another significant reduction has been witnessed in China, where carbon emissions have registered a fall of 25 per cent at the start of the year. This drop is prominently evident due to people staying in their homes, shuttering of factories,and the fall of coal usage by nearly 40 per cent at China's six largest power plants since the last quarter of 2019. The satellite images in Europe have also captured fading nitrogen dioxide (NO_2) emissions over northern Italy with similar stories in both, Spain and the UK.

Despite these pragmatic instances, the pandemic has caused various disruptions, in turn creating additional stress over the environment. COVID-19 has essentially stood as an obstacle in the fight against plastic pollution. The extensive use of

disposable masks, gloves, and other protective equipment has proven to be major factor in aggravating the problem of plastic disposal. As plastic does not inherently make something clean and safe, experts opine to bring back the bring-your-own-cup scheme. In addition, UN agencies and partners have insisted that, if effective measures are put into place, it is possible to significantly cut or even eliminate the huge amount of plastic discarded every year.

According to theUN Special Rapporteur on toxic wastes, it is a ghastly and inhumane practice to hose down migrants and workers with bleach to disinfect them as a measure to combat COVID-19. The Special Rapporteur has appealed to States and organizations on the inherent need to protect the brave doctors, nurses, first responders, and others on the front lines in this fight.

COVID-19 has also been a major reason for the postponement and cancellation of extremely important conferences that focus on the methods to mitigate environmental damages. For instance, the UN Climate Change Conference COP26, which was to take place in Glasgow in November, has been rescheduled for 2021. Patricia Espinosa,the UN Climate Change Executive Secretary, has highlighted thatCOVID-19 is the most urgent threat facing humanity today, adding that we cannot forget that climate change is the biggest threat facing humanity over the long term.

COVID-19 is also said to have a substantial impact on animals, given that the Great apes, of which seven species are already threatened by extinction, are potentially vulnerable to this novel virus.Additionally, enforced lockdowns and the subsequent loss of tourism revenue have also created ample ofchallenges for the protection of wildlife. As per reports, COVID-19 is most likely to cause the extinction of at least 77 plant and animal species that are extinct in the wild and exist only in botanical and zoological collections.

In essence, the COVID-19 pandemic and resulting economic implosion has left industries such as fossil fuels, plastics, airlines, and automobiles scrambling for advantage. Wholesome governments, especially the United States, have acceded to companies' pleas for cash, regulatory rollbacks, and other special favors, there is a serious risk that polluters could emerge from this crisis bolder and potentially more profitable than ever, stated Lukas Ross, a Senior Policy Analyst at an advocacy group.

TRUE RELIGION

■ Saurabh Devanand Tayde
B.A. 3rd year

Why do you force me,
To accept your fake religions?
Why do you seduce me
To Learn your fake religion?
Why should I love your religion
If it teaches me to hate untouchables?
Why should I learn your religion
If it's packed with unrealistic fables?
If your religion is real
Then why your dieties didn't came for Millions of Draupadi ?
If your religion is true,
then where was your humanity when the monk was killed?

I will accept your religion
if it teaches me the confluence of humanism and modern science,
I will accept your religion
when your people respect the religion of others.
He is Saurya,
he will accept your religion but only when you give up too much pride and racism.
He's a YUVA Saurya,
he will learn your religion,
only when your people follow brotherhood and stop arguing in the name of God.

Weddings during Corona

■ Rupal Jain
M.A.JMC - I

The wedding season has gone and none of us (except few lucky ones) got to attend wedding. The Covid- 19 pandemic has taken a toll on almost every person. The big, fat Indian wedding, which was getting leaner in terms of guests list while continuing to be ultra- glam affairs is set to slim down even further considering social distancing norms and government guidelines. The lockdown has reminded us of what is truly essential; the fluff has left our lives.

Nagpur based wedding planner Ishwari Dhakade is advising couple to divide their guests for multiple events of their wedding. This is the best way of organizing guests count. The weddings must happen, at least in our country! With just 50 guests allowed, the wedding might be arranged on one's terrace, house, gardens etc. with all the close relatives.

In the meantime I had gone to a closest family wedding. The bride side was wearing red masks, while the groom's side was wearing yellow masks, matching with their fetas. Sanitizing tunnel was also there at the entrance, they got it from the health department for a day. The bride has a very lovely mask, the lace work on her mask is of gold matches with her lehenga. Waiters serve kadha as a welcome drink containing lots of immunity growing ingredients like dalchini, black paper, haldi, ginger and tulsi. Then there is a pundit himself covered in PPE suit. He reminds himself to keep the bride and groom at least 6 feet apart during the ritual saatphere.

The important thing is because of the Covid-19 pandemic the Indian Wedding industry, estimated around 50 billion dollar, has now come to a halt. Many couples have chosen to postpone their weddings to the beginning of 2021, whereas few who have cancelled the bigger celebration are now opting for an intimate wedding and because of these all the units such as caterers, designers, wedding planner, makeup artists etc. have been affected to the core.

Also now some couples are exchanging vows on Zoom, by virtual dance performances by their families, couple took pheras around table at their homes etc. These changes have taken place during this pandemic.

Well, unprecedented times call for extraordinary changes in our lives. All the hard earned money goes into absolutely unnecessary things like hotel accommodation, food, cloths etc. Instead the save money can be easily used for the newlywed couple future. You may have significant amount to invest in your dream car or in a new flat or start up for new business. There is no question Indian Weddings return with a spike in growth in the coming years. But yes, this pandemic has shown us that a wedding, whether taking place in front of hundreds of people or just fifty, still remains a wedding.

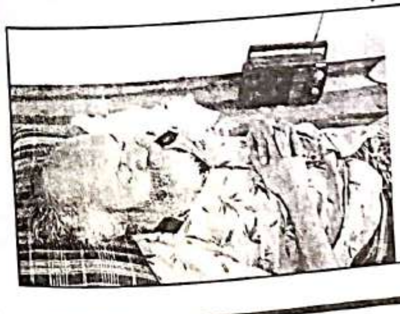

When Prime Minister Hon. Narendraji Modi declared Lockdown a man was listening their announcement on footpath was sleeping behind the P.D.M.C. wall

Corona and Empathy: My Experience in Lockdown

Sanjiwan Diwe
BA III

Hello Friends, I'm Sanjivan Diwe from B.A Final Year. It gives me great pleasure to share my experience with you.

I'm sure by now most of us must be missing the pre-lockdown life. Yes, the pre-lockdown! That's what we must call it. Remember the days when we could go out with our friends, meet our near and dear ones and basically go wherever we want. But not now, as now we're used to going out only when it's necessary. That means no school, no college, and pre-dominantly working from home. Many of us are from well to do families and could manage even without going to work or atleast work from home. But what about those people who weren't as privileged as us? I'm talking about daily wage labourers and other-state migrant workers. During this corona induced break when the world was forced to a stand- still I had this humble opportunity to work for such people and I don't even consider it working for them as we were just giving back to the society. If we are well to do then it is our duty to help those who are not as privileged as us. This whole lockdown and corona scenario has given me some life-lessons which no school in the world could teach.

Before the lockdown I visited Akola to see my brother who was sick, then the lockdown happened. I got stuck and couldn't return. On 1st April my father came to pick me up and while returning we were stopped at a police checkpost some 20 kms from Amravati. There we saw 10 people sitting in the shade and police were berating them. We enquired and were shocked! The people were coming from Nashik and going to Chhatisgarh, on foot...! They had been walking since last 5 days and hadn't eaten since 3 days. As soon as we reached home, we cooked food and went back and gave it to them. Soon we realized this is just the tip of the iceberg.

There were thousands of migrant workers going back to their homes in Bihar, West Bengal, Chhattisgarh as there was no work here and their employers as well as the state government had shrugged off all responsibilities, leaving them on their own. With all the sources of income gone, no food to eat and nobody ready to take their responsibilities, these poor souls were left with no choice but to return to their homelands. And with all the means of transportation stopped due to the pandemic, they had to walk no matter the distance. Their situation was truly helpless.

We decided we can no longer just watch. We took permission from the local authorities and hit the road. We started to provide food packets and water to the travellers to reduce their miseries as much as we can. There were thousands of such people moving daily and it was not possible for us to go about doing all this work alone.We realized that people were ready to help but were not sure how. Some gave donations

and a few precious souls volunteered themselves. We installed a stall on the highway where we gave food packets and water to passersby. Even in the scorching summer noon our volunteers stood their ground and worked full day as well as night because we knew that God was watching and these travellers would never forget our helping hands for the rest of their lives. Their satisfied faces, occasional tears and sometimes thankful words spurred us on. The food was prepared by volunteers themselves in a local church building. A few days later the transportation buses started but still there were no hotels, shops or dhabas open. We continued with our food stall and added fruits(watermelon, bananas) and tea. As long as the migrants kept coming we kept our services going. We had decided that as long as the last migrant doesn't reach his destination, we'll keep working. By God's grace people kept helping and many times we had to pay from our own pockets but there was always a smile.

We did all this work for exactly 80 days and by the end of it we had fed almost 42000+ migrants. All Glory to God. We also helped local families with ration kits. We provided more than 700 families with ration kits filled with all the essential food commodities and sanitization items.

Not only us but we saw a lot of people coming forward to help the needy in their own ways. A whole new face of humankind was revealed that day. On a personal note I was quite surprised to see so many beautiful souls around me which I never realized were there and if not for this Corona thing, would've never been revealed. Corona pandemic developed and grew empathy in people. Empathy is such an important value but if it had not been for Corona, it wouldn't have grown in people's heart and that's the positive side I see of this Global Pandemic.

'India is a hugely populous country. The future of this pandemic will be determined by what happens to densely-populated countries. It's important that India takes aggressive action at the public health level, and at the level of society to control, and suppress this disease," Mike Ryan, WHO emergencies programme director, said at the organisation's(March 23).'

- WHO Organization

'India is ready to mass produce Covid-19 vaccines when scientists give the go-ahead, also launching a national project to roll out health identities for each citizen.

In annual celebrations scaled down due to the Covid-19 pandemic, health and economic self-reliance as the key priorities for our government."Not one, not two, as many as three coronavirus vaccines are being tested in India.'

- Prime minister Narendra modi
(On independence day 2020)

Marriages in the Corona Period

■ Sushant bhilave
B.A. III

The Coronavirus, global pandemic disease that emerged from China! Soon the disease spread to India. To save the people from that pandemic, the Government of India declared lockdown. The lockdown began in the summer, and summer is the peak wedding season in our region. So the big problem of marriage had emerged. Before the lockdown people were celebrating in the crowd. But their loss was also greater, because when there was a crowd at the wedding, the food would be wasted, noise pollution was occurring and excessive money was being spent too!

I have seen many weddings, and I think this much crowd is not needed for a personal and private affair like wedding. We can do wedding ceremony without any crowd. Crowded events cost a lot of money. Wealthy people can afford this cost, but poor people can not afford this cost and due to this poor people become debt ridden. Poor people can be seen mortgaging home, selling plots and farms just for that ceremony. It is very bad and regrettable decision because it is not wise to waste hard earned money and a lifetime's fortune on just one event but they also have no other choice. Other important works can be done with this much amount of money. It's a fact that poor people fall victim to such longstanding traditions.

Many people have been spared from this unnecessary wedding cost. Thanks to this lockdown. The wedding went off peacefully without any trouble due to the lockdown. The wedding work is going in a different direction and that direction is peacefulness, less crowd, less pollution and much more. Many people from middle class families took advantage of this lockdown and got married at low cost. Some are upset because it can't get as exciting as it should be according to their liking. In our country, more than 75% poor are people. So many people are benefited from marriage in lockdown. Abroad, the bride and groom pay for the wedding because they are both self-sufficient but in our society, the entire burden is on parents. Due to the lockdown, the burden of weddings on parents has been reduced a lot.

Now I will share some my own experience related to the weddings. I have three sisters, two sisters are married. When the first sister got married, the marriage cost two lakh rupees and second sister's wedding cost three lakh rupees. My third sister also got married during the lockdown and her marriage cost was 50 thousand only. Now you can guess how much the lockdown has made a difference. I think this thing should continue. Marriage should always be like this, a private and family affair and people should be spared from this costly marriage forever. This change must be sustained in this society.

Finally I want to say two lines...

Iss bheed ke shaadi me in
Khane ki ahmiyat nahi hoti...
Pitaakejazbaatki koi
Kadar nahihoti...
An khebayan kardaltihai
Dil ki dastan...
Do dilo ki rasam
Mehfil ki mohtaaj nahi hoti...!
Thank You.

- राज्यशास्त्र विभाग
- इंग्रजी विभाग
- इतिहास विभाग
- समाजशास्त्र विभाग
- भूगोल विभाग
- लेखन, काव्य व संगीत
- वाणिज्य विभाग
- मराठी विभाग

अहवाल विभाग

- पदव्युत्तर अर्थशास्त्र विभाग
- हिन्दी विभाग
- जनसंवाद विभाग
- गृहअर्थशास्त्र विभाग
- एन.सी.सी. विभाग
- राष्ट्रीय सेवा योजना
- सांस्कृतिक विभाग
- शारीरिक शिक्षण विभाग

राज्यशास्त्र विभाग

अहवाल २०१९-२०२०

अभ्यासात्मक शैक्षणिक सहल : बापू कुटी सेवाग्राम

राज्य ही मानवी जीवनातील एक प्राचिन संस्था आहे. राज्य या संस्थेचा मानवी जीवनावर मोठा प्रभाव पडत असतो. राजकीय मुल्ये, संस्था, राजकीय प्रक्रिया, राजकीय धोरणे, अनेक देशाची संविधाने, विचारवंतांची मते याचा अभ्यास राज्यशास्त्रात केला जातो त्याचबरोबर समाजाच्या जनजागृती करण्यावर भर दिला जातो तसेच विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकास साधण्याच्या दृष्टिकोनातून विविध शैक्षणिक कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात येते त्यामध्ये विद्यार्थ्यांचा सहभाग असावा या दृष्टिने अभ्यास मंडळाची स्थापना करण्यात येते.

राज्यशास्त्र अभ्यास मंडळ कार्यकारिणी खालील प्रमाणे.

अध्यक्ष	कु. सुजाता गोंडचोर	- एम.ए.भाग २
उपाध्यक्ष	संदीप रंगारी	- एम.ए.भाग १
सचिव	पंकज गजभिये	- एम.ए.भाग २
कोषाध्यक्ष	कु. अंकिता पावडे	- एम.ए.भाग २
सदस्य	कु. अनुराधा धंदर	- एम.ए.भाग १
सदस्य	कु. आरती नेवारे	- बी. ए. भाग ३
सदस्य	यश भुयार	- बी. ए. भाग २
सदस्य	कु. जान्हवी राऊत	- बी. ए. भाग १

शैक्षणिक सत्र २०१८-१९ मध्ये एम.ए. राज्यशास्त्र या विषयात धीरज अशोक बोने विद्यापीठ गुणवत्ता यादीमध्ये पाचवा मिरीट आला तसेच कु. प्रतीक्षा विठ्ठलराव गुरनुले विद्यापीठ गुणवत्ता यादीमध्ये आठवी मेरिट आली.

सत्र २०१९-२० या शैक्षणिक वर्षात प्राचार्य डॉ. स्मिता देशमुख यांच्या मार्गदर्शनाखाली विविध कार्यक्रम घेण्यात आले.

दि. २६ नोंव्हेंबरला संविधान दिनानिमित्त डॉ. संगीता भुयार यांनी प्रास्ताविकेचे वाचन करून व उपस्थितांना शपथ देऊन मार्गदर्शक डॉ. वामन गवई यांनी अधिकार व कर्तव्याची जाणीव विद्यार्थ्यांना करून दिली. प्राचार्य डॉ. स्मिता देशमुख यांनी संविधनाचे महत्त्व समजून सांगितले.

दि.२५ जानेवारी २०२० ला मतदार दिनानिमित्त निबंध स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले तसेच डॉ. संगीता भुयार यांनी विद्यार्थ्यांना मतदानाची टक्केवारी सांगून ती वाढविणे आपल्या हातात कसे आहे हे समजावून सांगितले.

दि.२५/२/२०२० रोजी भारतीय संविधान व मूलभूत अधिकार या विषयावर प्रा. पवन तायडे यांनी भारतीय संविधान व नागरिकांचे मूलभूत अधिकार या विषयी विद्यार्थ्यांना सविस्तर माहिती दिली.

दि. १ मे २०२० रोजी कोवीड-१९ ची परिस्थिती पाहता विद्यार्थ्यांना त्याबद्दलची माहिती व्हावी या दृष्टिकोनातून कोवीड-१९ प्रश्नमंजुषाचे आयोजन करण्यात आले.

दि. ५ मे २०२० ला महात्मा गांधीजींचे विचार आधुनिक काळाला गरज याविषयावर इ-निबंध स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले.

दि. ४ फेब्रुवारीला भारत-चीन संबंध या विषयावर डॉ. प्रमोद पालन, डॉ. पंकज नंदेश्वर यांचे व्याख्यान झाले.

शैक्षणिक सहल : दि.१७/९/२०१९ ला डॉ. पंजाबराव देशमुख स्मृती भवन व ग्रंथालय येथे शैक्षणिक सहलीचे आयोजन करण्यात आले.

दि.२७/९/२०१९ ला सेवाग्राम बापू कुटी येथे महात्मा

सेमाडोह गट ग्रामपंचायतीला अभ्यासात्मक भेट

गांधीजींचे शैक्षणिक आर्थिक सामाजिक राजकीय ग्रामस्वच्छता ग्रामोद्योग याविषयीची माहिती विद्यार्थ्यांना व्हावी. या दृष्टिकोनातून सहलीचे आयोजन करण्यात आले.

दि.२८/०२/२०२० ला पंचायत राज व्यवस्थे अंतर्गत ग्रामपंचायतीचा अभ्यास विद्यार्थ्यांना व्हावा तसेच सेवाभावी धर्मार्थ संस्था यांचा अभ्यास व्हावा या दृष्टिकोनातून सेमाडोह, ठाणा पिली, कोलकास व्याघ्र ग्रामपंचायत तसेच एनजीओला भेट देण्यात आली उपस्थितांना डॉ. संगीता भुयार यांनी मतदान जनजागृती अभियानाअंतर्गत मतदानाचे महत्व समजून सांगितले.

राज्यशास्त्र विभागातील शुभम रामटेके एम.पी.एस.सी.अंतर्गत एस.टी.आय. या पदावर रुजू झाले तर दीक्षा सोनोने तलाठी या पदावर रुजू झाली.

डॉ. संगीता भुयार यांनी इंटरनॅशनल कॉन्फरन्स, नॅशनल कॉन्फरन्स यामध्ये सहभाग घेतला तसेच इंटरनॅशनल जर्नल्समध्ये शोधनिबंध प्रकाशित केले तसेच इ. बुक भारतीय समाज सुधारक यामध्ये मोहनदास करमचंद गांधी रामराज्याची संकल्पना यावर लेखन केले तसेच विभागातील डॉ. प्रमोद तालन, डॉ. पंकज नांदेश्वर, डॉ. जी.एम.ठवळी, डॉ. स्नेहा चौधरी, प्रा. रोशनी उगले यांचा नॅशनल कॉन्फरन्स मध्ये सहभाग तसेच जर्नल्समध्ये शोधनिबंध प्रकाशित केले.

■ डॉ. संगीता एस. भुयार
राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख

Department of English
Annual Report 2019-2020

The Department of English is always at the forefront of the academic and administrative activities of the College. The main objective is to provide an environment for holistic development of students. Our quest for excellence is in teaching research and service. The Department believes in providing its students a plethora of choices in grooming their academic and extracurricular skills through various activities. A one day workshop was organized on 'Lekhan Kavya and Sangeet' to enhance and increase the literary skills among students. A lecture series on 'Communication Skills' was organized for students. Apart from having a wellequipped Language Lab, Ph. D. research centre is established and 18 students are pursuing their Ph. D. The main aim is to promote research and development activities among research scholars. The faculty members scholastic aptitude and proficiency in the subject coupled with teaching ability provides excellent guidance to the students. Prof. B. Rama Rao Memorial Departmental library was inaugurated at the hands of Principal Dr. Smita Deshmukh. The faculty members actively participate in the administrative activities of IQAC and other working committees in the college. The benefits of technological advancement which primarily includes the use of Computers in teaching, research is emphasized in the Department. The results of the University examination are good.

The tradition of merits is maintained and the following students from PG are in the Merit list of Sant Gadgebaba Amravati University, Amravati.

1. Ku. Chaitali Takale 2nd Merit
2. Ku. Kalpana Sakarde 5th Merit

The faculty members are extremely active in the activities of the College and keep themselves abreast of recent knowledge by attending Seminars, Conferences and publishing books and research papers articles in various journals. During the Pandemic period of COVID-19 the concept of Work from Home was followed and the faculty members started classes and posted You-Tube videos, notes regarding the topics as per the syllabus. The students were given moral support and guidance to safeguard themselves from COVID-19 infection. An Online Quiz and English Grammar test was organized for the students by the department. The faculty members attended the Online Quiz and Webinars organized by online our College as well as by other Institutions.

■ Dr. A. D. Bobade
H.O.D. English Department

इतिहास विभाग
अहवाल २०१९-२०२०

महाविद्यालयात शैक्षणिक सत्र २०१९-२० मध्ये विद्यार्थ्यांसाठी विविध शैक्षणिक उपक्रम राबविण्याच्या दृष्टीकोनातून इतिहास अभ्यास मंडळाची स्थापना करण्यात आली. यात परिसंवाद, चर्चासत्र शैक्षणिक सहल यांचा समावेश होता.

दि.४.१०.२०१९ रोजी स्व. मदनगोपाल मुंधडा महाविद्यालय चांदूर रेल्वे येथे एक दिवसीय आंतर महाविद्यालयीन सेमीनारचे आयोजन करण्यात आले होते. यात इतिहास विषयाच्या विद्यार्थ्यांनी १) कु. हेमा माकोडे बी.ए.भाग-२ २) कु. सृष्टी हिर्तेंद्र पाटील बी.ए.भाग-२ ३) कु. चौधरी बी.ए.भाग-२ या विद्यार्थीनींनी सेमीनार मध्ये सहभागी होवुन शिवाजी महाराजांचे जलव्यवस्थापन या विषयावर संशोधनपर लेखांचे सादरीकरण केले.

शैक्षणिक सत्र २०१९-२० मध्ये इतिहास विभागाला पीएच.डी. रिसर्च सेंटरची मान्यता मिळाली व पीएच.डी. साठी ५ विद्यार्थांनी प्रवेश निश्चित केला.

इतिहास विभाग प्रमुख म्हणून मी रा. तु. म. नागपूर, सं.गा.बा. अमरावती विद्यापीठ अमरावती व गोंडवाना विद्यापीठ इतिहास परिषदेमध्ये सहभागी होवुन येथील आयोजित चर्चासत्राचे अध्यक्षस्थान भूषविले तसेच अखिल महाराष्ट्र इतिहास परिषद कोल्हापूर येथे सहभाग नोंदविला.

संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठ अमरावती मधील इतिहास विषयाच्या B.O.S. चा सदस्य या नात्याने नवीन अभ्यासक्रम निर्मितीमध्ये सहभाग नोंदविला सोबतच विद्यापीठाच्या Placement Committee वर काम केलेले आहे व या वर्षी माझ्या मार्गदर्शनाखाली २ विद्यार्थ्यांना पीएच.डी. पदवी प्राप्त झालेली आहे.

इतिहास अभ्यासमंडळाची कार्यकारीणी

१) कु. वैष्णवी वानखडे	बी.ए.भाग-३
२) कु. हेमा माकोडे	बी.ए.भाग-२
३) आकाश द. मेहत्र	बी.ए.भाग-३
४) कु. दिपाली पाटील	बी.ए.भाग-२
५) कु. प्रिती चौधरी	बी.ए.भाग-२
६) कु. दिपा वर्मा	बी.ए.भाग-१
७) आकाश आसोले	बी.ए.भाग-१

डॉ. नितिन व. चांगोले
■ इतिहास विभाग प्रमुख

समाजशास्त्र विभाग
अहवाल २०१९-२०२०

शैक्षणिक सत्र २०१९-२० या वर्षाला समाजशास्त्र विभागात प्रा.डॉ. ज्ञानेश्वर नामुर्ते हे विभाग प्रमुख आहेत. तसेच संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठानी समाजशास्त्र विभागाला पी.एच.डी.चे मार्गदर्शन केंद्र म्हणून मान्यता प्रदान करण्यात आली असून प्रा.डॉ. डी.एस. नामूर्ते पी.एचडी. चे मार्गदर्शक म्हणून कार्य करीत आहे. समाजशास्त्र विभागात शैक्षणिक सत्र २०१९-२० मध्ये समाजशास्त्र विषयाच्या विद्यार्थ्यांचे हीत लक्षात घेवून विविध उपक्रम राबवायचे हे निर्धारीत करण्यात आले. जसे चर्चासत्र, परिसंवाद, शैक्षणिक सहल आयोजीत करण्याचे ठरविले गेले. तसेच समाजशास्त्र विभागाच्या वतीने समाजशास्त्र मंडळाची स्थापना करण्यात आली.

समाजशास्त्र अभ्यास मंडळ

१) कु. आरती नेवारे	बी.ए.भाग-३	अध्यक्ष
२) शंशाक भगत	बी.ए.भाग-२	उपाध्यक्ष
३) मोरेश्वर महल्ले	बी.ए.भाग-१	कोषाध्यक्ष
४) सुमित रीठे	बी.ए.भाग-१	सचिव
५) कु. जान्हवी राऊत	बी.ए.भाग-१	सदस्य
६) कु. आरती राठोड	बी.ए.भाग-१	सदस्य
७) शुभम उके	बी.ए.भाग-१	सदस्य
८) विशाल पवार	बी.ए.भाग-१	सदस्य

भूगोल विभाग अहवाल २०१९-२०२०

१) भूगोल विभागास सुर्यग्रहणाच्या संदर्भातील वर्कशॉप व सूर्यग्रहण पाहण्या संदर्भात कार्यक्रम आयोजित केल्यासंदर्भात "India book of Record" मध्ये विभागाचा समावेश झाला आहे.

२) "Solar Eclipse" वर एक दिवसीय कार्यशाळेचे आयोजन.

३) खालील तीन विद्यार्थ्यांनी "Indian Institute of Remote Sensing" (Deharadun) ची परिक्षा पास केली. (Certificate course)

१) अनिकेत वानखडे २) काजोल अंगूर ३) हर्षा मढावी

४) खालील दोन विद्यार्थी सेट Exam पास झालेत.

१) चेतन तडस (एम.ए.भाग-२) २) राजेन्द्र ढगेकर

५) विशाल विघ्नेची GIS remote sensing च्या माध्यमातून नोएडा दिल्ली येथे project Assistant म्हणून निवड.

६) कु. ढोले ची जिल्हा न्यायालयात क्लर्क म्हणून निवड (MPSC च्या माध्यमातून)

७) डॉ. वंदना देशमुख भूगोल विभाग प्रमुख ह्यांची IIRS (Deharadun) co-ordinator म्हणून निवड.

८) डॉ. वंदना देशमुख ह्यांनी GIS AND RS या (डेहराडून) Certificate Course पूर्ण केला असून त्याचे प्रमाणपत्र प्राप्त झाले आहे. (कालावधी 24 Days)

९) विभागातर्फे उन्नत भारत अंतर्गत सहा ते सात गावांचे Project Work सुरू असून त्यांचे Forms पण भरून घेण्यात येत आहे.

१०) एम.ए. प्रथम वर्षाचे विद्यार्थ्यांनी मोरगाव जि. अमरावती येथे जाऊन साखळी सर्वेक्षण व सामाजार्थिक सर्वेक्षणाचे काम पूर्ण केले असून त्याचा अहवालपण सादर केलेला आहे.

११) IIRS डेहराडूनच्या यादीत श्री शिवाजी कला, वाणिज्य महाविद्यालयात परिक्षा केन्द्रासाठी समावेश.

१२) कोविड-१९ च्या कालावधीत लोकमत सखी मंच अंतर्गत अन्नदान.

■ डॉ. वंदना देशमुख
विभाग प्रमुख भूगोल

"लेखन, काव्य व संगीत" अहवाल २०१९-२०

सुप्रसिद्ध साहित्यिक पु. ल. देशपांडे, गीत रामायणकार ग. दि. माडगुळकर व संगीतकार सुधीर फडके या त्रयींच्या जन्मशताब्दी वर्षाच्या निमित्ताने महाराष्ट्र शासनाच्या सांस्कृतिक कार्य संचालनालय व श्री शिवाजी कला व वाणिज्य महाविद्यालय यांच्या संयुक्त विद्यमाने गुरुवार, दि. २२ ऑगस्ट २०१९ ला "लेखन, काव्य व संगीत" कार्यशाळेचे अत्यंत सुरेख आयोजन करण्यात आले. महाविद्यालयाच्या डॉ. पंजाबराव देशमुख सभागृहात आयोजित "लेखन, काव्य व संगीत" कार्यशाळेचे उद्घाटन सुप्रसिद्ध व्याख्याते प्राचार्य डॉ. अरविंद देशमुख यांनी केले. महाविद्यालयाच्या प्राचार्य डॉ. स्मिता देशमुख यांच्या अध्यक्षतेत झालेल्या या सोहळ्याला निकिता भागवत, विजयराज बोधनकर, रेखा कारखानीस, विजय उतेकर, कस्तुरी पायगुडे व राहुल आचार्य, सांस्कृतिक कार्य संचालनालयाचे समन्वयक व मराठी नाट्य परिषदेचे जिल्हाध्यक्ष ॲड. चंद्रशेखर डोरले हे साहित्य, संगीत व नाट्य क्षेत्रातील मान्यवर प्रामुख्याने उपस्थित होते.

कार्यशाळेचे उद्घाटन प्राचार्य डॉ. अरविंद देशमुख यांनी आपल्या भाषणात या उपक्रमाचे कौतुक केले. महाराष्ट्र शासनाच्या सांस्कृतिक कार्य संचालनालयाने हा चांगला उपक्रम आयोजनाची संधी उपलब्ध करून दिल्याबद्दल कार्यक्रमाच्या अध्यक्ष प्राचार्य डॉ. स्मिता देशमुख यांनी आभार मानले. कार्यशाळा मार्गदर्शक डॉ. कस्तुरी पायगुडे यांनी कार्यशाळेच्या आयोजनामागची भूमिका विशद केली. उद्घाटन सोहळ्यानंतर तीन स्वतंत्र दालनात लेखन, काव्य व संगीत या विषयावर स्वतंत्र कार्यशाळा घेण्यात आली.

उद्घाटन कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक जनसंवाद विभागप्रमुख डॉ. कुमार बोबडे यांनी व संचालन डॉ. वैशाली देशमुख यांनी केले. या कार्यशाळेच्या संयोजक इंग्रजी विभागप्रमुख डॉ. अर्चना बोबडे, डॉ. वर्षा चिखले, डॉ. किशोर साबळे, डॉ. अपर्णा सरोदे, डॉ. वैशाली टाकोडे, प्रा. गजानन केतकर यांनी पाहुण्याचे स्वागत केले. डॉ. सुवर्णा गाडगे यांनी सर्वांचे आभार मानले. या कार्यशाळेत एकूण २७४ जण सहभागी झाले त्यामध्ये २८ काव्य, ७१ संगीत आणि १७५ लेखन काव्यशाळेत सहभागी झाले.

तीन वेगवेगळ्या सभागृहात घेण्यात आलेल्या या कार्यशाळेला शहरातील लेख, संगीतप्रेमी नागरिक, कवी व महाविद्यालयीन विद्यार्थी मोठ्या संख्येने उपस्थित होते. या कार्यशाळेच्या संयोजक इंग्रजी विभागप्रमुख डॉ. अर्चना बोबडे यांनी या कार्यशाळेच्या आयोजनात सहभागी झालेल्या सर्वांचे आभार मानले.

■ डॉ. अर्चना बोबडे, संयोजक
"लेखन, काव्य व संगीत" कार्यशाळा

वाणिज्य विभाग

अहवाल २०१९-२०२०

अभ्यासात्मक दौरा : बांबुकेंद्र मेळघाट

अभ्यासक्रम :

महाविद्यालयाच्या वाणिज्य विभागात पदवी आणि पदव्युत्तर शिक्षण (बी.कॉम. व एम.कॉम.) इंग्रजी व मराठी या दोन्ही माध्यमातून दिले जाते. एम.फिल. (तत्वज्ञान पारंगत) व पीएच.डी.अभ्यासक्रम सुद्धा या विभागामार्फत चालविल्या जातो. या विद्याशाखेत २०१९-२० शैक्षणिक वर्षासाठी सर्व अभ्यासक्रमांना प्रवेशित विद्यार्थ्यांची संख्या ९४६ आहे.

वाणिज्य विभागामध्ये गुणवत्ता यादिने प्रवेश केले जातात. यावर्षी इंग्रजी माध्यमात बी.कॉम. भाग-१ ला ८७-०८% व मराठी माध्यम बी.कॉम. भाग-१ ला ८१.५४% टक्केवारीवर प्रथम क्रमांकातील विद्यार्थी प्रवेशित करण्यात आले आहेत.

वाणिज्य विभागात एकूण सात नियमीत शिक्षकांची पदे मंजूर आहेत. त्यापैकी तीन नियमीत शिक्षक कार्यरत असून चार शिक्षक पदे रिक्त आहेत. प्रा. मनोज जगताप विभाग प्रमुख व डॉ. बी.एस.झरे, डॉ. किशोर फुले हे सहयोगी प्राध्यापक म्हणून कार्यरत आहेत. तसेच वाणिज्य विभागातील विनाअनुदानित इंग्रजी माध्यमात तीन शिक्षक Adhoc बेसिसवर आहेत. त्यामध्ये डॉ. दर्शना चौधरी, प्रा. रसिका देशमुख व डॉ. एम.काझी हे आहेत. या व्यतिरिक्त तासिका तत्वावर एकूण बारा शिक्षक कार्यरत असून त्यापैकी आठ शिक्षक आचार्य पदवीधारक आहेत. कमवा आणि शिका योजनेअंतर्गत चेतन खोडके हा विद्यार्थी वाणिज्य विभागात विभाग सहाय्यक म्हणून कार्यरत आहे.

डॉ. बी. एस. झरे व डॉ. किशोर फुले हे संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठाचे पीएच.डी. मार्गदर्शक आहेत. पीएच.डी. पूर्व परिक्षेसाठी एकूण १२ विद्यार्थी प्रवेशित होते व सर्व विद्यार्थी ह्या परिक्षेत उत्तिर्ण झाले.

शैक्षणिक पायाभूत सुविधा :

- ICT क्लासरूम्स
- एम.फिल., पीएच.डी. मार्गदर्शक
- डिजिटल क्लासरूम (ऑडिओ आणि व्हिज्युअल)
- इंटरनेट
- ई-लायब्ररी
- एज्युकेशनल पोस्टर
- पीएच.डी. रिसर्च सेंटर (संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठा अंतर्गत)

Faculty on Various Authorities

१) प्रा. मनोज जगताप : सहयोगी प्राध्यापक, सदस्य लेखाकर्म व सांख्यिकी अभ्यास मंडळ सं.गा.बा.अ.वि. अमरावती. सदस्य स्थानिक चौकशी व संलग्नीकरण समिती सं.गा.बा.अ.वि. अमरावती., सदस्य अभ्यासक्रम पुनर्रचना समिती सं.गा.बा.अ.वि. अमरावती., सदस्य विषयक नियामक समिती सं.गा.बा.अ.वि. अमरावती सं.गा.बा.अ. विद्यापीठ अमरावती प्रश्न संच (Setting) तयार करणे या कार्यात सुद्धा सहभागी आहेत.

२) डॉ. बी. एस. झरे : सहयोगी प्राध्यापक, शिक्षण शुल्क समिती, तथ्य पडताळणी समिती (य.च.मु.वि. नाशिक), स्थानिक चौकशी समिती, विषय नियमन समिती, महाविद्यालय MOOC सेंटर सदस्य, चौकशी समिती सदस्य, विषय नियमन समिती, पेपर सेटिंग, उत्तरपत्रिका मूल्यांकन व विद्यापीठाच्या विविध कामात सहभाग. दोन विद्यार्थ्यांना पीएच.डी. प्राप्त. तसेच ICSSR मेजर रिसर्च प्रोजेक्ट त्यांच्या मार्गदर्शनखाली सुरू आहे.

३) डॉ. किशोर फुले : सहयोगी प्राध्यापक, सचिव, डॉ. पंजाबराव

अभ्यासात्मक दौरा : फिनले मिल अचलपूर

देशमुख साहित्य कला आणि संस्कृती अकादमी, सदस्य डॉ. पंजाबराव देशमुख मानव संसाधन विभाग व प्रशिक्षण केंद्र, सदस्य, डॉ. पंजाबराव देशमुख १२० वा जयंती उत्सव व नियोजन नियंत्रण समिती, संयोजक 'शिवोत्सव' संस्था स्तरावर सदस्य, संपादक संस्था दैनंदिनी २०२०, संपादक 'शिवसंस्था' त्रैमासिक, थायलंड आंतरराष्ट्रीय परिषदेत सहभाग व शोधप्रबंध प्रकाशित, विविध ठिकाणी Resource Person म्हणून व्याख्यानासाठी निमंत्रीत. त्यांच्या मार्गदर्शनाखाली चार संशोधक आचार्य पदवीसाठी संशोधन करीत आहेत.

विभागातील विद्यार्थीनी विद्यापीठ गुणवत्ता यादीत :

☞ यावर्षी उन्हाळी-२०१९ परीक्षा एम.कॉम.भाग-२ सेमिस्टर ४ मधील विद्यार्थिनी कु. जया मेश्राम हिने संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठाच्या गुणवत्ता यादीत सहावा (०६) क्रमांक तर सुषमा मेश्राम ह्या विद्यार्थिनीने आठवा (०८) क्रमांक प्राप्त केला.

विभागातील विद्यार्थीनी विद्यापीठ गुणवत्ता यादीत विशाल दशरथ वरघट बी.कॉम-३ (मराठी) या विद्यार्थ्याने ऑल इंडिया टॅली कॉमर्स ॲप्टीट्युड टेस्ट परीक्षेत अमरावती जिल्ह्यातून प्रथम क्रमांक प्राप्त केला.

विशाल दशरथ वरघट, अमय नामदेव ठाकरे, जयेश सुनील पळसपगार या विद्यार्थ्यांनी महाविद्यालयातून प्रथम, द्वितीय व तृतिय क्रमांक प्राप्त केला. विभागातील विद्यार्थी हे महाविद्यालयातून अव्वल आहेत.

विभागातील विविध उपक्रम :

☞ दरवर्षीप्रमाणे या वर्षीसुद्धा "वाणिज्य अभ्यासमंडळाचे उद्घाटन" २ मार्च, २०२० रोजी करण्यात आले. या प्रसंगी मार्गदर्शक म्हणून संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठाचे माजी व्यवस्थापन परिषद सदस्य तथा माजी विभाग प्रमुख डॉ. प्रकाश तायडे उद्घाटक म्हणून उपस्थित होते.

☞ "शांतिपर्व २०२०" स्नेहसंमेलनामध्ये विभागातील विद्यार्थ्यांनी अभिनय/नाट्य सादरीकरण स्पर्धेत विविध सांस्कृतिक कार्यक्रमात सहभाग घेतला.

☞ महाविद्यालयामध्ये दरवर्षीप्रमाणे यावर्षीसुद्धा शिक्षक दिन ०५ सप्टेंबर, २०१९ रोजी विभागाच्या वतीने साजरा करण्यात आला. याप्रसंगी घोषवाक्य स्पर्धा विभाग व स्पार्कल ॲकेडमी अमरावती यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित करण्यात आली होती.

☞ स्पार्कल ॲकेडमी सोबत एम.ओ.यु.करून विद्यार्थ्यांसाठी ऑनलाईन टेस्ट आयोजित करण्यात आली होती त्यात विभागातील २०० विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला.

☞ उन्नतभारत अभियानासाठी विद्यार्थ्यांचा सहभाग.

☞ M.B.A. प्रवेश घेऊ ईच्छिणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी मार्गदर्शन व Seminar चे आयोजन करण्यात आले होते.

☞ वाणिज्य विषयाच्या विद्यार्थ्यांना उत्पादन प्रक्रिया व विपणन यांचे प्रत्यक्ष ज्ञान प्राप्त व्हावे म्हणून दि.९ मार्च २०२० रोजी फिनले टेक्सटाईल मिल, परतवाडा व बांबू प्रशिक्षण केंद्र, लवादा, मेळघाट येथे औद्योगीक सहल आयोजित करण्यात आली होती. बी.कॉम. व एम.कॉम. अंतिम वर्षाच्या विद्यार्थ्यांनी या सहलीत सहभाग घेतला. त्याचबरोबर निसर्ग संरक्षण केंद्र. मेळघाट येथेही भेट देऊन विद्यार्थ्यांना पर्यावरण विषयक मार्गदर्शन करण्यात आले.

☞ B.Voc. (Computerized Accounting) सुरू करण्याविषयी UGC कडे प्रस्ताव टाकण्यात आला.

इतर उपक्रम :

वाणिज्य अभ्यासमंडळाचे गठन, औद्योगिक सहल, औद्योगिक क्षेत्रातील तज्ञांचे मार्गदर्शन, विविध विषयावरील सेमिनार, क्रीडा क्षेत्रात विद्यार्थ्यांचा सहभाग आणि महाविद्यालयीन स्नेह संमेलनात भरीव सहभाग इत्यादी उपक्रम संपन्न झालेत. विभागाच्या अनेक विद्यार्थ्यांनी राष्ट्रीय सेवा योजना, राष्ट्रीय छात्र सेना, क्रीडा, सांस्कृतिक उपक्रमात सक्रीय सहभाग घेतला.

वाणिज्य अभ्यास मंडळ :

अध्यक्ष : चैताली झरे
उपाध्यक्ष : मुकुल काळे
सचिव : करण सव्वालाखे
कोषाध्यक्ष: राणी केवदे
सहसचिव : शुभम मिसाळ
सदस्य : प्रांजली शेळके, श्रद्धा राऊत, आकाश राऊत, रीया जयस्वाल, अर्पिता रोंघे, गायत्री निंभोरकर, मयूर वानखडे, चैतन्य सावरकर, शुभम कावलकर, वैष्णवी ठाकरे.

महाविद्यालयाच्या प्राचार्या डॉ. स्मिता रा. देशमुख यांच्या नेतृत्वात आणि विभागप्रमुख प्रा. मनोज जगताप यांच्या मार्गदर्शनात हा विभाग सतत प्रगती पथावर आहे.

■ प्रा. एम. व्ही. जगताप
वाणिज्य विभाग प्रमुख
श्री. शिवाजी कला व वाणिज्य महाविद्यालय, अमरावती.

मराठी विभाग

अहवाल २०१९-२०२०

"लाभले आम्हास भाग्य बोलतो मराठी
जाहलो खरेच धन्य ऐकतो मराठी
धर्म, पंथ, जात एक जाणतो मराठी
एवढ्या जगात माय मानतो मराठी"

सुरेश भट

कविवर्य सुरेश भट यांनी 'मायबोली' या कवितेत मराठीचा सार्थ अभिमान व्यक्त केला आहे. हाच धागा पकडून मराठी विभाग मराठी भाषेविषयी, साहित्याविषयी जागरूकपणे कार्य करीत आहे.

या सत्रात 'मराठी वाङ्मय मंडळाची स्थापना करून विविध कार्यक्रमाचे आयोजन केले. विद्यार्थ्यांच्या सुप्त गुणांना वाव मिळावा. त्यांना लिहिते, बोलते करावे म्हणून 'सृजन' या भित्तीपत्रकाचे विमोचन केले. डॉ. पंजाबराव उपाख्य भाऊसाहेब देशमुख यांच्या जयंतीच्या निमित्ताने 'वक्तृत्व स्पर्धा' आयोजित केली. तसेच अखिल भारतीय मराठी चित्रपट महामंडळ, मुंबई आणि मराठी विभाग यांच्या संयुक्त विद्यमाने 'चित्रपट लेखन कार्यशाळेचे दि.१२, १३ जुलै २०१९ रोजी आयोजन केले होते. या कार्यशाळेसाठी उद्घाटक म्हणून मा.ना.सुनिलभाऊ देशमुख, अध्यक्ष मा. हर्षवर्धनजी देशमुख, अध्यक्ष श्री शिवाजी शिक्षण संस्था अमरावती, अखिल भारतीय चित्रपट महामंडळाचे अध्यक्ष मेघराज राजे भोसले, विदर्भ समन्वयक राज कुबेर प्राचार्य डॉ. स्मिता देशमुख इ. उपस्थित होते.

चित्रपट कथा लेखक राज काझी यांनी सविस्तर मार्गदर्शन केले. या कार्यशाळेसाठी संपूर्ण विदर्भातून ११५ प्रतिनिधी सहभागी झाले होते.

* विदर्भ साहित्य संघ वाचनालय, नागपूर, विदर्भ साहित्य संघ शाखा अमरावती आणि मराठी विभाग यांच्या संयुक्त विद्यमाने 'दीप लाविला-जाणा' या विषयाच्या अनुषंगाने स्वानंद बेदरकर (नाशिक) यांचे 'नाचू कीर्तनाचे रंगी' या विषयावर व्याख्यान दि. ६ ऑगस्ट २०१९ रोजी आयोजित केले. अध्यक्षस्थानी डॉ. रमेश अंधारे होते. प्राचार्य डॉ. स्मिता देशमुख यांच्या उपस्थितीत हा कार्यक्रम पार पडला.

* 'मराठी भाषा संवर्धन पंधरवाडा' निमित्त साधून दि.१५ जानेवारी २०२० रोजी मराठी वाङ्मय मंडळाचे उद्घाटन डॉ. प्रफुल्ल गवई (अधिसभा सदस्य व्यवस्थापन परिषद सदस्य संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठ अमरावती) यांनी केले आणि आपल्या खुमासदार शैलीत विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. याप्रसंगी प्राचार्य डॉ. स्मिता देशमुख अध्यक्ष म्हणून उपस्थित होत्या. 'सृजन' या भित्तीपत्रकाचे विमोचन करण्यात आले.

* 'मराठी भाषा गौरव दिन' २७ फेब्रुवारी २०२० रोजी संपन्न झाला. मराठी भाषेतील ज्येष्ठ साहित्यकार आणि ज्ञानपीठ पुरस्कार विजेते कुसुमाग्रज उर्फ विष्णू वामन शिरवाडकर यांच्या जन्मदिनाच्या निमित्ताने साजरा करण्यात येतो. या कार्यक्रमाकरिता ज्येष्ठ साहित्यिक डॉ. अनुराधा वऱ्हाडे यांनी मराठी भाषेच्या संवर्धनासाठी काय केले पाहिजे यावर मार्गदर्शन केले. अध्यक्ष प्राचार्य डॉ. स्मिता देशमुख यांनी भाषा आणि संस्कृती यांच्या नात्यांवर प्रकाश टाकला. माहिती उपसंचालक श्री. मुळी, माहिती अधिकारी हर्षवर्धन पवार, डॉ. कुमार बोबडे हे प्रामुख्याने उपस्थित होते.

याशिवाय 'गांधी विचार संस्कार परीक्षा' 'भारतीय संस्कृती परीक्षा' 'भगवद गीता ज्ञान स्पर्धा' मराठी विभागातर्फे घेण्यात येतात. मराठी विभागामध्ये विभागीय ग्रंथालय उपलब्ध आहे. विद्यार्थी सातत्याने पुस्तकाची देवाणघेवाण करीत असतात.

डॉ. वर्षा चिखले या 'राष्ट्रसंत तुकडोजी विचारधारा' या अभ्यासक्रमाच्या Ad-Hoc समिती सदस्य म्हणून कार्यरत आहेत तर डॉ. सुवर्णा गाडगे राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या कार्यक्रम अधिकारी व क्षेत्रिय समन्वयक म्हणून काम पाहतात. या सत्रात संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठाच्या विद्यार्थी कल्याण विभागातर्फे राबविण्यात येणाऱ्या युवा महोत्सव (आंतरविद्यापीठ (गडचिरोली) राज्यस्तरीय (ग्वालीयर), राष्ट्रीय (नोएडा) आंतरराष्ट्रीय (कुरूक्षेत्र हरियाणा) येथे चमू व्यवस्थापक म्हणून त्यांनी कामगिरी बजावली. ही विभागाची उपलब्धी. तसेच प्री. पीएच.डी. कोर्स मराठी विभागात घेतला जातो. या सत्रात ११ विद्यार्थ्यांनी नोंदणी केलेली आहे.

विविध शैक्षणिक आणि सांस्कृतिक उपक्रम राबविण्यात मराठी विभाग क्रियाशील असतो. मा.प्राचार्य डॉ. स्मिता देशमुख यांच्या मार्गदर्शनात व विभागप्रमुख डॉ. वर्षा चिखले यांच्या सहकार्याने डॉ. सुवर्णा गाडगे, डॉ. प्रणाली दापूरकर, प्रा.अर्चना आखरे, प्रा. राहूल कदम यांच्या प्रयत्नाने मराठी विभाग प्रगतीकडे वाटचाल करीत आहे.

* शिवाजी शिक्षण संस्थेअंतर्गत चालविलेल्या 'अन्नपुर्णा योजनेत विभागाचा सहभाग असतो.

* सामाजिक बांधिलकीच्या उद्देशाने राबविलेल्या कार्यक्रमाअंतर्गत मातोश्री वृद्धाश्रमात दैनंदिन साहित्य वृद्धांना वाटप करण्यात विभागाचा सहभाग राहिलेला आहे.

मराठी वाङ्मय मंडळ कार्यकारिणी

अध्यक्ष -	गायत्री राऊत	बी.ए.भाग-३
उपाध्यक्ष -	रितेश नागदेवे	बी.ए.भाग-२
सचिव -	सुमित रिठे	बी.ए.भाग-१
सहसचिव -	प्रणाली रंगारी	बी.ए.भाग-३
कोषाध्यक्ष -	कांचन चावरे	बी.ए.भाग-३
सदस्य -	आरती नेवारे	बी.ए.भाग-३
सदस्य -	शिवानी खुरद	बी.ए.भाग-२
सदस्य -	सुमेध वाकपांजर	बी.ए.भाग-२
सदस्य -	मोरेश्वर महल्ले	बी.ए.भाग-१
सदस्य -	राधिका देशमुख	बी.ए.भाग-३
सदस्य -	शेजल खाडे	बी.ए.भाग-१

■ डॉ. वर्षा चिखले

(विभाग प्रमुख) मराठी विभाग

❖❖❖

पदव्युत्तर अर्थशास्त्र विभाग

अहवाल २०१९-२०२०

शैक्षणिक सत्र २०१९-२० करीता अर्थशास्त्र विभागात प्रवेशित विद्यार्थी (पात्र) एम.ए.भाग-एक - ७५, एम.ए.भाग-२ साठी-४१ विद्यार्थी होते. विभागाच्या वतीने विविध उपक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. ज्यामध्ये अर्थशास्त्र अभ्यास मंडळाचा सक्रिय सहभाग असतो. या सत्रात सेमिनार, चर्चासत्र, अभ्यास दौरा इत्यादीचे आयोजन केले आहे. दि.०३/०८/२०२० रोजी महाविद्यालयातील डॉ. पंजाबराव देशमुख सभागृहात Recent Trends in Research Methodology या विषयावर प्राचार्य डॉ. के. के. पाटील, जामकर महिला महाविद्यालय, परभणी यांचे व्याख्यान झाले. यावेळी कार्यक्रमाचे अध्यक्षस्थान मा.प्राचार्य डॉ. स्मिता देशमुख यांनी भूषविले तर प्रास्ताविक अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख डॉ. के. व्ही. साबळे सरांनी केले. अर्थशास्त्र विभागाला संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठाकडून Ph.D. Research center ची मान्यता मिळाली असून संशोधक विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शनासाठी विविध सेमिनार व व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले. त्यासाठी प्रमुख वक्ते म्हणून डॉ. वनिता चोरे, डॉ. उमेश घोडेस्वार, डॉ. बबन झरे, डॉ. वर्षा चिखले, डॉ. जे. व्ही. गायकवाड, डॉ. अर्चना बोदडे, डॉ. के. व्ही. साबळे, डॉ. एन. व्ही. वांगोले, डॉ. एस. बी. सदावे यांचे मार्गदर्शन लाभले.

पदव्युत्तर अर्थशास्त्र विभागाच्या वतीने, जागतिक कृषी प्रदर्शनीचे हिरक महोत्सवी वर्ष, व्यापारी बँकाच्या राष्ट्रीयकरणाची व विदर्भ अर्थशास्त्र परिषदेच्या सुवर्ण महोत्सवी वर्षानिमित्ताने एक दिवसीय राज्यस्तरीय चर्चासत्र, विषय-व्यापारी बँकाच्या राष्ट्रीय करणाची ५० वर्ष चे आयोजन दि.२९.०२.२० रोजी केले गेले. यावेळी कार्यक्रमाच्या अध्यक्षा मा.प्राचार्य डॉ. स्मिता देशमुख ह्या होत्या तर उद्घाटक मा.डॉ.संजय धनवटे प्राचार्य मॉडेल कॉलेज, कारंजा घाडगे, प्रथम सत्राचे बिजभाषक मा.डॉ. संजय तुपे-प्रोफेसर, बिटको कॉलेज नाशिक हे होते. यावेळी प्रमुख उपस्थिती- मा.प्रा. निवृत्ती पिस्तुलकर, कार्याध्यक्ष, विदर्भ अर्थशास्त्र परिषद यांची होती.

द्वितीय सत्रात अध्यक्ष म्हणून मा.डॉ. दि. व्यं. जहागिरदार सर होते. तर प्रमुख वक्ते म्हणून मा.डॉ. रमेश अंधारे, कार्याध्यक्ष यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान अमरावती विभाग हे होते. तर प्रमुख उपस्थितीमध्ये मा.डॉ. दिनेश निचीत, अधिष्ठाता वाणिज्य व व्यवस्थापन विद्याशाखा सं.गा.बा.अं.विद्यापीठ हे होते. या कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक विभाग प्रमुख डॉ. के.व्ही. साबळे यांनी केले तर सुत्रसंचालन, डॉ. जे. व्ही. गायकवाड यांनी केले आणि आभार डॉ. जी. जी. भारती यांनी मानले. तसेच द्वितीय सत्रात सुत्रसंचालन डॉ. आर. यु. बुरंगे यांनी केले तर आभार डॉ. जे. व्ही. गायकवाड यांनी मानले.

दि.२७.२.२०२० अर्थशास्त्र अभ्यास गटाची शैक्षणिक सहल (अभ्यासगट) लवादा ता. धारणी येथील संपूर्ण बांबु केन्द्र वेणु प्रवाग प्रशिक्षण, उत्पादन, विपणन, येथे नेण्यात आली. यावेळी विद्यार्थ्यांना बांबुपासून बनविण्यात येणाऱ्या वस्तु व त्याची माहिती केन्द्राच्या प्रशिक्षकांनी व संचालकांनी दिली मार्गदर्शनात अर्थशास्त्राच्या दृष्टीने बांबुचे अर्थव्यवस्थेतील महत्व व उपयोग यावर चर्चा करण्यात आली. यावेळी सहलीला जवळपास-३० विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला तर ०४ प्राध्यापक सहभागी होते.

या सत्रात विभागातील सर्व प्राध्यापकांनी इतर महाविद्यालयाच्या सेमिनार व चर्चासत्रात आमंत्रित व्याख्याता म्हणून सहभागी झाले आहेत. महाविद्यालयासाठी विशेष उल्लेखनीय बाब म्हणजे अर्थशास्त्र विभागातील एम.ए.चा विद्यार्थी आकाश तायडे हा विद्यापीठा अंतर्गत घेण्यात आलेल्या उन्हाळी २०१९ च्या परिक्षेत सर्व द्वितीय आला. तर सुधिर बिहाडे या विद्यार्थ्यास राष्ट्रीय पातळीवर घेण्यात आलेल्या NET-JRF प्राप्त झाली.

■ डॉ. के. व्ही. साबळे

विभाग प्रमुख

हिन्दी विभाग

अहवाल २०१९-२०२०

प्रतिवर्षनुसार इस वर्ष भी छात्रों का बहुमुखी विकास हो इस उद्देश से विविध उपक्रम एवं गतिविधियों का आयोजन हिन्दी विभाग द्वारा किया गया। जिसका अहवाल इस प्रकार है -

* **प्रेमचंद जयंती** - दि. ३१ जुलाई २०१९ को प्रेमचंद जयंती का आयोजन परिसंवाद के रूप में किया गया। इस अवसर पर प्रो. एकनाथजी हेलगे इनकी अध्यक्षता में विभागप्रमुख डॉ. मनोज जोशी, प्रा. मोनिका उमक, डॉ. चित्रा खंडारे एवं छात्रों ने प्रेमचंदजी के साहित्य में निहित दृष्टिकोण को अभिव्यक्त किया ।

* **हिन्दी दिवस समारोह** - दि.१४ सितंबर २०१९ को विभाग द्वारा हिन्दी दिवस समारोह दो सत्रों में मनाया गया। प्रथम सत्र में राजनीतिशास्त्र, विभाग प्रमुख डॉ. विनायकजी भटकर इन्होंने हिन्दी के राजभाषा स्वरूप को विशद किया। तो दूसरे सत्र में प्रसिद्ध कवि एवं तबलावादक श्री दिपक दुबे 'अकेला' इन्होंने ढोलक की थाप पर काव्य, गीत एवं हास्यरचनाएँ प्रस्तुत कर हास्य के रंग बिखेरे। दोनों ही सत्रों की अध्यक्षता प्रभारी प्राचार्य डॉ. वर्षा चिखले इन्होंने की।

* 'चित्रलेखा' फिल्म प्रस्तुतिकरण - कक्षा बी.ए. भाग-१ (हिन्दी साहित्य) के पाठ्यक्रम में सम्मिलित उपन्यास 'चित्रलेखा' पर आधारित फिल्म का प्रस्तुतिकरण प्रोजेक्टर के माध्यम से किया गया।

* **'बिंब-प्रतिबिंब' पुस्तक का लोकार्पण समारोह** : विभागप्रमुख डॉ. मनोज जोशी द्वारा लिखित समीक्षात्मक पुस्तक 'बिंब-प्रतिबिंब' का लोकार्पण समारोह संपन्न हुआ। इस अवसर पर प्राचार्य डॉ. स्मिता देशमुख (अध्यक्ष) प्रमुख अतिथि डॉ. रोशनप्रकाश पोतुकुची (सचिव, श्री दादासाहेब चॅरिटेबल ट्रस्ट अम.) विशेष उपस्थिति प्रो.डॉ. ज्योति व्यास (प्रसिद्ध साहित्यकार), डॉ. गोविंद कासट (प्रसिद्ध समाजसेवक), सौ. शीला डोंगरे (संपादिका) अॅड. वीरेन्द्र मिश्र 'उज्ज्वल', आदि प्रमुखता से उपस्थित थे।

* **'फॅमिली मेंबर' लघुफिल्म प्रस्तुतिकरण** : डॉ. मनोज जोशी की संकल्पना एवं लेखन पर निर्मित 'फॅमिली मेंबर' इस लघुफिल्म का प्रस्तुतिकरण अमरावती फिल्म फेस्टीवल अंतर्गत किया गया।

* **'अग्निपथ' काव्य का छात्रोंद्वारा अनुवाद** : डॉ. हरिवंशराय बच्चन की अमर रचना 'अग्निपथ' इस कविता का छात्रों द्वारा विविध भाषाओं में अनुवाद किया गया । 'अग्निपथ' कविता को बंजारा, कोरकू, मराठी, गुजराती, तेलगु, उर्दू, अंग्रेजी आदि भाषाओं में अनुवाद किया गया। विभाग के छात्रों को अनुवाद कौशल्य एवं विविध भाषाओं का ज्ञान हो सके। इस उद्देश से यह अनूठा आयोजन रहा। विभाग के इस प्रयास की प्राचार्य डॉ. स्मिता देशमुख इन्होंने सराहना की एवं छात्रों का अभिनंदन किया।

* **समाजोपयोगी कार्य** : महाविद्यालय के हिन्दी एवं अंग्रेजी विभागद्वारा छात्रों की गृहपाठ पुस्तिकाओं में से कोरे, न इस्तेमाल किये गये कागजों का संकलन किया गया एवं जिनसे 'लेखन पुस्तिका' का निर्माण किया गया। करीबन ५०० लेखन पुस्तिकाओं को 'चिल्ड्रेन होप सेंटर' इस सेवाभावी संस्था को प्राचार्य डॉ. स्मिता देशमुख इनकी अध्यक्षता में वितरित किया गया। विभाग के बी.ए.भाग-३ के छात्र संजीवन दिवे एवं उनके माता-पिता द्वारा यह 'चिल्ड्रेन होप सेंटर' संचालित किया जा रहा है। जहाँ पर गरीब एवं अशिक्षित परिवार के बच्चों को महाविद्यालयीन छात्रों द्वारा निःशुल्क ट्युशन दी जाती है। कक्षा १ से लेकर १२ वी तक के छात्र इस ट्युशन का लाभ लेते हैं। इस सामाजिक दायित्व का निर्वाह करनेवाले कार्य में विभाग का सदा सहकार्य रहा है। इसी श्रृंखला में प्राचार्य डॉ. स्मिता देशमुख इनके मार्गदर्शन में उपरोक्त कार्य के माध्यम से समाजसेवा की गयी।

इनकार्यो के अलावा विभागप्रमुख डॉ. मनोज जोशी ने इस वर्ष बी.कॉम. भाग-३ हिन्दी की पाठ्यपुस्तक 'प्रभास' के संपादन मंडल में कार्य किया। रिफ्रेशर कोर्स एवं ट्रेन द ट्रेनर (एफडीपी) कोर्स पूर्ण किया । आंतरराष्ट्रीय संगोष्ठी में शोधपत्र वाचन, राज्यस्तरीय लघुकथा लेखन प्रतियोगिता में 'मानवता का कर्ज' कथा को द्वितीय पुरस्कार, अतिथि व्याख्यान आदि के माध्यम से विभागोन्नति में सक्रियता निभायी ।

हिन्दी अभ्यास समिति २०१९-२०२०

अध्यक्ष -	मृणाल भोयर	बी.कॉम. भाग-३
उपाध्यक्ष -	संजीवन दिवे	बी.ए.भाग-३
सचिव -	शिवानी नर्रे	बी.ए.भाग-२
सहसचिव -	अनिकेत कराळे	बी.ए.भाग-१
सदस्य -	राधिका वादव	बी.ए.भाग-३
	पूजा घोटे	बी.ए.भाग-२
	खुशाल पांचाल	बी.कॉम.भाग-३
	कांचन कुंभारे	बी.ए.भाग-३
	पवन सरडे	बी.ए.भाग-२

■ डॉ. मनोज जोशी

हिन्दी विभाग

जनसंवाद विभाग अहवाल २०१९-२०

संपूर्ण देशात पत्रकारितेचे उत्कृष्ट शिक्षण देणारा विभाग म्हणून आपल्या महाविद्यालयाचा 'पत्रकारिता व जनसंवाद विभाग' परिचित झाला आहे. गुणवत्तेची परंपरा कायम राखणाऱ्या या विभागाला विद्यापीठ अनुदान आयोगाकडून बी. व्होक अंतर्गत तीन वर्षांकरिता १ कोटी ७० लाख रुपयांचे अनुदान मंजूर झाले. त्यामुळे कौशल्यावर आधारित 'फोटोग्राफी व व्हिडिओग्राफी' या विषयात पदवी अभ्यासक्रम सुरु करणारे पहिले महाविद्यालय म्हणून आपल्या महाविद्यालयाचा नाव निघाला.

मुद्रित, इलेक्ट्रॉनिक्स आणि नवप्रसार माध्यमांच्या क्षेत्रात झपाट्याने होत असलेला विकास, नवीन उदयास आलेली ऑनलाईन पत्रकारिता, पत्रकारितेत विकसित झालेली नवनवीन क्षेत्रे, कार्पोरेट कंपन्यांमध्ये जनसंपर्काचे वाढलेले महत्त्व आणि दिवसेंदिवस विकसित होत असलेले इव्हेंट मॅनेजमेंट, जाहिरात, माध्यम संशोधनक्षेत्र आणि या सर्वांमध्ये वाढलेले फोटोग्राफी आणि व्हिडिओग्राफीचे महत्त्व यामुळे पत्रकारिता व जनसंवादशास्त्राच्या अभ्यासक्रमात अमूलाग्र बदल झाले असून या अभ्यासक्रमांना अत्यंत महत्त्व आले आहे. हे महत्त्व लक्षात घेऊन जनसंवाद विभागाने सुरू केलेल्या फोटोग्राफी व व्हिडिओग्राफी या अभ्यासक्रमाला चांगला प्रतिसाद मिळाला.

पत्रकारिता व जनसंवादशास्त्रातील तीन वर्षीय पदवी (बी.ए.जे.एमसी/बी.जे.एम.सी.) व दोन वर्षीय पदव्युत्तर अभ्यासक्रम (एम.ए.जेएमसी/एम.जे.एम.सी.) आणि फोटोग्राफी व व्हिडिओग्राफी व जर्नालिझम अँड मीडिया मॅनेजमेंट हे दोन बी.व्होक तीन वर्षीय पदवी अभ्यासक्रम या विभागामार्फत चालविण्यात येतात. निकालाची गुणवत्तापूर्ण परंपरा या विभागाने कायम राखली आहे. उन्हाळी २०१९ मध्ये झालेल्या परीक्षेत पत्रकारिता व जनसंवाद विभागाच्या सहा विद्यार्थ्यांनी संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठाच्या गुणवत्ता यादीत स्थान पटकावले असून पदव्युत्तर परीक्षेत प्रथम आलेली कु. पल्लवी श्रीकृष्ण गडेकरही पत्रमहर्षी बाळासाहेब मराठे आणि स्व.पी.के. उपाख्य अण्णासाहेब देशमुख अशा दोन सुवर्ण पदकाची मानकरी ठरली आहे तर पदवी परीक्षेत प्रथम आलेली कु. श्रुतिका विलासराव महल्लेही स्व. जवाहरलाल दर्डा सुवर्ण पदकाची आणि दुसरा मेरीट युवराज मनोहरराव दाभाडे हा स्व.पी.के. उपाख्य अण्णासाहेब देशमुख रौप्य पदकाचा मानकरी ठरला आहे. कु. सुलेखा बाबूलाल सोनी हिने पदव्युतर परीक्षेत विद्यापीठातून द्वितीय व बी.जे.एम.सी.च्या पदवी परीक्षेत प्रशांत शिवा राठोड याने तिसरे स्थान पटकावले आहे बी.व्होक. फोटोग्राफी व व्हिडिओग्राफी मध्ये कु. अश्विनी उद्धवराव गाडगे हीने गुणवत्ता यादीत प्रथम स्थान पटकाविले.

विभागातील विद्यार्थ्यांनी शैक्षणिक व सामाजिक उपक्रमात सहभागी व्हावे, अनेक उपक्रम राबवावे या उद्देशाने स्थापन झालेल्या विद्यार्थ्यांच्या शिवाजी मीडिया क्लबने यावर्षी विविध उपक्रम राबविले. एम.ए.जे.एम.सी. अंतिम वर्षाची विद्यार्थिनी कु. मोनिका पिंपळा हिने क्लबच्या अध्यक्षपदाची तर बी.ए.जे.एम.सी. द्वितीय वर्षाची विद्यार्थीनी कु. प्रणाली जाधव हिने सचिवपदाची जबाबदारी सांभाळली. शिवाजी मीडिया क्लबचा पदग्रहण समारंभ दि. २५ सप्टेंबरला घेण्यात आला. स्पंदन, अमरावतीने तयार केलेल्या 'मोल्या' या माहितीपटाचे प्रथम प्रदर्शन करण्यात आले. यावेळी कॅनॉन फोटोग्राफी कार्यशाळा घेण्यात आली. 'मै भी नायक' या स्पर्धेत एक दिवसाचा मुख्यमंत्री म्हणून निवड झालेल्या प्रशांत राठोड याचा सत्कार एका समारंभात घेण्यात आला. विभागाचे माजी विद्यार्थी चंद्रकांत शिंदे यांना पत्रकारिता या विषयात संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठाची आचार्य पदवी मिळाल्याबद्दल त्यांचा सत्कार घेण्यात आला. दि.६ जानेवारीला मराठी पत्रकार दिन साजरा करण्यात आला. या समारंभात अध्ययन समाचारच्या 'अमरावती जिल्ह्यातील पत्रकारितेची वाटचाल' या विशेषांकाचे प्रकाशन करण्यात आले. प्राचार्य डॉ. स्मिता देशमुख यांच्या अध्यक्षतेत झालेल्या या कार्यक्रमाला अमरावती विभागाचे माहिती उपसंचालक श्री. राधाकृष्ण मुळी, अमरावती जिल्हा मराठी पत्रकार संघाचे अध्यक्ष श्री. अनिल अग्रवाल, अध्ययन समाचारचे संपादक श्री. जितेंद्र रोडे, अमरावती प्रेस फोटोग्राफर संघटनेचे अध्यक्ष श्री. मनीष जगताप, आय.आय.एम.सी.चे विभागीय संचालक श्री. विजय सातोकर व जिल्हा माहिती अधिकारी श्री. हर्षवर्धन देशमुख पाहुणे म्हणून उपस्थित होते. कार्यक्रमानंतर मनीष जगताप यांनी विद्यार्थ्यांना प्रेस फोटोग्राफीचे धडे दिले.

विद्यार्थ्यांतर्फे प्रकाशित 'संवादक' या अनियतकालिकाचे प्रकाशन करण्यात आले. लॉकडाऊनच्या काळात विद्यार्थ्यांच्या ज्ञानार्जनात खंड पडू नये म्हणून ऑनलाईन कार्यक्रम 'झूम व इंस्टाग्रामच्या सहाय्याने घेण्यात आले. याध्ये न्यूज १८ लोकमतचे संपादक श्री. महेश म्हात्रे, साम टीव्हीचे संपादक श्री. निलेश खरे, प्रसिद्ध शोधपत्रकार श्री. निरंजन टकले, दै. सकाळ वऱ्हाड आवृत्तीचे संपादक संदीप भारंबे, महाराष्ट्र टीव्हीचे श्री. मनोज भोयर यांच्या विशेष मुलाखती घेण्यात आल्या. सामाजिक कार्यकर्ते, व्याख्याते, कवी, गायक, नाट्य कलावंत, खवय्ये, उद्योजक यांच्याशी विशेष बातचीत करण्यात आली.

जनसंवाद विभाग अद्यावत स्टुडीओ, एडिटिंग लॅब व विविध उपकरणे आणि कॅमेरे यांनी सुसज्ज आहे. श्री शिवाजी शिक्षण संस्थेचे मा. अध्यक्ष श्री. हर्षवर्धन देशमुख यांचे दहा मिनिटाचे मार्गदर्शनपर भाषण स्टुडीओमध्ये संपादित करण्यात आले. यावर्षी संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठाच्या जनसंवाद अभ्यास मंडळाचे अध्यक्ष डॉ. बबन नाखले, राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठाच्या जनसंवाद विभागातील प्राध्यापक प्रा.डॉ.मोईझ हक, दै. लोकमतचे उपसंवादक गणेश खवसे, दूरदर्शनचे कॅमेरामन राजीव गायकवाड, आदी विविध क्षेत्रातील मान्यवरांनी विभागाला भेट देऊन विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

महाविद्यालयाच्या करिअर कौन्सिलिंग व प्लेसमेंट विभागाच्या वतीने यावर्षी चाणक्य इंजिनिअरिंग फाउंडेशन, नागपूरच्या सहकार्याने विविध कंपन्यांसाठी विविध पदाकरिता घेण्यात आलेल्या प्लेसमेंटमध्ये ४ विद्यार्थ्यांची निवड करण्यात आली.

विविध शैक्षणिक व सामाजिक उपक्रमांमुळे जनसंवाद विभागाला एक 'ज्ञानात्मक' व 'कार्यात्मक' स्वरूप प्राप्त झाले आहे. सतत नवीनता व सृजनशीलता हे या विभागाचे वैशिष्ट्य आहे. महाविद्यालयाच्या प्राचार्य डॉ. स्मिता देशमुख यांच्या मार्गदर्शनात व विभागप्रमुख डॉ. कुमार बोबडे यांच्या नेतृत्वात विभागात कार्यरत असलेले प्राध्यापक प्रतिक करंडे, गजानन गडेकर, रुपेश फसाटे, मनीष भंकाळे, अमित त्रिवेदी, शिल्पा देशपांडे, डॉ. नकुल धरमकर, शिवकुमार साबळे या सर्वांच्या प्रयत्नाने पत्रकारिता व जनसंवाद विभाग निरंतर प्रगतीकडे वाटचाल करीत आहे.

डॉ. कुमार बोबडे

विभाग प्रमुख, जनसंवाद विभाग

गृहअर्थशास्त्र विभाग अहवाल २०१९-२०२०

२०१९-२०२० या सत्रामध्ये गृहअर्थशास्त्र विभागाअंतर्गत खालील कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. पोषण सप्ताह

१) वृशाली चव्हाण १९/९/२०१९ कुपोषण विषयक मार्गदर्शन

२) सुनिता पोगरे १९/९/२०१९ टेराकोटा आणि कसेच्या दागीण्यांचे प्रात्यक्षिक

३) डॉ. लक्ष्मी भोंडे २०/९/२०१९ मुलींना आरोग्यविषयक मार्गदर्शन

४) गायत्री पाटील २०/९/२०१९ केक आणि रांगोळीचे प्रात्यक्षिक

५) दिपाली बाभूलकर २१/९/२०१९ कटपुटल्याद्वारे मुलींना स्त्रि भृणहत्ये विषयी मार्गदर्शन, स्त्रि साक्षरता, अंधश्रद्धा निर्मूलन, मतदान अधिकार जागृती.

६) गृहअर्थशास्त्र विभागातर्फे पोषणयुक्त खाद्यपदार्थाची विक्री.

७) ५/१०/२०१९ ला रांगोळी वर्कशॉप

८) १०/१०/२०१९ बी.ए.-१ सेमिनार

९) ११/१०/२०१९ ला गृहअर्थशास्त्र विभागातर्फे सेवाग्रामला शैक्षणिक भेटीदरम्यान गांधीजीच्या राहणीमाणाच्या व्यवस्थेचे निरीक्षण केले. तसेच चरख्यावर सुत काढून कापड बनविण्याचे प्रात्यक्षिक दाखविले.

डॉ. सुजाता सबाने

विभाग प्रमुख

गृहअर्थशास्त्र विभाग

एन.सी.सी. विभाग अहवाल २०१९-२०२०

महाविद्यालयात एन.सी.सी. विभागाची स्थापना सत्र १९५२-५३ ला झाली असून तेव्हा पासून हा विभाग सक्रीयपणे कार्यरत आहे. या युनिटमध्ये ५१ मुले व ७ मुली मिळून एकूण ५८ मुले प्रवेशीत असतात. या विभागाचा कार्यभार डॉ. लेफ्टनंट जी. जी. भारती यांचे कडे असून २०१९-२० मधील केलेल्या उपक्रमाची माहिती पुढील प्रमाणे आहे.

१) योगा दिवस-२१ जून २०१९ ला २४ कॅडेटस्‌चा सहभाग.

२) वार्षिक ट्रेनिंग शिबिर ४० कॅडेटस्‌चा सहभाग.

३) वृक्षारोपण उपक्रम - १३ जून ते १५ जुलै पर्यंत २९ कॅडेटस् सहभागी. ४) कारगिल विजय दिवसाचे आयोजन ज्यामध्ये रॅली व गेट लेक्चर-सुभेदार एन.चक्रे (नायक सुभेदार) ४९ कॅडेटस सहभागी.

५) रक्तदान शिबिरात ५ कॅडेटस्‌चा सहभाग.

अ) संकेत उमेकर ब) अक्षय ढवळे क) अंकूश बारवाल ड) सौरभ तायडे इ) अमय भोयर

६) आर.डी.सी. कॅम्प सहभाग राज्यस्तर १) निखिल गौड (बेस्ट फायटर)

७) आर्मी अॅटचमेंट कॅम्प-अहमदनगर दि.१६ ते ३० सप्टेंबर २०१९ ३ कॅडेटस सहभागी १) अक्षय ढवळे, २) सौरभ तायडे ३) शिवम अब्रुक (राष्ट्रीय स्तर)

८) नर्मदा ट्रीक कॅम्प-गुजरात (राष्ट्रीय स्तर) दोन कॅडेटस् सहभागी दि.२६ नोव्हेंबर ते ०६ डिसेंबर-२०१९ १) तेजस कांबळे २) आशिष तायडे ९) भारतीय सैन्यदलात निवड -२ कॅडेटस् १) धनंजय खेडकर २) अजय झासकर दि.१२/०२/२०२०

१०) एन.सी.सी. परीक्षेचा निकाल अ) सी. सर्टिफिकेट - ०२ पास - १००% निकाल ब) बी. सर्टिफिकेट -०६ पास - ६०% निकाल

११) कोव्हिड-१९, कोरोना योद्धा म्हणून-१९ कॅडेटस सहभागी आणि ५८ कॅडेटस सलग्न आरोग्य सेतु अॅप.

१२) एन.सी.सी.विभागातर्फे भव्य प्लॉगिंग रॅलीचे आयोजन ज्यामध्ये ११९ कॅडेटस सहभागी झाले. दि. ७ डिसेंबर, २०१९

■ लेफ्ट. डॉ. जी. जी. भारती

NCC 4th Maharashtra Girls' Bn Report 2019-2020

The following activities were conducted by the NCC unit of our college. 1) International Day of Yoga 21June, 2019. Hanuman Vyam Prasarak Mandal, Amravati.

2) Tree Plantation and Cleanliness Drive at Shivtekdi, Amravati. 24 August, 2019.

3) Kargil Vijay Diwas 26 July, 2019.

Mr. Chakre was the guest speaker who enlightened the cadets on Kargil war and Kargil Vijay Diwas. He also guided them about examinations conducted for entry in the Army.

4.) Personal Hygiene Day.

Dr. Sujata Sabane, Head of the dept. of Home Science was the guest speaker. She guided the students regarding person care and hygiene.

5.) Handwash Day.

Dr. Varsha Chikle, Head of the dept of Marathi explained the need and importance of washing hands.

6.)Plogging Activity 8 February, 2020.

Plogging means picking up litter while jogging. The cadets cleaned the Zilla Stadium, Amravati as part of Swachhata Pakhwada organized by NCC.

Camps attended by cadets.

1.) Cdt. Vidya Ganesh Puri– Basic Mountaineering Camp Uttarkashi (Uttarakhand)

2.) Cdt. Shruti Suresh Anasane– BLC., Saoner

3.) Cdt. Tanvi Ramratan Chakre– EBSB Camp II Nagpur

4.) Cdt. Kiran Vishwas Athawale – Mumbai

5.) SUO. Anjali Vishnu Bhure.–Para Basic Course (Agra), NCC Attachment Training Camp (First Aid) (Pune), CATC-105(TSC),(IBS)

6.) Many cadets also participated in CATC held at Amravati. The cadets of our college also won a shield In Drill Competition in CATC held at 8 Mah, Amravati.

■ Lt.Dr. Vaishali Vijay Takode.

रा.से.यो. नियमित कार्यक्रम अहवाल

सत्र २०१९-२०२०

१) योग डे :- दि. २१ जुन २०१९ : हनुमान व्यायाम प्रसारक मंडळ, अमरावती आणि संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठ अमरावती उच्च शिक्षण संचालक कार्यालय, अमरावती यांच्या संयुक्त विद्यमाने दि.२१ जुन २०१९ ला हनुमान प्रसारक मंडळ, अमरावतीच्या मैदानावर योग दिन साजरा करण्यात आला. या कार्यक्रमाला डॉ. मुरलीधर चांदेकर, कुलगुरू, डॉ. संजय जगताप, सहसंचालक, डॉ. राजेश जयपुरकर, प्र. कुलगुरू, डॉ. राजेश बुरंगे उपस्थित होते. तसेच या कार्यक्रमात श्री शिवाजी कला व वाणिज्य महाविद्यालय, अमरावती येथील प्राचार्य डॉ. स्मिता देशमुख, प्रा.डॉ. नामुर्ते, डॉ. गाडगे व इतर प्राध्यापक तसेच राष्ट्रीय सेवा योजनेचे विद्यार्थी सहभागी झाले होते.

२. तंबाखु व्यसन मुक्ती शपथ : दि.११ जुलै २०१९ : श्री शिवाजी कला व वाणिज्य महाविद्यालय, अमरावती येथे राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या वतीने विद्यार्थ्यांना तंबाखु मुक्तीची शपथ दि.११ जुलै २०१९ ला देण्यात आली.

३. वृक्ष लागवड : दि. १२ जुलै २०१९ : महाराष्ट्र शासनाच्या कोट्यावधी वृक्ष लागवड योजनेत श्री शिवाजी कला व वाणिज्य महाविद्यालय, अमरावती राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या विद्यार्थ्यांनी सहभाग नोंदवून दि.१२ जुलै २०१९ रोजी वृक्ष रोपण केले. या उपक्रमाअंतर्गत राष्ट्रीय सेवा योजनेचे सहकार्याने महाविद्यालयाच्या परिसरात १३० वृक्षांची लागवड करण्यात आली. त्या प्रसंगी संस्थेचे अध्यक्ष श्री. हर्षवर्धन देशमुख, आमदार डॉ. सुनील देशमुख, प्राचार्य डॉ. स्मिता देशमुख, रा.से.यो. संचालक सं.गा.बा.अ.वि. डॉ. राजेश बुरंगे व कार्यक्रमाधिकारी डॉ. डी. एस. नामुर्ते, डॉ. सुवर्णा गाडगे व विद्यार्थी उपस्थित होते.

४. उरि द सर्जिकल स्ट्राईक : दि. २६ जुलै २०१९ : २६ जुलै या दिवशी देशभरात विजयी दिवसाच्या निमित्ताने विद्यार्थ्यांना हा चित्रपट चित्रपटगृहात दाखविण्यात आला.

५. युवा प्रशिक्षण शिबिर : दि.३० जुलै २०१९ : दि.३० जुलै ते ८ ऑगस्ट २०१९ पर्यंत राष्ट्रीय सेवा योजना संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठ अमरावती द्वारा आयोजित युवा प्रशिक्षण शिबिर, विभागीय संचालक क्रीडा व युवक सेवा, विभागीय क्रीडा संकुल मोर्शी रोड, अमरावती येथे प्रशिक्षणाकरिता दोन रा.से.यो. स्वयंसेवक १) सुमित रिठे, बी.ए.भाग-१ व २) आरती राठोड, बी.ए.भाग-१ यांना पाठविण्यात आले होते.

६. क्रांती दिन : ९ ऑगस्ट २०१९

भारत सरकार फिल्ड आऊटरिच ब्युरो अमरावती व संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठ रा.से.यो. विभाग द्वारा आयोजित श्री शिवाजी कला व वाणिज्य महाविद्यालय, अमरावती येथे क्रांती दिननिमित्त देशभक्ती गीत गायन स्पर्धा व वृक्ष लागवडीचा कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला होता. या कार्यक्रमाला ब्रिगेडियर संग्राम दडवी, महाविद्यालयाचे प्राचार्य स्मिता देशमुख, श्री. अंबादास यादव, कुलसचिव तुषार देशमुख, डॉ. राजेश बुरंगे रा.से.यो. समन्वयक सं.गा.बा.अम. वि. व कार्यक्रमाधिकारी डॉ. डी. एस. नामुर्ते इतर प्राध्यापक, विद्यार्थी उपस्थित होते.

७. आंतरमहाविद्यालयीन वाद-विवाद स्पर्धा : दि.२०/०८/

२०१९ : भारत सरकार सूचना व प्रसारण मंत्रालय बोर्ड अमरावती व रा.से.यो. विभाग सं.गा.बा.अ.वि. द्वारा आयोजित आंतर महाविद्यालयीन वाद-विवाद स्पर्धा दि.२०/०८/२०१९ ला डॉ. आर. जे. राठोड कला व विज्ञान महाविद्यालय मुर्तीजापूर, अकोला येथे संपन्न झाले.

८. वृक्ष दिंडी : दि. ३० ऑगस्ट २०१९ : श्री शिवाजी कला व वाणिज्य महाविद्यालय, अमरावती येथील राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या स्वयंसेवकांनी भव्य वृक्ष दिंडीचे आयोजन केले होते. ही दिंडी महाविद्यालय परिसरातून ते शिवटेकडी पर्यंत काढण्यात आली होती.

९. राज्यस्तरीय पूर्व गणतंत्र दिन पथसंचालन शिबिर औरंगाबाद : दि. १४ ते १६ सप्टेंबर २०१९ या कालावधीत महाराष्ट्र शासन व राष्ट्रीय सेवा योजना डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ यांनी राज्यस्तरीय पूर्व गणतंत्र दिन पथसंचालन शिबिर आयोजित केले होते. त्या शिबिरात महाविद्यालयातील रा.से.यो. स्वयंसेवक कु. जान्हवी राजेंद्र राऊत बी.ए.भाग-१ ही शिबिरात सहभागी झाली होती.

१०. पोषण सप्ताह : दि.२०/०९/२०१९ ला पोषण सप्ताह निमित्ताने महाविद्यालयात आहार-विहार, व्यायाम व आरोग्य यांविषयी मार्गदर्शन कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. त्याप्रसंगी मार्गदर्शन करण्याकरिता श्रीमती शिला जांभूळकर, शिक्षिका धामणगांव रेल्वे व प्रा. डॉ. सुजाता सबाने गृहअर्थशास्त्र विभाग प्रमुख यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

११. स्वच्छता मोहिम : दि.२३/०९/२०१९ : महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या वतीने महाविद्यालय परिसरात स्वच्छता मोहिम राबविण्यात आली.

१२. राष्ट्रीय सेवा योजना स्थापना दिवस : दि. २४ सप्टेंबर २०१९ : महाविद्यालयात रा.से.यो. च्या माध्यमातून रा.से.यो. स्थापना दिवसानिमित्त व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले होते. त्या प्रसंगी प्रमुख वक्ते डॉ. संजय कोठारी हे उपस्थित होते. तसेच प्राचार्य डॉ. स्मिता देशमुख, प्रा.डॉ. नामुर्ते, डॉ. सुवर्णा गाडगे व इतर प्राध्यापक व विद्यार्थी उपस्थित होते.

१३. महात्मा गांधी व लालबहादुरशास्त्री जयंती निमित्त स्वच्छता प्लास्टिक निर्मुलनाची शपथ : जगाला सत्य व अहिंसा या मूल्याची शिकवण देणारे राष्ट्रपिता महात्मा यांची १५० जयंती तसेच माजी पंतप्रधान लालबहादुरशास्त्री यांची जयंती महाविद्यालयात रा.से.यो. विभागाद्वारे साजरी करण्यात आली. या दोन महामानवाच्या जयंती पर्वावर महाविद्यालयीन परिसर स्वच्छ करून भारत सरकारच्या आव्हानानुसार प्लॅस्टिक मुक्त भारताची शपथ रा.से.यो. स्वयंसेवकांना देण्यात आली.

१४. रक्तदान शिबिर : दि.०३/१०/२०१९ : दि. ०३/१०/२०१९ ला महाविद्यालयात राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाच्या वतीने रमन महर्षी सभागृहात प्राचार्य डॉ. स्मिता देशमुख यांच्या वतीने रक्तदान शिबिर रमन महर्षी सभागृहात आयोजित करण्यात आला होता. सदर कार्यक्रम प्राचार्य डॉ. स्मिता देशमुख यांच्या मार्गदर्शनाखाली घेण्यात आला. त्या प्रसंगी डॉ. राजेश बुंदे रा.से.यो. समन्वयक सं.गा.बा.अ.वि., डॉ. मनोज जगताप, डॉ. चिखले, डॉ. पंजाबराव देशमुख वैद्यकीय महाविद्यालयातील ब्लड बँक विभागातील चमु यांच्या उपस्थितीत रक्तदान शिबिर संपन्न झाले. या रक्तदान शिबिरात २५ विद्यार्थी व प्राध्यापकांनी रक्तदान केले.

१५. मतदान जनजागृती : दि.०५/१०/२०१९ : राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाच्या वतीने दि. ०५/१०/२०१९ ला मतदान जनजागृती रॅलीचे आयोजन करण्यात आले होते.

१६. जागतिक अन्नदान दिवस : दि. १६/१०/२०१९

महाविद्यालयातील रा.से.यो. युनिटच्या वतीने जागतिक अन्नदान दिवसाचे औचित्य साधून अनाथ, अपंग व भिकारी या व्यक्तिंना शहराच्या वेगवेगळ्या भागात जावून राष्ट्रीय सेवकांनी भोजन वाटप केले.

१७. रेड रिबिन क्लबची स्थापना : दि. २१/१०/२०१९

महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांमध्ये व समाजात आरोग्य विषयक जनजागृती निर्माण करण्याच्या उद्देशाने जिल्हा सामान्य रूग्णालय, अमरावती (इर्विन) येथील डॉ. गजेंद्र बेलसरे (आय.सी.टी.सी.) समुपदेशक व डॉ. आरती इंगळे समुपदेशक यांची चमु महाविद्यालयात दाखल होवून राष्ट्रीय सेवा योजनेतील १५ स्वयंसेवकांची निवड करून ''रेड रिबिन क्लब'' ची स्थापना करण्यात आली.

१८. राष्ट्रीय एकात्मता दि.३१/१०/२०१९ : सरदार वल्लभभाई पटेल राष्ट्रीय एकता दिवस ३१ ऑक्टोबरला महाविद्यालयात साजरा करण्यात आला. लोहपुरुष सरदार वल्लभभाई पटेल यांच्या जयंती निमित्त महाविद्यालयीन शिक्षक, शिक्षकेत्तर कर्मचारी व विद्यार्थी यांना देशाची अखंडता व सुरक्षितता अबाधित ठेवण्यासाठीची शपथ देण्यात आली.

१९. राष्ट्रीय युवा दिन (स्वामी विवेकानंद जयंती) : दि. १२ जानेवारी २०२० ला राष्ट्रीय सेवा योजनाद्वारे महाविद्यालयात राष्ट्रीय युवा दिन-स्वामी विवेकानंद जयंती साजरी करण्यात आली. युवकांचे प्रेरणा असलेल्या स्वामी विवेकानंदाच्या जीवनावर आधारीत प्रेरक व्याख्यानाचे व विद्यार्थ्यांचे चर्चा विचारांचे आयोजन करण्यात आले होते.

२०. शिवछत्रपती जयंती : दि.१९/०२/२०२० रोजी महाविद्यालयात शिवछत्रपती जयंती साजरी करण्यात आली. याप्रसंगी

महाविद्यालयाच्या प्राचार्या डॉ. स्मिता देशमुख यांनी शिवाजी महाराज यांच्या जीवन कार्यावर प्रकाश टाकून विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

२१. संत गाडगे बाबा जयंती : दि. २३ फेब्रुवारी २०२० ला महाविद्यालयात रा.से.यो.च्या वतीने वैराग्यमुर्ती संत गाडगे बाबा जयंती साजरी करून महाविद्यालयातील परिसर स्वच्छ करण्यात आला.

२२. कोरोना (Covind-19) लॉकडाऊन कालखंड : कोरोना (Covind-19) विषाणूचा फैलाव संपूर्ण जगभर सुरू असलेला हा कालावधी आहे. या काळात श्री शिवाजी कला व वाणिज्य महाविद्यालय, अमरावती येथील राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाच्या वतीने विविध सामाजिक बांधिलकी कार्यात सहभाग घेण्यात आला. यामध्ये स्वयंस्फूर्तीने स्वयंसेवकांनी मास्क तयार करून त्यांचे गरजूंना वाटप केले. तसेच अनेक स्वयंसेवकांनी आरोग्यदूत म्हणून सेवा दिली. काहींनी पोलीस मित्र म्हणून संरक्षण व सतर्कता बाळगण्यासाठीची माहिती समाजात पोहोचविली. याचदरम्यान रक्तदान शिबीराच्या माध्यमातून रक्तदान सर्वश्रेष्ठदान याची माहिती देऊन महाविद्यालयातील प्रा.डॉ.डी.एस.नामुर्ते, कार्यक्रम अधिकारी, प्रा.डॉ. सुभाष गावंडे व चैतन्य सावरकर, बी.कॉम.भाग-१ यांनी रक्तदान केले. अन्नधान्य वाटप, जंतूनाशक फवारणी, आरोग्य सेतू, सोशियल डिस्टेंशिंग, मास्क बांधणे, सामाजिक अंतर पाळणे इत्यादीबाबत रा.से.यो. स्वयंसेवकांनी समाज माध्यमातून व प्रत्यक्ष गावागावातून जनजागृतीचे कार्य केले. महाविद्यालयातील प्राचार्य, रा.से.यो. कार्यक्रम अधिकारी व रा.से.यो. स्वयंसेवकांनी आपापल्या स्तरावरून होईल ती सर्व संभाव्य मदत, जनजागृती, मास्क तयार करणे व त्याचे वाटप करणे इत्यादी बाबत समाजाचे मनोधैर्य वाढविण्याचे कार्य या लॉकडाऊनचे कालावधीमध्ये करण्यात आले.

२३. राज्यस्तरीय सामाजिक व सांस्कृतिक स्पर्धा 'उत्कर्ष' २०१९-२० : दि. १८ ते ३१ जानेवारी २०२० दरम्यान राष्ट्रीय सेवा योजना कक्ष, उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग, मंत्रालय, महाराष्ट्र शासन आणि कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ जळगाव, राष्ट्रीय सेवा योजना यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित राज्यस्तरी सामाजिक व सांस्कृतिक स्पर्धा 'उत्कर्ष' २०१९-२० मध्ये अमर कटोरे, बी.ए.भाग-२ व कु. मृणाल भोयर, बी.कॉम. भाग-२ हे दोन विद्यार्थी सहभागी झाले होते.

२४. राज्यस्तरीय साहसी शिबीर - २०२० : महाराष्ट्र शासन उच्चतंत्रशिक्षण विभाग आणि रा.से.यो. विभाग संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ, अमरावती आणि राष्ट्रीय साहस फाऊंडेशन, अमरावती द्वारा आयोजित राज्यस्तरीय साहस शिबीर दि.२८/०१/२०२० ते ०१/०२/२०२० या कालावधीत चिखलदरा, जि. अमरावती येथे संपन्न झाला. या शिबीरात अनुप चांदणे, बी.ए.भाग-३ व कु. जान्हवी राजेंद्र राऊत, बी.ए.भाग-१ हे विद्यार्थी सहभागी झाले होते.

२५. राष्ट्रीय एकता शिबीर : दि.१७ ते २३ फेब्रुवारी २०२० या कालावधीत भारत सरकार, युवा कार्यक्रम व खेल मंत्रालयाद्वारा आयोजित व राष्ट्रीय सेवा योजना क्षेत्रिय संचालनालय, पुणे द्वारा राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठ, नागपूर येथे राष्ट्रीय एकता शिबीराचे आयोजन करण्यात आले होते.

२६. जिल्हास्तरीय विशेष श्रमसंस्कार शिबीर : संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ, राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाद्वारा जिल्हास्तरीय विशेष श्रमसंस्कार शिबीर जिल्हा अमरावती दि.२१ ते २८ फेब्रुवारी २०२० या दरम्यान स्थळ-ग्राम ज्ञानदीप लवादा (बोरी), ता. धारणी, जि. अमरावती येथे आयोजित करण्यात आले. या शिबीरात महाविद्यालयाचे रा.से.यो. स्वयंसेवक अनुक्रमे सुमीत रिठे, बी.ए.भाग-१, शुभम उके, बी.ए.भाग-१, पराग राऊत, बी.ए.भाग-२, कु. जान्हवी राऊत, बी.ए.भाग-१, कु. पुजा धंदर, बी.ए.भाग-१ इत्यादी स्वयंसेवक सहभागी झाले होते.

२७. राष्ट्रीय एकता शिबीर (आसाम) - २०२० : दि. १४ ते २० फेब्रुवारी २०२० या कालावधीत सेंट्रल इन्स्टिट्यूट ऑफ टेक्नॉलॉजी कोक्राझार, आसाम येथे राष्ट्रीय एकता शिबीराचे आयोजन करण्यात आले होते. या राष्ट्रीय शिबीरात महाविद्यालयातील राष्ट्रीय स्वयंसेवक अनुप बाळासाहेब चांदणे, बी.ए.भाग-३, कु. वैष्णवी ठाकरे, बी.ए.भाग-३ हे स्वयंसेवक सहभागी झाले होते.

२८. विद्यापीठस्तरीय महिला सक्षमीकरण कार्यशाळा :

संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठ राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाद्वारा दि.०८ व ०९ मार्च २०२० या कालावधीत द्विदिवशीय विद्यापीठस्तरीय महिला सक्षमीकरण कार्यशाळा आयोजित करण्यात आली होती. त्याकरिता महाविद्यालयातील रा.से.यो. विभागाच्या वतीने प्रा.डॉ.डी.एस.नामुर्ते, कार्यक्रम अधिकारी व महिला कार्यक्रम अधिकारी डॉ. सुवर्णा गाडगे याशिवाय एकूण ६ स्वयंसेवक मुली अनुक्रमे धनश्री पेटले, बी.कॉम.भाग-२, शिवाणी कोकोटे, बी.कॉम.भाग-२, मोनु राऊत, बी.ए.भाग-१, वैष्णवी मरकाम, बी.ए.भाग-१, स्नेहा राठोड, बी.ए.भाग-१, राणी जाधव, बी.ए.भाग-१ इत्यादी विद्यार्थीनी कार्यशाळेला उपस्थित होत्या.

■ डॉ. ज्ञानेश्वर नामुर्ते

■ डॉ. सुवर्णा गाडगे

राष्ट्रीय सेवा योजना

कार्यक्रम अधिकारी

सांस्कृतिक विभाग सत्र २०१९-२०

आपल्या महाविद्यालयामध्ये गतवर्षामध्ये सांस्कृतिक विभागाच्या ४२ विद्यार्थ्यांच्या चमुने महाराष्ट्र शासनद्वारे आयोजित 'रंगवैखरी' सांस्कृतिक स्पर्धेमध्ये दोन फेरीत प्रथम स्थान घेऊन विदर्भातील महाविद्यालयामधुन एकमेव आपल्या महाविद्यालयाची ही चमु अंतिम स्पर्धेत मुंबई येथे उपविजेता म्हणुन यशस्वी ठरली. या स्पर्धेचे वैशिष्ट्ये-संगीत, नाट्य, नृत्य, गायन यांच्या संमिश्र प्रस्तुतीकरणातून विद्यार्थ्यांनी हे यश संपादन केले.

सत्र २०१९-२० मध्ये संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठ द्वारा आयोजित 'युवा महोत्सव २०१९' यामध्ये नृत्य प्रस्तुतीकरणामध्ये संपूर्ण युवा महोत्सवातून 'प्रथम क्रमांक' प्राप्त केला.

'युवा महोत्सव २०१९' मधील विविध कला प्रकारातून कलर कोट प्राप्त यशस्वी विद्यार्थी -

अ.क्र.	विद्यार्थ्याचे नाव	वर्ग	कला प्रकार	प्राप्त कलर कोट
१.	जय पाणेकर	BJMC I	नृत्य	कलर कोट
२.	सृष्टि राऊत	B.COM.III	नृत्य	कलर कोट
३.	वैष्णवी शुक्ला	B.A.II	वेस्टर्न सोलो	कलर कोट
४.	वैष्णवी शुक्ला	B.A.II	वेस्टर्न ग्रुप	कलर कोट
५.	साक्षी पांडे	B.A.III	नाट्य	कलर कोट
६.	अमर कतोरे	B.A.II	कव्वाली	कलर कोट

आंतर विद्यापीठ राज्यस्तरीय आणि राष्ट्रीय स्तरीय स्पर्धांमध्ये सहभाग व पुरस्कार घेणारे यशस्वी विद्यार्थी -

अ.क्र.	विद्यार्थ्याचे नाव	वर्ग	राज्यस्तर /राष्ट्रीय स्तर	सहभाग/ पुरस्कार	स्थान
१.	जय पाणेकर	BJMC I	राष्ट्रीय स्तर	सहभाग (नृत्य)	नोएडा, दिल्ली
२.	सृष्टि राऊत	B.COM.III	राष्ट्रीय स्तर	सहभाग (नृत्य)	नोएडा, दिल्ली
३.	वैष्णवी शुक्ला	B.A.II	राष्ट्रीय स्तर	प्रथम पुरस्कार (वेस्टर्न ग्रुप)	नोएडा, दिल्ली गॉलीयर
४.	वैष्णवी शुक्ला	B.A.II	राष्ट्रीय स्तर	प्रथम पुरस्कार (इंडियन ग्रुप)	ग्वालियर
५.	वैष्णवी शुक्ला	B.A.II	राष्ट्रीय स्तर	चतुर्थ पुरस्कार (वेस्टर्न सोला)	ग्वालियर
६.	वैष्णवी शुक्ला	B.A.II	राज्य स्तर	प्रथम पुरस्कार (वेस्टर्न ग्रुप)	गडचिरोली
७.	वैष्णवी शुक्ला	B.A.II	राज्य स्तर	व्दितीय पुरस्कार (वेस्टर्न सोलो)	गडचिरोली
८.	वैष्णवी शुक्ला	B.A.II	राज्य स्तर	व्दितीय पुरस्कार (इंडियन ग्रुप)	गडचिरोली
९.	साक्षी पांडे	B.A.III	राष्ट्रीय स्तर	द्वितीय पुरस्कार (नाट्य)	नोएडा दिल्ली
१०.	साक्षी पांडे	B.A.III	राज्य स्तर	प्रथम पुरस्कार (नाट्य)	गडचिरोली
११.	अमर कतोरे	B.A.II	राष्ट्रीय स्तर	तृतीय पुरस्कार (कव्वाली ग्रुप)	अमर कंटक (म.प्र.)

महाविद्यालयाच्या यशात व गौरवामध्ये सांस्कृतिक विभागाच्या वरील यशस्वी कलावंत विद्यार्थ्यांचे निश्चितच महत्वपूर्ण योगदान राहिलेले आहे. सांस्कृतिक विभागाच्या वतीने सर्व यशस्वीतांचे हार्दिक अभिनंदन.

■ समन्वयक : डॉ. राजेश बुरंग

शारीरिक शिक्षण विभाग

अहवाल २०१९-२०२०

वर्ष २०१९-२० या सत्रामध्ये श्री शिवाजी कला व वाणिज्य महाविद्यालयाच्या मुलांच्या १५ व मुलींच्या ११ संघांनी संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ आंतरमहाविद्यालयीन स्पर्धामधे भाग घेतला. सांघिक तसेच वैयक्तिक खेळांमध्ये एकुण २३० विद्यार्थ्यांनी भाग घेतला. महाविद्यालयाच्या प्राचार्य डॉ. स्मिता देशमुख यांच्या प्रेरणादायी मार्गदर्शन व सहकार्यामुळे महाविद्यालयातील खेळाडूंनी आंतरमहाविद्यालयीन, पश्चिम विभागीय आंतर विद्यापीठ तसेच अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ स्तरावरील स्पर्धामध्ये खेळाचे उत्कृष्ट प्रदर्शन करून विजय प्राप्त केलेत. महाविद्यालयाच्या मुलीच्या व मुलांच्या संघांनी बॅडमिटन, बास्केटबॉल, क्रिकेट, कबड्डी, खो-खो, टेबल-टेनिस, व्हॉलीबॉल, हँडबॉल, बॉल-बॅडमिटन, सॉफ्टबॉल, स्विमिंग, बुद्धिबळ, क्रॉसकंट्री, ॲथ्लेटिक्स, मल्लखांब, बेसबॉल, पॉवर लिफ्टिंग, त्वाईकांडो, फूटबॉल, इत्यादी खेळामध्ये सांघिक तसेच वैयक्तिकरीत्या भाग घेवून महाविद्यालयाचे प्रतिनिधित्व केले. संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ हँडबॉल (महिला) आंतरमहाविद्यालयीन स्पर्धेमधे महाविद्यालयाच्या हँडबॉल महिला संघाने अजिंक्यपद प्राप्त केले. यापैकी दीक्षा खेळणे, कांचन कुंभारे, वैष्णवी चव्हाण, प्रिया प्रधान या ४ महिला खेळाडूंनी नेत्रदीपक कामगिरी करून राज्यस्तरीय आंतरविद्यापीठ, पश्चिम विभागीय आंतर विद्यापीठ तसेच अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ स्पर्धेकरिता संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठाच्या संघामध्ये स्थान प्राप्त केले. सोलापुर येथे झालेल्या राज्यस्तरीय आंतरविद्यापीठ स्पर्धेमधे संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ हँडबॉल (महिला) संघानी तृतीय पद प्राप्त केले. त्याचप्रमाणे ग्वालियर येथे झालेल्या पश्चिम विभागीय आंतर विद्यापीठ स्पर्धेमधे चमकदार कामगिरी करीत चौथे स्थान मिळविले तसेच भुवनेश्वर येथे झालेल्या अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या चार खेळाडू सहभागी झाल्या होत्या; १५ फेब्रुवारी पासून भुवनेश्वर येथे होणार असलेल्या अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ स्पर्धेकरिता त्यांच्या संघाची निवड झाली.

त्याचप्रमाणे संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ हँडबॉल आंतरमहाविद्यालयीन स्पर्धेमधे महाविद्यालयाच्या मुलांच्या हँडबॉल संघाने अजिंक्यपद प्राप्त केले. यापैकी महेंद्र मोटघरे, आकाश भुसुम, राजा बढे, संदीप धिकार या ४ खेळाडूंनी राज्यस्तरीय आंतरविद्यापीठ व पश्चिम विभागीय आंतर विद्यापीठ स्पर्धेकरिता संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठाच्या संघामध्ये स्थान प्राप्त केले. सोलापुर येथे झालेल्या राज्यस्तरीय आंतरविद्यापीठ स्पर्धेमधे संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ मुलांच्या हँडबॉल संघानी तृतीय पद प्राप्त केले. त्याचप्रमाणे संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ बॉल-बॅडमिंटन आंतरमहाविद्यालयीन स्पर्धेमधे महाविद्यालयाच्या मुलींच्या बॉल-बडमिंटन संघाने अजिंक्यपद प्राप्त करीत रुतुजा बिसने, समीक्षा खेतखेडे या २ खेळाडूंनी संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठाच्या संघामध्ये स्थान प्राप्त केले. तसेच प्रफुल गभने या खेळाडूने संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठाच्या मुलांच्या बॉल-बॅडमिंटनच्या संघामध्ये स्थान प्राप्त केले.

त्याचप्रमाणे संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ कुस्ती आंतरमहाविद्यालयीन स्पर्धेमध्ये महाविद्यालयाच्या स्वप्निल उतखेडे या खेळाडूनी सुवर्णपदक प्राप्त करून संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठाच्या संघामध्ये स्थान प्राप्त केले. तसेच ज्युडो आंतरमहाविद्यालयीन स्पर्धेमधे महाविद्यालयाच्या प्रगति सावरकर या पहिला खेळाडूनी सुवर्णपदक प्राप्त करून संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठाच्या संघामध्ये स्थान प्राप्त केले. त्याचप्रमाणे संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ ताइक्वान्डो आंतरमहाविद्यालयीन स्पर्धेमध्ये महाविद्यालयाच्या विद्या पूरी या खेळाडूनी रजतपदक प्राप्त केले.

महाविद्यालयाच्या शा.शि. विभागाचे विभागप्रमुख प्रा.डॉ. सुभाष गावंडे यांनी श्री शिवाजी शिक्षण संस्थेअंतर्गत ''शिवाजी क्रीडा स्पर्धा'' (शालेय गट) स्पर्धाकरीता आयोजन समिती मध्ये काम केले. त्याचबरोबर स्पर्धमधे शालेय स्तर, विभागीय स्तर व राज्यस्तरावर परीक्षक, व्यवस्थापन समिती सदस्य व निवड समिती सदस्य म्हणून काम केले. शारीरिक शिक्षण विभागातील विद्यार्थी क्रीडा समितीच्या सहकार्याने शारीरिक शिक्षण विभागाने महाविद्यालयाच्या यशाच्या वाटचालीत योगदान दिले.

सत्र २०१९-२० मधील संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठाचे कलर कोट विजेता विद्यार्थी व विद्यार्थिनी

Sr. No.	Name of the Student	Name of Event with level	Participation/ Achievement/ Merit rank	Date and Place
1.	Ku. Diksha Haridas Yelane	Handball All Indian Inter University Tournaments	Participation	Periyar University, Saler (TN) from 14.02.2020 to 16.02.2020
		West Zone Inter University Tournaments	IV Place	Lakshmibai National Institute of Physical Education, Gwalior from 23.12.2019 to 27.12.2019
		Maharashtra State Inter University Sports Meet (Ashwamedh Krida spardha)	III Place	Punyashlok Ahilyadevi Holkar Solapur University Solapur from 26.12.2019 30.12.2019
2.	Ku. Kanchan Santosh Kumbhare	Handball All India Inter University Tournaments	Participation	Periyar University, Saler (TN) from 14.02.2020 to 16.02.2020
		West Zone Inter University Tournaments	IV Place	Lakshmibai National Institute of Physical Education, Gwalior from 23.12.2019 to 27.12.2019
		Maharashtra State Inter University Sports Meet (Ashwamedh Krida spardha)	III Place	Punyashlok Ahilyadevi Holkar Solapur University Solapur from 26.12.2019 to 30.12.2019
3.	Ku. Vaishanavi Rajendra Chavan	Handball All India Inter University Tournaments	Participation	Periyar University, Salen (TN) from 14.02.2020 to 16.02.2020
		West Zone Inter University Tournaments	IV Place	Lakshmibai National Institute of Physical Education, Gwalior from 23.12.2019 to 27.12.2019
		Maharashtra State Inter University Sports Meet (Ashwamedh Krida Spardha)	III Place	Punyashlok Ahilyadev Holkar Solapur University Solapur from 26.12.2019 to 30.12.2019
4.	Ku. Priya Sunil Pradhan	Handball All India Inter University Tournaments	Participation	Periyar University, Saler (TN) from 14.02.2020 to 16.02.2020
		West Zone Inter University Tournaments	IV Place	Lakshmibai National Institute of Physical Education, Gwalior from 23.12.2019 to 27.12.2019
		Maharashtra State Inter University Sports Meet (Ashwamedh Krida spardha)	III Place	Punyashlok Ahilyadevi Holkar Solapur University Solapur from 26.12.2019 30.12.2019
5.	Akash Sukhadeo Bhushan	Handball West Zone Inter University Tournaments	Participation	Lakshmibai National Institute of Physical Education, Gwalior from 30.12.2019 to 03.01.2020
		Maharashtra State Inter University Sports Meet (Ashwamedh Krida spardha)	III Place	Punyashlok Ahilyadevi Holkar Solapur University Solapur from 26.12.2019 to 30.12.2019
6.	Mahendrakumar Rajkumar Motghare	Handball West Zone Inter University Tournaments	Participation	Lakshmibai National Institute of Physical Education, Gwalior from 30.12.2019 to 03.01.2020
		Maharashtra State Inter University Sports Meet (Ashwamedh Krida Spardha)	III Place	Punyashlok Ahilyadev Holkar Solapur University Solapur from 26.12.2019 to 30.12.2019
7.	Raja Ram Badhe	Handball West Zone Inter University Tournaments	Participation	Lakshmibai National Institute of Physical Education, Gwalior from 30.12.2019 to 03.01.2020
		Maharashtra State Inter University Sports Meet (Ashwamedh Krida Spardha)	III Place	Punyashlok Ahilyadev Holkar Solapur University Solapur from 26.12.2019 to 30.12.2019
8.	Sandip Rama Dhikar	Handball West Zone Inter University Tournaments	Participation	Lakshmibai National Institute of Physical Education, Gwalior from 30.12.2019 to 03.01.2020

शिववाणी २०१९-२०

Sr. No.	Name of the Student	Name of Event with level	Participation/ Achievement/ Merit rank	Date and Place
		Maharashtra State Inter University Sports Meet (Ashwamedh Krida spardha)	III Place	Punyashlok Ahilyadevi Holkar Solapur University Solapur from 26.12.2019 30.12.2019
9.	Praful Gajanan Gabhane	Ball Badminton West Zone Inter University Tournaments	Participation	Mangalagangotri (Alva College, Moodbidri) from 29.01.2020 to 01.02.2020
10.	Ku. Ruruja Vijay Bisane	Ball Badminton West Zone Inter University Tournaments	Participation	Andhra University, Visakhapatnam from 07.01.2020 to 10.01.2020
11.	Ku. Samiksha Suresh Khetkade	Ball Badminton West Zone Inter University Tournaments	Participation	Andhra University, Visakhapatnam from 07.01.2020 to 10.01.2020
12.	Swapnil Rajendra Utkhede	Wrestling Free Style (Men) All India Inter University Tournaments	Participation	GURU JAMBHESHWA University of science & Technology, Hisa from 14.11.2019 to 18.11.2019.
13.	Ku. Prgati Pannalal Sawarkar	Judo West Zone Inter	Participation	Chhatrapati Shahu Ji Maharaj University, Kanp from 22.12.2019 to 24.12.2019.

■ डॉ. सुभाष गावंडे
शारीरिक शिक्षण विभाग

जनसंवाद विभागाचा आचार्य पदवी प्राप्त पहिला विद्यार्थी चंद्रकांत शिंदे यांचे सत्कार करताना प्राचार्य

क्रांतीदिनी वृक्षारोपण करताना मान्यवर

ACHIEVERS - GAMES & SPORTS COLOUR COAT HOLDERS AND NATIONAL PLAYERS

Swapnil Utkhede
BJMC-2, Inter University Wrestling Competition Essar (Participation)

Akash Bhusum
B.A.-1, Inter University Hand Ball Competition Ashwamegh Competition (Third Place)

Sandeep Dhikar
B.A.-1, Inter University Hand Ball Competition Ashwamegh Competition (Third Place)

Mahendra Kumar Motghare
M.A.-1, Inter University Hand Ball Competition Ashwamegh Competition (Third Place)

Raja Bedhe
B.A.-1, Inter University Hand Ball Competition Ashwamegh Competition (Third Place)

Ku.DikshaYelane
B.A.-2, Inter University Hand Ball Competition Ashwamegh Competition (Third Place)

Ku.Samiksha Khetkhede
B.Com.-3, Inter University Ball Badminton Competition (Participation)

Praful Gabhane
B.A.-3,Inter University Ball Badminton Competition (Participation)

Ku.Vaishanavi Chauhan
B.A.-3, Inter University Hand Ball Competition Ashwamegh Competition (Third Place)

Ku.Priya Pradhan
B.A.-3, Inter University Hand Ball Competition Ashwamegh Competition(Third Place)

Ku.Kanchan Kumbhare
B.A.-3, Inter University Hand Ball Competition Ashwamegh Competition (Third Place)

Ku.Rutuja Bisane
B.Com.-3, Inter University Hand Ball Competition Ashwamegh Competition (Third Place)

Ku.Pragati Sawarkar
B.A.-3, Inter University Judo Competition Kanpur (Participation)

Shubham Kartale
Class-12, Doje Ball (National level Participation) at Satana in Madhya Pradesh

Ku.Sayali Wasnik
Class-11, Soft Ball (National level Participation) at Kalinada in Andhra Pradesh

NCC CADETS RECRUITED IN INDIAN ARMY

Dhananjay Khedkar

Ajay Zaskar

COLOUR COAT HOLDERS for Youth Festival S. G. B. A. U., AMRAVATI

Amar Katore
National Inter University Kawali Group

Ku.Shrushti Raut
Group Dance

Jay Panekar
Group Dance

Ku.Vaishanavi Shukla
Western Group Dance National Level Participation

Ku.Sakshi Pande
One Act Play / Skit / Mime

आता न थांबलेलंच बरं....

कोरोना सोबत जगायचं
तर न थांबलेलंच बरं...
'शिववाणी : २०१९-२०' चा हा प्रवास
असाच सुरू झाला लॉकडाऊनच्या सावटात.
काळजी घेत, फिजिकल डिस्टंसिंग पाळत
ऑनलाईन... ऑफलाईनचा आधार घेत
चीनपासून ते भारताच्या ग्रामीण भागापर्यंत
कोरोना काळातील
शैक्षणिक, सामाजिक, राजकीय, आर्थिक,
मानसिक, शारीरिक, कौटुंबिक, वैयक्तिक
पडझड टिपली.
कथा, कविता, लेख, व्यंगचित्र आणि छायाचित्रांमधून..
मुलाखती अन् प्रत्यक्ष अनुभवातून
'शिववाणी' चा प्रवास सुरू झाला..
हा प्रवास तुम्हाला आवडेल,
असा आशावाद घेऊन
आम्ही आलोय,
आता न थांबलेलंच बरं !...

टीम
शिववाणी